

3020

Վ. ՍՏԼԻՆ

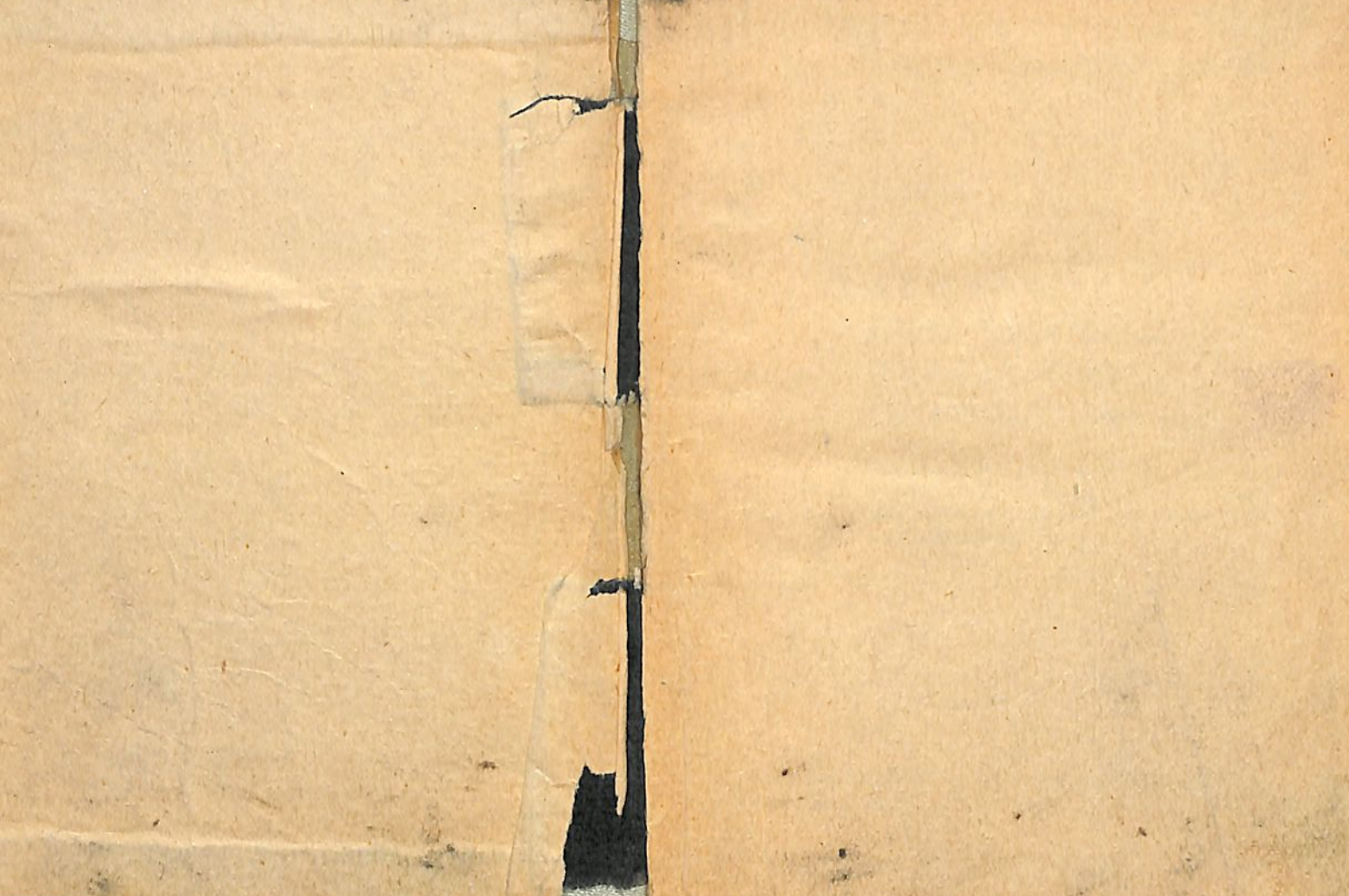
Դ Ա Ր Ձ Յ Ա Լ

ՍՈՑԻԱԼ-ԴԵՄՈԿՐԱՏԱԿԱՆ
ԹԵՔՄԱՆ ՄԱՍԻՆ ՄԵՐ
ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ

3K33

7-26

ԿՈՄՄՈՆԻՍՏԱԿԱՆ ԶՐԱՏԱՐԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆ
ԵՆԲԵՎԱՆ • 1935

3K33 *այ.*
7-26

14 JUN 2005

Պրոֆեսորներ բոլոր յերկիրների, միացե՛ք

Ի. Վ. Ս Ս Ա Լ Ի Ն

20 NOV 2009

Դ Ա Ր Ձ Յ Ա Լ

ՍՈՑԻԱԼ-ԴԵՄՈԿՐԱՏԱԿԱՆ

Ք Ե Ք Մ Ա Ն Մ Ա Ս Ի Ն

ՄԵՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒՅՅԱՆ ՄԵՁ

Զեկուցում յեզ յեզրավակման խոսք Կո-
մունիստական Ինտերնացիոնալի Գործա-
դիր Կոմիտեյի VII ընդլայնված պլենումում
7-13 դեկտեմբերի 1926 թ.

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ՇՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒՅՑՈՒՆ
ՑԵՐԵՎԱՆ • 1935

05.08.2013

3020

Սեպարատիստական

Թարգմ. Լ. Արսլյան լեզ. Ա. Խանդկարյան
Կանցրոլ սրբ. Յե. Տեր-Մինասյան
Սրբագրիչ Ա. Տեր-Մկրտչյան
Տեխն. խմբ. Տ. Խաչվանյան

Կուսակցության տպարան
Գրավիտի լիազոր C-36, Գառվեր № 118
Հրատ. 277, Տիրած 5800

ՍՍՍՐ
Ինդեքս $\frac{\text{ՍՍՍ}}{\text{ՈՍ}}$

1703-51

И. В. СТАЛИН

**ЕЩЕ РАЗ О СОЦИАЛ-ДЕМОКРАТИЧЕСКОМ
УКЛОНЕ В НАШЕЙ ПАРТИИ**

Партиздат. Эривань

ԶԵԿՈՒՑՈՒՄ

ԿԻԳԿԻ VII ԸՆԴԼԱՅՆՎԱԾ ՊԼԵՆՈՒՄԻՆ

1926 թ. ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 7-ԻՆ

I. ՆԱԽՆԱԿԱՆ ԴԻՏՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Ընկերներ, նախքան հարցի ելուժյանն անցնելը, թույլ տվե՛ք միջանի նախնական դիտողություններ անել:

ՆԵՐԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՀԱՎԱՍՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Առաջին հարցը, դա— մեր կուսակցության ներսում յեղած պայքարի հարցն է, այն պայքարի, վորը յերեկ չի սկսվել և վորը չի դադարում: Յեթե վերցնենք մեր կուսակցության պատմությունն այն մոմենտից, յերբ կուսակցությունը ծնունդ առավ իբրև բոլշևիկների մի խումբ 1903 թ. ու հետևենք նրա հետագա ետապներին մինչև մեր ժամանակը, ապա կարող ենք առանց չափազանցացնելու ասել, վոր մեր կուսակցության պատմությունը, դա— այդ կուսակցության ներսում յեղած հակասություննե-

րի պատմութիւնն է, այդ հակասութիւնն-
ները հաղթահարման և մեր կուսակցութեան
աստիճանական ամրացման պատմութիւնն
է այդ հակասութիւնները հաղթահար-
ման հիմքի վրա: Կարելի չէ կարծիլ, թե
ուշ մարդիկ խիստ կովարար են, սիրում
են դիսկուսիաներ մղել, տարածաշուկայութիւն-
ներ են սերմանում և այդ պատճառով կու-
սակցութեան զարգացումը նրանց մոտ ըն-
թանում է ներկուսակցական հակասութիւն-
ների հաղթահարման միջոցով: Այդ սխալ է,
ընկեր՝ եր: Բանն այստեղ կովարարութիւնը
չէ: Բանն այստեղ այն սկզբունքային տա-
րածաշուկայութիւնների առկայութիւնն է, վո-
րոնք ծագում են կուսակցութեան զար-
գացման ընթացքում, պրոլետարիատի պայ-
քարի ընթացքում: Բանն այստեղ այն է,
վոր հակասութիւնները կարելի չէ հաղթա-
հարել միայն այն միջոցով, վոր պայքար
մղենք այս կամ այն սկզբունքի համար, պայ-
քարի այս կամ այն նպատակի համար, դե-
պի նպատակը տանող պայքարի այս կամ
այն մեթոդի համար: Ընթացիկ քաղաքա-

կանութեան հարցերում, զուտ գործնական
ընթացքում ունեցող հարցերում կուսակցու-
թեան ներսում այլ կերպ մտածողների հետ
կարելի չէ և հարկավոր է ամեն տեսակ
համաձայնութիւններ կայացնել: Բայց յե-
թե այդ հարցերը կապ ունեն սկզբուն-
քային տարածաշուկայութիւնների հետ, ապա
վնչ մի համաձայնութիւն, վնչ մի «միջին»
գիծ չի կարող փրկել գործը: Սկզբունքա-
յին բնութիւն հարցերում «միջին» գիծ չկա
և չի կարող լինել: Կուսակցութեան աշ-
խատանքի հիմք պետք է դարձնել կամ մեկ,
կամ մյուս սկզբունքը: Սկզբունքային հար-
ցերում «միջին» գիծը, դա — ուղիղներն աղ-
բոտելու «գիծ» է, տարածաշուկայութիւններն
սքողելու «գիծ» է, կուսակցութեան գաղա-
փարային վերասերման «գիծ», կուսակցու-
թեան գաղափարային մահվան «գիծ»:

Ինչպես են ապրում ու զարգանում այժմ
սոցիալ-դեմոկրատական կուսակցութիւն-
ներն Արևմուտքում: Նրանց մոտ կուսակ-
ցութեան ներսում կան արդյոք հակասու-
թիւններ, սկզբունքային տարածաշուկա-

թյուններ: Իհարկե, կան: Այդ հակասությունները նրանք բնց են անուս արդյոք և ջանում են հաղթահարել ազնվաբար ու բացահայտ կերպով՝ կուսակցական մասսաների աչքի առաջ: Վնչ: Իհարկե, վնչ: Սոցիալ-դեմոկրատիայի պրակտիկան այդ հակասություններն ու տարածայնությունները ծածկելն է, թաղցնելը: Սոցիալ-դեմոկրատիայի պրակտիկան այն է, վոր իր կոնֆերենցիաներն ու համագումարները դարձնի պարադային բարեհաջողության դատարկ դիմակահանդես, խնամքով թաղցնելով ու սլաղելով ներքին տարածայնությունները: Բայց դրանից վոչինչ չի կարող ստացվել, բացի ուղեղներն աղբոտելուց և կուսակցության գաղափարային աղքատացումից: Արևմտայնվորոպական յերբեմնի հեղափոխական, իսկ այժմ՝ ռեֆորմիստական սոցիալ-դեմոկրատիայի անկման պատճառներից մեկն էլ այս է:

Բայց այդպես ապրել ու զարգանալ մենք չենք կարող, ընկերներ: Սկզբունքային «միջին» դժի քաղաքականությունը, դա—

մեր քաղաքականությունը չէ: Սկզբունքային «միջին» դժի քաղաքականությունը, դա— թառամող ու վերասերվող կուսակցությունների քաղաքականությունն է: Այդպիսի քաղաքականությունը չի կարող չհասցնել այն բանին, վոր կուսակցությունը դառնա պարապ տեղն աշխատող ու բանվորական մասսաներից կտրված բյուրոկրատական դատարկ ապարատ: Այդ ուղին մեր ուղին չէ: Մեր կուսակցության ամբողջ անցյալը հաստատումն է այն դրույթի, վոր մեր կուսակցության պատմությունը ներկուսակցական հակասությունները հաղթահարելու և այդ հաղթահարման հիման վրա մեր կուսակցության շարքերն անշեղորեն ամրացնելու պատմությունն է:

Վերցնենք առաջին շրջանը, «Իսկրա»-յի շրջանը, կամ մեր կուսակցության II համագումարի շրջանը, յերբ մեր կուսակցության ներսում առաջին անգամ յերևան յեկան տարածայնությունները բոլշևիկների ու մենշևիկների միջև և յերբ մեր կուսակցության վերնախավը վերջիվերջո բաժանվեց

յերկու մասի՝ բոլշևիկյան մասի (Լենին) ու
 մենշևիկյան մասի (Պլեխանով, Ակսիլրոդ, Մարտով, Զասուլիչ, Պոտրեսով), Լենինն
 այն ժամանակ մենակ էր: Յեթե զուք
 իմանալիք, թե այն ժամանակ ինչքան ճիշ
 ու ազդակ կար Լենինից հեռացած «անփո-
 խարինելիներին» մասին: Սակայն պայքարի
 սրակտիկան ու կուսակցության պատմու-
 թյունը ցույց տվին, վոր այդ տարընթա-
 ցության տակ սկզբունքային բազա կար,
 վոր այդ տարընթացությունն անհրաժեշտ
 ետապ էր իսկապես հեղափոխական ու իս-
 կապես բոլշևիկյան կուսակցության ծագման
 ու զարգացման համար: Պայքարի պրակտի-
 կան այն ժամանակ ցույց տվեց, վոր ա-
 ուջին՝ բանը քանակը չէ, այլ վորակը, և
 յերկրորդ՝ բանը ձևական միասնությունը
 չէ, այլ այն, վոր միասնությունն սկզբուն-
 քային հիմք ունենա: Պատմությունը ցույց
 տվեց, վոր Լենինն իրավացի էր, իսկ
 «անփոխարինելիներն» անիրավացի էին:
 Պատմությունը ցույց տվեց, վոր յեթե չհաղ-
 թահարվեյին Լենինի և «անփոխարինելի-

ներին» միջև յեղած հակասությունները, մենք
 իսկական հեղափոխական կուսակցություն
 չեյինք ունենա:

Վերցնենք հետևյալ շրջանը, 1905 թվի
 հեղափոխության նախորդի շրջանը, յերբ
 բոլշևիկներն ու մենշևիկները դեռևս մի կու-
 սակցության ներսում իրար դեմ էյին կանգ-
 նած վորպես յերկու միանգամայն տարբեր
 պլատֆորմներ ունեցող բանակներ, յերբ
 բոլշևիկները մեր կուսակցության ֆորմալ
 պառակտման շեմքին էյին կանգնած և
 յերբ մեր հեղափոխության գիժը պաշտպա-
 նելու և պահելու համար նրանք ստիպված
 էյին իրենց հատուկ համադրումարը գումա-
 րել (Ա համադրումարը): Կուսակցության բոլ-
 շևիկյան մասն այն ժամանակ ինչի՞դ հաղ-
 թող հանդիսացավ, նա ինչի՞դ նվաճեց կու-
 սակցության մեծամասնության համակրան-
 քը: Նրանով, վոր նա սկզբունքային տա-
 րածայնությունները չեր սխաղում և պայ-
 քարում էր այդ տարածայնությունները
 հաղթահարելու համար՝ մեշևիկներին մեկու-
 սացնելու միջոցով:

Այնուհետև յես կարող եյի մատնանշել մեր կուսակցութեան զարգացման յերրորդ ստադիան, 1905 թ. հեղափոխութեան պարտութիւնից հետո յեկած ժամանակաշրջանը, 1907 թվի ժամանակաշրջանը, յերբ բոլշևիկները մի մասը, — այսպէս կոչված «ոտոզվիստները», — Բոգդանովի գլխավորութեամբ՝ հեռացավ բոլշևիզմից: Դա մի կրիտիկական շրջան եր մեր կուսակցութեան կյանքում: Դա այն շրջանն էր, յերբ հին գվարդիային պատկանող մի ամբողջ շարք բոլշևիկներ թողին-հեռացան Լենինից ու նրա կուսակցութեանից: Մենշևիկներն այն ժամանակ աղաղակում էին բոլշևիկները կործանման մասին: Սակայն բոլշևիզմը չկործանվեց, և ընդամենը մեկ ու կես տարվա պայքարի պրակտիկան ցույց տվեց, վոր Լենինն ու նրա կուսակցութեանն իբրավացի էին, պայքար մղելով բոլշևիզմի շարքերի ներսում յեղած հակասութեանների հաղթահարման համար: Այդ հակասութեանները հաղթահարվեցին վնչ թե դրանք սվաղելու միջոցով, այլ դրանք բացահայտե-

լու և մեր կուսակցութեան բարիքի ու ոգտի համար պայքարելու միջոցով:

Այնուհետև յես կարող եյի մատնանշել մեր կուսակցութեան պատմութեան չորրորդ շրջանը, 1911 — 1912 թ. թ. շրջանը, յերբ բոլշևիկները վերականգնեցին ցարական ռեակցիայի կողմից համարյա ջախջախված կուսակցութեանը և լիկվիդատորներին դուրս վռնդեցին: Նախորդ ժամանակաշրջանների նման այստեղ ևս բոլշևիկներն ընթանում էին դեպի կուսակցութեան վերականգնումն ու ամրացումը վնչ թե լիկվիդատորների հետ ունեցած սկզբունքային տարաձայնութեանները սվաղելու միջոցով, այլ դրանք բացահայտելու և հաղթահարելու միջոցով:

Ապա յես կարող եյի մատնանշել մեր կուսակցութեան զարգացման հինգերորդ ստադիան, 1917 թվի Հոկտեմբերյան հեղափոխութեանը նախորդող ժամանակաշրջանը, յերբ բոլշևիկները մի մասը բոլշևիկյան կուսակցութեան հայտնի լիդերները գլխավորութեամբ տատանվեց ու չցանկացավ ապստամբութեան դիմել, ավանտյուրա համա-

բերով այն: Հայտնի յե, վոր բողոքներն այս հակասությունն ել հաղթահարեցին վճիթե տարածայնությունները սվադելու միջոցով, այլ Հոկտեմբերյան հեղափոխության համար բացահայտ պայքար մղելու միջոցով: Պայքարի պրակտիկան ցույց տվեց, վոր յիթե այդ տարածայնությունները չհաղթահարեցինք, մենք կարող եյինք կրիտիկական դրության մեջ դնել Հոկտեմբերյան հեղափոխությունը:

Վերջապես, յես կարող եյի մատնանշել մեր ներկուսակցական պայքարի զարգացման հետագա շրջանները, Բրեստի հաշտութան ժամանակաշրջանը, 1921 թվի շրջանը (արձմուտեանս հիւսիս) և մնացած ժամանակաշրջանները, վորոնք ձեզ հայտնի յեն և վորոնց մասին յես այստեղ չեմ ընդարձակարանի: Հայտնի յե, վոր այս բոլոր ժամանակաշրջաններում, ինչպես և անցյալում, մեր կուսակցությունն աճում ու ամրանում եր ներքին հակասությունները հաղթահարելու միջոցով:

Իսկ սրանից ի՞նչ և ստացվում

Դուրս և գալիս, վոր Համկե աճել ու ամրացել և ներկուսակցական հակասությունները հաղթահարելու միջոցով:

Դուրս և գալիս, վոր ներկուսակցական տարածայնությունները պայքարի միջոցով հաղթահարելու մեր կուսակցության զարգացման որե՞նքն ե:

Կարող են ասել, թե դա — որե՞նք և Համկե համար և վոչ թե մյուս պրոլետարական կուսակցությունների համար: Դա սխալ ե: Այս որե՞նքը զարգացման որե՞նք և բոլոր փոքրիշատե խոշոր կուսակցությունների համար, միևնույն ե՝ խոսքը ԽՍՀՄ-ի պրոլետարական կուսակցության մասին և արդյոք, թե Արևմուտքի կուսակցությունների մասին: Յիթե փոքրիկ յերկրի փոքրիկ կուսակցության մեջ կարելի յե այս կամ այն կերպ սվադել տարածայնությունները՝ դրանք ծածկելով մեկ կամ միքանի անձերի հեղինակությամբ, ապա բազմազան ուսյո՞ններ ունեցող մեծ կուսակցության մեջ հակասությունները հաղթահարելու միջոցով զարգանալը կուսակցության աճման ու ամրացման անխու-

սափելի տարրն եւ Բանն այսպես եւ ընթացել անցյալում: Բանն այսպես եւ ընթանում ներկայումս: Յես այստեղ կուզեյի վկայակոչել Ենգելսի հեղինակութունը, վորը Մարքսի հետ միասին միայն մի տասնյակ տարի չե, վոր ղեկավարել ե Արևմուտքի պրոլետարական կուսակցութունները: Սոսքը վերաբերում ե անցյալ դարի ութսունական թվականներին, յերբ Գերմանիայում թագավորում եր սոցիալիստների դեմ ուղղված բացառիկ որենքը, Մարքսն ու Ենգելսը նստած եյին Լոնդոնում հմիգրացիայի մեջ, իսկ դերմանական սոցիալ-դեմոկրատիայի արտասահմանյան անլեզալ որգան «Սոցիալ-դեմոկրատ»-ն իրոք ուղղութիւն եր տալիս գերմանական սոցիալ-դեմոկրատիայի աշխատանքին: Բերնշտայնն այն ժամանակ հեղափոխական մարքսիստ եր (նա դեռևս ուեֆորմիստների կողմը չեը քոչել), Ենգելսը գերմանական սոցիալ-դեմոկրատիայի քաղաքականութեան ամենահրատապ հարցերի վերաբերյալ աշխույժ գրագրութեան մեջ եր գտնվում նրա հետ: Ահա թե այն ժամա-

նակ նա ինչ եր գրում Բերնշտայնին (1882 թ.).

«Ինչպես յերևում ե, մեծ յերկրի ամեն մի բանվորական կուսակցութուն կարող ե զարգանալ միայն ներքին պայքարի մեջ, լիովին համապատասխան դիալեկտիկական զարգացման որենքներին: Գերմանական կուսակցութունը դարձավ այն, ինչ վոր ե, այգենախականների և լասսալականների պայքարում, վորտեղ հենց բաղխուած ինքը գլխավոր դեր եր խաղում: Միանութիւնը հնարավոր դարձավ միայն այն ժամանակ, յերբ թափթփուկները, վորոնց Լասսալը դիտարկալ կերպով սնում եր վորպես գործիք, մաշվեցին, և դա այստեղ մեր կողմից տեղի ունեցալ խիստ մեծ փութկոտութեամբ: Փրանսիայում այն մարդիկ, վորոնք թեպետ և զոհաբերել են բախուստական թեորիաները, բայց շարունակում են գործել պայքարի բախուստական մեթոդներով ու դրա հետ մեկտեղ ու դում են շարժման դասակարգային բնույթը զոհել իրենց սոցիալական նպատակներին, նույնպես պետք ե մաշվեն, նախքան միասնութիւնը նորից հնարավոր կդառնա: Այդպիսի պայմաններում միասնութիւնը քարոզել ցանկանալն ամենախիսկական հիմարութիւն կլինի: Բարոյական քարոզներով չի կարելի կանխել մանկական հիվանդութիւնները, վորոնցով ժամանակակից պայմաններում հարկավոր ե հիվանդանալ ու այդպիսով բուժվել նրանցից (пер-

15-703

болеть») (տես «Архив Маркса и Энгельса», դիրք I, էջ 324—325)։

Վորովհետև, ասում է Ենգելսը մեկ ուրիշ տեղում (1885 թ.)՝

«Յերբեր չի կարելի հակասությունները յերկար ժամանակով սրողած պահել. դրանք պայքարով են լուծվում» (տես նույն տեղ էջ 371)։

Ահա թե ամենից առաջ ինչով պետք է բացատրել հակասությունների առկայությունը մեր կուսակցության մեջ և մեր կուսակցության զարգանալն այդ հակասությունները պայքարով հաղթահարելու միջոցով։

ՀԱԿԱՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱՂՔՈՒՐՆԵՐԸ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՆԵՐՍՈՒՄ

Բայց վճռտեղից են առաջանում այդ հակասություններն ու տարաձայնությունները, վճռտեղ է նրանց աղբյուրը։

¹ Լրագրերում հրատարակված տեքստում այս ցիտատը, անփությությամբ, բերված էր վոչ-ամբողջովին։ Ի. Սս.։

Յես կարծում եմ, վոր պրոլետարական կուսակցությունների ներսում յեղած հակասությունների աղբյուրը զանվում է յերկու հանգամանքների մեջ։

Այդ ի՞նչ հանգամանքներ են։

Այդ, նախ, բուրժուազիայի և բուրժուական իդեոլոգիայի ճնշումն է պրոլետարիատի ու նրա կուսակցության վրա՝ դասակարգների կողի պայմաններում, ճնշում, վորի առաջ հաճախ տեղի յեն տալիս պրոլետարիատի ամենից ավելի նվազ կայուն շերտերը, ապա ուրեմն նաև պրոլետարիատի կուսակցության ամենից ավելի նվազ կայուն շերտերը։ Չի կարելի ընդունել, թե պրոլետարիատը հասարակությունից միանգամայն մեկուսացած է, հասարակությունից դուրս է կանգնած։ Պրոլետարիատը հասարակության մի մասն է, վորը բազմաթիվ թելերով կապված է նրա բազմազան շերտերի հետ։ Բայց կուսակցությունը պրոլետարիատի մի մասն է։ Այս պատճառով կուսակցությունն ևս չի կարող ազատ լինել բուրժուական հասարակության բազմազան շերտերի կապերից ու

ազդեցութիւնը: Բուրժուազիայի և նրա իդեոլոգիայի ճնշումը պրոլետարիատի ու նրա կուսակցութեան վրա արտահայտուում է նրանով, Վոր բուրժուական գաղափարները, բարքերը, սովորութիւնները, տրամադրութիւնները հաճախ թափանցում են պրոլետարիատի ու նրա կուսակցութեան մեջ՝ պրոլետարիատի վորոշ շերտերի միջոցով, վորոնք այս կամ այն կերպ կապված են բուրժուական հասարակութեան հետ:

Յերկրորդ, դա—բանվոր դասակարգի այլատարրութիւնն է, տարբեր շերտերի առկայութիւնը բանվոր դասակարգի ներսում: Յես կարծում եմ, վոր պրոլետարիատը վորպես դասակարգ կարելի կլիներ բաժանել յերեք շերտի:

Մի շերտը, այդ—պրոլետարիատի հիմնական մասսան է, նրա կորիզը, նրա մըշտական մասը, այդ—«գտարյուն» պրոլետարները այն մասսան է, վորը վաղուց արդեն խզել է իր կապերը կապիտալիստները դասակարգի հետ: Պրոլետարիատի այս շերտը

մարքսիզմի ամենից ավելի հուսալի հենարանն է:

Յերկրորդ շերտը, այդ—նրանք են, վոր մոտ անցյալում են դուրս յեկել վոշպրոլետարական դասակարգերից, գյուղացիութիւնից, քաղքենիական շարքերից, ինտելիգենցիայից: Դրանք—ուրիշ դասակարգերից յեկածներն են, վորոնք մոտ ժամանակս են միայն լցվել պրոլետարիատի կազմի մեջ և բանվոր դասակարգի մեջ մտցրել են իրենց ընտելութիւնները, իրենց սովորութիւնները, իրենց տատանումները, իրենց յերերումները: Այս շերտն ամենից ավելի նպաստավոր հող է ներկայացնում ամեն տեսակ անարխիստական, կիսաանարխիստական և «ուտրա-ձախ» խմբավորումների համար:

Վերջապես, յերրորդ շերտը, այդ—բանվորական արխտոկրատիան է, բանվոր դասակարգի վերնախավը, պրոլետարիատի ամենից ավելի ապահովված մասը՝ բուրժուազիայի հետ կոմպրոմիսները գնալու իր ձըգտումով, աշխարհիս օւժեղներին հարմարվելու

իր գերակշռող տրամադրութեամբ, «մարդ դառնալու» իր տրամադրութեամբ: Այս շերտըն ամենից ավելի նպաստավոր հող ե ներկայացնում բացահայտ ուժորմիտներէ և ուղորտունիատներէ համար:

Չնայած արտաքին տարբերութեանը՝ բանվոր դասակարգի այս վեջին յերկու շերտերը ներկայացնում են շատ թե քիչ ընդհանուր միջավայր, վորը սնում ե ուղորտունիզմ ընդհանրապէս, ուղորտունիզմ բացահայտ, վորչափով հաղթանակում են բանվորական արիստոկրատիայի տրամադրութեանները, և «ձախ» ֆրազով քողարկած ուղորտունիզմ, վորչափով հաղթանակում են բանվոր դասակարգի կիսաքաղքենիական շերտերի տրամադրութեանները, այն շերտերի, վորոնք իրենց կապերը դեռ լիովին չեն խզել մանրբուրժուական միջավայրի հետ: Այն փաստը, վոր «ուլտրա-ձախ» տրամադրութեանները միշտ և ամենուրեք զուգադիպում են բացահայտ ուղորտունիզմի տրամադրութեաններին,—այս փաստը վորչ մի գարմանալու բան չի պարունակում իր մեջ: Լենինը քանիցս

ասել ե, վոր «ուլտրա-ձախ» ուղորտունիան աջ, մենշեիկյան, բացահայտ ուղորտունիատական ուղորտունիատի աստուան ե: Յեւ վ դա միանգամայն ճիշտ ե: Յեթե «ուլտրա-ձախը» հեղափոխութեան կողմն ե միայն այն պատճառով, վոր նա հեղափոխութեան հաղթանակ ե սպասում վաղն և եր, ապա պարզ ե, վոր նա պետք ե անհուսութեան մատնելի ու հուսախարվի հեղափոխութեանից, յեթե տեղի ունենա հեղափոխութեան կանգառում, յեթե հեղափոխութեանը վաղն և եթ չհաղթի:

Բնական ե, վոր դասակարգային կռիվ գարգացման յուրաքանչյուր շրջադարձի, պայքարի յուրաքանչյուր սրման ու դժվարութեանների ուժեղացման դեպքում պրոլետարիատի գանազան խավերի հայացքների, ընտելութեանների ու տրամադրութեանների մեջ յեղած տարբերութեան անխուսափելիորեն պետք ե դրսևորվի կուսակցութեան մեջ յեղած վորոշ տարածանութեանների ձևով, իսկ բուրժուազիայի ու նրա իդեոլոգիայի ճնշումն անխուսափելիոր-

րեն պետք է սրի այդ տարածայնությունս-
ները, յիւր տալով նրանց վորպես պրոլետար-
ական կուսակցութեան ներսում յեղող պայ-
քար:

Սրանք են ներկուսակցական հակասու-
թյունների ու տարածայնությունների աղ-
բյուրները:

Կարելի՞ յի արդյոք հեռանալ այդ հակա-
սություններից ու տարածայնություններից:
Վնչ, չի կարելի: Կարծել, թե կարելի յի
հեռանալ այդ հակասություններից, նշանա-
կում է իրեն խարել: Ենգելսն իրավացի յեր,
յերը ասում էր, վոր կուսակցութեան ներ-
սում յեղած հակասությունները յերկար ժա-
մանակով սվաղել անհնարին է, վոր պայ-
քարն է լուծում այդ հակասությունները:

X Այս չի նշանակում, թե կուսակցութեան-
ընդհակառակը, պրոլետարական կուսակցու-
թյունը պրոլետարիատի մարտական կազ-
մակերպութեանն է ու պետք է մնա վորպես
այդպիսին: Յես միայն ուզում եմ ասել, վոր
չի կարելի իրենից վանել ու աչք փակել

կուսակցութեան ներսում յեղած տարածայ-
նությունների հանդեպ, յեթե այդ տարա-
ծայնություններն սկզբունքային բնույթ
ունեն: Յես միայն ուզում եմ ասել, վոր
սկզբունքային գծի համար պայքարելու
միջոցով միայն կարելի յի պրոլետարական
կուսակցութեանն ազատ պահել բուրժուա-
զիայի ճնշումից ու ազդեցութեանից: Յես
լով ուզում եմ ասել, վոր ներկուսակցական
հակասությունները հաղթահարելու միջոցով
միայն կարելի կլինի հասնել կուսակցու-
թեան առողջացմանն ու ամրացմանը:

II. ՀԱՄԿԿ ՄԵՉ ՅԵՂԱԾ ՈՊՈՁԻՑԻԱՅԻ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԱԿՈՒՅՅՈՒՆՆԵՐԸ

Թուշլ տվեք այժմ նախնական դիտողություններից անցնելու ՀամԿԿ մեջ յեղած ոպողիցիայի հարցին:

Նախ և առաջ յես կուզեյի նշել մեր ներկուսակցական ոպողիցիայի միջանի առանձնահատկությունները: Յես նկատի ունեմ նրա արտաքին, աչքի զարնող առանձնահատկությունները, առայժմ ըստ էյության չշոշափելով տարածայնությունները: Յես կարծում եմ, վոր այդ առանձնահատկությունները կարելի կլիներ հանդեցնել յերեք զլիսավոր առանձնահատկության: Այդ, նախ, այն է, վոր ՀամԿԿ մեջ յեղած ոպողիցիան միավորված ոպողիցիա յե և վոչ թե ինչ-վոր «սոսկ» ոպողիցիա: Այդ, յերկրորդ, այն է, վոր ոպողի-

ցիան ջանում է իր ոպորտունիզմը քողարկել «ձախ» ֆրազով, «ճեղատիտիական» լողունգներով պճնվելով: Այդ, յերրորդ, այն է, վոր իր սկզբունքային անձևության պատճառով ոպողիցիան մի գլուխ գանգառվում է, վոր իրեն չեն հասկացել, վոր ոպողիցիայի լիդերներն ըստ էյության «չը հասկացվածներն» ֆրակցիա յեն: (Միծաղ):

Ակսենք առաջին առանձնահատկությունից: Ինչո՞վ է բացատրվում այն փաստը, վոր ոպողիցիան մեզանում հանդես է գալիս վորպես միավորված ոպողիցիա, վորպես կուսակցության կողմից առաջներում դատապարտված բոլոր և ամեն տեսակի հոսանքների բլով, ըստ վորում նա հանդես է գալիս վոչ թե վորեւէ կերպ «պարզորեն», այլ տրոցկիզմի գլխավորությամբ:

Դա բացատրվում է հետեյալ հանգամանքներով:

Նախ, նրանով, վոր բլովի մեջ միավորված բոլոր հոսանքները, — թե տրոցկիստաները, թե «նոր ոպողիցիան», թե «դեմոկրա-

տական ցննտրալիզմի» մնացորդները, թե
«բանվորական ուղղիցիայի» մնացորդները,—
դրանք բոլորն ել շատ թե քիչ ուղղորտու-
նիստական հոսանքներ են, վորոնք կամ ի-
րենց ծագման սկզբից են պայքարել լենին-
նիզմի դեմ, կամ վերջին ժամանակս են
սկսել պայքարը նրա դեմ: Ինչ ասել կուզի,
վոր այս քննադատութիւնը պետք է հեշտաց-
ներ նրանց միավորվելը մի բլոկի մեջ՝
կուսակցութեան դեմ մղվող պայքարում:

8 = Յերկրորդ, ընթացիկ շրջանի բեկումնա-
յին ընույթով, այն հանգամանքով, վոր
ներկայիս բեկումնային ժամանակաշրջանը
նորից շեշտակի կերպով դրեց մեր հեղա-
փոխութեան հիմնական հարցերը, և, վորով-
հետև բոլոր այդ հոսանքները հեղափոխու-
թեան այս կամ այն հարցում տարընթաց
եյին ու շարունակում են տարընթաց լի-
նել մեր կուսակցութեանից, ուստի բնական
է, վոր ներկա ժամանակաշրջանի հանրա-
գումարային ընույթը, տալով մեր բոլոր
տարածայնութեաններին հաշվեկշիռը, այդ
բոլոր հոսանքներին պետք է մղեր դեպի

մի բլոկ, բլոկ մեր կուսակցութեան հիմնա-
կան գծի դեմ: Ինչ ասել կուզի, վոր այս
հանգամանքը չի կարող չհեշտացնել բազ-
մազան ուղղիցիոն հոսանքների միավորու-
մը մի ընդհանուր բանակի մեջ:

Յերրորդ, այն հանգամանքով, վոր մեր
կուսակցութեան հզոր ուժն ու համախըմբ-
վածութեանը՝ մի կողմից, առանց բացա-
ռութեան բոլոր ուղղիցիոն հոսանքների
թուլութեանն ու մասսաներից կտրված լի-
նելը՝ մյուս կողմից, չեյին կարող ակներե-
վաբար անհուսալի չդարձնել այդ հոսանք-
ների բաժան-բաժան պայքարը մեր կու-
սակցութեան դեմ, վորի պատճառով ուղ-
ղիցիոն հոսանքներն անխուսափելիորեն
պետք է ընենյին ուժերի միավորման ու-
ղին, վորպիսով առանձին խմբերը գումա-
րելով կոմպենսացիայի յենթարկին նրանց
թուլութեանը և դրանով իսկ, թեկուզ ար-
տաքուստ, բարձրացնեն ուղղիցիայի շան-
սերը:

Ե՛, իսկ ինչ՞ով է բացատրվում այն փաս-
տը, վոր հենց արոցկիզմն է հանդես գա-

լիս վորպես սպորտիցիոն բլոկը գլխավորող
Նախ, նրանով, վոր գոյութուն ունե-
ցող բոլոր սպորտիցիոն հասանքներից արոց-
կիզմն սպորտունիզմի ամենից ավելի ավարտ-
ված հասանքն է մեր կուսակցության մեջ
(Կոմիտեերնի V կոնգրեսն իրավացի յեր,
յերբ արոցկիզմը վորակեց վորպես մանր-
բուրժուական թեքում):

Յերկրորդ, նրանով, վոր մեր կուսակ-
ցության մեջ յեղած վոչ մի սպորտիցիոն
հասանք չի կարողանում իր սպորտունիզմն
այնպես ճարպիկ ու վարպետ կերպով դի-
մակավորել «ձախ» ու հեղղղափոխական
Փրագով, ինչպես արոցկիզմը: (Միծաղ):

Յեզ այս առաջին դեպքը չէ, յերբ մեր
կուսակցության պատմության մեջ արոց-
կիզմը հանդես է գալիս՝ մեր կուսակցու-
թյան դեմ գնացող սպորտիցիոն հասանքնե-
րի գլուխ անցած:

Յես կուզեյի մատնանշել մեր կուսակ-
ցության պատմության մեջ 1911—1914 թ.թ.
տեղի ունեցած հայտնի միջադեպը, յերբ
կազմվեց սպորտիցիոն հակակուսակցական

հոսանքների բլոկն այսպես կոչված «Ոգոս-
տոսյան բլոկ»-ի ձևով, Տրոցկու գլխավո-
րությամբ: Յես կուզեյի մատնանշել այդ
միջադեպը, վորովհետև այն ներկայիս
սպորտիցիոն բլոկի մի ինչ-վոր նախատիպն
է: Այն ժամանակ ընկ. Տրոցկին կուսակ-
ցության դեմ միավորեց լիկվիդատորներին
(Պատրեսով, Մարտով և ուրիշներ), սպոր-
վիստներին («Վլեբրյոդականներ») և իր
սեփական խումբը: Իսկ այժմ նա փորձ ա-
րեց սպորտիցիոն բլոկի մեջ միավորելու «բան-
վորական սպորտիցիան», «նոր սպորտիցիան»
և իր սեփական խումբը: Հայտնի չէ, վոր
Լենինն այն ժամանակ յերեք տարի շա-
րունակ պայքարում եր «Ոգոստոսյան բլո-
կի» դեմ: Ահա թե Լենինն ինչ եր գրում
այն ժամանակ «Ոգոստոսյան բլոկի» մասին՝
նրա ձևավորման շեմքին.

«Այս պատճառով ամբողջ կուսակցության անունից
մենք հայտարարում ենք, վոր Տրոցկին հակակու-
սակցական քաղաքականութուն է վարում. վոր նա
պայքեցնում է կուսակցական լեգալությունը, վորք է
դնում ավանյուրայի ու պառակսման ուղին... Այս

անվիճելի ճշմարտության մասին Տրոցկին լուռ է
այն պատճառով, վոր նրա քաղաքականության ռեալ
նպատակները համար ճշմարտությունն անտանելի
յե Իսկ ռեալ նպատակներն ավելի ու ավելի յեն
պարզվում և ակներև են դառնում մինչև իսկ նվա-
զագույն չափով հեռատես կուսակցականների համար:
Այդ ռեալ նպատակներն են— Պոստսովյետի հակա-
կուսակցական բյուր վպերյոդականների հետ, վորպիսի
բլոկին Տրոցկին սժանդակում է ու կազմակերպում
այն . . . Այդ բլոկն, իհարկե, կաջակցել Տրոցկու «Փոն-
դին» և այն հակակուսակցական կոնֆերենցիային,
վոր նա գումարում է, վորովհետև թե՛ պ. պ. Պոտ-
րեսովները, թե՛ վպերյոդականները այստեղ ստանում
են այն, ինչ հարկավոր է նրանց— իրենց Ֆրակցիա-
ների ադատությունը, այդ Ֆրակցիաների սըբաօր-
ծումը, նրանց դործունեյության քողարկումը, նրա
փաստաբանական պաշտպանությունը բանվորների
առաջ: Յե՛վ ահա հենց «սկզբունքային հիմունքների»
տեսակետից մենք չենք կարող այդ բլոկը չընդունել
վորպես ավանսյուրիզմ— այս բառի ամենաճշգրիտ ի-
մաստով: Տրոցկին չի համարձակվի ասել, թե ինքը
Պոտրեսովի մեջ, ոտդովխտոնների մեջ տեսնում է իս-
կական մարքսիստներ, սոցիալ-դեմոկրատիզմի սկզբ-
բունքայնության իսկական պաշտպաններ: Ավան-
տյուրիստի դիրքի էյությունն էլ հենց այն է, վոր
նա ստիպված է լինում պերմանենտ կերպով դուռի
աըծացնել . . . Տրոցկու բլոկը Պոտրեսովի ու վպեր-

յոդականների հետ ավանտյուրա յե հենց «սկզբուն-
քային հիմունքների» տեսակետից: Դա նվազ ճիշտ
չե կուսակցական-հաղափական խնդիրների տեսակե-
տից . . . Մի տարվա փոթճը սլենուժից հետո իրա-
կանում ցույց ավեց, վոր հենց Պոտրեսովի խումբն
է, հենց վպերյոդականները խումբն է, վոր մարմնաց-
նում է այդ բուրժուական ազդեցությունը պրոլե-
տարիատի վրա . . . Վերջապես, յերբորդ՝ Տրոցկու
քաղաքականությունն ավանտյուրա յե կազմակեր-
պական իմաստով, վորովհետև, ինչպես մենք արդեն
մատնանշել ենք, նա խզում է կուսակցական լեգա-
լությունը և, արտասահմանյան մի խմբի անունից
(կամ յերկու հակակուսակցական Ֆրակցիաների՝ գո-
լոսականների ու վպերյոդականների բլոկի անունից)
կոնֆերենցիա կազմակերպելով, նա ուղղակի վտաք
է դնում պառակտման ուղին» (տես Լենին, Յերկեր,
հ. XI, մ. 2, էջ 189—194):

Այսպիսի դնահատական եր տալիս Լե-
նինը հակակուսակցական հոսանքների՝
Տրոցկու գլխավորած առաջին բլոկին:

Հիմնականում նույն այդ բանը հարկա-
վոր է ասել, բայց ել ավելի կտրուկ կեր-
պով, հակակուսակցական հոսանքների ներ-
կայիս բլոկի մասին, վոր նույնպես ընկ.
Տրոցկին է գլխավորում:

Ահա այն բանի պատճառները, թե ինչու

մեր ուղղիցիան այժմ հանդես ե գալիս միավորված ուղղիցիայի ձևով ու հանդես ե գալիս վնչ թե հասարակ կերպով, այլ արոցկիդմի գլխավորությամբ:

Այս ե ուղղիցիայի առաջին առանձնահատկության բանը:

Անցնենք յերկրորդ առանձնահատկությանը: Յես արդեն ասել եմ, վոր ուղղիցիայի յերկրորդ առանձնահատկությունը, դա— նրա ուժգին ձգտումն ե իր ուղորտունիստական գործը քողարկելու «ձախ», «հեղափոխական» ֆրազով: Յես հնարավոր չեմ համարում այստեղ ընդարձակաբանելու այն փաստերի մասին, վորոնք ցուցադրում են «հեղափոխական» խոսքերի ե ուղորտունիստական գործերի մշտական տարբերացումը: Բա՛վական ե աչքի անցկացնել թեկուզ այն թեզիսներն ուղղիցիայի մասին, վոր ընդունվել են ՀամկԿ XV կոնֆերենցիայում, վորպեսզի հասկանալի լինի այդ դիմակավորման մեխանիզմն: Յես կուզեյի մեր կուսակցության պատմությունից բերել միայն

միքանի որինակ, վորոնք խոսում են այն մասին, վոր մեր կուսակցության մեջ յեղած ըստը ուղղիցիոն հոսանքները, իշխանությունը վերցնելուց հետո յեղած ժամանակաշրջանում, ջանացել են իրենց վոչ-հեղափոխական գործերը քողարկել «հեղափոխական» ֆրազով, անընդհատ «ձախից» քննադատելով կուսակցությունն ու նրա քաղաքականությունը:

Վերցնենք, որինակ, «ձախ» կոմունիստներին, վորոնք կուսակցության դեմ եյին դուրս գալիս Բրեստի հաշտության շրջանում (1918 թ.): Հայտնի յե, վոր նրանք «ձախից» եյին քննադատում կուսակցությունը, Բրեստի հաշտության դեմ դուրս գալով ու կուսակցության քաղաքականությունը վորակելով վորպես ուղորտունիստական, վոչ-պրոլետարական, համաձայնողական՝ իմպերիալիստների նկատմամբ: Իսկ իրականում բանից դուրս յեկա՞վ, վոր Բրեստի հաշտության դեմ դուրս գալով՝ «ձախ» կոմունիստները խանգարում եյին կուսակցությանը դադար ստանալու՝ Սորհրդային

իշխանությունը կազմակերպելու և ամրացնելու համար, ոգնում եյին ես-երեսերին ու մենշեիկներին, վորոնք այն ժամանակ Բրեստի հաշտութեան դեմ եյին կանգնած, հեշտացնում եյին իմպերիալիզմի գործը, վոր ձգտում եր իր սաղմի մեջ խեղդել Սօրհրդային իշխանությունը:

Վերցնենք «բանվորական ուղղիցիան» (1921 թիվ): Հայտնի յե, վոր նա նույնպես «ձախից» եր քննադատում կուսակցությունը, ամեն կերպ «Չարդուփշուր» անելով նեպի քաղաքականությունը, իսպառ «փետրահան» անելով Լենինի դրույթն այն մասին, վոր ինդուստրիայի վերականգնումը հարկավոր ե սկսել արդյունաբերութեան համար հումքային ու պարենային նախադրյալներ ավող գյուղատնտեսութեան զարգացումից, «փետրահան» անելով Լենինի այս դրույթը վորպես պրոլետարիատի շահերի մոռացում ու վորպես գյուղացիական թեքում: Իսկ իրականում դուրս յեկավ, վոր առանց նեպի քաղաքականութեան, առանց արդյունաբերութեան համար հումքային ու

պարենային նախադրյալներ ստեղծող գյուղատնտեսութեան զարգացման, մեղանում վոչ մի արդյունաբերություն չեր լինի, իսկ պրոլետարիատն ել կմնար ապադասակարգայնացած վիճակում: Բացի դրանից, հայտնի յե, թե այդ բոլորից հետո դեպի ուր սկսեց աճել «բանվորական ուղղիցիան» — դեպի աջ, թե դեպի ձախ:

Վերջապես, վերցնենք տրոցկիզմը, վորն արդեն մի քանի տարի յե, ինչ քննադատում ե մեր կուսակցությունը «ձախից» և վորը դրա հետ մեկտեղ հանդիսանում ե, ինչպես ճիշտ արտահայտվել ե Կոմինտերնի V կոնգրեսը, մանր-բուրժուական թեքում: Ընդհանուր ի՞նչ կարող ե լինել մանր-բուրժուական թեքման ու իսկական հեղափոխականութեան միջև: Մի թե պարզ չե՞, վոր «հեղափոխական» ֆրազն այստեղ մանր-բուրժուական թեքման լոկ քողարկումն ե:

Յիս ել չեմ խոսում «նոր ուղղիցիայի» մասին, վորի «ձախ» կանչերը կոչված են քողարկելու նրա դերվելը տրոցկիզմի կողմից:

Ի՞նչ են ասում այս բոլոր փաստերը:

Այն, վոր ոպորտունիստական գործի «ձախ» գիմակավորումը մեր կուսակցութեան մեջ յեղած բոլոր և ամեն տեսակ ոպորտիցիոն հոսանքների ամենաբնորոշ դժերից մեկն և իշխանութեանը վերցնելուց հետո յեղած ժամանակաշրջանում:

Ինչո՞վ և բացատրվում այս յերևույթը:

Դա բացատրվում և ԽՍՀՄ-ի պրոլետարիատի հեղափոխականութեամբ, հսկայական հեղափոխական տրագիցիաներով, վոր կան մեր պրոլետարիատի ընդերքում: Դա բացատրվում և ԽՍՀՄ-ի բանվորների ուղղակի ատելութեամբ դեպի հակահեղափոխական, դեպի ոպորտունիստական տարրերը: Դա բացատրվում և նրանով, վոր մեր բանվորները պարզապես չեն լսի բացահայտ ոպորտունիստին, վորի հետևանքով «հեղափոխական» դիմակավորումն այն խայծն և, վորը պետք և գոնե արտաքուստ գրավի բանվորների ուշադրութեանը և նրանց վըստանութեան ներշնչի դեպի ոպորտիցիան:

Որինակ, մեր բանվորները չեն կարողանում հասկանալ, թե ինչպես և, վոր անգլիական բանվորները մինչև այժմ գլխի չեն ընկնում ջրահեղձ անելու այնպիսի դավաճաններին, ինչպես Թոմասն և, ջրհոր գցելու նրանց (ծիծող): Ամեն մեկը, վոր գիտե մեր բանվորներին, հեշտ կհասկանա, վոր այնպիսի մարդիկ և այնպիսի ոպորտունիստներն, ինչպես Թոմասն և, պարզապես որ չեյին տեսնի բանվորների շրջանում: Այնինչ հայտնի յե, վոր անգլիական բանվորները վնչ միայն չեն պատրաստվում ջրահեղձ անելու պարոնայք Թոմասներին, այլ և դեռ Դլխավոր խորհրդի անդամ են վերընտրում նրանց ու վերընտրում են վնչ թե հասարակ ձևով, այլ դեմոնստրացիայով: Պարզ և, վոր այդպիսի բանվորները ոպորտունիզմի հեղափոխական դիմակավորման կարիքը չեն զգում, վորովհետև նրանք այսպես ել չեն հրաժարվում զրանց իրենց շրջանն ընդունելուց: Իսկ սա ինչո՞վ և բացատրվում: Սա բացատրվում և նրանով, վոր անգլիական բանվորների մոտ հեղափոխական տրա-

դիցիաները բացակայում են: Դրանք, այդ հեղափոխական տրադիցիաները, հիմա յեն ծնունդ առնում: Նրանք ծնունդ են առնում ու զարգանում են, և հիմքեր չկան տարակուսելու, վոր անգլիական բանվորները կկոփվեն հեղափոխական մարտերում: Բայց քանի դեռ այդ չկա, տարբերությունն անգլիական ու խորհրդային բանվորների միջև մնում է: Մրանով է, իսկապես, բացատրվում այն փաստը, վոր մեր կուսակցության մեջ յեղած ոպորտունիստների համար վտանգավոր է ԽՍՀՄ-ի բանվորներին մոտենալ առանց մի վորոշ «հեղափոխական» դիմակավորման:

Ահա թե վորոնք են ոպորտիստն բլոկի «հեղափոխական» դիմակավորման պատճառները:

3 Վերջապես, ոպորտիստայի յերբորդ առանձնահատկության մասին: Յես արդեն ասել եմ, թե այդ առանձնահատկությունն այն է, վոր ոպորտիստն բլոկն սկզբունքային ձևավորում չունի, վոր նա անսկզբունք է, նա ամյորբաձև է և վոր նրա առանձնահատկու-

թյունն է ոպորտիստայի լիդերները այստեղից բղխող մշտական դանդատներն այն մասին, թե նրանց «չեն հասկացել», «աղաւաղել են», նրանց վերագրել են այն, ինչ նրանք «չեն ասել» և այլն: Դա իսկապես վոր «չհասկացվածների» ֆրակցիա յի: Պրոլետարական կուսակցությունների պատմությունն ասում է, վոր այս առանձնահատկությունը («չեն հասկացել») առհասարակ ոպորտունիզմի ամենասովորական և ամենատարածված առանձնահատկությունն է: Դուք պետք է իմանաք, ընկերներ, վոր իսկ և իսկ նույն բանն է «պատահել» հայտնի ոպորտունիստներ Բերնշտայնի, Ֆոլմարի, Աուերի և այլոց հետ գերմանական սոցիալ-դեմոկրատիայի շարքերում 90-ական թվականների վերջին և 900-ական թվականների սկզբին, յերբ գերմանական սոցիալ-դեմոկրատիան հեղափոխական էր, և յերբ այդ թունդ ոպորտունիստները մի շարք տարիների ընթացքում դանդատվում էին, թե իրենց «չեն հասկացել», թե իրենց «աղաւաղել են»: Հայտնի յի, վոր գերմանական հեղա-

փոխական սոցիալ-դեմոկրատներն այն ժամանակ Բերնշտայնի ֆրակցիան «չհասկացվածները» ֆրակցիա անվանեցին: Չի կարելի պատահականութուն համարել այն փաստը, Վոր այսպիսով հարկ է լինում ուղղեցիոն բլոկը դասել «չհասկացվածները» ֆրակցիայի կարգը:

Սրանք են ուղղեցիոն բլոկի ամենագլխավոր առանձնահատկութունները:

III. ՏԱՐԱԶԱՅՆՈՒՅՅՈՒՆՆԵՐԸ ՀԱՄԿԿ ՄԵՋ

Անցնենք տարաձայնութուններին ըստ եյության:

Յես կարծում եմ, Վոր մեր տարաձայնութունները կարելի է կլիներ հանգեցնել միքանի հիմնական հարցերի: Յես մանրամասնորեն չեմ շոշափի այդ հարցերը, քանի Վոր դրա համար քիչ ժամանակ կա, իսկ զեկուցումն առանց այդ էլ յերկարում ե: Մանավանդ Վոր դուք ունեք Համկկ վերաբերյալ նյութերը, վորոնք, ճիշտ է, խորամանակ ձևով տառապում են միքանի սխալներով, բայց հիմնականում այնուամենայնիվ ճիշտ պատկերացում են տալիս մեր կուսակցության մեջ յեղած տարաձայնութունների մասին:

Առաջին հարց: Առաջին հարցը, այդ—մեկ
 յերկրում սոցիալիզմի հաղթութեան հնարա-
 վորութեան վերաբերյալ հարցն է, սոցիա-
 լիզմի հաղթական շինարարութեան հնարա-
 վորութեան հարցը:

Նոսքը վերաբերում է իհարկե, վոչ
 Չերնոգորիային կամ նույնիսկ վոչ Բուլ-
 գարիային, այլ մեր յերկրին, ԽՍՀՄ-ին:
 Նոսքը վերաբերում է այնպիսի մի յերկրի,
 վորտեղ իմպերիալիզմ է յեղել և զարգացել,
 վորտեղ կա խոշոր արդյունաբերութեան վո-
 ռոշ միւնիմում, վորտեղ կա պրոլետարիատի
 վորոշ միւնիմում, վորտեղ կա պրոլետարիա-
 տին ղեկավարող կուսակցութեան: Այսպես
 ուրեմն՝ հնարավոր է արդյոք սոցիալիզմի
 հաղթութեանը ԽՍՀՄ-ում, հնարավոր է ար-
 դյոք նրա մեջ սոցիալիզմ կառուցել մեր
 յերկրի ներքին ուժերի հիման վրա, այն
 հնարավորութեաների հիման վրա, վոր
 կան ԽՍՀՄ-ի պրոլետարիատի տրամադրու-
 թեան տակ: Բայց ինչ է նշանակում սո-

ցիալիզմ կառուցել, յեթե այս ֆորմուլան
 թարգմանենք կոնկրետ դասակարգային լիզ-
 վով: Սոցիալիզմ կառուցել ԽՍՀՄ-ում, այդ
 նշանակում է պայքարի ընթացքում սեփա-
 կան ուժերով հաղթահարել մեր, խորհրդա-
 յին, բուրժուազիային: Հետևաբար՝ հարցը
 հանգում է այն բանին, թե ԽՍՀՄ-ի պրոլե-
 տարիատն ընդունակ է արդյոք հաղթահա-
 րելու իր սեփական, խորհրդային, բուրժու-
 ազիային: Ուստի, յերբ խոսում են այն
 մասին, թե հնարավոր է արդյոք սոցիալիզմ
 կառուցել ԽՍՀՄ-ում, դրանով ուզում են ա-
 սել՝ ԽՍՀՄ-ի պրոլետարիատն ընդունակ է
 արդյոք իր սեփական ուժերով հաղթահա-
 րելու ԽՍՀՄ-ի բուրժուազիային: Այսպես և
 միմիայն այսպես է դրվում հարցը մեր յերկ-
 րում սոցիալիզմ կառուցելու վերաբերյալ
 պրոբլեմի լուծման ժամանակ:

Կուսակցութեանն այս հարցին դրական
 պատասխան է տալիս, վորովհետև նա յել-
 նում է այն բանից, վոր ԽՍՀՄ-ի պրոլետա-
 րիատը, պրոլետարական դիկտատուրան
 ԽՍՀՄ-ում հնարավորութեան ունի իր սե-

փական ուժերով հաղթահարելու ԽՍՀՄ-ի բուրժուազիային:

Յեթե սա սխալ լիներ, յեթե կուսակցությունը հիմքեր չունենաք պնդելու, վոր ԽՍՀՄ-ի պրոլետարիատն ընդունակ է սոցիալիստական հասարակություն կառուցելու, չնայած մեր յերկրի համեմատական տեխնիկական հետամնացությանը, ապա կուսակցությունը հիմքեր չէր ունենա այլևս իշխանության գլուխ մնալու, նա այս կամ այն կերպ պետք է թողներ իշխանությունը և ոպողիցիոն կուսակցության դրության անցներ: Վորովհետև յերկուսից մեկը, կա՛մ մենք կարող ենք սոցիալիզմ կառուցել և վերջին հաշվով կառուցել այն, հաղթահարելով մեր «ազգային» բուրժուազիային, — և այն ժամանակ կուսակցությունը պարտաւոր է իշխանության գլուխ մնալ ու դեկավարել սոցիալիստական շինարարությունը յերկրում՝ հանուն սոցիալիզմի հաղթության ամբողջ աշխարհում. կա՛մ մենք իվիճակի չենք մեր սեփական ուժերով հաղթահարելու մեր բուրժուազիային, — և այն ժամանակ նկատի ունե-

նալով, վոր բացակայում է անհապաղ աջակցությունը դրսից, այլ յերկիրների հաղթական հեղափոխության կողմից, մենք ազնվորեն ու բացահայտ կերպով պետք է հեռանանք իշխանությունից և ապագայում ԽՍՀՄ-ի մեջ նոր հեղափոխություն կազմակերպելու կուրս բռնենք: Կուսակցությունը կարող է արդյոք խաբել իր դասակարգին, տվյալ դեպքում՝ բանվոր դասակարգին: Վնչ, չի կարող: Սյդպիսի կուսակցությունը հարկավոր էր քառատեր Բայց հենց այն պատճառով, վոր մեր կուսակցությունը բանվոր դասակարգին խաբելու իրավունք չունի, կուսակցությունն ուղղակի պետք է ասեր, վոր մեր յերկրում սոցիալիզմ կառուցելու հնարավորության վերաբերյալ վստահության բացակայությունը տանում է դեպի այն, վոր մեր կուսակցությունը հեռանա իշխանությունից և կառավարող կուսակցության դրությունից անցնի սոպողիցիոն կուսակցության դրության:

Մենք պրոլետարիատի դիկտատուրան նվաճեցինք ու հենց դրանով էլ քաղաքական քաղա ստեղծեցինք դեպի սոցիալիզմ առաջ

շարժվելու համար: Մեր սեփական ուժերով մենք կարող ենք արդյոք ստեղծել սոցիալիզմի սննետակաճ բազան, տնտեսական նոր հիմքը, վորն անհրաժեշտ է սոցիալիզմի կառուցման համար: Վերն է սոցիալիզմի տրնտեսական եյությունը և տնտեսական բազան: Այն չէ՞ արդյոք, վոր յերկրի վրա ստեղծենք «յերկնային դրախտ» ու ընդհանրական գոհություն: Վո՛չ, այդ չէ: Դա սոցիալիզմի տնտեսական եյության քաղքենիական ~ մեղանական պատկերացումն է: Սոցիալիզմի տնտեսական բազա ստեղծել — այդ նշանակում է գյուղատնտեսությունը զոդել սոցիալիստական ինդուստրիային ու դարձնել մի ամբողջական տնտեսություն, գյուղատնտեսությունը յենթարկել սոցիալիստական ինդուստրիայի ղեկավարությանը, գյուղատնտեսության և ինդուստրիայի արտադրանքները ուղղակի փոխանակման հիման վրա հարթել քաղաքի ու գյուղի միջև յեղած հարաբերությունը, փակել ու վերացնել բոլոր այն կանալները, վորոնց ոգնությամբ դասակարգեր են ծնվում և ծնվում է, ա-

մենից առաջ, կապիտալը, վերջիվերջո ստեղծել արտադրության ու բաշխման այնպիսի պայմաններ, վորոնք ուղղակի և անմիջականորեն տանում են դեպի դասակարգերի վոչնչացումը:

Ահա թե այս մասին ինչ էր ասում ընկ. Լենինն այն ժամանակաշրջանում, յերբ նեպ էյինք մտցնում և յերբ ժողովրդական տնտեսության սոցիալիստական հիմքի կառուցման հարցը ծառացավ կուսակցության առջև իր ամբողջ հասակով:

«Մասնատրման փոխարինումը հարկով, նրա սկզբունքային նշանակությունն է — «ոագմական» կոմունիզմից դեպի նիւս սոցիալիստական հիմքը: Վո՛չ մասնատրում, վո՛չ հարկ, այլ խոշոր արդյունաբերության («սոցիալիզացիայի յենթարկված») արդյունքների փոխանակումը գյուղացիական արդյունքներին հետ, այս է սոցիալիզմի տնտեսական եյությունը, սոցիալիզմի բազան» («Ленинский сборник» IV, էջ 372):

Ահա թե Լենինն ինչպես է հասկանում սոցիալիզմի սննետակաճ բազայի ստեղծման հարցը:

Բայց սոցիալիզացիայի յենթարկված ին-

գուստրիայի հետ գյուղատնտեսությունը միակտփեկու համար անհրաժեշտ է նախ և առաջ ունենալ մթերքներ բաշխող օրգաններին հարուստ ցանց, ինչպես սպառողական, այնպես ել գյուղատնտեսական, արտադրական կոոպերացիայի օրգաններին հարուստ ցանց: Լենինը յեղնում էր հենց այս դրույթից, յերբ «կոոպերացիայի մասին» իր բրոշյուրում ասում էր, վոր

«կոոպերացիան մեր պայմաններում միշտ և ամենուրեք միանգամայն համընկնում է սոցիալիզմին» (Լենին, հ. XVIII, մ. 2, էջ 144):

Այսպես ուրեմն՝ ԽՍՀՄ-ի պրոլետարիատը իր սեփական ուժերով կարող է արդյոք սոցիալիզմի տնտեսական բազա ստեղծել մեր յերկրի կապիտալիստական շրջապատման պայմաններում:

Կուսակցությունն այս հարցին դրական պատասխան է տալիս (տես ՀամկԿ XIV կոնֆերենցիայի բանաձևը): Լենինն այս հարցին դրական պատասխան է տալիս (տես թեկուզ նրա «կոոպերացիայի մասին» բրո-

շյուրը): Մեր շինարարության ամբողջ պրակտիկան դրական պատասխան է տալիս այս հարցին, վորովհետև մեր տնտեսության սոցիալիստական սեկտորի բաժինը տարեցտարի աճում է ի հաշիվ մասնավոր կապիտալի բաժնի՝ ինչպես արտադրության բնագավառում, այնպես ել շրջանառության բնագավառում, ըստ վորում մասնավոր կապիտալի դերը, համեմատած մեր տնտեսության սոցիալիստական տարրերի դերի հետ, տարեցտարի ընկնում է:

Ե՛, իսկ ի՞նչ է պատասխանում այս հարցին ուղղիցիան:

Նա բացասական պատասխան է տալիս այս հարցին:

Դուրս է գալիս, վոր սոցիալիզմի հաղթությունը մեր յերկրում հնարավոր է, վոր սոցիալիզմի տնտեսական բազայի կառուցման հնարավորությունն ապահովված կարելի յե համարել: Արդյոք այս նշանակում է, վոր այդպիսի հաղթությունը կարելի յե անվանել լիակատար հաղթություն, վերջնական հաղթություն, վորն ապահովում է

կառուցվող սոցիալիզմի յերկիրը դրսից յեկող ամեն մի վտանգից, խմպերիալիստական ինտերվենցիայի և դրա հետ կապված ռեստավրացիայի վտանգից: Վնչ, չի նշանակում: Յեթե ԽՍՀՄ-ում սոցիալիզմ կառուցելու հարցը իր, «ազգային», բուրժուազիայի հաղթահարման հարց է, ապա սոցիալիզմի վերջնական հաղթութան հարցը համաօխտահային բուրժուազիայի հաղթահարման հարց է: Կուսակցութունն ասում է, վոր մի յերկրի պրոլետարիատն իվիճակի չէ իր սեփական ուժերով հաղթահարելու համաշխարհային բուրժուազիան: Կուսակցութունն ասում է, թե՛ վորպեսզի սոցիալիզմը վերջնականապես հաղթի մի յերկրում, անհրաժեշտ է համաշխարհային բուրժուազիայի հաղթահարումը կամ, գոնե, չեզոքացումը: Կուսակցութունն ասում է, վոր այսպիսի խնդիրը համապատասխան է միայն միջանի յերկիրների պրոլետարիատի ուժերին: Այս պատճառով վերջնական հաղթութունն այս կամ այն յերկրում նշանակում է պրոլետարական հեղափոխութան

հաղթութուն գոնե միջանի յերկիրներում: Այս հարցը մեր կուսակցութան մեջ առանձին տարածայնութուններ չի առաջացնում, ուստի և յես նրա մասին չեմ ընդարձակաբանի, հետաքրքրվողներին մատնանշելով այն նյութերը, վոր մոտ որերս բաժանվել են ԿիԳԿ-ի ընդլայնված պլենումի անդամներին:

«ՌԱԳԱՐԻ» ԳՈՐԾՈՆՆԵՐԸ

Յերկրորդ հարց: Յերկրորդ հարցը վերաբերում է ԽՍՀՄ-ի ներկայիս միջազգային դրութան պայմանների պրոբլեմին, «դադարի» այն ժամանակաշրջանի պայմաններին, վորի ընթացքում մեզ մոտ սկսվեց և ծավալվեց սոցիալիզմի կառուցման աշխատանքը: Մենք կարող ենք սոցիալիզմ կառուցել ԽՍՀՄ-ում և պետք է կառուցենք: Բայց սոցիալիզմ կառուցելու համար նախ և առաջ հարկավոր է իր գոյութունը պահպանել: Հարկավոր է, վոր կարողանանք «դադար» առնել պատերազմից, հարկավոր է, վոր ինտերվենցիայի փորձեր չլինեն, հարկավոր

ե միջազգային պայմանները մի վորոշ մի-
նիստում նվաճել,— պայմաններ, վորոնք ան-
հրաժեշտ են գոյություն պահպանելու և
սոցիալիզմ կառուցելու համար: Հարց ե ծա-
գում. ինչի՞ վրա յե խարսխվում Սորոսը-
ների Հանրապետութեան ներկայիս միջազ-
գային գրությունը, ինչո՞վ ե վորոշվում մեր
յերկրի գարգացման ներկայիս «խաղաղ»
ըջանը՝ դեպի կապիտալիստական յերկիրնե-
րը նրա ունեցած հարաբերութեան մեջ,
ինչի՞ վրա յե խարսխված այն «գաղարը»
կամ «գաղարի» այն ըջանը, վոր նվաճել
ենք, վորը լուրջ ինտերվենցիայի անհապաղ
փորձերի հնարավորություն չի տալիս կա-
պիտալիստական աշխարհին և վորը մեր
յերկրում սոցիալիզմ կառուցելու համար ան-
հրաժեշտ արտաքին պայմաններ ե ստեղ-
ծում,— յեթե ապացուցված ե, վոր ինտեր-
վենցիայի վտանգը գոյություն ունի և դեռ
գոյություն ե ունենալու և վոր այդ վտան-
գը կարող ե լիկվիդացիայի յեթարկվել՝
մի շարք յերկիրներում պրոլետարական

հեղափոխութեան հաղթիլու հետևանքով
միայն:

«Դադարի» ներկայիս ժամանակաշրջանը
խարսխվում ե առնվազն չորս հիմնական
փաստերի վրա:

— Առաջին՝ իմպերիալիստների բանակում
յեղած հակասությունների վրա, վորոնք
չեն թուլանում և վորոնք դժվարացնում են
Սորոսըների Հանրապետութեան դեմ մի-
մյանց հետ համաձայնութեան գալը:

— Յերկրորդ՝ իմպերիալիզմի և գաղութա-
յին յերկիրների միջև յեղած հակասություն-
ների վրա, գաղութային ու կախյալ յեր-
կիրներում յեղած ազատագրական շարժ-
ման աճման վրա:

— Յերրորդ՝ կապիտալիստական յերկիրնե-
րում հեղափոխական շարժման աճելու վրա
և բոլոր յերկիրների պրոլետարների կողմից
դեպի Սորոսըների Հանրապետությունն
ունեցած աճող համակրանքի վրա: Կապի-
տալիստական յերկիրների պրոլետարները
դեռևս անզոր են իրենց կապիտալիստների
դեմ ուղղակի հեղափոխություն բարձրաց-

հեղու միջոցով աջակցելու ԽՍՀՄ-ի պրոլե-
տարներին: Բայց իմպերիալիստական պե-
տությունների կապիտալիստներն արդեն
անդոր են «իրենց» բանվորներին շարժե-
լու ԽՍՀՄ-ի պրոլետարիատի դեմ, վորով-
հետև բոլոր յերկիրների պրոլետարների
համակրանքը դեպի Խորհուրդների Հանրա-
պետությունն որեցոր աճում է և չի կարող
չաճել: Իսկ առանց բանվորների այժմ չի
կարելի պատերազմել:

Չորրորդ՝ ԽՍՀՄ-ի պրոլետարիատի ու-
ժի և հզորության վրա, նրա սոցիալիստա-
կան շինարարության հաջողությունների
վրա, նրա Կարմիր բանակի կազմակերպ-
վածության ուժի վրա:

Այս և սրանց նման պայմանների զու-
գակցումն ստեղծում է «դադարի» այն ժա-
մանակաշրջանը, վորը Խորհուրդների Հան-
րապետության ներկայիս միջազգային դրու-
թյան բնորոշ գիծն է:

ՀԵՂԱՓՈՒՈՒԹՅԱՆ «ԱԶԳԱՅԻՆ» ՅԵՎ ԻՆՏԵՐՆԱՑԻՈՆԱԼ
ԽՆԴԻՐՆԵՐԻ ՄԻԱՍՆՈՒԹՅՈՒՆՆ ՈՒ
ԱՆԲԱԺԱՆԵԼԻՈՒԹՅՈՒՆԸ

Յերբորդ հարց: Յերբորդ հարցը վերա-
բերում է այս կամ այն յերկրում պրոլետա-
րական հեղափոխության ունեցած «ազգա-
յին» և ինտերնացիոնալ խնդիրների պրոբ-
լեմին: Կուսակցությունը յեխում է այն բա-
նից, վոր ԽՍՀՄ-ի պրոլետարիատի «ազգա-
յին» և ինտերնացիոնալ խնդիրները ձուլ-
վում են բոլոր յերկիրների պրոլետարնե-
րին կապիտալիզմից աղատագրելու մի ընդ-
հանուր խնդրի մեջ, վոր մեր յերկրում սո-
ցիալիզմի կառուցման շահերն ամբողջապես
ու լիովին ձուլվում են բոլոր յերկիրնե-
րի հեղափոխական շարժման շահերի հետ՝
վորպես բոլոր յերկիրներում հեղափոխու-
թյան հաղթության մի ընդհանուր շահ:

Ի՞նչ կլինի, յեթե բոլոր յերկիրների
պրոլետարները չհամակրեյին ու չաջակցե-
յին Խորհուրդների Հանրապետությանը: Ին-
տերվենցիա կլինի դեպի Խորհուրդների
Հանրապետությունը և նրա ջախջախումը:

Ի՞նչ կլինեն, յեթե կապիտալին հաջող-
վեր ջախջախել Խորհուրդները Հանրապե-
տությունը: Բոլոր կապիտալիստական ու
գաղութային յերկիրներում կգար ամենասև
ռեակցիայի դարաշրջան, բանվոր դասա-
կարգին ու ճնշված ժողովուրդներին կսկսե-
լին խեղդել, լիկվիդացիայի կենթարկվե-
լին միջազգային կոմունիզմի դիրքերը:

Ի՞նչ կլինի, յեթե ուժեղանա ու աճի բո-
լոր յերկիրների պրոլետարների համակրան-
քըն ու աջակցությունը Խորհուրդների Հան-
րապետությանը: Դա արմատապես կհեշ-
տացնի սոցիալիզմի կառուցումը ԽՍՀՄ-ում:

Ի՞նչ կլինի, յեթե ԽՍՀՄ-ում աճեն սո-
ցիալիստական շինարարության հաջողու-
թյունները: Դա արմատապես կլավացնի
բոլոր յերկիրների պրոլետարների հեղափո-
խական դիրքերը կապիտալի դեմ մղվող
նրանց պայքարում, կխախտի միջազգային
կապիտալի դիրքերը պրոլետարիատի դեմ
նրա մղած պայքարում ու վերին աստիճա-
նի կբարձրացնի համաշխարհային կոմու-
նիզմի շանսերը:

Քայց սրանից հետևում ե, վոր ԽՍՀՄ-ի
պրոլետարիատի շահերն ու խնդիրները
հյուսվում ու անխզելիորեն կապվում են
բոլոր յերկիրների հեղափոխական շարժման
շահերի ու խնդիրների հետ և, ընդհակա-
ռակը, բոլոր յերկիրների հեղափոխական
պրոլետարների խնդիրներն անխզելիորեն
կապվում են սոցիալիստական շինարարու-
թյան ճակատում ԽՍՀՄ-ի պրոլետարների
ունեցած խնդիրների ու հաջողությունների
հետ:

Այս պատճառով այս կամ այն յերկ-
րի պրոլետարների «ազգային» խնդիր-
ները հակադրել ինտերնացիոնալ խնդիրնե-
րին— նշանակում է ամենակոպիտ սխալը
գործել քաղաքականության մեջ:

Այս պատճառով ԽՍՀՄ-ի պրոլետարնե-
րի բուն յեռանդն ու կրքոտությունը սո-
ցիալիստական շինարարության ճակատում
մղվող պայքարում պատկերել վորպես «ազ-
գային ներփակության» ու «ազգային սահ-
մանափակության» նշան, ինչպես յերբեմն

անում են մեր ոպողիցիոներները, — նշանակում է խելագարվել կամ յերեխայանար

Այս պատճառով մի յերկրի շահերի ու խնդիրների միասնութունն ու անբաժանելիութունն հաստատելը բոլոր յերկիրների պրոլետարների շահերի ու խնդիրների հետ, դա բոլոր յերկիրների պրոլետարների հեղափոխական շարժման հաղթութեան ամենաճիշտ ուղին է:

Հինց այդ պատճառով պրոլետարական հեղափոխութեան հաղթութունը մի յերկրում վնչ թե ինքնանպատակ է, այլ բոլոր յերկիրներում հեղափոխութեան զարգանալու և հաղթելու միջոց ու նեցուկ:

Այդ պատճառով սոցիալիզմ կառուցել ԽՍՀՄ-ում — այդ նշանակում է կատարել բոլոր յերկիրների պրոլետարների ընդհանուր գործը, այդ նշանակում է կռիւլ հաղթութունը կապիտալի նկատմամբ վնչ միայն ԽՍՀՄ-ում, այլ և բոլոր կապիտալիստական յերկիրներում, վորովհետև ԽՍՀՄ-ի մեջ յեղած հեղափոխութունը համաշխարհային

հեղափոխութեան մի մասն է, նրա սկիզբը և նրա ծաւլաման բազան:

ՍՈՑԻԱԼԻՏԻ ԿԱՌՈՒՅՄԱՆ ՀԱՐՑԻ
ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ՇՈՒՐՁԸ

Չորրորդ հարց: Չորրորդ հարցը վերաբերում է քննարկվող հարցի պատմութեանը: Ոպողիցիան հավատացնում է, վոր մեկ յերկրում սոցիալիզմ կառուցելու հարցը մեր կուսակցութեան մեջ առաջին անգամ դրվել է 1925 թվին: Համենայն դեպս ընկ. Տրոցկին XV կոնֆերենցիայում ուղղակի հայտարարեց. «Ինչո՞ւ յին պահանջում թեորիսպես ընդունել սոցիալիզմի կառուցումը մի յերկրում: Վորտեղից մեջտեղ յեկալ այդ հեռանկարը: Ինչո՞ւ մինչև 1925 թիվը վնչ վոք առաջ չեր քաշում այդ հարցը»:

Այսպիսով դուրս է գալիս, վոր մեր կուսակցութեան մեջ մինչև 1925 թիվն այդ հարցն առաջ չեր քաշվում: Դուրս է գալիս, վոր կուսակցութեան մեջ այդ հարցը միայն Բուխարինն ու Ստալինն են առաջ քաշել և առաջ են քաշել 1925 թվին:

Ճշխտ ե դա արդյոք: Վհչ, ճիշտ չե:

Յես պնդում եմ, վոր մի յերկրում սոցիալիստական տնտեսություն կառուցելու հարցը կուսակցության մեջ առաջին անգամ առաջ ե քաշել Լենինը դեռևս 1915 թվին: Յես պնդում եմ, վոր այն ժամանակ Լենինին առարկում եր վոչ այլ վոք, բայց յեթե ընկ. Տրոցկին: Յես պնդում եմ, վոր այն ժամանակից ի վեր, այսինքն՝ սկսած 1915 թվից, մի յերկրում սոցիալիստական տնտեսություն կառուցելու հարցը քանիցս մեկնարանվել ե մեր մամուլում և մեր կուսակցության մեջ:

Դիմենք փաստերին:

ա) 1915 թիվ: Լենինի հոդվածը բողոքիկների կենտրոնական որգանում («Սոցիալ-Դեմոկրատ»-ում)՝ «Յեվրոպայի Միացյալ Նահանգների լոզունգի մասին»: Ահա թե ինչ ե ասում Լենինն այդ հոդվածում.

«Սակայն վորպես ինքնուրույն լոզունգ «Աշխարհի Միացյալ Նահանգներ» լոզունգը հազիվ թե ճիշտ լիներ, նախ, այն պատճառով, վոր նա ձուլվում ե սոցիալիզմի հետ. յերկրորդ, այն պատճառով, վոր նա

կարող եր ծնեցնել սխալ մեկնաբանություն մի յերկրում սոցիալիզմի հաղթելու անհնարինության ու մնացած յերկիրներէ հետ այդ յերկրի ունենալիք հարաբերության մասին: Տնտեսական ու քաղաքական դարձացման անհավասարաչափությունը կապիտալիզմի անպայմանական որենքն և Սյուտեղից հետևում ե, վոր հնարավոր ե սոցիալիզմի հաղթությունը սկզբնապես միջանի կամ նույնիսկ մեկ, առանձին վերջերած, կապիտալիստական յերկրում: Այդ յերկրի հաղթած պրոլետարիատը, եհպրապրիացիայի յեճարտակամ լինելով կապիտալիստներին ու իր յեկրում սոցիալիստական արտադրում կազմակերպած լինելով¹, կըծառանար մնացած, կապիտալիստական աշխարհի դեմ, իր կողմը դրավելով ուրիշ յերկիրներէ ձեռքած դասակարգերին, այդ յերկիրներում ապստամբություն բարձրացնելով կապիտալիստների դեմ, անհրաժեշտության դեպքում մինչև անգամ ուղղակի ուժով դուրս դալով շահագործողական դասակարգերի և նըրանց պետություններէ դեմ» . . . վորովհետև՝ «անհնարին ե ազգերի ազատ մեղմումը սոցիալիզմի մեջ, առանց սոցիալիստական հանրապետությունների շատ թե քիչ յերկարատև համառ պայքարի հետամնաց պետությունների դեմ» (Լենին, հ. XIII, էջ 133):

Ահա և ընկ. Տրոցկու առարկությունը,

¹ Ընդգծումն իմն և: Ս.:

վոր տրված է նույն այդ 1915 թվին Տրոցկու ղեկավարած «Նաչ Գոլոս»-ում:

«Տնտեսական ու քաղաքական զարգացման անհավասարաչափությունը կապիտալիզմի անսպասմանական որոնքն են: Այստեղից «Սոցիալ-դեմոկրատ»-ը (բուլղերենը) կենտրոնական որդանը 1915 թ., վորտեղ և տրված է Լենինի վերոհիշյալ հոդվածը: Ի. Սս:) անուս եր այն յեզրակացությունը, վոր հնարավոր է սոցիալիզմի հաղթությունը մի յերկրում, և վոր այդ պատճառով կարիք չկա պրոլետարիատի դիկտատուրան յուրաքանչյուր առանձին պետություն մեջ պայմանավորելու Յեվրոպայի Միացյալ Նահանգների ստեղծումով... Վոր վոչ մի յերկիր իր պայքարում չպետք է «սպասել» մյուսներին, այդ մի տարրական միտք է, վորի կրկնելն ոգտակար է ու անհրաժեշտ, վորպեսզի ինտերնացիոնալ զուգահեռ գործողության գաղափարը չնենգափոխվի սպասողական ինտերնացիոնալ անդրծուծության գաղափարով: Մյուսներին չսպասելով՝ մենք սկսում ու շարունակում ենք պայքարն ազգային հողի վրա, լիովին վստահ լինելով, վոր մեր նախաձեռնությունը զարկ կտա մյուս յերկիրներում յեղած պայքարին իսկ յեթե այս բանը տեղի չունենա, ապա անհուսալի բան է կարծել, — այս են վկայում թե պատմություն փորձը, թե՛ թեորեափի կոադատությունները, — վոր, որինակ, հեղափոխական Ռուսասանը կարող կլինեք դիմանալ պահպանողական Յեվրոպայի հանդեպ, կամ սոցիալիստական Գերմանիան

կարող կլինեք մեկուսացած մնալ կապիտալիստական աշխարհում: Սոցիալական հեղափոխություն հեռանդկարները քննություն առնել ազգային ջրջանակներում — կնշանակել որ դառնալ հենց այն ազգային սահմանափակության, վորը սոցիալ-հայրենասիրություն է յուսությունն է» (Է. Տրոցկի, «1917», Կ. III, մ. 1, էջ 89—90):

Դուք տեսնում եք, վոր «սոցիալիստական արտագրություն կազմակերպման» հարցը Լենինը դնում եր արդեն 1915 թ., Ռուսաստանի բուրժուա-դեմոկրատական հեղափոխության շեմքին, իմպերիալիստական պատերազմի ժամանակաշրջանում, յերբ հերթի յեր դրված բուրժուա-դեմոկրատական հեղափոխության սոցիալիստական հեղափոխություն վերաճելու հարցը:

Դուք տեսնում եք, վոր այն ժամանակ ընկ. Լենինին առարկում եր վոչ այլ վոք, բայց յեթե ընկ. Տրոցկին, վոր ակներևաբար, դիտեր, վոր Լենինի հոդվածում խոսքը վերաբերում է «սոցիալիզմի հաղթությունը» և «մեկ յերկրում սոցիալիստական

¹ Ընդգծումն իմն է. Ի. Սս.:

աբտադրութիւն կազմակերպելու» հնարա-
վորութեանը:

Դուք տեսնում եք, վոր «ազգային սահ-
մանափակութեան» վերաբերյալ մեղադրան-
քըն առաջին անգամ առաջադրել է ընկ. Տրոց-
կին դեռևս 1915 թվին, ըստ վորում այդ մե-
ղադրանքն ուղղված էր վոն թե Բուխարինի
կամ Ստալինի դեմ, այլ Լենինի դեմ:

Հիմա ընկ. Զինովյեվը մի դրուխ մեջ է
զցում «ազգային սահմանափակութեան» վի-
րաբերյալ ձեռնադաշարժ մեղադրանքը: Բայց
նա, յերևի, չի հասկանում, վոր դրանով իսկ
կրկնում ու ուստավրացիայի յի յենթար-
կում ընկ. Տրոցկու Փրազը, վորն ուղղված էր
Լենինի ու նրա կուսակցութեան դեմ:

բ) 1919 թիվ: Լենինի հողվածք՝ «Եկո-
նոմիկան ու քաղաքակառուցութեանը պրոլետա-
րիատի դիկտատուրայի դարաշրջանում»: Ա-
հա թե ինչ է գրում Լենինն այդ հողվածում.

«Ինչպես էլ վոր ստին, զրպարտեն բոլոր յերկի-
րի բուրժուաները և նրանց ուղղակի ու քողարկ-
ված աջակիցները (II Ինտերնացիոնալի «սոցիալիստ-
ները»), անտարակույս է մտում—հիմնական սննդական

պրոբլեմի սեսակեցից պրոլետարիատի դիկտատուրայի հա-
մար մեզանում հպրուրյուն է ապահովված, կոմու-
նիզմի հպրուրյուն կապիտալիզմի նկատմամբ: Ամբողջ
աշխարհի բուրժուազիան հենց այն պատճառով է
կատաղում ու զազաղում բուրժուազի դեմ, ապրտակա-
արջվանքներ, դավադրութեաններ և այլն է կաղ-
մակերպում բուրժուաների դեմ, վոր նա հիանալի կեր-
պով հասկանում է մեր հպրուրյան անխուսափելիու-
րյունը հանրային սննտուրյան վերակառուցման գոր-
ծում, յերթ մեզ ռազմական ուժով չհիզմեն: Իսկ այդ կերպ
մեզ նվազ նրան չի հաջողվի»¹ (Լենին, հ. XVI, էջ
350):

Դուք տեսնում եք, վոր Լենինի այս հող-
վածում խոսքը «պրոլետարիատի դիկտատու-
րայի տնտեսական պրոբլեմի» մասին է,
«հանրային տնտեսութեանը» «կոմունիզմի
հողթութեան» ուղղութեամբ «վերակառու-
ցելու» մասին: Իսկ ի՞նչ է «պրոլետարիատի
դիկտատուրայի տնտեսական պրոբլեմը» և
«հանրային տնտեսութեան վերակառուցումը»
պրոլետարիատի դիկտատուրայի որով: Դա
վոն այլ ինչ է, յեթե վոն սոցիալիզմի կա-
ռուցում մեկ յերկրում, մեր յերկրում:

¹ Ընդգծումն իմն է. Ի. Սս.:

դ) 1921 թիվ: Լենինի բրոշյուրը «Պարենհարկի մասին»: Հայտնի դրույթն այն մասին, վոր մենք կարող ենք ու պետք է կառուցենք «մեր տնտեսութեան սոցիալիստական հիմքը» (տես «Պարենհարկի մասին»):

դ) 1922 թիվ: Ընկ. Լենինի յեւրոյթը Մոսկվայի խորհրդում, վորտեղ նա խոսում է այն մասին, վոր «մենք սոցիալիզմը ներքաշել ենք առողջա կյանքի մեջ», վոր «նեպական Ռուսաստանը կդառնա սոցիալիստական Ռուսաստան» (տես Լենին, հ. XVIII, մ. 2, էջ 108): Ընկ. Տրոյկու առարկութեանը ներք «Հաշտութեան ծրագրի» նրա «Վերջաբանում» 1922 թ.՝ առանց ուղղակի մատնանշման, վոր նա բանավիճում է Լենինի դեմ: Անա թե ինչ է ասում ընկ. Տրոյկին այդ «Վերջաբանի» մեջ.

«Հաշտութեան ծրագրի» մեջ միջանդակ անգամ կըրկընվող այն պնդումը, վոր պրոլետարական հեղափոխութեանը չէ կարող հաղթութեամբ պսակվել ադգային շրջանակներում, մի կարգ ընթացողները թերևս հերքված թվա մեր խորհրդային Հանրապետու-

թեան համարյա հնգամյա իործով: Բայց այսպիսի յեզրակացութեան անհիմն կլինեք: Այն փաստը, վոր բանվորական պետութեանը զիմացով ու պահպանվեց ամբողջ աշխարհի դեմ մեկ յերկրում, այն էլ հետամնաց յերկրում, վկայում է, վոր պրոլետարիատը վիթխարի ուժ ունի, վորն ուրիշ, ավելի առաջավոր, ավելի քաղաքակրթ յերկրներում ընդունակ կլինի իսկապես հրաշքներ գործելու: Բայց պահպանված պայմանով մեզ թե քաղաքական, թե ռազմական իմաստով՝ վորպես պետութեան, մենք սոցիալիստական հասարակութեան ստեղծման չենք հասել և նույնիսկ չենք մտտեցել: Հեղափոխական-պետական ինքնապահպանման համար մղած պայքարն այդ ժամանակաշրջանում առաջ բերեց արտադրողական ուժերի արտակարգ նվազում: Իսկ սոցիալիզմը հնարավոր է միայն նրանց աճման ու ծաղկման հիման վրա: Առևարական բանակցութեանները բուրժուական պետութեաններին հետ, կոնցեսիաները, Զենովայի կոնֆերենցիան և այլն չափազանց ցայտուն վկայութեան են, վոր մեկուսացած սոցիալիստական շինարարությունը ազգային-պետական քաղաքական անհնարին է... սոցիալիստական քաղաքական իսկական վերելք Ռուսաստանում հնարավոր կդառնա միայն պրոլետարիատի հաղթանակից հետո: Յեւրոյթային կարեգործային յերկրներում» (Ն. Տրոյկի, 1917 թ., հ. III, մ. 1, էջ 92—93):

1 Ընդդժումն իմն է. Ի. Սս.:

Ո՞ւմ է առարկում այստեղ ընկ. Տրոցկին, թե՛ «մեկուսացած սոցիալիստական շինարարությունն ազգային-պետական շրջանակներում անհնարին է»: Դե, իհարկե, վոչ Բուխարինին կամ Ստալինին: Ընկ. Տրոցկին այստեղ առարկում է ընկ. Լենինին, և նա առարկում է վնչ թե մի ինչ-վոր ուրիշ հարցում, այլ հիմնական հարցում—սոցիալիստական շինարարության մասին ազգային-պետական շրջանակներում»:

ե) 1923 թիվ: Լենինի բրոշյուրը «Կոսպե-բացիայի մասին», վորը հանդիսանում է նրա քաղաքական կտակը: Ահա թե Լենինն ինչ է ասում այդ բրոշյուրում.

«Իրոք վոր, պետության իշխանությունն արտադրության բոլոր խոշոր միջոցների նկատմամբ, պետության իշխանությունը պրոլետարիատի ձեռքին, այդ պրոլետարիատի դայինքը բազմամիլիոն մանր ու մանրագույն գյուղացիներին հեռ, դյուղացիության դեկավարումն այդ պրոլետարիատի համար ապահովելը և այլն,— միթե սա այն ամենը չէ՞, ինչ հարկվոր է, վորպեսզի կոսպեբացիայից, միմիայն կոսպեբացիայից, վորը մենք առաջ քամահրում էյինք վորպես չարչիական օոպերացիա և վորը վորոշ տե-

սակեաից իրավունք ունենք քամահրելու այժմ՝ նեպի պայմաններում նույնպես,— միթե սա այն ամենը չէ, ինչ անհրաժեշտ է լիակատար սոցիալիստական հասարակություն կառուցելու համար: Սա դեռևս սոցիալիստական հասարակության կառուցում չէ, բայց սա այն ամենն է, ինչ անհրաժեշտ է ու բավական՝ այդ կառուցման համար»¹ (տես հատ. XVIII, մ. 2, էջ 140):

Թվում է, թե դժվար է ալելի պարզ արտահայտվել: Ընկ. Տրոցկու մոտ դուրս է գալիս, վոր «սոցիալիստական շինարարությունն ազգային-պետական շրջանակներում» անհնարին է: Իսկ Լենինը պնդում է, վոր մենք, այսինքն խՍՀՄ-ի պրոլետարիատը, այժմ, պրոլետարիատի դիկտատուրայի ժամանակաշրջանում, ունենք «այն ամենը, ինչ անհրաժեշտ է» ու «բավական»՝ «լիակատար սոցիալիստական հասարակություն կառուցելու համար»: Հայացքների միմյանց հակադիր լինելը լիակատար է:

Սրանք են փաստերը:

Այսպիսով դուք տեսնում եք, վոր մեկ

¹ Ընդգծումն իմն է: Ի. Սս.:

յերկրում սոցիալիզմ կառուցելու հարցը մեր կուսակցութեան մեջ առաջ ե քաշվել դեռևս 1915 թվին, այն առաջ ե քաշել անձնապես Լենինը, վորի դեմ այդ հարցում վիճել ե վոչ այլ վոք, յեթե վոչ ընկ. Տրոցկին, մեղադրելով Լենինին «ազգային սահմանափակութեան» մեջ:

Դուք տեսնում եք, վոր այդ ժամանակից ի վեր այդ հարցը մեր կուսակցութեան աշխատանքի որակարգից դուրս չի յեկել ընդհուպ մինչև ընկ. Լենինի մահը:

Դուք տեսնում եք, վոր այդ հարցն ընկ. Տրոցկին միքանի անգամ ե հարուցել այս կամ այն ձևով վորպես թագցրած, բայց միանգամայն վորոշակի բանավիճ ընկ. Լենինի դեմ, ըստ վորում այդ հարցն ընկ. Տրոցկին յուրաքանչյուր անգամ մեկնաբանել ե վոչ թե Լենինի ու Լենինիզմի վոգով, այլ Լենինի ու Լենինիզմի դեմ:

Դուք տեսնում եք, վոր ընկ. Տրոցկին ուղղակի սուս ե ասում, հաժատացնելով, թե մեկ յերկրում սոցիալիզմ կառուցելու հարցը

վոչ վոք առաջ չի քաշել մինչև 1925 թվահանը:

ԽՍՀՄ-ՈՒՄ ՍՈՑԻԱԼԻԶՄ ԿԱՌՈՒՑԵԼՈՒ ՀԱՐՑԻ ԱՌԱՋԱՊԵՍ ԿԱՐԵՎՈՐ ՆՇԱՆԱԿՈՒՅՅՈՒՆԸ ՏԳՅԱԼ ՄՈՄԵՆՏԻՆ

Հինգերորդ հարց: Հինգերորդ հարցը վերաբերում ե սոցիալիզմի կառուցման ակտուալ լինելու խնդրի պրոբլեմին տվյալ մոմենտում: Ինչո՞ւ սոցիալիզմի կառուցման հարցն առանձնապես ակտուալ ընույթ ե ստացել հատկապես այժմ, հատկապես վերջին ժամանակներս: Ինչո՞ւ, որինակ՝ 1915, 1918, 1919, 1921, 1922, 1923 թ. թ. ԽՍՀՄ-ում սոցիալիզմ կառուցելու հարցը քննարկվում եր դեպքից-դեպք, առանձին հոդվածներում, իսկ 1924—25—26 թ. թ. այդ հարցն առանձնապես աչքի ընկնող տեղ գրավեց մեր կուսակցական պրակտիկայում: Ինչո՞վ ե բացատրվում այս:

Ըստ իս՝ սա բացատրվում ե յերեք գլուխավոր պատճառներով:

Նախ՝ նրանով, վոր վերջին տարիներս

հեղափոխութեան տեմպը մյուս յերկիրնե-
րում դանդաղել է, յեկել է աշապես կոչված
«կապիտալիզմի մասնակի ստարիլիզացիան»:
Այստեղից մի հարց. կապիտալիզմի մասնա-
կի ստարիլիզացիան չի՞ տանում արդո՞ք
դեպի այն բանը, վոր մեր յերկրում սոցիա-
լիզմ կառուցելու հնարավորութեանն երբ
թուլանան կամ նույնիսկ վոչնչանան: Այս-
տեղից՝ աճած հետաքրքրութեանը դեպի
այն հարցը, թե ինչ վիճակ է ունենալու
սոցիալիզմն ու սոցիալիստական շինարարու-
թյունը մեր յերկրում:

Յերկրորդ, նրանով, վոր մենք նեպ ենք
մտցրել, թուլատրել ենք մասնավոր կապի-
տալը և մի վորոշ նահանջ ենք կատարել,
վորպեսզի վերախմբավորենք ուժերս ու
հետո հարձակման դիմենք: Այստեղից մի
հարց. արդո՞ք նեպ մտցնելը չի՞ կարող նը-
պաստել այն բանին, վոր մեր յերկրի սո-
ցիալիստական շինարարութեան հնարավո-
րութեանն երբ թուլանան: Այստեղից՝ մի
նոր աղբյուր հարածուն հետաքրքրութեան
դեպի այն հարցը, թե հնարավոր է ար-

դո՞ք սոցիալիստական շինարարութեանը մեր
յերկրում:

Յերրորդ, այն հանգամանքով, վոր մենք
շահել ենք քաղաքացիական պատերազմը,
վոչնչել ենք ինտերվենցիոնիստներին և պա-
տերազմից դադար առնելու հնարավորու-
թեան ենք նվաճել, նվաճել ենք դադարի
ժամանակաշրջան, վորը նպաստավոր պայ-
մաններ և ներկայացնում, վորպեսզի վե-
րացնենք տնտեսական ավերումը, վերա-
կանդնենք յերկրի արտադրողական ու-
ժերը ու մեր յերկրում դրադվենք նոր
եկոնոմիկայի կառուցումով: Այստեղից մի
հարց. ի՞նչ ուղղութեամբ պետք է տանել
տնտեսութեան շինարարութեանը, — դեպի
սոցիալիզմի կողմը, թե՞ դեպի վորևէ այլ
կողմ: Այստեղից մի հարց. յեթե շինարա-
րութեանը տանենք դեպի սոցիալիզմը, ա-
պա հիմքեր կան արդո՞ք հուսալու, վոր
մենք հնարավորութեան ունենք սոցիալիզմ
կառուցելու նեպի պայմաններում ու կապի-
տալիզմի մասնակի ստարիլիզացիայի որով:
Այստեղից՝ ամբողջ կուսակցութեան և ամ-

բողջ բանվոր դասակարգի հսկայական հե-
տաքրքրութունը դեպի այն վիճակը, վոր
ունենալու յե սոցիալիստական շինարարու-
թյունը մեր յերկրում: Այստեղից՝ ամեն կար-
գի ավյալներէի ամենամյա հաշվարկները,
վոր կատարում են կուսակցութեան ու Խոր-
հըրդային իշխանութեան որդանները՝ տնտե-
սութեան սոցիալիստական ձևերի տեսակա-
բար կշիռն արդունաբերութեան բնագավա-
ռում, առևտրի բնագավառում, հողագործ-
ծութեան բնագավառում ու ժեղանալու տե-
սակիտից:

Ահա ձեզ յերեք գլխավոր պատճառներ,
վորոնք ասում են, վոր սոցիալիզմի կա-
ռուցման հարցը մեր կուսակցութեան և մեր
պրոլետարիատի համար նույնպէս, ինչպէս
և Կոմիւնտերնի համար, ամենապատուալ
հարց և դարձել:

Ոպողիցիան կարծում և, թե ԽՍՀՄ-ում
սոցիալիզմ կառուցելու հարցն ունի լոկ
թեորիական հետաքրքրութուն: Դա սխալ
է: Դա խորագույն մոլորութուն և Հարցի
այդպիսի մեկնաբանութունը կարող և բա-

ցատրվել միայն նրանով, վոր ուղղի-
ցիան կատարելապէս կտրված է մեր
կուսակցական պրակտիկայից, մեր տնտե-
սական շինարարութեանից, մեր կոոպերա-
տիվ շինարարութեանից: Սոցիալիզմի կա-
ռուցման հարցն այժմ, յերբ մենք վերաց-
րել ենք տնտեսական ավերմունքը, վերա-
կանգնել ենք արդունաբերութունը և
թեւակոխել ենք ամբողջ ժողովրդական տըն-
տեսութունը տեխնիկական նոր հիմքի վրա
վերակառուցելու շրջանը, — սոցիալիզմի կա-
ռուցման հարցն այժմ հսկայական պրակ-
տիկ նշանակութուն ունի: Տնտեսական
շինարարութեան ժամանակ գործը դեպի
նւր տանել, ինչ ուղղութեամբ կառուցել,
ինչ կառուցել, ինչ հեռանկարներ պետք է
ունենա մեր շինարարութեանը, — այս բո-
լորն այնպիսի հարցեր են, առանց վորոնց
լուծման ազնիվ ու խոհական տնտեսավար-
ները չեն կարող վոչ մի քայլ անել դեպի
առաջ, յեթե նրանք ցանկանում են շինա-
րարութեանը վերաբերվել իսկապէս գիտա-
կից ու մտածված կերպով: Արդյոք մենք

այն բանի համար ենք կառուցում, վորպես-
զի հող պարարտացնենք բուրժուական
դեմոկրատիայի համար, թե՛ այն բանի հա-
մար, վորպեսզի սոցիալիստական հասարա-
կություն կառուցենք,— այժմ այս և մեր
շինարարական աշխատանքի արմատը: Ար-
դյոք մենք սոցիալիստական տնտեսություն
կառուցելու հնարավորություն ունենք այժմ,
նեպի պայմաններում, կապիտալիզմի մաս-
նակի ստաբիլիզացիայի ժամանակ,— սա
այժմ մեր կուսակցական և խորհրդային աշ-
խատանքի ամենակարևոր հարցերից մեկն է:

Լենինն այս հարցին դրական պատաս-
խան է տվել (տես թեկուզ «Կոոպերացիայի
մասին» բրոշյուրը): Կուսակցությունն այս
հարցին դրական պատասխան է տվել (տես
Համ ԿԿ XIV կոնֆերենցիայի բանաձևը):
Ե՛, իսկ ոպոզիցիան: Յես արդեն ասել եմ,
վոր ոպոզիցիան այս հարցին բացասական
պատասխան է տվել: Յես արդեն ասել եմ
Համ ԿԿ XV կոնֆերենցիայում սոված իմ զե-
կուցման մեջ, իսկ այժմ ստիպված եմ կրճա-
կել այստեղ, վոր ընկ. Տրոցկին, ոպոզիցիոն

բոլի լիդերը, դեռևս բոլորովին նորերս,
1926 թ. սեպտեմբերին, ոպոզիցիոններնեբրին
ուղղած իր հայտնի դիմումի մեջ հայտա-
բարել է, վոր «մեկ յերկրում սոցիալիզմ
կառուցելու թեորիան» նա համարում է
«ազգային սահմանափակության թեորիա-
կան արդարացում» (տես Ստալինի զեկու-
ցումը Համ ԿԿ XV կոնֆերենցիայում):

Ընկ. Տրոցկու այս ցիտատը (1926 թ.)
համեմատեցեք նրա 1915 թ. հոգվածի հետ,
վորտեղ նա, բանաձիճելով Լենինի հետ մեկ
յերկրում սոցիալիզմի հաղթելու հնարավո-
րության հարցի շուրջը, առաջին անգամ
դրեց ընկ. Լենինի ու լենինիստներին «ազ-
գային սահմանափակության» հարցը,— և
դուք կհասկանաք, վոր մեկ յերկրում սո-
ցիալիզմ կառուցելու հարցում ընկ. Տրոց-
կին մնացել է սոցիալ-դեմոկրատական ժըխտ-
ման իր հին դիրքում:

Հենց այս պատճառով կուսակցությունը
պնդում է, վոր տրոցկիզմը սոցիալ-դեմո-
կրատական թեքում է մեր կուսակցության
մեջ:

Վեցերորդ հարց: Վեցերորդ հարցը վերաբերում է պրոլետարական հեղափոխութեան հեռանկարների պրոբլեմին: Ընկ. Տրոցկին XV կոնֆերենցիայի իր ճառում ասում էր. «Լենինը գտնում էր, վոր 20 տարվա ընթացքում մենք վոչ մի կերպ սոցիալիզմ չենք կառուցի, մեր գյուղացիական յերկրի հետամնացութեան պայմաններում 30 տարում ել չենք կառուցի: Յենթադրենք 30—50 տարի վորպես մինիմում»:

Յես պետք է հայտարարեմ այստեղ, ընկերներ, վոր ընկ. Տրոցկու հերյուրած այս հեռանկարն ընդհանուր վոչինչ չունի ընկ. Լենինի այն հեռանկարի հետ, վոր նա ունի ՆՍՀՄ-ի հեղափոխութեան նկատմամբ: Մի քանի բոսի անց ընկ. Տրոցկին ինքն սկսում է իր ճառում պայքարել այդ հեռանկարի դեմ: Բայց այդ արդեն իր գործն է: Բայց յես պետք է հայտարարեմ, վոր վոչ Լենինը, վոչ կուսակցութունը չեն կարող պատասխանատու լինել ընկ. Տրոցկու հերյուրած այդ

հեռանկարի և նրանից բղխող յիզրակացութեաններին համար: Այն փաստը, վոր այդ հեռանկարը հորինելով ընկ. Տրոցկին սկսում է հետո իր ճառում պայքարել իր իսկ սեփական հորինվածքի դեմ,—այս փաստը խոսում է միայն այն մասին, վոր ընկ. Տրոցկին վերջնականապես խճճվել է և ծիծաղելի դրութեան մեջ է դրել իրեն:

Լենինը բնավ չի ասել, թե «մենք վոչ մի կերպ սոցիալիզմ չենք կառուցի» 30 կամ 50 տարվա ընթացքում: Ահա թե, իրոք, ինչ էր ասում Լենինը.

«10—20 տարվա ճիշտ հարաբերութեաններ գյուղացիութեան հետ և ապահոված է հաղթութունը համաշխարհային մասշտաբով (մինչև անգամ յեթե ձգձգվեն պրոլետարական հեղափոխութեանները, վորոնք աճում են), այլապե՛ս՝ սպիտակ դվարդիական տեղորի 20—40 տարվա տանջանքներ» («Լենինյան ժողովածու» 19, էջ 374):

Լենինի այս դրույթից կարելի՛ք յե աբդյուք անել այն յիզրակացութունը, թե մենք «վոչ մի կերպ սոցիալիզմ չենք կառուցի 20—30 կամ 50 տարում»: Վոչ, չի կարելի: Այդ

դրույթից կարելի յե անել միայն հետեյալ յեզրակացությունները. ա) գյուղացիության հետ ճիշտ փոխհարաբերություններ ունենալու դեպքում մեզ համար սպահովված է հաղթությունը (այսինքն սոցիալիզմի հաղթությունը) 10 — 20 տարում. բ) այդ հաղթությունը հաղթություն կլինի վնչ միայն ՍՍՀՄ-ում, այլ հաղթություն «համաշխարհային մասշտաբով». գ) յեթե մենք այդ ժամանակամիջոցում հաղթություն ձեռք չբերենք, ապա դա կլինի այն բանի նշանը, զոր մեզ ջախջախել են, և պրոլետարիատի դիկտատուրայի սեփմին փոխարինել և սոլիտակ-գլխարդիական տեռորը, զորը կարող է տևել 20—40 տարի:

Իհարկե, կարելի յե համաձայնել և չհամաձայնել Լենինի այս դրույթի և նրանից բղխող յեզրակացություններին հետ: Բայց ազավաղել այն, ինչպես ընկ. Տրոցկին է այդ բանն անում, չի կարելի:

Իսկ ի՞նչ է նշանակում հաղթություն «համաշխարհային մասշտաբով»: Արդյո՞ք այդ նշանակում է, զոր այդպիսի հաղթությունը

հավասարանշանակ է սոցիալիզմի հաղթությանը մի յերկրում: Վնչ, չի նշանակում: Իր յերկրում Լենինը խիստ կերպով զանազանում է սոցիալիզմի հաղթությունը մի յերկրում՝ նրա հաղթությունից «համաշխարհային մասշտաբով»: Խոսելով «համաշխարհային մասշտաբով» հաղթության մասին՝ Լենինն ուզում է ասել, զոր սոցիալիզմի հաջողությունները մեր յերկրում, սոցիալիտական շինարարության հաղթությունը մեր յերկրում ունի այնպիսի հսկայական միջազային նշանակություն, զոր այն (հաղթությունը) չի կարող սահմանափակվել մեր յերկրով, այլ պետք է բոլոր կապիտալիտական յերկիրներում առաջ բերի հզոր շարժում դեպի սոցիալիզմը, ըստ զորում, յեթե ըստ ժամանակի նա չի համընկնում մյուս յերկիրների պրոլետարական հեղափոխության հաղթությանը, ապա նա համենայն դեպս սկիզբը պետք է հանդիսանա ուրիշ յերկիրների պրոլետարական հուժկու շարժման դեպի համաշխարհային հեղափոխության հաղթությունը:

Ահա թե վորն է հեղափոխութեան հեռանկարն ըստ Լենինի, յեթե նկատի առնենք հեղափոխութեան հաղթութեան հեռանկարը, վորի մասին է հենց խոսքը մեզանում, կուսակցութեան մեջ:

Այս հեռանկարը շփոթել ընկ. Տրոցկու 30—50 տարիների վերաբերյալ հռոանկարի հետ,—նշանակում է զրպարտել Լենինին:

ԻՐԱԿԱՆՈՒՄ ԻՆՉՊԵՍ Ե ԴՐՎԱԾ ՀԱՐՑԸ

Յոթեքուսդ հարց: Դիցուք թե, ասում է մեզ ուղղիցիան, բայց վերջիվերջո ում հետ ալիլի լավ է դաշինքի մեջ լինել—համաշխարհային պրոլետարիատի հետ, թե մեր յերկրի գյուղացիութեան հետ. ում նախապատվութուն տալ—համաշխարհային պրոլետարիատին, թե ԽՍՀՄ-ի գյուղացիութեանը: Ընդ սմին դործն այնպես է պատկերվում, կարծես թե կանգնած է ԽՍՀՄ-ի պրոլետարիատը և նրա առջև կա յերկու դաշնակից — համաշխարհային պրոլետարիատը, վորը պատրաստ է առանց հապաղե-

լու տապալել իր բուրժուադիային, բայց սպասում է մեր նախամեծար համաձայնութեանն այդ բանին, և մեր գյուղացիութունը, վորը պատրաստ է ոգնելու ԽՍՀՄ-ի պրոլետարիատին, բայց լիովին չէ հավատացած, թե ԽՍՀՄ-ի պրոլետարիատը կընդունի այդ ոգնութեանը: Սա, ընկերներ, հարցի յերևալական դրումն: Հարցի այսպիսի դրումն ընդհանուր վոյինչ չունի վո՛չ մեր յերկրի հեղափոխութեան ընթացքի հետ, վո՛չ էլ ուժերի այն հարաբերակցութեան հետ, վոր կա համաշխարհային կապիտալիզմի և սոցիալիզմի միջև մղվող կռիւի ճակատում: Ներեցեք արտահայտութեանս, բայց հարցն այդպես կարող են դնել միայն ինստիտուտկաները: Յավոք սրբաւի, բանն այնպես չէ, ինչպես այդ պատկերում են ուղղիցիոններնրից վոժանք, ըստ վորում հիմքեր չկան տարակուսելու, վոր մենք հաճույքով կընդունենքնք ողնութունը թե մեկ, թե մյուս կողմից, յեթե դա միայն մեզանից կախված լիներ: Վո՛չ, իրական կյանքում հարցն այդպես չի դրված:

Հարցն ահա թե ինչպես է դրված. քանի վոր

համաշխարհային հեղափոխական շարժման տեմպը դանդաղել է, սոցիալիզմի հաղթություն Արևմուտքում դեռ չկա, իսկ ԽՍՀՄ-ի պրոլետարիատն իշխանության գլուխ ե կանգնած, տարեց-տարի ամրացնում է այն, իր շուրջն է համախմբում դյուղացիության հիմնական մասսաները, արդեն լուրջ հաջողություններ ունի սոցիալիստական շինարարության ճակատում ու հաջողությամբ ամրապնդում է բարեկամության կապերը բոլոր յերկիրների պրոլետարների և ճնշված ժողովուրդների հետ, — ապա հիմքեր կան արդյոք ժխտելու այն, վեր ԽՍՀՄ-ի պրոլետարիատը կարող է հաղթահարել իր բուրժուազիային ու շարունակել սոցիալիզմի հաղթական կառուցումը մեր յերկրում, չնայած կապիտալիստական շրջապատմանը:

Ահա թե հարցն ինչպես է դրված այժմ, յեթե մեկնենք, իհարկե, վճի թե ֆանտազիաներից, ինչպես այդ անում է ուղղիցիոն բլոկը, այլ սոցիալիզմի և կապիտալիզմի միջև տեղի ունեցող պայքարի ճակատում

յեղած ուժերի իրական հարաբերակցությունից:

Կուսակցությունն այս հարցին պատասխանում է, վեր ԽՍՀՄ-ի պրոլետարիատն այսպիսի պայմաններում ի վիճակի յե հաղթահարելու իր, «ազգային», բուրժուազիային ու հաջողությամբ սոցիալիստական տրեստեսություն կառուցելու:

Իսկ ուղղիցիան ասում է, վեր

«Առանց Յեվրոպական պրոլետարիատի ուղղակի պեսական՝ աջակցության, Ռուսաստանի բանվոր դասակարգը չի կարողանա իշխանությունն իր ձեռքում պահել և իր ժամանակավոր տիրապետությունը տական սոցիալիստական դիկտատուրայի վերածելը» (Տրոցկի, «Մեր հեղափոխությունը», էջ 278):

Իսկ ի՞նչ իմաստ ունի ընկ. Տրոցկու այս ցիտատը և ի՞նչ է նշանակում «յեվրոպական պրոլետարիատի պեսական աջակցությունը»: Այդ նշանակում է, վեր առանց այն բանի, վեր պրոլետարիատը Գաիապետ հաղթի Արևմուտքում, առանց պրոլետարիատի

1 Ընդգծումն իմն է: Ի. Սս:

կողմից իշխանությունն Արևմուտքում Գա-
խապես գրավելու, ԽՍՀՄ-ի պրոլետարիատը
վնչ միայն չի կարող հաղթահարել իր
բուրժուազիային և սոցիալիզմ կառուցել,
այլ նա չի կարող նույնիսկ իշխանությունն
իր ձեռքում պահել:

Ահա թե ինչպես է դրված հարցը և ա-
հա թե վորն է մեր տարածայնությունն-
ների արմատը:

Ինչ՞ով է տարբերվում ընկ. Տրոցկու այս
դիրքն Ոստո Բաուերի դիրքից:

Ցավոք սրտի, վոչնչով:

ՀԱՐՈՒՅՅԱՆ ԾԱՆՍԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Ուրե՞տո՞ղ հարց: Դիցուք թե, ասում է ո-
պողիցիան, բայց հաղթության շանսեր ո՞վ
ազելի ունի—ԽՍՀՄ-ի պրոլետարիատը, թե
համաշխարհային պրոլետարիատը:

«Կարելի՞ չե արդյոք պատկերացնել,—ասում է
ընկ. Տրոցկին Համ Կ(բ)Կ XV կոնֆերենցիայի իր
ձառում,—վոր 30—50 տարիների ընթացքում յեվրո-
պական կապիտալիզմը կնվազի, իսկ պրոլետարիատը
հեղափոխություն կատարելու անընդունակ դուրս

կգա: Յես հարցնում եմ: Ինչո՞ւ չես պետք և վերցնեմ
այս նախադրյալը, վորը չի կարելի այլ կերպ ան-
վանել, բայց յեթե չհիմնավորված սև հոսետեսության
նախադրյալ՝ յեվրոպական պրոլետարիատի մասին...
Յես պնդում եմ, վոր յես վոչ մի թեորիական կամ
քաղաքական հիմք չունեմ կարծելու, թե մեզ համար
գյուղացիութան հետ միասին սոցիալիզմ կառուցին
ազելի հնչոտ և, քան յեվրոպական պրոլետարիատի
համար իշխանություն վերցնելը» (տես ընկ. Տրոցկու-
ձառը ՀամԿ(բ)Կ XV կոնֆերենցիայում):

Նախ, հարկավոր է առանց վերապահում-
ների դեն նետել Յեվրոպայում «30—50
տարվա ընթացքում» լճացում լինելու հե-
ռանկարը: Վոչ վոք չի պարտավորեցրել
ընկ. Տրոցկուն յեխնելու Արևմուտքի կապի-
տալիստական յերկիրների պրոլետարական
հեղափոխությունների այդ հեռանկարից,
վորն ընդհանուր վոչինչ չունի մեր կու-
սակցության հեռանկարի հետ: Ընկ. Տրոց-
կին ինքն է իրեն կապել այդ հերյուրած
հեռանկարի հետ և ինքն էլ պատասխանա-
տու պետք է լինի այդպիսի ոպերացիայի
հետևանքների համար: Յես կարծում եմ,
վոր այդ ժամկետները պետք է կրճատվեն

առնվազն յերկու անգամ, յեթե նկատի ունենանք պրոլետարական հեղափոխության իրական հեռանկարն Արևմուտքում:

Յերկրորդ, ընկ. Տրոցկին առանց վերապահումների վճռում է, Վոր Արևմուտքի պրոլետարները շատ ավելի մեծ շանսեր ունեն հաղթահարելու համաշխարհային բուրժուազիային, Վորը հիմա իշխանության գլուխ է կանգնած, քան ԽՍՀՄ-ի պրոլետարիատն իր, «ազգային», բուրժուազիային, Վորը քաղաքականապես արդեն ջախջախված է, իսկ անտեսական տեսակետից հարկադրված է նահանջել պրոլետարիատի գիլտատուբայի ու մեր տնտեսության սոցիալիստական ձևերի ճնշման առաջ: Յես գտնում եմ, Վոր հարցի այսպիսի գրվածքը սխալ է: Յես գտնում եմ, Վոր հարցն այսպես դնելով՝ ընկ. Տրոցկին գլխովին մատնում է իրեն: Մի՞թե նույն այդ բանը չեյին ասում մեզ մենշևիկները 1917 թ. հոկտեմբերին, յերբ նրանք բոլոր կտուրներից բղավում էյին, թե Արևմուտքի պրոլետարները շատ ավելի շանսեր ունեն տապա-

լելու բուրժուազիային և իշխանությունը գրավելու, քան Ռուսաստանի պրոլետարները, Վորտեղ տեխնիկան քիչ է զարգացած և Վորտեղ պրոլետարիատը փոքրաթիվ է: Յեվ մի՞թե այս փաստ չէ, Վոր չնայած մենշևիկներին Վորը ու կոծեբին, Ռուսաստանի պրոլետարները 1917 թվի հոկտեմբերին իշխանությունը վերցնելու և բուրժուազիային տապալիլու շատ ավելի շանսեր ունեցան, քան Մնգլիայի, Յրանսիայի կամ Գերմանիայի պրոլետարները: Մի՞թե ամբողջ աշխարհի հեղափոխական պայքարի պրակտիկան ցույց չի տվել ու չի ապացուցել, Վոր չի կարելի հարցն այնպես դնել, ինչպես ընկ. Տրոցկին է դնում այն:

Այն հարցը, թե շուտափույթ հաղթության շանսեր ով ավելի շատ ունի, չի վճռվում մի յերկրի պրոլետարիատը մյուս յերկիրների պրոլետարիատին կամ մեր յերկրի գյուղացիությունը մյուս յերկիրների պրոլետարիատին հակադրելու միջոցով: Այդպիսի հակադրությունը համեմատու-

Թյան յերեխայական խաղ ե: Այն հարցը, թե շուտափույթ հաղթության շանսեր ով ավելի շատ ունի, փնտրում ե միջազգային ուսումնական իրադրութեամբ, ուժերի ուսումնասիրութեամբ կապիտալիզմի և սոցիալիզմի միջև միջոց պայքարի ճակատում: Կարող ե պատահել, զոր Արևմուտքի պրոլետարներն ավելի շուտ հաղթեն իրենց բուրժուազիային և իշխանութունը գրավեն, քան մենք կկարողանանք կառուցել մեր եկոնոմիկայի սոցիալիստական հիմքը: Սա բոլորովին բացառված չե: Բայց կարող ե պատահել և այն, զոր ԽՍՀՄ-ի պրոլետարիատին կհաջողվի մեր եկոնոմիկայի սոցիալիստական հիմքը կառուցել ավելի շուտ, քան պրոլետարներն Արևմուտքում կտապալեն իրենց բուրժուազիային: Այս ևս բացառված չե:

Շուտափույթ հաղթության շանսերի հարցի լուծումն այստեղ կախված ե կապիտալիզմի ու սոցիալիզմի միջև միջոց պայքարի ճակատում յեղող ուսումնական իրադրութունից ու միմիայն նրանից:

Սրանք են մեր տարածայնությունները հիմքերը:

Այս հիմքերից բղխում են գործնական-քաղաքական բնութի տարածայնություններն ինչպես արտաքին ու ներքին քաղաքականության բնագավառում, այնպես ել զուտ կուսակցական բնագավառում: Այս տարածայնությունները կազմում են ինքնեզուրկ հարցի առարկան:

ա) Կուսակցութունը, յելնելով կապիտալիզմի մասնակի ստարիլիզացիայի փաստից, գտնում ե, զոր մենք ապրում ենք միջհեղափոխական ժամանակաշրջան, զոր կապիտալիստական յերկիրներում մենք ընթանում ենք դեպի հեղափոխութուն, և կոմկուսակցության հիմնական խնդիրն այն ե, զորպեսզի ճանապարհ բաց անի դեպի մասսաները, ամրապնդի կապերը մասսաների հետ, տիրանա պրոլետարիատի մասսայական կազմակերպություններին ու բանվորներին լայն մասսաները նախապատ-

բաստի գալիք հեղափոխական գոտեմարտերին:

Բայց ուղղիցիան, չհավատալով մեր հեղափոխութեան ներքին ուժերին ու վախենալով կապիտալիզմի մասնակի ստաբիլիզացիայից, վորսկես մի փաստից, վորը կարող է կործանել մեր հեղափոխութեանը, հնարավոր է համարում (կամ համարել է) ժխտել կապիտալիզմի մասնակի ստաբիլիզացիայի փաստը, կապիտալիզմի ստաբիլիզացիայի վերջնալու նշան է՝ համարում (կամ համարել է) անդլիական գործադուլը, իսկ յերբ այնուամենայնիվ դուրս յեկալ, վոր ստաբիլիզացիան փաստ է, ուղղիցիան պնդում է, վոր ավելի վատ՝ փաստերի համար է վոր, նշանակում է, կարելի չէ թռիչք գործել փաստերի վրայով, ճշան լողունգներով ցույց անելով միասնական ճակատի տակտիկայի վերանայման մասին, Արևմուտքում արհեստակցական շարժման հետ կապերը խզելու մասին և այլն: Բայց ի՞նչ է նշանակում հաշվի չնստել փաստերի հետ, իրերի որյեկտիվ ընթացքի հետ: Այդ նշա-

նակում է հեռանալ գիտութեան հողից ու կանգնել գրքացութեան հողի վրա:

Այստեղից—աժանոյութեանը ուղղիցիան բլոկի քաղաքականութեան մեջ:

բ) Կուսակցութեանը, յիշելով այն բանից, վոր ինդուստրացումը սոցիալիստական շինարարութեան հիմնական ուղին է, իսկ սոցիալիստական ինդուստրիայի համար հիմնական շուկա հանդիսանում է մեր յերկրի ներքին շուկան, գտնում է, վոր ինդուստրացումը պետք է զարգանա գյուղացիութեան հիմնական մասայի (եւ չենք խոսում բանվորների մասին) նյութական գրութեան անշեղ բարելավման բաղայի վրա, վոր զոգումն ինդուստրիայի ու գյուղացիական տնտեսութեան միջև, պրոլետարիատի ու գյուղացիութեան միջև ու պրոլետարիատի դեկավարութեան միջև ու պրոլետարիատի դեկավարութեանն այդ զոգման բնագավառում հանդիսանում է, ինչպես Լենինն է արտահայտվում, «Խորհրդային իշխանութեան ալֆան ու ոմեգան» և մեր շինարարութեան հաղթութեանը, վոր այս կառակցութեամբ մեր քաղաքականութեանն ընդհանրապես, հար-

կային քաղաքականությունն ու Գնեբրի քաղաքականությունը՝ մասնավորապես, այնպես պետք է կառուցված լինի, վերապահինա ընդհանուր առաջ զորման շահերին:

Բայց ոպողիցիան, չհավատարով գյուղացիությունը սոցիալիզմի կառուցման գործի մեջ ներգրավելու հնարավորությանը և, ակներևաբար, յինթադրելով, վոր ինդուստրացուսը կարելի յէ կառուցել ի մնաս գյուղացիության հիմնական մասայի, շեղվում է դեպի ինդուստրացման կապիտալիստական մեթոդներ ռդին, գյուղացիությունը վորպես «գաղութ», վորպես պրոլետարական պետության կողմից «շահագործելու» ոբյեկտ դիտելու ուղին, և առաջարկում է ինդուստրացման այնպիսի մեթոդներ (հարկային ճնշման ուժեղացում գյուղացիության նկատմամբ, արդյունաբերական ապրանքների բացթողման գների բարձրացում և այլն), վորոնք ընդունակ են միայն խափանելու ինդուստրիայի գորումը գյուղացիական տընտեսության հետ, խարխելու չքավորների ու միջակի տնտեսական դրությունը և կոր-

ծանելու ինդուստրացման բուն իսկ հիմքերը:

Այստեղից—ոպողիցիայի սկեպտիկ վերաբերմունքը դեպի բլոկի գաղափարը պրոլետարիատի ու գյուղացիության մեջև և դեպի պրոլետարիատի հեզեմոնիան այդ բլոկում, մի վերաբերմունք, վոր հատուկ է սոցիալդեմոսկրատիային:

դ) Մենք յեշնում ենք այն բանից, վոր կուսակցությունը, կոմունիստական կուսակցությունը պրոլետարիատի դիկտատուրայի հիմնական գործիքն է, վոր մեկ կուսակցության դեկավարությունը,—կուսակցության, վորն այդ դեկավարությունը չի բաժանում և չի կարող բաժանել ուրիշ կուսակցություններ ի հետ,—այն հիմնական պայմանն է, առանց վորի աներևակայելի յէ պրոլետարիատի վորքիշատե ամուր ու զարգացած դիկտատուրա: Այս պատճառով մենք անթույլատրելի յենք համարում Ֆրակցիաների գոյությունը մեր կուսակցության ներսում, վորովհետև ինքնին պարզ է, վոր կազմակերպված Ֆրակցիաների առկայությունը

կուսակցութեան մեջ տանում եւ դեպի մի-
ասնական կուսակցութեան ճեղքատումը
զուգահեռ կազմակերպութեաննեբրի, դեպի
նոր կուսակցութեան կամ նոր կուսակցու-
թեաննեբրի սպումբի ու բշխանբի կազմիւլը
յերկրում և, նշանակում ե, դեպի պրոլետա-
րիատի դիկտատուրայի քայքայումը:

Բայց ոպողիցիան, այս դրույթներին
բացահայտորեն չառարկելով, այսուամենայ-
նիվ իր գործնական աշխատանքում յեւնում
և կուսակցութեան միասնութեան թուլացման
անհրաժեշտութեանից, կուսակցութեան ներ-
սում ֆրակցիաների ազատութեան անհրա-
ժեշտութեանից, ուրիմն և նոր կուսակցու-
թեան տարբերի գոյացման անհրաժեշտու-
թեանից:

Այստեղից—պառակտողական քաղաքա-
կանութեանը ոպողիցիոն բլոկի գործնական
աշխատանքում:

Այստեղից—ոպողիցիայի վողբերը կուսակ-
ցութեան մեջ տիրող «ուեթիմի» մասին, վո-
րոնք ըստ եյութեան արտացոլումն են այն
բողոքների, վոր կան յերկրի վոչ-պրոլետա-

րական տարբերի մեջ պրոլետարիատի դիկ-
տատուրայի դեմ:

Այստեղից—յերկու կուսակցութեան վի-
րարերյալ հարցը:

Այս և, ընկերներ, ոպողիցիայի հետ մեր
ունեցած տարաձայնութեաննեբրի ընդհանուր
զումարը:

IV. ՈՊՈՋԻՑԻԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՄԵԶ

Այժմ անցնենք այն հարցին, թե այդ տարածայնություններն ինչպես են դրսևորվել գործնական աշխատանքի մեջ:

Այսպես ուրեմն՝ իրականում ի՞նչպիսին եր մեր ուղղիցիան իր գործնական աշխատանքի մեջ, կուսակցության դեմ մղած իր պայքարում:

Հայտնի չե, Վոր ուղղիցիան գործում եր վնչ միայն մեր կուսակցության մեջ, այլև կոմիստերնի մյուս սեկցիաներում, որինակ՝ Գերմանիայում, Ֆրանսիայում և այլն: Այս պատճառով հարցը պետք է դնել այսպես. ի՞նչպիսին եր իրականում ուղղիցիայի և նրա հետևորդների գործնական աշխատանքն ինչպես Համ ԿԿ-ի մեջ, այնպես ել կոմիստերնի մյուս սեկցիաների մեջ:

ա) Ուղղիցիայի ու նրա հետևորդների

գործնական աշխատանքը Համ ԿԿ-ի մեջ: Ուղղիցիան իր «աշխատանքն» սկսեց նրանով, Վոր ամենածանր մեղադրանքներն առաջադրեց կուսակցության դեմ: Ուղղիցիան հայտարարում եր, թե կուսակցությունը «սահում և դեպի ուղորտունիզմի ուղևերը»: Ուղղիցիան պնդում եր, թե կուսակցության քաղաքականությունը «հեղափոխության դասակարգային գծին հակառակ է գնում»: Ուղղիցիան պնդում եր, թե կուսակցությունը վերասերվում և ու գնում և դեպի տերմիդոր: Ուղղիցիան հայտարարում եր, թե մեր պետությունը «բոլորովին ել պրոլետարական պետությունն չե»: Այս բոլորի մասին հայտարարվում եր կամ ուղղիցիայի ներկայացուցիչների բացահայտ դեկլարացիաներում ու ճառերում (Կենտկոմի ու ԿՎՀ-ի 1926 թվի հուլիսյան պլենում), կամ ուղղիցիայի ընդհատակյա դոկումենտներում, Վոր տարածում էին նրա կողմնակիցները:

Բայց, այս ծանր մեղադրանքներն առաջադրելով կուսակցության դեմ, ուղղիցիան

դրանով իսկ հող եր ստեղծում՝ կուսակցու-
թյան ներսում նոր գուգահեռ բջիջներ կազ-
մակերպելու համար, կուսակցության նոր
գուգահեռ կենտրոն կազմակերպելու համար,
նոր կուսակցություն ստեղծելու համար:
Ոպողիցիայի կողմնակիցներէց մեկը, պ. Ռ-
սովսկին, ուղղակի հայտարարում եր իր
հողվածներում, վոր գոյություն ունեցող կու-
սակցությունը, մեր կուսակցությունը, կա-
պիտալիստների շահերն և պաշտպանում, վոր
այդ բանը նկատի ունենալով՝ անհրաժեշտ
ե կազմակերպել նոր կուսակցություն, «զուտ
պրոլետարական կուսակցություն», վորը գո-
յություն ունենար ու դորձեր գոյություն
ունեցող կուսակցության կողքին: Ոպողի-
ցիան կարող ե ասել, թե ինքը չի կարող
պատասխանատու լինել Ոսովսկու դերքի
համար: Բայց դա սխալ ե: Նա ամբողջու-
թյամբ ու լիովին պատասխանատու յե պ. Ռ-
սովսկու «արարքների» համար: Հայտնի յե,
վոր Ոսովսկին իրեն բացահայտորեն դա-
սել և ոպողիցիայի կողմնակիցների կարգը,
վորի դեմ ոպողիցիան վոչ մի անգամ վորձ

չի արել առարկելու: Այնուհետև հայտնի յե,
վոր ընկ. Տրոցկին կենտկոմի հուլիսյան
պլենումում Ոսովսկուն պաշտպանում եր
Մոլոտովի դեմ: Վերջապես հայտնի յե, վոր
չնայած կուսակցության միահամուռ կար-
ծիքին ընդդեմ Ոսովսկու, ոպողիցիան Ռ-
սովսկուն կուսակցությունից վտարելու դեմ
եր քվեարկում կենտկոմում: Այս բոլորն այն
և ասում, վոր ոպողիցիան բարոյական պա-
տասխանատուություն եր վերցնում իր վրա
Ոսովսկու «արարքների» համար:

Յեղրակացություն: Համ կի ոպողիցիայի
դործնական աշխատանքը դրսևորել և իրեն
Ոսովսկու դիրքում, նոր կուսակցություն
կազմելու թույլատրելիության վերաբերյալ
նրա դիրքում:

Ասինք ուրիշ կերպ չեք ել կարող լինել:
Վորովհետև յերկուսից մեկը. կամ կուսակ-
ցության դեմ այդ ծանր մեղադրանքներն
առաջադրելով՝ ոպողիցիան ինքը չեք հա-
վատում այդ մեղադրանքների լրջությանը
և դրանք առաջադրում եր լոկ ցույց անե-
լու համար, — և այն ժամանակ նա մտու-

ըության մեջ եր գցում բանվոր դասակարգին, վորը հանցագործ բան է. կամ ուղղիցիան հալատում եր ու շարունակում է հալատալ իր մեղադրանքների լրջությանը,— և այն ժամանակ նա պետք է կուսակցության ղեկավար կադրերը ջախջախելու, նոր կուսակցութուն կազմելու կուբս բռնիք, և իրոք այդ կուբսն եր բռնել:

Ահա թե վորն եր մեր ուղղիցիայի դեմքը Համ ԿԿ դեմ կատարած նրա գործնական աշխատանքում առ 1926 թվի հոկտեմբերը:

բ) Ուղղիցիայի այն հետևորդների գործնական աշխատանքը, վորոնք գտնվում էին գերմանական կոմկուսակցության մեջ: Մեր ուղղիցիայի կողմից կուսակցության դեմ առաջադրած մեղադրանքներից յեղինելով՝ «ուլտրա-ձախերը» Գերմանիայում պ. Կորշի գլխավորությամբ իրենց հետագա յեզրակացութուններն արին ու ի-ի վրա կետերը դրին: Հայտնի յե, վոր Կորշը Գերմանիայի «ուլտրա-ձախերի» այդ իղեկորգը պնդում է, թե մեր սոցիալիստական ար-

դյունաբերությունը «դուռ կապիտալիստական արդյունաբերություն» է: Հայտնի յե, վոր Կորշը մեր կուսակցությունն անվանում է «կուլակացման յենթարկված» կուսակցութուն, իսկ Կոմինտերնը՝ «ուլտրաունիստական» կազմակերպութուն: Այնուհետև հայտնի յե, վոր այդ բանը նկատի ունինալով՝ Կորշը քարոզում է, վոր անհրաժեշտ է «նոր հեղափոխություն» ԽՍՀՄ-ում գործություն ունեցող իշխանության դեմ: Ուղղիցիան կարող է ասել, թե ինքը չի կարող պատասխանատու լինել Կորշի դիւքի համար: Բայց դա սխալ է: Ուղղիցիան ամբողջությամբ ու լիովին պատասխանատու յե պ. Կորշի «արարքների» համար: Այն, ինչ ասում է Կորշը, դա բնական յեզրակացութունն է այն նախադրյալներից, վոր մեր ուղղիցիայի լիզերները կուսակցության դեմ ուղղված հայտնի մեղադրանքների ձևով հրամցնում են իրենց կողմնակիցներին: Վորովհետև, յեթե կուսակցությունը սահում է դեպի ուլտրաունիզմի ուղիները, յեթե նրա քաղաքականությունը տարն-

թաց և հեղափոխութեան դասակարգային գոյից, յեթե նա վերասերվում և ու գնում և դեպի տերմիդոր, իսկ մեր պետութիւնը բոլորովին էլ պրոլետարական պետութիւնն էի, ապա այստեղից միայն մեկ յեղրակացութիւն կարող և լինել— նոր հեղափոխութիւն «կուլակացման յենթարկված» իշխանութեան դեմ: Բացի դրանից, հայտնի յե, վոր «ուլտրա-ձախերը» Գերմանիայում, ու վեդգերնգերներն այդ թիւում, Կորշին կուսակցութիւնից վտարելու դեմ են քվեարկել, դրանով իսկ բարոյական պատասխանատվութիւն վերցնելով իրենց վրա Կորշի հակահեղափոխական սլոգանադաշտի համար: Ե՛, իսկ ձեւ հայտնի չե, վոր «ուլտրա-ձախերը» ՀամԿԿ մեջ ոպողիցիայի կողմնակից են:

գ) Ոպողիցիայի հետևորդների գործնական աշխատանքը Ֆրանսիայում: Նույն այդ բանը պետք և ասել ոպողիցիայի հետևորդների մասին Ֆրանսիայում: Յես նկատի ունեմ Սուվարինին ու նրա խումբը, վորը գործում և հայտնի ժուռնալում Ֆրանս-

սիայում: Յերնելով այն նախադրյալներից, վոր տվել և մեր ոպողիցիան կուսակցութեան դեմ ուղղած իր մեղադրանքներում, Սուվարինը գալիս և այն յեղրակացութեան, վոր հեղափոխութեան հիմնական թշնամին կուսակցական բյուրոկրատիան և, մեր կուսակցութեան ղեկավար վերնախավը: Սուվարինը պնդում է, վոր «փրկութիւն» կարող է լինել միայն մեկ բան. նոր հեղափոխութիւնն ընդդեմ կուսակցութեան կազմի և իշխանութեան կազմի մեջ յեղած ղեկավար վերնախավի, նոր հեղափոխութիւն նախ և առաջ ընդդեմ քարտուղարութեան: Այստեղ, Գերմանիայում— նոր հեղափոխութիւն իՍՂՄ-ում գոյութիւն ունեցող իշխանութեան դեմ: Այստեղ, Ֆրանսիայում— նոր հեղափոխութիւն Կենտրոնի քարտուղարութեան դեմ: Ե՛, իսկ ինչպե՞ս կազմակերպել այդ նոր հեղափոխութիւնը: Կարելի՞ յե արդո՞ք այն կազմակերպել առանց նոր հեղափոխութեան նպատակներին հարմարեցրած հատուկ կուսակցութեան: Իհարկե, չի կարելի: Այստեղից— նոր կու-

սակցությունն ստեղծելու հարցը: Ոպողիցիան
կարող է ասել, թե ինքը պատասխանատու
չէ Սուլարինի գրածներէ համար: Բայց
դա սխալ է: Նախ՝ հայտնի չէ, վոր Սու-
լարինը և նրա խումբն ոպողիցիայի, մա-
նավանդ նրա տրոցկիստական մասի, կողմ-
նակիցներ են: Յերկրորդ, հայտնի չէ, վոր
դեռևս բոլորովին մոտ անցյալում ոպողի-
ցիան նախագծում եր պ. Սուլարինին
տեղալորել Ֆրանսիայի կոմկուսակցության
կենտրոնական որգանի խմբագրության մեջ:
Ճիշտ է, այս նախագիծը չհաջողվեց: Բայց
դա մեր ոպողիցիայի մեղքը չէ, այլ դժբախ-
տությունը:

Այսպիսով դուրս է գալիս, վոր ոպողի-
ցիան իր գործնական աշխատանքում,— յի-
թե նրան վերցնենք վոչ թե այն ձևով, ինչ
ձևով նա ինքն է իրեն նկարում, այլ այն
ձևով, ինչ ձևով նա դրսևորվում է աշխա-
տանքի ընթացքում ինչպես մեղանում,
ԽՍՀՄ-ում, այնպես էլ Ֆրանսիայում ու
Գերմանիայում,— յես ասում եմ, դուրս է
գալիս, վոր ոպողիցիան իր գործնական

աշխատանքում ընդհուպ մոտեցել է մեր
կուսակցության դեկավար կազմերին ջար-
դուփշուր անելու և նոր կուսակցություն
կազմելու հարցին:

V. ՊՐՈԼԵՏԱՐԻԱՏԻ ԴԻԿՏԱՏՈՒՐԱՅԻ
ԹՇՆԱՄԻՆԵՐՆ ԻՆՁԻ ՀԱՄԱՐ ԵՆ
ԳՈՎՈՒՄ ՈՊՈՋԻՑԻԱՅԻՆ

Ինչի՞ համար են գոլում ոպոզիցիային սոցիալ-դեմոկրատներն ու կադետները կամ այլ կերպ—հում տրամադրություններն և արտացոլում ոպոզիցիան:

Ի ուր հավանորին ուշադրություն եք դարձրել, վոր այսպես կոչված «ուսական հարցը» վերջին ժամանակներս սոցիալ-դեմոկրատական ու բուրժուական մամուլի համար հրատապ հարց ե դարձել Արևմուտքում: Արդյո՞ք դա պատահական բան և: Իհարկե, պատահական չե: Սոցիալիզմի աճումը ԽՍՀՄ-ում ու կոմունիստական շարժման ծավալումն Արևմուտքում չեն կարող մեծագույն տազնապ չձնել բուրժուազիայի շարքերում և բանվոր դասակարգի

մեջ նրա գործակալները հանդիսացող սոցիալ-դեմոկրատական լիդերների շարքերում: Զրբաժան գիծը հեղափոխության և հակահեղափոխության միջև այժմ անցնում ե ԽՍՀՄ-ի պրոլետարական կուսակցության նկատմամբ վոմանց կողմից ցուցաբերվող չարակամ ատելության ու մյուսների կողմից ցուցաբերվող ընկերական բարեկամության զծով: «Ռուսական հարցի» մեծագույն միջազգային նշանակությունն այժմ մի փաստ ե, վորի հետ կոմունիզմի թշնամիները չեն կարող հաշվի չնստել: Ռուսական հարցի շուրջը յերկու ճակատ ե կազմվել: Խորհուրդների Հանրապետության հակառակորդների ճակատ և նրա անձնվեր բարեկամների ճակատ: Ի՞նչ են ուզում Խորհուրդների Հանրապետության հակառակորդները: Նրանք ձգտում են այն բանին, վոր բնակչության լայն մասսաների մեջ գաղափարային ու բարոյական նախադրյալներ ստեղծեն՝ պրոլետարական դիկտատուրայի դեմ պայքարելու համար: Ի՞նչ են ցանկանում Խորհուրդների Հանրա-

պետութեան բարեկամները: Բայնք ձգտում են այն բանին, վոր պրոլետարիատի լայն խավերի մեջ գաղափարային ու բարոյական նախադրյալներ ստեղծեն՝ Խորհուրդները Հանրապետութեանն աջակցելու, նրան պաշտպանելու համար:

Այժմ տեսնենք, թե սոցիալ-դեմոկրատներն ու ռուսական եմիգրացիային պատկանող կադետներն ինչի համար են գովում մեր ոպորիցիային:

Ահա թե ինչ է ասում, որինակ, Պառլլեմին, այդ հայտնի սոցիալ-դեմոկրատական լիդերը Գերմանիայում.

«Մենք այն կարծիքին ելինք, վոր բանվորները հատուկ շահերը, վերջին հաշիւով սոցիալիզմի շահերը, հակասութեան մեջ են գտնվում գյուղացիական սեփականութեան գոյութեան հետ, վոր բանվորները ու գյուղացիները շահերի նույնականութունը լոկ յերևութական է, և վոր ռուսական հեղափոխութեան հետագա զարգացումը կսրի ու ավելի ակներև կդարձնի այդ հակասութունը: Շահերը ընդհանրութեան գաղափարը մենք համարում ենք կոպիտ-ցիայի կերպարանափոխված գաղափար: Յեթն ընդհանրապես մարքսիզմն ունի հիմնավորվածութեան

գեթ սովերը, յեթե պատմութունը դիալեկտիկորեն է զարգանում, ապա այդ հակասութունը պետք է ջախջախեր կոպիցիտոն գաղափարը այնպես, ինչպես այն արդեն ջախջախված է Գերմանիայում... ԽՍՀՄ-ում տեղի ունեցող անցքերը դրսից, Արևմտյան Յեվրոպայից դիտողներին համար պարզ է. մեր հայացքները համընկնում են ոպորիցիայի հայացքներին... Փաստն առկա յե, վոր Ռուսաստանում սրբից է սկսվում ինքնուրույն, հակակապիտալիստական շարժում դասակարգային կռիւ նշանի տակ» («Լապյցի-գեր Ֆոլկսցայտունգ», 30 հուլիսի 1926 թ.):

Վոր այստեղ, այս ցիտատի մեջ, կա մի վորոշ խառնաշփոթութուն բանվորների ու գյուղացիների շահերի «նույնականութեան» հարցում, այդ ակներև է: Բայց վոր Պառլլեմին գովում է մեր ոպորիցիային այն բանի համար, վոր նա պայքարում է բանվորները ու գյուղացիները ըլովի գաղափարի դեմ, բանվորների ու գյուղացիների դաշինքի գաղափարի դեմ,—այդ նույնպես անկասկածելի յե:

Ահա թե ինչ է ասում մեր ոպորիցիայի մասին վոչ անհայտ Դանը, «ռուսական» սոցիալ-դեմոկրատիայի լիդերը, «ռուսական»

մենչեկինների լիզերը, վորոնք պայքարում են կապիտալիզմը ՆՍՀՄ-ում վերականգնելու համար:

«Փոյոլթյուն ունեցող հասարակարգի իր քննադատութեամբ, վորը համարյա բառացի կրկնում է սոցիալ-դեմոկրատիայի քննադատութիւնը, բողջեկյան ուղղիցիան նախապատրաստում է մսֆեր... սոցիալ-դեմոկրատիայի դրական պատֆորմի ընկալմանը»:

Յեզ ապա՝

«Վոն միայն բանվորները մեջ, այլև բանվոր-կոմունիստները շրջանում սոցիալիզմի աճեցնում է այնպիսի գաղափարների ու տրամադրութիւնների ծիւլերը, վորոնք վարպետ խնամքի դեպքում հեշտութեամբ կարող են թալ սոցիալ-դեմոկրատական պատկեր» («Социалистический Вестник», №17-18):

Թվում է, թե պարզ է:

Իսկ ահա թե ինչ է դրում մեր սոցիալիզիայի մասին Միլյուկովի կուսակցութեան կենտրոնական որդան «Последние Новости»-ն:

«Այսօր սոցիալիզմի խաբխում է դիկտատուրան, սոցիալիզիայի յուրաքանչյուր նոր հրատարակութիւնն

արտասանում է ավելի ու ավելի «սարսափելի» խոսքեր, ինքն սոցիալիզմի եվոլյուցիա յի կատարում դեպի ավելի ու ավելի շեշտակի անակնկալ հարձակումները տիրապետող սիստեմի վրա, և այդ առայժմ բավական է, վորպէսզի շնորհակալութեամբ ընդունենք այն, վորպէս խոսափող քաղաքականագետ դժոհ ընակալութեան լայն խափերի համար» («Последние Новости», № 1980):

Յեզ այնուհետև՝

«Նորհրդային իշխանութեան համար ամենատարածափելի թշնամին այժմ նա յի, վորը սողալով մոտենում է նրան աննկատելի կերպով, բոլոր կողմերից ընդգրկում է նրան իր շոշափուկներով և լիկվիդացիայի յի յենթարկում նրան ավելի վաղ, քան նա նկատում է, վոր լիկվիդացիայի յի յենթարկված, Հենց այս դերը, վորն անխուսափելի ու հարկավոր է նախապատրաստական ժամանակաշրջանում, վորից մենք դուրս չենք յեկել, այս դերն է խաղում խորհրդային սոցիալիզմի» («Последние Новости», № 1983, 27 դեպտոսի ս./թ.):

Յեա կարծում է, վոր կոմենտարիաներն այստեղ ավելորդ են:

Յեա սահմանափակվում է միայն այս ցիտատներով, ժամանակի կարճութեանը

նկատի ունենալով, թեև կարելի յեր բերել տաանյակ ու հարյուրավոր նույնպիսի ցիտատոներ:

Ահա թե ինչի համար են գտնում մեր ուղղիցիային սոցիալ-դեմոկրատներն ու կադետները:

Արդյոք սա պատահական բան է: Վնչ պատահական չէ:

Սրանից յերևում է, վոր ուղղիցիան արտացոլում է վնչ թե մեր յերկրի պրոլետարիատի տրամադրությունները, այլ վոչ-պրոլետարական տարրերի տրամադրությունները, վորոնք դժգոհ են պրոլետարիատի դիկտատուրայից, չարացած են պրոլետարիատի դիկտատուրայի դեմ ու անհամբուրությամբ սպասում են նրա քայքայմանը նրա անկմանը:

Այսպիսով՝ մեր ուղղիցիայի ֆրակցիոն պայքարի տրամաբանությունն իրականում հանգեցրեց այն բանին, վոր մեր ուղղիցիայի ճակատն որչեկտիվորեն ձուլվեց պրոլետարիատի դիկտատուրայի հակառակորդների ու թշնամիների ճակատի հետ:

Արդյոք ուղղիցիան ցանկանում էր այդ: Իհարկե, նա այդ չէր ցանկանում: Բայց բանն այստեղ կախված է վնչ թե նրանից, թե այստեղ ինչ է ցանկանում ուղղիցիան, այլ նրանից, թե որչեկտիվորեն դեպի ինչն է տանում նրա ֆրակցիոն պայքարը: Փրակցիոն պայքարի տրամաբանությունն այս կամ այն մարդկանց ցանկություններից ավելի ուժեղ է: Յեվ հենց այդ պատճառով բանն այնպես դասավորվեց, վոր ուղղիցիայի ճակատն իրականում ձուլվեց պրոլետարիատի դիկտատուրայի հակառակորդների ու թշնամիների ճակատի հետ:

Լինինն ուսուցանում էր մեզ, վոր կոմունիստների հիմնական պարտականությունն է պաշտպանել ու ամրացնել պրոլետարիատի դիկտատուրան: Իսկ գործն այնպիսի ընթացք ընդունեց, վոր ուղղիցիան իր ֆրակցիոն քաղաքականության շնորհիվ ընկավ պրոլետարիատի դիկտատուրայի հակառակորդների բանակը:

Ահա թե ինչու յենք մենք ասում, վոր ուղղիցիան իր կապերը կտրել է լինինիզ-

մի հետ վնչ միայն թեորիայում, այլև պրակ-
տիկայում:

Յեվ այլ կերպ չէր ել կարող լինել:
Ուժերի հարաբերակցությունը կապիտալիզ-
մի և սոցիալիզմի միջև տեղի ունեցող սլայ-
քարում այնպիսին է, վոր բանվոր դասա-
կարգի շարքերում այժմ հնարավոր է յեր-
կու քաղաքականությունից մեկը. կամ
կոմունիզմի քաղաքականությունը, կամ սո-
ցիալ-դեմոկրատիզմի քաղաքականությունը:
Յերրորդ դիրք զբաղեցրե համար ուղղիցի-
այի արած վորձը՝ Համկկ դեմ ուղղած սլայ-
քարի սրման պայմաններում՝ անխուսափե-
լիորեն պետք է վերջնապես նրանով, վոր
Ֆրակցիոն պայքարի ընթացքն ուղղիցիա-
յին նետեր լենինիզմի հակառակորդների
բանակը:

Դա հենց այդպես էլ յեղավ, ինչպես յե-
րևում է բերված փաստերից:

Ահա թե ինչի համար են գոյում ուղղ-
իցիային սոցիալ-դեմոկրատներն ու կա-
դետները:

VI. ՈՊՈԶԻՑԻՈՆ ԲԼՈԿԻ ՊԱՐՏՈՒՅՑՈՒՆԸ

Յես վերևում ասացի, վոր կուսակցու-
թյան դեմ մղած իր պայքարում ուղղիցիան
գործի յիր դնում ամենամանր մեղադրանք-
ներ կուսակցության դեմ: Յես ասացի, վոր
իր գործական աշխատանքում ուղղիցիան
մոտեցավ պառակտման ու նոր կուսակցու-
թյուն կաղմելու հարցի բուն իսկ շեմքին:
Այստեղից մի հարց. ուղղիցիային ինչքան
ժամանակ հաջողից մնալ այդ պառակտո-
ղական դիրքում: Փաստերն ասում են, վոր
այդ դիրքում նրան հաջողից մնալ ընդամե-
նը միքանի ամիս: Փաստերն ասում են,
վոր առ այս տարվա հոկտեմբերի սկիզբն
ուղղիցիան հարկադրված յեղավ ընդունելու
իր պարտությունը և նահանջելու:
Ինչից եր առաջ յեկել ուղղիցիայի նա-
հանջը:

Յես կարծում եմ, վոր ոպողիցիայի նահանջն առաջ եր յեկել հետևյալ պատճառներից:

Սուաջին, նրանից, վոր ոպողիցիան ԽՍՀՄ-ում բանակ չունեցավ: Շատ կարող ե պատահել, վոր նոր կուսակցութուն կառուցելը հրապուրիչ խնդիր ե: Բայց յեթե դիսկուսիայից հետո դուրս ե գալիս, վոր նոր կուսակցութուն կառուցելու համար մարդիկ չկան, ապա պարզ ե, վոր նահանջն այստեղ միակ յելքն ե:

Յերկրորդ, նրանից, վոր Ֆրակցիոն պայքարի ընթացքում ոպողիցիային հարել եյին ամեն տեսակ կեղտոտ տարրեր ինչպես մեզանում, ԽՍՀՄ-ում, այնպես ել արտասահմանում, իսկ սոցիալ-դեմոկրատներն ու կադետներն սկսեցին ամբողջ ուժով գովել նրան, իրենց համբույրներով նրան անպատիվ անելով ու խայտառակելով բանվորների աչքում: Ոպողիցիայի առաջ մտում եր ընտրութուն անել. կամ թշնամիների այդ գովեստներն ու համբույրներն ընդունել վորպես պատշաճ բան, կամ կտրուկ շրջա-

դարձ կատարել դեպի նահանջը այն հուսով, վորպեսզի ոպողիցիայից մեխանիկորեն պոկվեն նրան հարած կեղտոտ պոչերը: Նահանջելով ու ստորագրելով իր նահանջը՝ ոպողիցիան ընդունեց, վոր յերկրորդ յելքն իր համար միակ ընդունելի յելքն ե:

Յերրորդ, այն հանգամանքից, վոր դրութունը ԽՍՀՄ-ում ավելի լավ դուրս յեկավ, քան ոպողիցիան յենթադրում եր, իսկ կուսակցական մասսաներն ավելի զիտակից ու համախմբված դուրս յեկան, քան կարող եր թվալ ոպողիցիային պայքարի սկզբում: Իհարկե, յեթե յերկրում ճգնաժամ լիներ, յեթե բանվորների դժգոհութունն աճեր և յեթե կուսակցութունը պակաս համախմբվածութուն յերևան բերեր,—ապա ոպողիցիան ուրիշ ուղիով կգնար ու չեր վճռի նահանջել: Բայց փաստերը ցույց տվին, վոր ոպողիցիայի հաշիվները տասյալվել են նաև այս ընագավառում:

Սյատեղից—ոպողիցիայի պարտութունը:

Սյատեղից—նրա նահանջը:

Ոսլոդիցիայի պարտութունն անցել է
յերեք հոտապ:

Առաջին հոտապ—այդ՝ ոսլոդիցիայի 1926
թվի հոկտեմբերի 16-ի «հայտարարութունն
ե»: Այս դոկումենտի մեջ ոսլոդիցիան
հրաժարվել է ֆրակցիաների ազատության
թեորիայից ու սլրակտիկայից և պայքարի
ֆրակցիոն մեթոդներէց՝ բացահայտ ու աներկ-
միտ կերպով ընդունելով իր սխալներն այդ
ընտաղալատում: Բայց ոսլոդիցիան հրաժար-
վեց վոչ միայն դրանից: Քանի վոր իր «հայ-
տարարության» մեջ ոսլոդիցիան սահմանա-
ծրվել է «բանվորական ոսլոդիցիայից» ու
ամեն տեսակ կորչերից ու Սուվարիններից,
դրանով իսկ նա հրաժարվել է նաև իր այն
զաղափարային դիրքերից, վորոնք մոտ
անցյալում նրան մոտեցնում էին այդ հո-
սանքներին:

Յերկրորդ հոտապ—այդ՝ փաստական հրա-
ժարումն է այն մեղադրանքներից, վոր մոտ
անցյալում ոսլոդիցիան առաջադրում էր
կուսակցության դեմ: Հարկավոր է ընդու-
նել և, ընդունելով այդ, հարկավոր է ընդ-

գծել, վոր ՀամԿԿ XV կոնֆերենցիայում
ոսլոդիցիան չհամարձակվեց կրկնել իր մե-
ղադրանքները կուսակցության դեմ: Յեթե
կենտրոնի ու ԿՎՀ-ի հուլիսյան պլենումի
արձանագրութունները համեմատենք Համ.
ԿԿ XV կոնֆերենցիայի արձանագրութուն-
ների հետ, ապա չենք կարող չնշել, վոր
XV կոնֆերենցիայում հին մեղադրանքնե-
րի, այն է՝ ոսլորտունիլմի մեջ մեղադրե-
լու, տերմիդորիանականության մեջ մեղա-
դրելու, հեղափոխության դասակարգային
գծից սահելու և այլնի մեջ մեղադրելու հետքն
անգամ չի մնացել: Յեթե, բացի դրանից,
ուշադրության առնենք այն հանգամանքը,
վոր մի ամբողջ շարք պատվիրակներ ղիմե-
ցին ոսլոդիցիային հին մեղադրանքների վե-
րաբերյալ հարցով, իսկ ոսլոդիցիան շարու-
նակեց համառ լուծութուն պահպանել դրա
մասին, ապա չի կարելի չընդունել, վոր ոսլո-
դիցիան իրականում հրաժարվել է կուսակ-
ցության դեմ ուղղած իր հին մեղադրանք-
ներից: Կարելի՞ յի արդյոք այս հանգաման-
քը վորակել վորպես ոսլոդիցիայի փաստա-

կան հրաժարումն իր մի շարք հին գաղափարային դիրքերից: Կարելի չե և հարկավոր ե: Դա ուղղիցիայի մարտական դրոշի գիտակցական ծալումն ե իր պարտության հանդեպ: Յեվ այլ կերպ չեք ել կարող լինել: Մեղադրանքներն առաջադրվել եյին նոր կուսակցութուն կառուցելու հուսով: Բայց քանի վոր այդ հաշիվները վերացան—պետք ե, գոնե ժամանակավորապես, վերանային նաև մեղադրանքները:

Յերրորդ ետապ—այդ՝ ուղղիցիայի լիակատար մեկուսացումն եր ՀամԿԿ XV կոնֆերենցիայում: Հարկավոր ե նշել, վոր ուղղիցիան XV կոնֆերենցիայում վոչ մի ձայն չստացավ, այդպիսով լիակատար մեկուսացման դրության մեջ ընկնելով: Պատկերացրեք այն աղմուկն ու աղաղակը, վոր բարձրացրեց ուղղիցիան այս տարվա սեպտեմբերի վերջին՝ արշավի մեկնելիս, բացահայտ արշավի կուսակցության դեմ, ու այդ հարայնորոցը համեմատեցեք այն փաստի հետ, վոր XV կոնֆերենցիայում ուղղիցիան, ինչպես ասում են, յեզակի թիվ կազ-

մեց,— և դուք կհասկանաք, վոր ավելի «լավ» պարտութուն չեք կարելի ցանկալ ուղղիցիային:

Կարելի՞ չե արդյոք ժխտել այն փաստը, վոր ուղղիցիան իրականում հրաժարվեց կուսակցության դեմ ուղղած իր մեղադրանքներից, չհամարձակվեց դրանք կրկնել XV կոնֆերենցիայում, չնայած պատվերակներէ պահանջներին:

Վոչ չի կարելի, վորովհետև դա փաստ ե: Իսկ ինչո՞ւ այդ ուղին բռնեց ուղղիցիան, ինչո՞ւ նա ծալեց իր դրոշը:

Այն պատճառով, վոր ուղղիցիայի գաղափարային դրոշի ծածանումը նշանակում ե՝ պարտավորապես ու անխուսափելիորեն՝ յերկու կուսակցության թեորիա, ամեն տեսակ կացերի, կորշերի, Մասլոյների, Սուվարինների և այլ կեղտոտ տարրերի աշխուժացում, հակապրոլետարական ուժերի սանձալուծում մեր յերկրում, գովեստներ ու համբույրներ ուսական հմբգրացիային պատկանող սոցիալ-դեմոկրատիայի և լեբերալ բուրժուաների կողմից:

Ոպողիցիայի գաղութարային դրօսն սպա-
նում և օպողիցիային,— ահա ինչու մն և բա-
նը, ընկերներ:

Այս պատճառով, վերջնականապես
չնեխվելու համար, օպողիցիան ստիպված յե-
ղա՛վ նահանջել ու դեն նետել իր դրոշը:

Այս և օպողիցիոն բլոկի պարտության
հիմքը:

VII. ՀԱՄԿ XV ԿՈՆՖԵՐԵՆՑԻԱՅԻ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԻՄԱՍՏՆ ՈՒ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

Յես վերջացնում եմ, ընկերներ: Ինձ մը-
նում և Համկի XV կոնֆերենցիայի իմաստի
ու նշանակության տեսակետից միայն մի-
քանի խոսք ասել յեզրակացությունների
մասին:

Առաջին յեզրակացությունն այն և, վոր
կոնֆերենցիան տվեց XIV համագումարից
հետո յեղած ներկուսակցական պայքարի
հանրագումարը, ձեռվորվեց այն հողթու-
թյունը, վոր տարել եր կուսակցությունն
օպողիցիայի դեմ, ու, մեկուսացնելով օպո-
ղիցիան, վերջ դրեց այն ֆրակցիոն վակ-
խանալիային, վոր նախորդ ժամանակաշրջ-

ջանում ուղղիցիան փաթաթել եր մեր կուսակցութեան վրին:

Յերկրորդ յեզրակացութեանն այն է, վոր կոնֆերենցիան, մեր շինարարութեան սոցիալիստական հեղանակաբեր հիման վրա, սոցիալիստական շինարարութեան հաղթութեան համար պայքարելու գաղափարի հիման վրա համախմբեց մեր կուսակցութեանն ազգերի, քան յեղել եր յերբևե՛ մեր կուսակցութեան բոլոր ուղղիցիոն հոսանքների դեմ, մեր կուսակցութեան մեջ յեղած բոլոր թեքումները դեմ: Այժմ մեր կուսակցութեան մեջ ամենաակտուալ հարցը — մեր յերկրում սոցիալիզմ կառուցելու հարցն է: Լենինն իր ամբողջ յեր, յերբ ասում էր, վոր ամբողջ աշխարհը մեզ է նայում, մեր տնտեսական շինարարութեանը, շինարարութեան ճակատի մեր հաջողութեաններին: Բայց այդ ճակատում հաջողութեանները հասնելու համար անհրաժեշտ է, վոր պրոլետարիատի դիկտատու: րայի հիմնական գործիքը, մեր կուսակցութեանը, պատրաստ լինի այդ գործին, վոր նա գիտակցի այդ խնդրի կարևորու-

թյունը և կարողանա մեր յերկրի սոցիալիստական շինարարութեան հաղթութեան համար իբրև լծակ ծառայել: XV կոնֆերենցիայի իմաստն ու նշանակութեանն այն է, վոր նա ձևավորել է ու ավարտել՝ մեր կուսակցութեանը մեր յերկրի սոցիալիստական շինարարութեան հաղթութեան գաղափարով զինելու գործը:

Յերրորդ յեզրակացութեանն այն է, վոր կոնֆերենցիան վճռական հակահարված է տվել մեր կուսակցութեան մեջ յեղած բոլոր ու ամեն տեսակ գաղափարային յերեքումներին ու դրանով էլ հենց հեշտացրել է լենինիզմի լիակատար հաղթութեանը ՀամհԿ մեջ:

Յեթե Կոմինտերնի Գործադիր Կոմիտեյի ընդլայնված ոչլենումը հավանութեան տա ՀամհԿ XV կոնֆերենցիայի վորոշումներին ու ճիշտ ճանաչի մեր կուսակցութեան քաղաքականութեանն ուղղիցիայի նկատմամբ, վորի մասին կասկածելու հիմքեր յես չունենմ, ապա դա կհանգեցնի չորրորդ յեզրակացութեանն — այն մասին, վոր XV կոնֆերենցիան նախապատրաստել է միջանի

վոչ-անկարևոր պայմաններ, վորոնք անհրա-
ժեշտ են, վորպեսզի լենինիզմը հաղթանակի
ամբողջ Կոմինտերնում, բոլոր յերկիրների
ու ժողովուրդների հեղափոխական պրոլե-
տարիատի շարքերում: (ԲԱՆՈՆ ծափաւարու-
քյուններ: Ամբողջ պլենումի ավագիտներ):

ՅԵԶՐԱՓԱԿՄԱՆ ԽՈՍՔ

(1926 թ. դեկտեմբերի 13-ին)

I. ԱՌԱՆՁԻՆ ԴԻՏՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ՄԵՋ ՓԱՍՏԵՐ ԵՆ ՀԱՐԿԱՎՈՐ, ՅԵՎ ՎՈՋ
ՀԵՐՅՈՒՐԱՆՔՆԵՐ ՈՒ ԲԱՄԲԱՍԱՆՔՆԵՐ

Ընկերներ, նախքան հարցի ելուժյանն անցնելը՝ թույլ տվե՛ք միջանի փաստա-
կան ուղղումներ անել ոպողիցիայի հայտա-
րարությունների առթիվ, այն հայտարա-
րությունների, վորոնք կամ աղավաղում են
փաստերը, կամ հերյուրանքներ ու բամբա-
սանքներ են:

1) Առաջին հարցը—դա կԻԳԿ-ի ընդլայն-
ված պլենումում ոպողիցիայի ունեցած յե-
լույթների հարցն է: Ոպողիցիան հայտա-
րարում էր, վոր ինքը վճռեց յելույթ ունենալ,
վորովհետև ՀամԿԿ կԿ-ն ուղղակի ցուցում
չարեց, թե ոպողիցիայի յելույթը կարող է
խախտել ոպողիցիայի՝ 1926թ. հոկտեմ-

բերի 16-ի «Հայտարարութեանը», վոր
յիթե ԿԿ-ն արգելիւր նրանց յելույթը, ապա
ուսուցիչիայի լիդերները սիրտ չեյին անի
յիլույթ ունենալու Այնուհետև ուսուցիչիան
հայտարարեց, վոր հանդես գալով այստեղ,
ընդլայնված պլենումում, նա ամեն մի-
ջոց ձեռք կառնի, վորպեսզի չսրի պայքա-
րը, վոր նա կսահմանափակվի հասարակ «բա-
ցատրութեաններով», վոր նա, աստիճան հե-
ռու տանի. մտքով ել չի անցկացնում կու-
սակցութեան դեմ գրոհի գնալու, վոր նա,
աստիճան հեռու տանի, կուսակցութեան դեմ
վորեկ մեղադրանք առաջադրելու և նրա
վորոշումները բողոքարկելու վոչ մի մտա-
դրութեան չունի:

Սա ճիշտ չի, ընկերներ: Սա իրականու-
թեանը բոլորովին չի համապատասխանում:
Սա կեղծավորութեան և ուսուցիչիայի կող-
մից: Փաստերը ցույց տաին, և մանավանդ
ընկ. Կամենսկի յելույթը ցույց տվեց, վոր
ընդլայնված պլենումում ուսուցիչիայի լի-
դերները յելույթները «բացատրութեաններ»

չեյին, այլ գրոհ կուսակցութեան դեմ, հար-
ձակում կուսակցութեան վրա:

Ի՞նչ և նշանակում բացահայտորեն հարց
դնել կուսակցութեանն աջ թեքման մեջ մե-
ղադրելու մասին: Սա գրոհ է կուսակցու-
թեան դեմ, սա արտելք (ВЫЛАЗКА) և կու-
սակցութեան դեմ:

Միթե ՀամկԿ ԿԿ-ն իր վորոշման մեջ չի
նշել, վոր ուսուցիչիայի յելույթը կսրի պայ-
քարը, զարկ կտա ֆրակցիոն պայքարին:
Այո, նշել է: Հենց այդ ել նախագորչացում
եր ուսուցիչիային ՀամկԿ ԿԿ-ի կողմից: ԿԿ-ն
կարող եր արդոք դրանից ավելի հեռուն
դնալ: Վոչ, չի կարող: Ինչո՞ւ: Վորովհետև
ԿԿ-ն չի կարող արգելել յելույթը: Կու-
սակցութեան յուրաքանչյուր անգամ իրա-
վունք ունի կուսակցութեան վորոշումը
բողոքարկելու ավելի բարձր ինստանցիայում:
ԿԿ-ն չի կարող հաշի չառնել կուսակցու-
թեան անդամների այդ իրավունքը: Հետե-
վապես, ՀամկԿ ԿԿ-ն իր ուժի ներքա ման
ինչ արել է, վորպեսզի կանխի պայքարի

նոր սրումը, ֆրակցիոն պայքարի նոր ուժեղացումը:

Ոպոզիցիայի լիդերները, նույն իրենք կհ-ի անդամները, պիտք է գիտենային, վոր իրենց յեւլոյթները չեն կարող չդառնալ իրենց կուսակցութեան վորոշումների դեմ բողոքարկում, արտելք կուսակցութեան դեմ, հարձակում կուսակցութեան վրա:

Այսպիսով, ոպոզիցիայի յեւլոյթները, և մանավանդ ընկ. Կամենսկի յեւլոյթը, վորը վոչ թե նրա անձնական յեւլոյթն է, այլ ամբողջ ոպոզիցիոն բլոկի յեւլոյթը,—վորով հետև գրավոր կարդացած նրա ճառն ստորագրել էյին ընկ. Տրոցկին, Կամենսկն ու Զինովյեվը,—ընկ. Կամենսկի այդ յեւլոյթը ոպոզիցիոն բլոկի զարգացման մեջ մի դարձակետ է 1926 թ. հոկտեմբերի 16-ի «Հայտարարութեանից», վորտեղ ոպոզիցիան հրաժարվում էր պայքարի ֆրակցիոն մեթոդներից, դեպի ոպոզիցիայի գոյութեան մի նոր շրջան, վորտեղ նա նորից է վերադառնում կուսակցութեան դեմ մղվող պայքարի ֆրակցիոն մեթոդներին:

Այստեղից՝ հետևութեան. ոպոզիցիան խախտել է 1926 թ. հոկտեմբերի 16-ի իր իսկ սեփական «Հայտարարութեանը», վերադառնալով պայքարի ֆրակցիոն մեթոդներին:

Այդպես էլ զբի առնենք, ընկերներ: Կեղծավորութեան անելու կարիք չկա: Իրավացի յեր Կամենսկը, յերը ասում էր, վոր կատվին պիտք է անվանել կատու: (Ձայնեք — «Ճիտ է»: Բոլխարին — «Իսկ խոզի՞ խոզ»):

2) Ընկ. Տրոցկին իր ճառում ասում էր, թե «Փետրվարյան հեղափոխութեանից հետո Ստալինը քարոզում էր մի սխալ տակտիկա, վոր կենինը բնութագրից իբրև կուցկիական թեքում»:

Սա ճիշտ չէ, ընկերներ: Սա բամբասանք է: Ստալինը վոչ մի կուցկիական թեքում չի «քարոզել»: Այն, վոր յես աքսորից վերադառնալուցս հետո վորոշ տատանումներ ունեցել եմ, յես այդ չեմ թաղցրել և ինքս գրել եմ այդ մասին իմ «Դեպի Հոկտեմբեր տանող ուղիներում» բրոշյու-

րում: Բայց մեզանից մի չի ունեցել թիթի-
վակի տատանումներ: Ինչ վերաբերում է
Լենինի դիրքին և նրա ապրիլյան թեզիս-
ներին 1917 թվականին, — ինչի մասին վոր
ե խոսքն այստեղ, — ապա կուսակցութունը
հիանալի գիտե, վոր յես այն ժամանակ
ընկ. Լենինի հետ մի շարքում եյի կանգնած
կամենեվի և նրա խմբի դեմ, վորոնք այն ժա-
մանակ պայքարում եյին Լենինի թեզիսների
դեմ: Մեր կուսակցության՝ 1917 թ. ապ-
րիլյան կոնֆերենցիայի արձանագրութուն-
ներին ծանոթ մարդիկ չեն կարող չիմանալ
վոր յես Լենինի հետ մի շարքում եյի կանգ-
նած՝ նրա հետ միասին պատերազմելով ընկ.
կամենեվի ոպողիցիայի դեմ:

Այստեղ աչքակապութունն այն է, վոր
ընկ. Տրոցկին ինձ շփոթել է ընկ. կամենեվի
հետ: (Միծաղ: Մափահաբութուենե):

Սա ճիշտ է, վոր ընկ. կամենեվն այն
ժամանակ ոպողիցիայում եր Լենինի դեմ,
նրա թեզիսների դեմ, կուսակցության մե-
ծամասնության դեմ և զարգացում եր մի
տեսակետ, վորը պաշտպանողականության

եր սահմանակցվում: Սա ճիշտ է, վոր
ընկ. կամենեվն այն ժամանակ «Պրավդա»-
յում, որինակ, մարտ ամսին, գրում եր կի-
սապաշտպանողական բնույթի հոդվածներ,
ինչպիսի հոդվածների համար յես, իհարկե,
չեմ կարող պատասխանատու լինել վոր մի
չափով:

Բայց Ստալինն այստեղ ինչ գործ ունի:
Ընկ. Տրոցկու դժբախտութունն այն է,
վոր նա այստեղ Ստալինին շփոթել է կա-
մենեվի հետ:

Իսկ թե վերտեղ եր ընկ. Տրոցկին այն
ժամանակ, ապրիլյան կոնֆերենցիայի ժա-
մանակ 1917 թվականին, յերբ կուսակցու-
թյունը պայքար եր մղում ընկ. կամենեվի
խմբի դեմ, ինչ կուսակցության մեջ եր
գտնվում նա այն ժամանակ — ձախ-մենշե-
վիկյան թե աջ-մենշեիկյան, և ինչու նա
այն ժամանակ Յիմմերվալդի ձախի շար-
քերում չեր, — թող այդ մասին մեզ պատմի
ընկ. Տրոցկին, թեկուզ մամուլում: Բայց
վոր նա այն ժամանակ մեր կուսակցության

մեջ չեք, — այդ փաստ ե, վոր ընկ. Տրոց-
կին արժե վոր հիշեք:

3) Ընկ. Տրոցկին իր ճառում ասում եր,
թե «ազգային հարցում Ստալինը բավական
խոշոր սխալ գործեց»: Թե ինչ սխալ ինչ
հանգամանքներում, — ընկ. Տրոցկին այնպես
եւ չասաց:

Սա ճիշտ չե, ընկերներ: Սա բամբա-
սանք ե: Ազգային հարցում յես վոչ մի տա-
րածայնություն չեմ ունեցել յերբեք կու-
սակցության կամ Լենինի հետ: Տրոցկու-
խոսքն այստեղ, յերեւի, մի աննշան միջա-
դիպի մասին ե, յերբ մեր կուսակցության
XII համագումարից առաջ ընկ. Լենինն ինձ
կշտամբում եր, վոր յես կազմակերպական
չափազանց խիստ քաղաքականություն եմ
վարում վերջերս Ֆրանսիայում առևտրա-
կան ներկայացուցիչ յեղած ընկ. Մդիվանու
տիպի՝ վրացի կիսաազգայնականների, կի-
սակոմունիստների նկատմամբ, վոր յես
«հալածում եմ» նրանց: Սակայն հետագա
փաստերը ցույց տվին, վոր այսպես կոչ-
ված «ուկրոնիստները», ընկ. Մդիվանու

տիպի մարդիկ, իրոք ալելի խիստ վերա-
բերմունքի եյին արժանի, քան ինչ յես
եյի անում իբրև մեր կուսակցության կի-
քարտուղարներից մեկը: Հետագա դեպքերը
ցույց տվին, վոր «ուկրոնիստներն» ամենա-
անսքող ոպորտունիզմի քայքայող ֆրակ-
ցիա յեն: Թող ընկ. Տրոցկին ապացուցի,
վոր սա այսպես չե: Լենինը չգիտեր և չեր
կարող գիտենալ այդ փաստերը, վորովհետև
նա հիվանդ եր, պառկած եր անկողնում և
հնարավորություն չուներ դեպքերին հե-
տևելու: Բայց ի՞նչ առնչություն կարող
ե ունենալ այդ աննշան միջադեպը դեպի
Ստալինի սկզբունքային դիրքը: Այստեղ
Տրոցկին, յերեւի, բամբասողաբար ինչ-վոր
«տարածայնություններ» ե ակնարկում իմ
ու կուսակցության միջև: Բայց միթե սա
փաստ չե, վոր կի-ն ամբողջությամբ, նույն
թվում նաև ընկ. Տրոցկին, միաձայն քվե
յե տվել Ստալինի՝ ազգային հարցի վե-
րաբերյալ թեզիսներին: Միթե սա փաստ
չե, վոր այդ ձայնավությունը տեղի յե ու-
նեցել ընկ. Մդիվանու հետ ունեցած

միջադեպից հետո, մեր կուսակցութեան XII համագումարից առաջ: Միթե սա փաստ չե, վոր XII համագումարում ազգային հարցի մասին զեկուցողը հենց Ստալինն էր, և վոչ ուրիշ վորեւ մեկը: Եւ վժրտեղ են «տարածայնություններն» ազգային հարցում, և ինչի՞ համար Տրոցկին ցանկացել է հիշատակել այդ աննշան միջադեպը:

4) ~~Եւ~~ Կամենեֆը իր ճառում հայտարարեց, թե մեր կուսակցութեան XIV համագումարը սխալ է գործել՝ «կրակ բաց անելով զեպի ձախ», այսինքն՝ կրակ բաց անելով ոպողիցիայի դեմ: Դուրս է գալիս, վոր կուսակցութեանը պայքարել է և շարունակում է պայքարել կուսակցութեան հեղափոխական միջուկի դեմ: Դուրս է գալիս, վոր մեր ոպողիցիան ձախ է, և վոչ թե աջ:

Այս ամենը դատարկ բաներ են, ընկերներ: Սա մի բամբասանք է, վոր մի ոպողիցիոներներն են տարածում: XIV համագումարը միտք չի ունեցել և չեր ել կարող կրակ բաց անել հեղափոխական մեծամաս-

նութեան դեմ: Նա իրոք կրակ է բաց արել աշերի դեմ, մեր ոպողիցիոներներին դեմ, վորոնք աջ ոպողիցիա յեն, թեպետ և «ձախ» քղամիտով են ծածկվում: Իհարկէ, ոպողիցիան հակամետ է իրեն «հեղափոխական ձախ» համարելու: Բայց մեր կուսակցութեան XIV համագումարը վորոշեց, ընդհակառակը, վոր ոպողիցիան լոկ զիմակավորվում է «ձախ» ֆրազով, իսկ իրոք ոպորտունիստական ոպողիցիա յե: Մենք գիտենք, թե ինչպես աջ ոպողիցիան հաճախ «ձախ» քղամիտով է զիմակավորվում, վորպեսզի մոլորութեան մեջ դցի բանվոր դասակարգին: «Բանվորական ոպողիցիան» ել իրեն ամենքից ավելի ձախ էր համարում, սակայն նա իրոք բոլորից ավելի աջ դուրս յեկավ: Ներկայիս ոպողիցիան նույնպես իրեն ամենքից ավելի ձախ է համարում, սակայն ներկայիս ոպողիցիայի պրակտիկան և ամբողջ աշխատանքն ապացուցում են, վոր նա բոլոր աջ ոպորտունիստական հոսանքներին միաձգման կենտրոնն ու ոջախն է՝ սկսած «բանվորական ոպողիցիայից» ու

արոցկիզմից մինչև «նոր ոպուզիցիան» ու
ամեն տեսակի Սուվարինները:

Ընկ. Կամենեվը «փոքրիկ» խարդախու-
թյուն է արել «ձախերի» ու «աջերի» վե-
րաբերյալ:

5) ~~Ընկ.~~ Կամենեվը Լենինից ցիտատ բե-
րեց այն մասին, Վոր մենք դեռևս չենք
ավարտել մեր եկոնոմիկայի սոցիալիստա-
կան հիմքի կառուցումը, և հայտարարեց,
թե կուսակցութունը սխալ է գործում՝
պնդելով, իբր թե, Վոր մենք արդեն ավար-
տել ենք մեր եկոնոմիկայի սոցիալիստա-
կան հիմքը:

Սրանք դատարկ բաներ են, ընկերներ:
Սա ընկ. Կամենեվի մանր բամբասանքն է:
Կուսակցութունը դեռևս յերբեք չի հայ-
տարարել, թե ինքն արդեն ավարտել է
մեր եկոնոմիկայի սոցիալիստական հիմքը:
Այժմ վեճը բնավ այն մասին չէ, ավարտել
ենք արդո՞ք, թե դեռևս չենք ավարտել
մեր եկոնոմիկայի սոցիալիստական հիմքը:
Այժմ վեճն այդ չէ, վեճը լոկ այն մասին է՝
կարո՞ղ ենք արդյո՞ք մենք մեր սեփական

ուժերով ավարտել մեր եկոնոմիկայի սոցիա-
լիստական հիմքը, թե չենք կարող: Կուսակ-
ցութունը պնդում է, Վոր մենք հնարավո-
րություններ ունենք մեր եկոնոմիկայի
սոցիալիստական հիմքն ավարտելու: Ոպու-
զիցիան այդ ժխտում է, դրանով իսկ գլոր-
վելով պարավոդականության և կապիտու-
լանտության ուղին: Ահա թե ինչի մասին
է այժմ վեճը: Ընկ. Կամենեվը, զգալով իր
դիրքի անկայունությունը, աշխատում է
խուսափել այդ հարցից: Բայց այդ նրան
չի հաջողվի:

Ընկ. Կամենեվը դարձյալ մի «փոքրիկ»
խարդախում թույլ տվեց:

6) Ընկ. Տրոցկին իր ճառում հայտա-
րարեց, թե ինքը «1917 թվականի մարտ-
ապրիլին կանխահայտել է Լենինի քաղա-
քականութունը»: Դուք է գալիս, այսպի-
սով, Վոր ընկ. Տրոցկին «կանխահայտել» է
ընկ. Լենինի ապրիլյան թեզիսները: Դուք
է գալիս, Վոր ընկ. Տրոցկին դեռևս 1917 թ.
փետրվար-մարտին ինքնուրույն կերպով
հանդել է այն քաղաքականության, Վոր

ընկ. Լենինն եր պաշտպանում 1917 թվա-
կանի ապրիլ-մայիսին իր ապրիլյան թե-
զիսներում:

Թույլ ազեք, ընկերներ, հայտարարել
վոր դա հիմար ու անվայելուչ պարծին-
կոտուխուն է: Լենինին «Կանխահայտո՞ղ»
Տրոյկին— դա մի այնպիսի պատկեր է, վո-
րի վրա արժե մի քիչ ծիծաղել: Բոլորովին
էրաժացի յեն գյուղացիները, յերբ նման
դեպքերում սովորաբար ասում են. «Ճանճը
աշտարակին թայ արեց»: (Միծաղ): Լենի-
նին «Կանխահայտո՞ղ» Տրոյկի... Թող մի
Տրոյկին փորձի դուրս գալ ու մամուլի մեջ
ապացուցել այդ բանը: Ինչո՞ւ նա գեթ մի
անգամ չփորձեց այդ: Տրոյկին «Կանխահայ-
տե՞ց» Լենինին... Բայց այդ ժամանակ
ինչո՞վ բացատրել այն փաստը, վոր ընկ.
Լենինը Ռուսաստանում իր ասպարեզ դա-
լիս հենց, 1917 թվականի ապրիլին, ան-
հրաժեշտ համարեց սահմանաձրվել Տրոյկու
դիրքից: Ինչո՞վ բացատրել այն փաստը,
վոր «Կանխահայտովորը» հարկավոր է հա-
մարում ցանկազատվել «Կանխահայտողից»:

Միթե սա փաստ չէ, վոր Լենինը 1917 թվա-
կանի ապրիլին միջանի անգամ հայտարա-
րել է, վոր ինքը վոչ մի ընդհանուր բան
չունի Տրոյկու «առանց ցարի, իսկ կառու-
վարությունը՝ բանվորական» հիմնական
ֆորմուլայի հետ: Միթե սա փաստ չէ, վոր
Լենինը հենց այն ժամանակ միջանի ան-
գամ հայտարարել է, վոր ինքը վոչ մի ընդ-
հանուր բան չունի Տրոյկու հետ, վորը
փորձում է ցատկել գյուղացիական շարժ-
ման գլխով, ազրարային հեղափոխության
գլխով:

Վճրտեղ և այստեղ «Կանխահայտումը»:
Յեզրակացություն. մեզ փաստեր են հար-
կավոր, և վոչ հերյուրանքներ ու բամբա-
սանքներ, այնինչ ոպողիցիան դերադասում
է հերյուրանքներով ու բամբասանքներով
գործել:

ՀԱՐՑ, ՅԵ ԻՆՁԻ ՀԱՄԱՐ ԵՆ ԳՈՎԱԲԱՆՈՒՄ
ՈՊՈՋԻՑԻԱՅԻՆ ՊՐՈԼԵՏԱՐԻԱՏԻ
ԴԻԿՏԱՏՈՒՐԱՅԻ ԹՇՆԱՄԻՆԵՐԸ

Յեա իմ զեկուցման մեջ ասացի, վոր պրո-
լետարիաթի ղեկառուության թշնամիները,

մենշևիկներն ու կաղեմները ռուսական եմի-
գրացիայից, գովաբանում են ոպողիցիային:
Յես ասացի, վոր նրանք ոպողիցիային գո-
վաբանում են աշնալիսի աշխատանքի համար,
վորը տանում է դեպի կուսակցության միաս-
նականության խարխլում և, կնշանակի,
դեպի պրոլետարիատի դիկտատուրայի խար-
խլում: Յես մի շարք ցիտատներ բերի, վո-
րոնք խոսում են աշն մասին, վոր հենց
դրա համար են ոպողիցիային գովում պրո-
լետարիատի դիկտատուրայի թշնամիները,
նրա համար, վոր ոպողիցիան իր աշխա-
տանքով սանձալուծում է հակապրոլետա-
րական ուժերը յերկրում, աշխատում է
պսակազերծ անել մեր կուսակցությունը,
պսակազերծ անել պրոլետարական դիկտա-
տուրան և դրանով իսկ հեշտացնում է պրո-
լետարիատի դիկտատուրայի թշնամիները
գործը:

Դրան ի պատասխան ընկեր Կամենևիզ
(նուռնպես և ընկ. Զինովյեվը) սկզբում վկա-
յակոչեց Արևմուտքի կապիտալիստական
մամուլը, վորը, բանից դուրս է գալիս, գո-

վաբանում է մեր կուսակցությանը, նուռն-
պես և Ստալինին, իսկ հետո վկայակոչեց
Ուստրյալովին, մի ամենովեխովեցի, բուր-
ժուական մասնագետների ներկայացուցչին
մեր յերկրում, վորը համերաշխվում է մեր
կուսակցության դիրքի հետ:

Ինչ վերաբերում է կապիտալիստներին,
ապա աշնտեղ նրանց մոտ մեծ տարածայնու-
թյուններ կան մեր կուսակցության վերա-
բերյալ: Ահա, որինակ, վերջերքս ամերիկա-
կան մամուլում գովաբանում եյին Ստալինին,
վոր նա, իբր, նրանց հնարավորություն
կտա խոշոր կոնցեսիաներ ստանալու: Իսկ
այժմ, բանից դուրս է գալիս, նախատում ու
հայհոյում են Ստալինին, պնդելով, վոր նա,
Ստալինը, «խաբել է» իրենց: Մի ժամանակ
բուրժուական մամուլում ծաղրանկար յերե-
վաց Ստալինի վրա, վորը ձեռքին դուրով
ջուր է բռնել և հանգցնում է հեղափոխու-
թյան հրդեհը: Իսկ հետո դրան իբրև հեր-
քում յերևաց մի ուրիշ ծաղրանկար, վոր-
տեղ Ստալինը ձեռքին դուրս է բռնել, բայց
դուրսի մեջ վնչ թե շուր է, այլ նավթ,

և, բանից դուրս ե գալիս, վոր Ստալինը հեղափոխության հրդեհը վնչ թե հանգցնում է, այլ բորբոքում: (Մափաճարություններ, ծիծաղ):

Ինչպես տեսնում եք, այնտեղ նրանցում, կապիտալիստների մոտ, մեծ տարաձայնություններ գոյություն ունեն մեր կուսակցության ղեկավարները, ինչպես և Ստալինի ղեկավարները:

Անցնենք Ուստրյալովի հարցին: Ի՞նչ մարդ է Ուստրյալովը: Ուստրյալովը—դա բուրժուական մասնագետների և առհասարակ նոր բուրժուակալի ներկայացուցիչն է: Նա պրոլետարիատի դասակարգային թշնամին է: Սա անվիճելի չէ: Բայց թշնամիները դանազան են լինում: Կան դասակարգային թշնամիներ, վորոնք չեն հաշտվում Խորհրդային իշխանության հետ և ձգտում են՝ ինչ ել վոր լինի՝ տապալել այն: Կան նաև այնպիսի դասակարգային թշնամիներ, վորոնք, այսպես թե այնպես, հաշտվում են Խորհրդային իշխանության հետ: Թշնամիներ կան, վորոնք աշխատում են պայման-

ներ նախապատրաստել պրոլետարիատի դիկտատուրան տապալելու համար: Դրանք մենչևիկներն են, ես-երները, կադետները և այլն: Բայց այնպիսի թշնամիներ ել կան, վորոնք աշխատակցում են Խորհրդային իշխանությանը և պայքարում նրանց դեմ, ովքեր Խորհրդային իշխանությունը տապալելու տեսակետին են, հուսալով, վոր դիկտատուրան քիչ-քիչ կթուլանա, կվերասերվի և հետո ընդառաջ կգնա նոր բուրժուակալի շահերին: Թշնամիների վերջին կատեգորիային ե պատկանում Ուստրյալովը:

Ընկ. Կամենսկին ինչի՞ համար վկայակոչեց Ուստրյալովին: Գուցե նրան համար, վոր պեսզի ցույց տա, թե մեզանում կուսակցությունը վերասերվել է, և Ուստրյալովը հենց դրա պատճառով և գովաբանում Ստալինին, կամ առհասարակ մեր կուսակցությանը: Յերևի վոչ դրա համար, վորովհետև ընկ. Կամենսկի սիրտ չարեց այդ ուղղակի ասելու: Հասկանալի է, համար Ուստրյալովին վկայակոչեց ընկ. Կամենսկի: Ակնհերևարար նրա համար,

վորպեսզի տկնարկ անի «վերասերման»
վերաբերյալ:

Բայց ընկ. Կամենեվը մոռացավ ասել,
վոր հենց այդ Ուստրյալովն էլ ավելի շատ
գովաբանում էր Լենինին: Ուստրյալովի հող-
վածները Լենինի հասցեյին արած գովա-
բանությամբ՝ հայտնի յեն մեր ամբողջ կու-
սակցությանը: Հապա այստեղ ինչո՞ւմն է
բանը: Գուցե ընկ. Լենինը «վերասերվեց»
կամ սկսեց «վերասերվել», յերբ նե՞պ էր
մտցնում: Բավական է այդ հարցը դնել
վոր հասկանանք «վերասերման» վերաբերյալ
այդպիսի յենթադրության ամբողջ անհե-
թեթությունը:

Ուրեմն, ինչի համար է Լենինին և մեր
կուսակցությանը գովաբանում Ուստրյալովը
և ինչի համար են ուղղիցիային գովաբանում
մենչեիկներն ու կադետները, — ահա մի հարց,
վոր հարկավոր է ամենից առաջ լուծել և
վոր ամեն կերպ շրջանցել է փորձում ընկ.
Կամենեվը:

Մենչեիկներն ու կադետները ուղղիցի-
ային գովաբանում են նրա համար, վոր նա

խարխլում է մեր կուսակցության միաս-
նականությունը, թուլացնում պրոլետարիա-
տի դիկտատուրան և դրանով հենց հեշտաց-
նում մենչեիկների ու կադետների աշխա-
տանքը՝ խորհրդային իշխանությունը տա-
պալելու գործում: Այդ ապացուցում են
ցիտատները: Իսկ Ուստրյալովը մեր կուսակ-
ցությանը գովաբանում է նրա համար, վոր
խորհրդային իշխանությունը թույլ տվեց
նեպը, թույլ տվեց մասնավոր կապիտալը,
թույլ տվեց բուրժուական մասնագետներին,
վորոնց ոգնության ու վորձի կարիքն ունի
պրոլետարիատը:

Մենչեիկներն ու կադետները ուղղիցիա-
յին գովաբանում են նրա համար, վոր նա
իր ֆրակցիոն աշխատանքով նրանց ոգնում
է, ալիմայից ոգնում, պրոլետարիատի դիկ-
տատուրան տապալելու համար պայմաններ
նախապատրաստելու գործում: Իսկ Ուստ-
րյալովները, գիտենալով, վոր դիկտատուրան
չիս տապալի, դեն են ջսլրտում խորհրդային
իշխանությունը տապալելու տեսակետը, աշ-
խատում են մի անկյունիկ ստանալ դիկտա-

տուրայի մոտին, աշխատում են կպչել նրան
և—գովաբանում են կուսակցութեանը նրա
համար, վոր նանեպ մտցրեց և վորոշ պայման-
ներում նոր բուրժուազիա թույլատրեց,
վորն ուղում և խորհրդային իշխանութունն
ոգտագործել իր դասակարգային նպատակ-
ներով, բայց վորին խորհրդային իշխանու-
թյունն ինքը կողտագործի պրոլետարական
դիկտատուրայի նպատակների համար:

Ահա թե վորտեղ և տարբերությունը
մեր յերկրի պրոլետարիատի դասակարգային
զանազան թշնամիների միջև:

Ահա թե վորտեղ և արմատն այն բանի, վոր
մենշևիկներն ու կադետները գովաբանում
են սպողիցիային, իսկ պարոնայք Ուստրյա-
լովները՝ մեր կուսակցութեանը:

Յեա կուզեյի ձեր ուշադրությունը դարձ-
նել այս հարցի վերաբերյալ Լենինի ու-
նեցած սեռակետի վրա:

«Մեր խորհրդային հանրապետության մեջ,—ա-
սում և Լենինը,—սոցիալական կարգը հիմնված և
յերկու դասակարգերի՝ բանվորների ու գյուղացիների
աշխատակցութեան վրա, վորին այժմ վորոշ պայման-

ներով մասնակցել թույլատրված և նաև «նեպման-
նի»-ն, այսինքն՝ բուրժուազիային» (Լենին, Կ.
XV III, մ. 2, էջ 124):

Նոր բուրժուազիային, իհարկե, վորոշ
պայմաններով ու խորհրդային իշխանութեան
կողմից վերստուգվելու պայմանով, վորոշ
պայմանական աշխատակցութուն թույլա-
տրելու համար,—անհ հենց դրա համար էլ
Ուստրյալովը գովաբանում և մեր կուսակ-
ցութեանը, հուսալով կառչել այդ բանին ու
խորհրդային իշխանությունն ոգտագործել
բուրժուազիայի նպատակներին համար: Իսկ
մենք, կուսակցությունը, ուրիշ հաշիվներ
ունի, ոգտագործել նոր բուրժուազիայի
ներկայացուցիչներին, նրանց փորձը, նրանց
դիտելիքները, վորպեսզի խորհրդայնաց-
նենք, միաձուլենք նրանց մի մասը, իսկ
մյուս մասը, վորն ի վիճակի չի լինի խոր-
հրդայնանալու, դեն շարտենք:

Միթե սա փաստ չե, վոր Լենինը տար-
բերություն էր դնում նոր բուրժուազիայի
և մենշևիկների ու կադետների միջև, թույլ

տալով ու ոգտագործելով առաջինը և առաջարկելով կալանավորել յերկրորդներին:

Ահա թե ինչ էր գրում այդ մասին Լենինն իր «Պարենհարկում».

«Չվախենալ այն բանից, վոր կոմունիստները «կոսովորեն» բուրժուական մասնագետներից, նույն թվում թե առևտրականներից, թե կապիտալիստիկ-կոոպերատորներից, թե կապիտալիստներից: Սովորել նրանցից ձևով այլ կերպ, իսկ գործի ելությամբ նույն կերպ, ինչպես սովորում էինք ու սովորեցինք զինմասնագետներից: «Գիտության» արդյունքներն ստուգել միմիայն պրակտիկ փորձով. արև ավելի լավ, քան կողքիդ արին բուրժուական մասնագետները, կարողացիր այսպես ել, այնպես էլ հասնել հողագործության վերելքին, արդյունաբերության վերելքին, հողագործության ու արդյունաբերության շրջանառության զարգացմանը: Մի ժամանակ վճարելու «գիտության համար». գիտության համար թանգ վճարելը ցավ չէ, միայն թե ուսուցումը կարգին գնա» (Լենին, հ. XVIII, մ. 1, էջ 234—235):

Այսպես էր ասում Լենինը բուրժուազիայի և բուրժուական մասնագետների մասին, վորոնց ներկայացուցիչն է Ուստորյալովը:

Իսկ ահա թե ինչ էր ասում Լենինը մենշևիկներին ու ես-երներին մասին.

«Իսկ կրոնշտադտյան անկուսակցական մոդայական զգեստ վերահագած մենշևիկներին ու ես-երներին խնամքով պահել բանտում կամ ուղարկել Բեռլին, Մարտովի մոտ, մաքուր դեմոկրատիայի բոլոր սքանչելիքներն ազատ ոգտագործելու, Չերնովի, Միլոկովի, վրացի մենշևիկների հետ մտքերի ազատ փոխանակություն անելու համար» (տես նույն տեղում):

Այսպես էր ասում Լենինը:

Գուցե ուղղիցիան համաձայն չէ Լենինի հետ: Թող նա այս ուղղակի ասի:

Ահա թե ինչով է բացատրվում այն փաստը, վոր մենշևիկներն ու կադետները մեղանում կալանավորվում են, իսկ նոր բուրժուազիա մենք թույլ ենք տալիս վորոշ պայմաններով և վորոշ սահմանափակումներով, վորպեսզի, պայքարելով նրա դեմ տնտեսական կարգի միջոցառումներով և քայլ առ քայլ հաղթահարելով նրան՝ միաժամանակ ոգտագործենք նրա փորձը, նրա

գիտելիքները մեր անտեսական շինարարութեան համար:

Իսկուս ե գալիս, այսպիսով, վոր Ուսարյալովի տեսակի միքանի դասակարգային թշնամիներ գովարանում են մեր կուսակցութեանը նրա համար, վոր մենք նեպ մտցրինք և բուրժուազիային թույլ տվինք վորոշ պայմանական ու սահմանափակ աշխատակցութուն ունենալու գոյութիւն ունեցող հասարակակարգի հետ, ընդվորում մենք միևնույն ժամանակ նպատակ ունենք այդ բուրժուազիայի գիտելիքներն ու փորձն ոգտագործել մեր շինարարութեան համար, վորպիսի նպատակն իրականացնում ենք, ինչպես հայտնի յե, վոչ առանց հաջողութիւնների: Իսկ մենչևիկները ու կազեաների տեսակի ուրիշ դասակարգային թշնամիներ սպողիցիային գովարանում են նրա համար, վոր նրա աշխատանքը տանում և դեպի մեր կուսակցութեան միասնականութեան խարխուլում, դեպի պրոլետարիատի գիկտատուրայի խարխուլում և դեպի մենչևիկների ու կազեաների աշխատանքի հեշտա-

ցում գիկտատուրայի տապալման գործում:

Հույս ունեմ, վոր սպողիցիան վերջապես կհասկանա առաջին տեսակի գովարանութեան և յերկրորդ տեսակի գովարանութեան միջև յեղած տարբերութեան ամբողջ խորութիւնը:

ՍՈՍԱՆԵՐ ԵՆ ԿԱՆ, ՍՈՍԱՆԵՐ ԵՆ

Ոպողիցիան այստեղ խոսում եր հի-տաանձին անդամների միքանի սխալների մասին: Առանձին սխալներ, իհարկե, յեղել են: Մեղանում բացարձակ «անսխալական» մարդիկ չկան: Այդպիսի մարդիկ չեն ել լինում: Բայց լինում են զանազան սխալներ: Սխալներ են լինում, վորոնց վրա սխալների հեղինակները չեն պնդում և վորոնցից չեն աճում պլատֆորմներ, հոսանքներ, ֆրակցիաներ: Այդպիսի սխալները շուտով մոռացվում են: Ուրիշ տեսակի սխալներ ել են լինում, վորոնց վրա սխալների հեղինակները պնդում են և վորոնցից աճում են ֆրակցիաներ, պլատֆորմներ և պայքար

կուսակցութեան մեջ: Այդպիսի սխալները
չեն կարող շուտ մոռացվել:

Սխալներէ այդ յերկու կատեգորիաների
միջև հարկավոր է խիստ տարբերութիւն
դնել:

Ահա, որինակ, ~~ընկ.~~ Տրոցկին ստում է,
թե յես մի ժամանակ սխալ եմ թույլ տվել
արտաքին առևտրի մենաշնորհի վերաբերյալ:
Այդ ճիշտ է: Մեր մթերող որգաններէ
քայքայման ժամանակաշրջանում յես իս-
կապես առաջարկում էյի ժամանակավորա-
պես բանալ մեր նախահանդիստներէց մեկը՝
հաց արտահանելու համար: Բայց յես իմ
սխալը չեմ պնդել և Լենինի հետ ունեցածս
բանակցութիւններէց հետո անհապաղ ուղ-
ղել եմ այն: Յես կարող էյի ընկ. Տրոցկու
տասնյակ, հարյուրավոր այնպիսի սխալներ
հաշվել, վորոնք հետո ուղղել է ԿԿ-ն, վո-
րոնց վրա նա հետո չեր պնդում: Յեթե յես
դբաղվեյի այն բոլոր շատ լուրջ, ավելի քիչ
լուրջ և քիչ լուրջ սխալները թվելով, վոր
ընկ. Տրոցկին է թույլ տվել իր աշխատան-
քի մեջ ԿԿ-ում, բայց վորոնց վրա նա չի

պնդել և վորոնք մոռացվել են, — հարկ կլի-
ներ, վոր յես միքանի սեփերատ կարգայի
այդ առթիվ: Բայց յես կարծում եմ, վոր
քաղաքական պայքարում, քաղաքական բա-
նակովում պետք է վոր խոսվեր միջ թե
այդպիսի սխալների մասին, այլ այն սխալ-
ների մասին, վորոնք հետո դարգացել,
պատֆորմ են դարձել և պայքար առաջ
բերել կուսակցութեան ներսում:

Բայց ~~ընկ.~~ Տրոցկին ու ընկ. Կամենսկը
շոշափեցին հենց այն տեսակի սխալների
հարցը, վորոնք չեն դարգացել ու հոսանք
դարձել և վորոնք շուտով մոռացվել են:
Յեւ վորո՞հետև ոպողիցիան շոշափեց հենց
այդ հարցերը, ապա ինձ էլ թույլ տվեք
այստեղ հիշեցնել այդ տեսակի միքանի
սխալներ, վոր իր ժամանակին ոպողիցիայի
լիդերներն են թույլ տվել: Գուցե դա նրանց
դաս լինի, և ուրիշ անգամ նրանք չփորձեն
կառչել արդեն մոռացված սխալներից:

Ժամանակ կար, յերբ ընկ. Տրոցկին մեր
կուսակցութեան ԿԿ-ում պնդում էր, թե
Սորերդային իշխանութիւնը մաղից է կախ-

ված, թե «կիռն արդեն կանչել ե», և խորհրդային իշխանությանը միայն միջանի ամիս, յեթե վոչ միջանի շաբաթ ե մնացել ապրելու: Այդ, կարծեմ, 1921 թվականին եր: Դա ամենավտանգավոր մի սխալ եր, վոր խոսում եր ընկ: Տրոցկու վտանգավոր տրամադրությունների մասին: Բայց ԿԿ-ն նրան դրա համար ծաղրեց, իսկ ընկ: Տրոցկին չեր պնդում իր այդ սխալը, և սխալը մոռացվեց:

Կար ժամանակ,— այդ 1922 թվականին եր,— յերբ ընկ: Տրոցկին առաջարկում եր թույլ տալ մեր արդյունաբերական ձեռնարկություններին ու տրեսաներին զբաղ դնել պետական գույքը, նույն թվում նաև հիմնական կապիտալը, մասնավոր կապիտալիստներին՝ վարկ ստանալու համար: (Ընկ. Յարոսլավսկի—«Դա կապիտալացիայի ուղին ե»): Թերևս այդպես ե: Համենայն դեպս, դա կլինեք մեր ձեռնարկությունների ապագայնացման նախադրյալ Բայց ԿԿ-ն մերժեց այդ պլանը, ընկ: Տրոցկին պայքար-

ում եր, բայց հետո դադարեց իր սխալը պնդելուց, և այժմ սխալը մոռացված ե:

Կար ժամանակ,— այդ, կարծեմ, 1922 թվականին եր,— յերբ ընկ: Տրոցկին առաջարկում եր մեր արդյունաբերության խիստ համակենտրոնացում, այնպիսի խելացնոր համակենտրոնացում, վորը Ֆարբիկաներից ու գործարաններից անխուսափելիորեն դուրս կթողներ մեր բանվոր դասակարգի մոտ մեկ յերրորդը: (Բուխարին—«Այդ 23 քվեակնից եք»): Այն, այդ, կարծեմ, 23 թվականին եր: ԿԿ-ն մերժեց ընկ: Տրոցկու այդ առաջարկն իբրև սխուրաստիկ, խելացնոր ու քաղաքականապես վտանգավոր մի բան: Ընկ: Տրոցկին միջանի անգամ հիշեցրեց ԿԿ-ին, վոր հարկ կլինի ապագայում այնուամենայնիվ այդ ուղին բռնել: Սակայն մենք այդ ուղին չբռնեցինք: (Տեղից մի ձայն—«Հարկ կլինեք փակել Պաւսիլովի գործարանը»): Այն, դեպի այդ եր ընթանում գործը: Բայց հետագայում ընկ: Տրոցկին դադարեց իր սխալը պնդելուց, և սխալը մոռացվեց:

Յեղ այն, և այն:

Կամ վերցնենք ընկ. Տրոցկու բարեկամներին — ընկ. ընկ. Զինովյեվին ու Կամենսկիին, վորոնք սիրում են հաճախ հիշեցնել, վոր Բուխարինը մի ժամանակ ասել է «հարստացեք», և պարում են այդ «հարստացեք»-ի շուրջը:

Այդ 1922 թվականին եր, յերբ մեզանում քննարկվում էր Ուրկվարտի կոնցեսիայի, այդ կոնցեսիայի ամենաստրկացուցիչ պայմանների հարցը: Յեվ ինչ: Միթե սա փաստ չէ, վոր ընկ. ընկ. Կամենսկին ու Զինովյեվին առաջարկում էին ընդունել Ուրկվարտի կոնցեսիայի ստրկացուցիչ պայմանները և, առաջարկելով՝ պնդում էին իրենց առաջարկը: Սակայն կիսն մերժեց ուրկվարտյան կոնցեսիան, Զինովյեվին ու Կամենսկին այլևս չէին պնդում իրենց սխալը, և սխալը մոռացվեց:

Կամ վերցնենք, որինակ, ընկ. Կամենսկի սխալներից ելի մի փաստ, վորի մասին յես չեյի ցանկանա խոսել, բայց վորի մասին հիշեցնել ինձ հարկադրում է ընկ. Կամենսկի, վորովհետև նա ձանձրացրեց ընկ.

Բուխարինի սխալը հիշեցնելով, մի սխալ վոր ընկ. Բուխարինը վաղուց արդեն ուղղել ու լիկվիրացիայի յես յենթարկել: Յես խոսում եմ ընկ. Կամենսկի հետ տեղի ունեցած մի միջադեպի մասին, յերբ նա Միբիրի աքսորումն էր, Փետրվարյան հեղափոխությունից հետո, յերբ ընկ. Կամենսկի Միբիրում (Աչինսկում) անվանի վաճառականների հետ միասին մասնակցեց սահմանադրական Միխայիլ Ռոմանովին վողդուչի հեռագիր ուղարկելուն (բղավացեք — Եսայսառախուրյա՛ն), հենց այն Միխայիլ Ռոմանովին, վորին ցարը, զահից հրաժարվելով, հանձնել էր «գահի իրախունքը»: Իհարկե, սա հիմարագույն սխալ էր, և այդ սխալի համար ընկ. Կամենսկի մեր կուսակցության կողմից մեծ դնքսոց կերավ 1917 թվականին աղբիւյան կոնֆերենցիայի ժամանակ: Բայց ընկ. Կամենսկին ընդունեց իր սխալը, և սխալը մոռացվեց:

Հարկավոր է արդյոք հիշեցնել այդ տեսակի սխալների մասին: Իհարկե, հարկավոր չէ, վորովհետև նրանք մոռացված են և վա-

դուց արդեն լիկվիրացիայի յինթարկված: Հապա ինչո՞ւ ընկ. ընկ. Տրոցկին ու Կամի- նեվը այդ տեսակի սխալներն իրենց կու- սակցական ընդդիմախոսները աչքն են կո- խում: Պարզ չե՞մ արդյոք, վոր դրանով նրանք մեզ լոկ հարկադրում են հիշեցնել ուղղի- ցիայի լիգերները բազմաթիվ սխալների մասին: Յեվ մենք հարկադրված ենք այդ անել, թեկուզ նրա համար, վոր ուղղիցիային թողնել տանք բծախնդրությունն ու բամ- բասանքը:

Բայց լինում են ուրիշ տեսակի սխալ- ներ, այնպիսի սխալներ, վորոնց վրա հա- մառում են այդ սխալների հեղինակները և վորոնցից հետո աճում են ֆրակցիոն պլատ- ֆորմներ: Այդ արդեն բոլորովին ուրիշ տե- սակի սխալներ են: Կուսակցության խնդիրն այն է, վոր բանա այդպիսի սխալները և հաղթահարի նրանց: Վորովհետև այդպիսի սխալներն հաղթահարելը միակ միջոցն է՝ մարքսիզմի սկզբունքները կուսակցության մեջ հաստատելու, կուսակցության մեջ միաս- նականություն պահպանելու, ֆրակցիոնու-

թյունը լիկվիրացիայի յինթարկելու և այդ- պիսի սխալների կրկնվելու դեմ յերաշխիք ստեղծելու:

Վերցնենք, որինակ, ընկ. Տրոցկու սխա- լը Բրեստի հաշտության ժամանակ, վորը մի ամբողջ պլատֆորմ դարձավ կուսակցու- թյան դեմ: Հարկավոր է այդպիսի սխալ- ների դեմ պայքարել բացահայտ ու վճռա- կան կերպով: Այն, հարկավոր է:

Կամ ընկ. Տրոցկու մի ուրիշ սխալը արհմիութենական դիսկուսիայի ժամանակ, վորը (սխալը) մեր կուսակցության մեջ հա- մառուսական դիսկուսիա առաջ բերեց:

Կամ, որինակ, ընկ. ընկ. Զինովյեվի ու Կամենևիվի հոկտեմբերյան սխալը, վորը ճգնաժամ ստեղծեց կուսակցության մեջ ապստամբությունից առաջ:

Կամ, որինակ, ուղղիցիոն բլոկի ներ- կայիս սխալները, վորոնք ֆրակցիոն պլատ- ֆորմի ձև ընդունեցին և պայքար դարձան կուսակցության դեմ:

Յեվ այլն, և այլն:

Հարկավոր է արդյոք այդպիսի սխալնե-

ը ի դեմ պայքարել բացահայտ ու վճռական կերպով: Այն, հարկավոր է:

Կարելի՞ չէ արդյոք լուծթյան տալ այդպիսի սխալները, յերբ խոսքը կուսակցութեան մեջ յեղած տարաձայնություններին մասին է: Պարզ է, վոր չի կարելի:

ՊՐՈԼԵՏԱՐԻԱՏԻ ԴԻԿՏԱՏՈՒՐԱՆ

ԸՍՏ ԶԻՆՈՎՅԵՎԻ

Ընկ. Զինովյեֆն իր ճառում խոսում էր պրոլետարիատի դիկտատուրայի մասին և հավատացնում էր, թե Ստալինը «Լենինիդմի հարցերի շուրջը» հայտնի հոդվածում սխալ է պարզաբանում պրոլետարիատի դիկտատուրայի հասկացողութունը:

Իրանք դատարկ բաներ են, ընկերներ: Ընկ. Զինովյեֆն այստեղ իր մեղքն ուրիշի վրա չէ գցում: Իրոք խոսք լինել կարող է միայն այն մասին, վոր ընկ. Զինովյեֆը խեղաթյուրում է պրոլետարիատի դիկտատուրայի լենինյան ըմբռնումը:

Ընկ. Զինովյեֆը պրոլետարիատի դիկ-

տատուրայի վերաբերյալ յերկու վերսիտ ունի, վորոնցից վոչ մեկն էլ չի կարող մարքսիստական կոչվել և վորոնք արմատապես հակասում են մեկը մյուսին:

Առաջին վերսիտն: Յեկնելով այն ճիշտ դրույթից, թե կուսակցութունը պրոլետարիատի դիկտատուրայի սխտեմում հիմնական դեկավար ուժն է, ընկ. Զինովյեֆը դալիս է բոլորովին սխալ յեղրակացութեան այն մասին, թե պրոլետարիատի դիկտատուրան կուսակցութեան դիկտատուրան է: Իրանով հենց ընկ. Զինովյեֆը կուսակցութեան դիկտատուրան նույնացնում է պրոլետարիատի դիկտատուրայի հետ:

Բայց ի՞նչ է նշանակում կուսակցութեան դիկտատուրան նույնացնել պրոլետարիատի դիկտատուրայի հետ:

Այդ նշանակում է, նախ՝ հավասարութեան նշան դնել դասակարգի և կուսակցութեան միջև, ամբողջի և այդ ամբողջի մի մասի միջև, վոր անհեթեթ է և վորևէ բանի անհամակերպ: Լենինը յերբեք չի նույնացրել և չէր կարող նույնացնել կուսակ-

ցությունը դասակարգի հետ: Կուսակցության և դասակարգի միջև պրոլետարիատի մի ամբողջ շարք մասսայական անկուսակցական կազմակերպություններ կան, իսկ այդ կազմակերպությունների հետևը կանգնած է պրոլետարների դասակարգի ամբողջ մասսան: Անտեսել այդ մասսայական անկուսակցական կազմակերպություններին և, մանազանդ, բանվոր դասակարգի ամբողջ մասսայի դերն ու տեսակարար կշիռը և կարծել, թե կուսակցությունը կարող է փոխարինել պրոլետարիատի մասսայական անկուսակցական կազմակերպությունները և պրոլետարական ամբողջ մասսան առհասարակ, — նշանակում է կուսակցությունը կտրել մասսաներից, կուսակցության բյուրոկրատացումը հասցնել ամենաբարձր կետի, կուսակցությունը դարձնել անսխալական մի ուժ, կուսակցության մեջ արմատացնել «նեչայիվականություն», «աբակչեյիվականություն»:

Կարելք էլ չկա ասելու, վոր Լենինը վոչ մի ընդհանուր բան չունի պրոլետարիատի

դիկտատուրայի այդպիսի «թեորիայի» հետ:

Այդ նշանակում է, յերկրորդ, կուսակցության դիկտատուրան հասկանալ վոչ թե փոխարեքական իմաստով, վոչ թե այն իմաստով, վոր կուսակցությունը դեկտավորում է բանվոր դասակարգին, հենց ինչպես այդ ընկ. Լենինն էր հասկանում, այլ այն հասկանալ «դիկտատուրա» բառի բուն իմաստով, այսինքն՝ այն իմաստով, թե դեկտավարությունը փոխարինված է կուսակցության բնույթով բանվոր դասակարգի վրա: Վորովհետև ի՞նչ բան է դիկտատուրան այդ բառի ճշգրիտ իմաստով: Դիկտատուրան, այդ բառի ճշգրիտ իմաստով, բունության վրա հենվող իշխանություն է, վորովհետև առանց բունության տարբերի դիկտատուրա չի լինում, յեթե դիկտատուրան վերցնենք այդ բառի ճշգրիտ իմաստով: Կարձղ է արդյոք կուսակցությունը լինել բունության վրա հենվող իշխանություն իր դասակարգի նկատմամբ, բանվոր դասակարգի մեծամասնության նկատմամբ: Պարզ է, վոր չի կարող: Կուսակցությունն իր դա-

սովորագրի ուսուցիչն է, ղեկավարը, առաջ-
նորդը, և վոչ թե բունության վրա հենվող
իշխանություն բանվոր դասակարգի մեծա-
մասնության նկատմամբ: Այլապես կարիք ել
չեր լինի խոսելու համոզման մեթոդի մա-
սին իրքև բանվոր դասակարգի շարքերում
պրոլետարական կուսակցության աշխատան-
քի հիմնական մեթոդի մասին: Այլապես կա-
րիք ել չեր լինի խոսելու այն մասին, վոր
կուսակցությունը պրոլետարիատի լայն
մասսաներին պետք է համոզի իր քաղա-
քականության ճշտությանը, վոր կուսակ-
ցությունն այդ խնդիրը կատարելու ըն-
թացքում միայն կկարողանար իրեն համա-
րել իսկապես մասսայական կուսակցություն,
վորն ընդունակ է պրոլետարիատին մարտի
տանելու: Այլապես կուսակցությունն ստիպ-
ված կլինի համոզման մեթոդը հրամանով
և պրոլետարիատի նկատմամբ սպառնալի-
քով փոխարինելու, վոր անհեթեթ է և վոր
բոլորովին անհամապատասխան է պրոլետարի-
ատի զիկտատուրայի մարքսիստական ըմ-
բրանման հետ:

Ահա թե ինչ անմտության և հասցնում
ընկ. Ջինովյեվի «թեորիան» կուսակցության
զիկտատուրան (ղեկավարությունը) պրոլե-
տարիատի զիկտատուրայի հետ նույնացնե-
լու մասին:

Կարիք ել չկա ասելու, վոր «Լենինը վոչ
մի ընդհանուր բան չունի այդ «թեորիայի»
հետ:

Հինց այդ անմտության դեմ ելի առա-
կում յես իմ «Լենինիզմի հարցերի շուրջը»
հոդվածում, յերբ հանդես ելի գալիս ընկ.
Ջինովյեվի դեմ:

Գուցե ավելորդ չլինի հայտարարել, վոր
այդ հոդվածը գրված և տպագրության եր
հանձնված մեր կուսակցության ղեկավար
ընկերներին լիակատար համաձայնությամբ
ու հավանությամբ:

Այսպես է պրոլետարիատի ըստ Ջինովյեվի
զիկտատուրայի տուաջին վերսիայի բանը:

Ահա և յերկրորդ վերսիան: Յեթե առա-
ջին վերսիան լենինիզմի խեղաթյուրումն է
մեկ ուղղությամբ, ապա յերկրորդ վերսիան
խեղաթյուրումն է բոլորովին ուրիշ ուղղու-

Թյամբ, վորն ուղղակի հակադիր և առաջին ուղղութեանը: Նա, այդ յերկրորդ վերսխան այն է, վոր ընկ. Զինովյեվը պրոլետարիատի դիկտատուրան բնոցողում է իբրև ղեկավարութուն վնչ թե մեկ դասակարգի, վնչ թե պրոլետարների դասակարգի, այլ իբրև ղեկավարութուն յեկու դասակարգերի—բանավորների ու գյուղացիների:

Ահա թե դրա վերաբերյալ ինչ է առում ընկ. Զինովյեվը.

«Ներկայումս ղեկավարությունը, ղեկը, պետական կյանքին ուղղութուն տալը գտնվում է յեկու դասակարգի—բանվոր դասակարգի ու գյուղացիութան—ձեռքին» (Գ. Զինովյեվ, «Բանվորա-գյուղացիական դաշինքը և Կարմիր բանակը», Հրատ. «Պրիբոյ», Լ., 1925 թ., էջ 4):

Կարելի՞ յե արդյոք բացասել, վոր ներկայումս մեզանում գոյութուն ունի պրոլետարիատի դիկտատուրա: Վնչ, չի կարելի: Ինչն է պրոլետարիատի դիկտատուրայի եյութունը մեր յերկրում: Ըստ Զինովյեվի, բանից դուրս է գալիս, նրա եյութունն այն է, վոր մեր յերկրի պետական կյանքը կառավարում են յերկու դասակարգեր: Հա-

մատեղելի՞ յե այս արդյոք պրոլետարիատի դիկտատուրայի մարքսիստական ըմբռնման հետ: Պարզ է, վոր անհամատեղելի յե:

Լենինն առում է, վոր պրոլետարիատի դիկտատուրան մեկ դասակարգի, պրոլետարների դասակարգի տիրապետութունն է: Պրոլետարիատի ու գյուղացիութան դաշինքի պայմաններում պրոլետարիատի այդ միաձեռնությունը նրանով է արտահայտվում, վոր այդ դաշինքի մեջ ղեկավարող ուժ հանդիսանում է պրոլետարիատը, նրա կուսակցութունը, վորը պետական կյանքի ղեկավարումը չի բաժանում և չի կարող բաժանել մի ուրիշ ուժի կամ մի ուրիշ կուսակցության հետ: Այս ամենն այնքան տարրական ու անվիճելի յե, վոր հազիվ թե անհրաժեշտութուն կա պարզաբանելու այդ տարրական բաները, Խսկ ընկ. Զինովյեվի մտադուրս է գալիս, վոր պրոլետարիատի դիկտատուրան յերկու դասակարգերի ղեկավարութունն է: Այն ժամանակ ել ինչո՞ւ այդ պիտի դիկտատուրան չանվանենք վնչ թե պրոլետարիատի դիկտատուրա, այլ պրոլե-

տարիատի ու գյուղացիութեան դիկտատու-
րա: Յեւ միթե պարզ չե, վոր գինովեմլյան
հասկացողութեամբ պրոլետարիատի դիկտա-
տուրայի դեպքում մենք պետք ե ունենա-
լինք յերկու կուսակցութեանների դեկա-
վարութեան՝ «պետական կյանքի դեկին»
մոտ կանգնած յերկու դասակարգերին հա-
մապատասխան: Ի՞նչ ընդհանուր բան կա-
րող ե լինել ընկ. Զինովեմլիայս «Թեորիայի»
և պրոլետարիատի դիկտատուրայի մարք-
սիստական ըմբռնման միջև:

Կարիք ել չկա ասելու, վոր Լենինը վոչ մի
ընդհանուր բան չունի այդ «Թեորիայի» հետ:

Յեզրակացութեան. ընկ. Զինովեմլը բա-
ցահայտորեն ազավաղում ե պրոլետարիատի
դիկտատուրայի լենինյան ըմբռնումը, միև-
նույն ե, խոսքը գինովեմլյան «Թեորիայի»
առաջին վերսիայի մասին լինի, թե յերկ-
րորդ վերսիայի:

Ընկ. Տրոցկուի ՊԱՏՄԱՍԽՈՍՏԻՅՅՈՒՆՆԵՐԸ

Յեա, այնուհետև, կցանկանայի կանգ
առնել ընկ. Տրոցկու միջանի յերկիսաստ

հայտարարութեանների վրա, վորոնց նպա-
տակն ե, ըստ բանի եյութեան, կուսակցու-
թեանը մոլորութեան մեջ գցել: Յեա կուղե-
նայի ընդամենը միջանի փաստ բերել:

Մեկ փաստ: Այն հարցին, թե ընկ.
Տրոցկին ինչպես ե վերաբերվում իր մենչե-
վիկյան անցյալին, ընկ. Տրոցկին առանց
իրեն վորոշ դիրք տալու չեր, վոր պատաս-
նեց.

«Արդեն այն փաստն ինքնին, վոր յես մտել
եմ բուլղեկյան կուսակցութեան մեջ . . . արդեն այո
փաստն ինքնին ապացուցում ե, վոր յես կուսակ-
ցութեան շեմքին վայր եմ դրել այն ամենը, ինչ
ինձ մինչ այդ բաժանում եր բուլղեկիմից»:

Ի՞նչ ե նշանակում «կուսակցութեան
շեմքին վայր դնել այն ամենը, ինչ» ընկ.
Տրոցկուն «բաժանում եր բուլղեկիմից»:
Ընկ. Ռեմմելեն իրավացի յեր, յերբ այդ
առթիվ բացականչեց. «Ի՞նչպես կարելի յե
այդպիսի բաներ վայր դնել կուսակցութեան
շեմքին»: Յեվ իրոք, ի՞նչպես կարելի յե այդ-
պիսի աղտողութեաններ վայր դնել կու-
սակցութեան շեմքին: (Միժաղ): Այդ հարցն

այնպես ել անպատասխան մնաց ընկ. Տրոցկու կողմից: Բացի այդ, ի՞նչ է նշանակում կուսակցութեան շեմքին վայր դնել ընկ. Տրոցկու մենչեիկյան մնացուկները: Նա այդ բաները կուսակցութեան շեմքին վայր դրել է արդյոք իբրև պաշար կուսակցութեան մեջ ապագա մարտերի համար, թե՞ պարզապես վերցրել է ու այրել դրանք: Ասես՝ ընկ. Տրոցկին դրանք վայր դրած լինի կուսակցութեան շեմքին իբրև պաշար: Վորովհետև այլապես ինչո՞վ բացատրել ընկ. Տրոցկու այն պերմանենտ տարաձայնությունները կուսակցութեան հետ, վորոնք սկսվել են նրա՝ կուսակցութեան մտնելուց մի քանի ժամանակ անց և չեն դադարում մինչև վերջին ժամանակներս: Ինքներդ դատեցեք: 1918 թվական—ընկ. Տրոցկու տարաձայնությունները կուսակցութեան հետ Բրեստի հաշտութեան հարցում և պայքար կուսակցութեան ներսում: 1920—21 թ. թ. — ընկ. Տրոցկու տարաձայնությունները կուսակցութեան հետ արհեստակցական շարժման շուրջը և համամիութենական դիսկուսիա

1923 թվական—ընկ. Տրոցկու տարաձայնությունները կուսակցութեան հետ կուսակցական շինարարութեան և տնտեսական քաղաքականութեան հիմնական հարցերի շուրջը, դիսկուսիա կուսակցութեան մեջ: 1924 թվական — ընկ. Տրոցկու տարաձայնությունները կուսակցութեան հետ Հոկտեմբերյան հեղափոխութեան գնահատութեան և կուսակցութեան դեկավարութեան հարցում, դիսկուսիա կուսակցութեան մեջ: 1925 — 26 թ. թ. — ընկ. Տրոցկու և նրա ուղղիցիոն ըլովի տարաձայնությունները կուսակցութեան հետ մեր հեղափոխութեան և ընթացիկ քաղաքականութեան հիմնական հարցերի շուրջը:

Արդյոք չափազանց շատ տարաձայնություններ չեն մի մարդու համար, վորը կուսակցութեան շեմքին վայր է դրել այն ամենը, ինչ նրան բաժանում էր բոլշևիզմից»:

Կարելի՞ յի արդյոք ասել, թե ընկ. Տրոցկու այդ պերմանենտ տարաձայնությունները կուսակցութեան հետ՝ «պատահմամբ

պատահած պատահար» են, և վոչ որինա-
չափ մի յերևույթ:

Հազիվ թե կարելի յե այդ ասել:

Այդ դեպքում ի՞նչ նպատակ կարող ե
հետապնդել ընկ. Տրոցկու այդ ավելի քան
յերկիմաստ հայտարարութիւնը:

Յեա կարծում իմ՝ միայն մի նպատակ.
լսողների աչքերին թող փչել և մոլորութեան
մեջ դցել նրանց:

Մի ուրիշ փաստ: Հայանի յե, վոր ընկ.
Տրոցկու պերմանենտ հեղափոխութեան թե-
որիայի հարցը սլակաս կարևոր նշանակու-
թիւն չունի մեր կուսակցութեան գաղա-
փարախոսութեան տեսակետից, մեր հեղա-
փոխութեան հեռանկարների տեսակետից:
Հայտնի յե, վոր այդ թեորիան հավակ-
նութիւն ունի և շարունակում և հազակ-
նութիւն ունենալ մրցելու մեր հեղափո-
խութեան շարժիչ ուժերի վերաբերյալ լենի-
նիզմի թեորիայի դեմ: Ուստի լիովին հաս-
կանալի յե, վոր բազմիցս դիմել ենք Տրոց-
կուն հարցով, թե ինքն այժմ, 1926 թվա-
կանին, ի՞նչ վերաբերմունք ունի դեպի

պերմանենտ հեղափոխութեան իր իսկ թե-
որիան: Իսկ ի՞նչ պատասխան տվեց ընկ.
Տրոցկին Կոմիտեերնի պլենումում իր ար-
տատանած ճառում: Ավելի քան յերկիմաստ
մի պատասխան: Նա ասաց, վոր պերմա-
նենտ հեղափոխութեան թեորիան ունի վո-
րոջ «բացեր», վոր այդ թեորիայի միջանի
կողմերն արդարացում չեն գտել մեր հեղա-
փոխական պրակտիկայում: Դուրս և գալիս,
վոր յեթե այդ թեորիայի միջանի կողմերը
«բացեր» են, ապա կան այդ թեորիայի
ուրիշ կողմեր ևս, վորոնք «բացեր» չեն
և վորոնք պետք և մնան ուժի մեջ: Բայց
ի՞նչպես բաժանենք պերմանենտ հեղափո-
խութեան թեորիայի միջանի կողմերը այդ
թեորիայի ուրիշ կողմերից: Մի թե պերմա-
նենտ հեղափոխութեան թեորիան հայացք-
ների ամբողջական սխառն չի: Մի թե
կարելի յե պերմանենտ հեղափոխութեան
թեորիան դիտել իբրև մի արկղ, վորի յեր-
կու անկյուններն, ասենք, փակ են, իսկ
մնացած յերկու անկյուններն ամբողջ ու
անփաստ մնացել: Յեվ հետո, մի թե այստեղ

կարելի յե սահմանափակվել հասարակ և վոչ մի բանի չպարտավորեցնող հայտարարութեամբ «բացերի» մասին առհասարակ, չանվանելով, թե հատկապես ինչպիսի բացեր նկատի ունի ընկ. Տրոցկին և պերմանենտ հեղափոխութեան թեորիայի հատկապես ինչպիսի կողմերն ե նա սխալ համարում: Ընկ. Տրոցկին խոսում ե «պերմանենտ հեղափոխութեան թեորիայի» միջանի բացերի մասին, բայց թե հատկապես ինչպիսի բացեր նկատի ունինս և թե այդ թեորիայի հատկապես ինչպիսի կողմերն ե նա սխալ համարում,—նա այդ ամենի մասին վոչ մի խոսք չստաց: Ուստի այդ հարցի վերաբերյալ ընկ. Տրոցկու արած հայտարարութեանը պետք ե դիտել իբրև հարցից խուսազում, իբրև իրեն պրծացնելու մի փորձ՝ «բացերի» նկատմամբ այնպիսի յերկխմաստ մի ֆրագով, վորը վոչնչի չի պարտավորեցնում ընկ. Տրոցկուն:

Ընկ Տրոցկին տվյալ դեպքում վարվեց նույն ձևով, ինչպես հին ժամանակները վարվում եյին միքսոնի ճապիկ պատգամա-

խոսներ, յերբ նրանք հարց տվողներեց գլուխ եյին պրծացնում այնպիսի մի յերկխմաստ պատասխանով, ինչպես հետյալն ե. «դեռն անցնելս՝ մեծ զորք կջարգվի»: Ինչ դետ, ում զորքը կջարգվի,—ով կարող ե, թող հասկանա: (Միժաղ):

Ընկ. Զինովսեւ Կարսի, Երգեսի ու Լենինի Մեքսիկոյի սերունդները սերունդները

Ցիս կցանկանայի, այնուհետև, միջանի խոսք ասել մարքսիզմի կրասիկներեց ընկ. Զինովյեվի մեջբերումներ անելու հատուկ յեղանակի մասին: Այդ զինովյեվյան յեղանակի բնորոշ գիծն այն ե, վոր նրանով իրար են խառնվում, մի կույտի մեջ են լցվում բոլոր ժամանակաշրջաններն ու տարեթվերը, Մարքսի ու Ենգելսի առանձին դրույթներն ու ֆուրմուլաները կտրվում են իրականութեան հետ ունեցած իրենց կենդանի կապից, դարձվում են հնացած դողմաներ, և դրանով խախտվում ե Մարքսի ու Ենգելսի հիմնական պահանջը, վորի եյությունն այն ե, թե «մարքսիզմը վոչ թե

դողմա յե, այլ գործողութեան ուղեցուցց՝:

Սհա միքանի փաստեր:

1) Սուաջին փաստ: Ընկ. Զինովյեիլը իր ճառում բերեց Մարքսի «Ռասակարգերի պայքարը Ֆրանսիայում» բրոշյուրի (1848—1850 թ.թ.) հայտնի ցիտատը, վորը խոսում է այն մասին, թե՛ «բանվոր դասակարգի խնդիրը (խոսքը սոցիալիզմի հաղթութեան մասին է: Ի. ՍՅ.): անլուծելի յե ազգային սահմանները շրջանակներում»:

Ընկ. Զինովյեիլը բերեց, այնուհետև, Մարքսի՝ Ենգելսին գրած նամակից (1858 թ.) հետևյալ ցիտատը.

«Մեզ համար դժվար հարցը հետևյալն է՝ մայր ցամաքում հեղափոխութունն անխուսափելի յե և անհապաղ կընդունի սոցիալիստական բնույթ: Արդյոք նա այս փոքրիկ անկյունում անխուսափելիորեն չի՞ ճղճվի՝ այն բանի հետևանքով, վոր անհամեմատ ավելի լայն տերիտորիայի վրա բուրժուական հասարակութեան շարժումը դեռելով ընթացում է բարձրացող գծով»¹ (տես Կ. Մարքս և Ֆ. Ենգելս, «Նաւումակներ», էջ 74—75):

¹ Ընդգծումն իմն է: Ի. ՍՅ.:

Ընկ. Զինովյեիլը բերում է Մարքսի այս ցիտատներն անցյալ դարի քառասնական ու հիսնական թվականների ժամանակաշրջանից և հանգում է այն յեզրակացութեան, թե հենց դրանով էլ առանձին յերկիրներում սոցիալիզմի հաղթելու հարցը բացասաբար է լուծված կապիտալիզմի բոլոր ժամանակների ու Երջանների համար:

Կարելի՞ յե արդյոք ասել, թե ընկ. Զինովյեիլը հասկացել է Մարքսին, նրա տեսակետը, նրա հիմնական գիծը՝ առանձին յերկիրներում սոցիալիզմի հաղթելու հարցում: Վհչ, չի կարելի ասել: Ընդհակառակը, այս ցիտատներից յերևում է, վոր ընկ. Զինովյեիլը ամենևին չի հասկացել Մարքսին, վոր նա խեղաթյուրել է Մարքսի հիմնական տեսակետը:

Մարքսի ցիտատներից բղխում է արդյոք, թե առանձին յերկիրներում սոցիալիզմի հաղթութունն անհնարին է, կապիտալիզմի զարգացման ամեն սնսակի պայմաններում: Վհչ, չի բղխում: Մարքսի խոսքերից լոկ այն է բղխում, վոր առանձին յերկիրներում սոցիալիզմի հաղթութունն անհնարին է մի-

միայն այն դեպքում, յեթե «բուրժուական հասարակութեան շարժումը դեռևս ընթացում է բարձրացող գծով»: Իսկ ի՞նչ անենք, յեթե բուրժուական հասարակութեան շարժումն ամբողջութեամբ՝ իրերի ընթացքի բերումով փոխում է իր ուղղութիւնը և սկսում ընթանալ իջնող գծով: Մարքսի խոսքերից բղխում է, վոր այդպիսի պայմաններում չքանում է առանձին յերկիրներում սոցիալիզմի հաղթելու հնարավորութիւնը ժխտելու հիմունքը:

Ընկ. Ձինովյեով մտանում է, վոր Մարքսի ցիտատները վերաբերում են մինչմոնոպոլիստական կապիտալիզմի ժամանակաշրջանին, յերբ կապիտալիզմն ամբողջութեամբ առած՝ զարգանում էր բարձրացող գծով, յերբ կապիտալիզմի աճումն ամբողջութեամբ առած՝ չէր ընթացակցվում կապիտալիստորեն զարգացած մի այնպիսի յերկրի փաման պրոցեսով, ինչպիսին Անգլիան է, յերբ զարգացման անհավասարաչափութեան որենքը կապիտալիզմի քայքայման դործում դեռ այն հզոր դործոնը չէր և չէր

կարող լինել, ինչպիսին նա դարձավ հետագայում, մոնոպոլիստական կապիտալիզմի ժամանակաշրջանում, իմպերիալիզմի ժամանակաշրջանում: Մինչմոնոպոլիստական կապիտալիզմի ժամանակաշրջանի համար միանգամայն ճիշտ են Մարքսի խոսքերն այն մասին, վոր առանձին յերկիրներում անհնարին երանվոր դասակարգի հիմնական խընդրի լուծումը: Յես դեռ Համկի XV կոնֆերենցիային արած իմ զեկուցման մեջ ասում էյի, վոր հին ժամանակի համար, մինչմոնոպոլիստական կապիտալիզմի ժամանակաշրջանի համար, առանձին յերկիրներում սոցիալիզմի հաղթելու հարցը լուծվում էր բացասաբար, և միանգամայն ճիշտ էր լուծվում այն: Իսկ այժմ, կապիտալիզմի ներկա ժամանակաշրջանում, յերբ մինչմոնոպոլիստական կապիտալիզմը իմպերիալիստական կապիտալիզմի յե վերածել,—կարելի՞ յե արդյոք ասել, թե կապիտալիզմն ամբողջութեամբ առած՝ այժմ զարգանում է բարձրացող գծով: Վճչ, չի կարելի ասել: Իմպերիալիզմի տնտեսական էյութեան՝ Լենինի տված վեր-

լուծութիւնն ասում է, վոր իմպերիալիզմի
ժամանակաշրջանում բուրժուական հասարա-
կութիւնն ամբողջութեամբ առած՝ իջնող
զծով ե ընթանում: Լենինը միանգամայն
իբրաւացի յե, յերբ ասում է, վոր մոնոպո-
լիստական կապիտալիզմը, իմպերիալիստա-
կան կապիտալիզմը մեռնող կապիտալիզմ է:
Ահա թե ինչ է ասում գրա վերաբերյալ ընկ.
Լենինը.

«Հասկանալի չէ, թե ինչու իմպերիալիզմը մեռնող
կապիտալիզմ է, անցումնայլն՝ զեպի սոցիալիզմը. կա-
պիտալիզմ ի ց ծնունդ առնող մոնոպոլիան արդեն կա-
պիտալիզմի մահացումն է, նրա՝ սոցիալիզմին անցնե-
լու սկիզբը: Աշխատանքի հսկայական նաւնայնացումը
իմպերիալիզմի կողմից (այն, ինչ շատագոյնները—
բուրժուական անսեսագետներն անվանում են «սխա-
հյուսում»)՝ նույնն է նշանակում» (Լենին, հ.
XIII, էջ 470):

Մեկ բան է՝ մինչմոնոպոլիստական կա-
պիտալիզմը, վորն ամբողջութեամբ առած՝
զարգանում է բարձրացող զծով: Այլ բան
է՝ իմպերիալիստական կապիտալիզմը, յերբ
աշխարհն արդեն բաժանված է կապիտա-

լիստական խմբերի միջև, յերբ կապի-
տալիզմի թուլչքածէ զարգացումը պահան-
ջում է արդեն բաժանված աշխարհի նոր
վերաբաժանումներ ուղմական ընդհարում-
ների կարգով, յերբ իմպերիալիստական իբր-
բերի միջև այդ հողի վրա ծագող կոնֆլիկտ-
ներն ու պատերազմները թուլացնում են
կապիտալիզմի համաշխարհային ճակատը,
նրան դյուրախոցելի յեն դարձնում է այդ
ճակատի ճեղքման հնարավորութիւնն են
ստեղծում առանձին յերկիրներում: Այնտեղ,
մինչմոնոպոլիստական կապիտալիզմի որով
առանձին յերկիրներում սոցիալիզմի հաղ-
թութիւնն անհնարին էր: Այստեղ, իմպե-
րիալիզմի դարաշջանում, մեռնող կապիտա-
լիզմի ժամանակաշրջանում, առանձին յեր-
կիրներում սոցիալիզմի հաղթութիւնն ար-
դեն հնարավոր է դարձել:

Ահա թե ինչու՞ն է բանը, ընկերներ, և
ահա թե ինչ չի ուզում հասկանալ ընկ.
Զինովյեիվը:

Դուք տեսնում էք, վոր ընկ. Զինովյեիվը
Մարքսից ցիտատներ է բերում դպրոցակա-

նի պես, վորը շեղվում է Մարքսի սեսակե-
սից և Մարքսի առանձին ցիտատներեց և
բռնում, իսկ այդ ցիտատները նա կերպառում
է վնչ թե իբրև մարքսիստ, այլ իբրև սո-
ցիալ-դեմոկրատ:

Ինչհամե է Մարքսից ցիտատներ վերց-
նելու ռեվոլյուցիոնիստական յեղանակը: Մարք-
սից ցիտատներ վերցնելու ռեվոլյուցիոնիստա-
կան յեղանակը նրանումն է, վոր Մարքսի
սեսակեքսը նենգափոխվում է Մարքսի՝ վորոշ
դարաշրջանի կոնկրետ պայմանների կա-
պակցութունից դուրս վերցրած առանձին
դրույթներից առած ցիտատներով:

Ինչհամե է Մարքսից ցիտատներ վերց-
նելու զինովյեկյան յեղանակը: Մարքսից
ցիտատներ վերցնելու զինովյեկյան յեղա-
նակը նրանումն է, վոր Մարքսի սեսակեքսը
նենգափոխվում է տառով, Մարքսից վերց-
րած՝ XIX դարի հիսունական թվականների
դարգացման պայմանների հետ ունեցած
կենդանի կապից կտրված և դոգմայի փո-
խարկված ցիտատներով:

Յես կարծում եմ, վոր այստեղ մեկնա-
բանություններն ավելորդ են:

2) Յերկրորդ փաստ: Ընկ. Զինովյեկը
ցիտատ է բերում «կոմունիզմի սկզբունքնե-
րեց» (1847 թ.) Ենգելսի խոսքերն այն
մասին, վոր բանվորական հեղափոխությու-
նը «չի կարող տեղի ունենալ վորեւ մեկ
յերկրում», Ենգելսի այդ խոսքերը զուգա-
դրում է Համկի XV կոնֆերենցիայում իմ
արած հայտարարության հետ, թե՛ մենք
ԽՍՀՄ-ում արդեն իրականացրել ենք այն
տասներկու պահանջների ինչը տասնորդա-
կանը, վոր Ենգելսն է առաջադրում, և
այստեղից անում է յերկու յեզրակացու-
թյուն. նախ՝ այն մասին, թե առանձին
յերկիրներում սոցիալիզմի հաղթությունն
անհնարին է, յերկրորդ՝ այն մասին, թե
յես իմ հայտարարության մեջ դունազար-
դում եմ ժամանակակից պայմանները ԽՍՀՄ-
ում:

Ինչ վերաբերում է Ենգելսից բերած ցի-
տատներին, ապա պետք է ասել, վոր այս-
տեղ ընկ. Զինովյեկը նույն սխալն է գոր-

ծու՛մ ցիտատները մեկնաբանելիս, ինչպիսի սխալ նա Մարքսի նկատմամբ եր թույլ տվելը Հասկանալի չե, վոր մինչմոնոպոլիտտական կապիտալիզմի ժամանակաշրջանում, բուրժուական հասարակության՝ ամբողջությամբ առած բարձրացող գծով զարգանալու ժամանակաշրջանում Ենգելսը պետք ե հանգեր առանձին յերկիրներում սոցիալիզմի հաղթելու հնարավորության հարցը բացասաբար լուծելուն: Կապիտալիզմի հին ժամանակաշրջանի համապատասխանությամբ ասած՝ Ենգելսի այս դրույթը մեխանիկորեն տարածել կապիտալիզմի նոր ժամանակաշրջանի վրա, իմպերիալիստական ժամանակաշրջանի վրա,—այդ նշանակում ե Ենգելսի ու Մարքսի տեսակետը խեղաթյուրել ի հաճույս առի, ի հաճույս առանձին ցիտատի, վոր վերցված ե զարգացման ուսույթայմանների կապակցությունից դուրս՝ մինչմոնոպոլիտտական կապիտալիզմի ժամանակաշրջանում: Յես Համկի XV կոնֆերենցիայում արածս զեկուցման մեջ արդեն ասել եմ, վոր Ենգելսի այդ ֆորմուլան իր ժամա-

նակի միակ ճիշտ ֆորմուլան եր: Բայց պետք ե ախր հասկանալ, վոր չի կարելի մեկ մակարդակի վրա դնել անցյալ դարի 40-ական թվականների ժամանակաշրջանը, յերբ խոսք չեր կարող լինել մեռնող կապիտալիզմի մասին, կապիտալիզմի զարգացման ներկա ժամանակաշրջանի հետ, իմպերիալիզմի ժամանակաշրջանի հետ, յերբ կապիտալիզմն ամբողջությամբ առած՝ մեռնող կապիտալիզմ ե: Միթե դժվար ե հասկանալ, վոր այն, ինչ այն ժամանակ անհնարին եր համարվում, այժմ, կապիտալիզմի նոր պայմաններում, դարձել ե հնարավոր և անհրաժեշտ:

Դուք տեսնում եք, վոր այստեղ ևս Ենգելսի վերաբերմամբ նույնպես, ինչպես և Մարքսի վերաբերմամբ, ընկ. Զինովյեվը հավատարիմ ե մնացել մարքսիզմի կլասիկներից ցիտատներ բերելու իր ուղիղ լուսնատական յեղանակին:

Իսկ ինչ վերաբերում ե ընկ. Զինովյեվի յերկրորդ յեզրակացությանը, ապա նա Ենգելսի ուղղակի խեղաթյուրում ե թույլ

տվել¹ բանվորական հեղափոխութեան գծով նրա 12 պահանջները կամ միջոցառումները նկատմամբ: Ընկ. Ձինովյեվը գործն այնպես է պատկերում, վոր իբր Ենգելսն իր 12 պահանջները մեջ տալիս է սոցիալիզմի ծավալումն ծրագրելը ընդհուպ մինչև դասակարգերի վոչնչացումը, ապրանքային արտադրութեան վոչնչացումը և, կնշանակի, պետութեան վոչնչացումը: Այդ միանգամայն սխալ է: Դա Ենգելսի լիակատար խեղաթյուրումն է: Ենգելսի 12 պահանջները մեջ վոչ մի խոսք անգամ չկա վոչ դասակարգերի վոչնչացման մասին, վոչ ապրանքային տնտեսութեան վոչնչացման մասին, վոչ պետութեան վոչնչացման մասին, վոչ ել մասնավոր սեփականութեան բոլոր ու ամեն տեսակի ձևերի վոչնչացման մասին: Ընդհակառակը, Ենգելսի 12 պահանջները յիշում են «դեմոկրատիայի» գոյութեանից (Ենգելսը «դեմոկրատիա» ասելով այն ժամանակ հասկանում էր պրոլետարիատի դիկտատուրան), դասակարգերի առկայութեանից և ապրանքային տնտեսութեան

առկայութեանից: Ենգելսն ուղղակի ասում է, վոր իր 12 պահանջները նկատի ունեն անմիջական «վոտնձգութեան մասնավոր սեփականութեան դեմ» (և վոչ թե նրա լիակատար վոչնչացում) և «պրոլետարիատի գոյութեան ապահովում» (և վոչ թե պրոլետարիատի՝ իբրև դասակարգի՝ վոչնչացում): Ահա Ենգելսի խոսքերը:

«Պրոլետարիատի հեղափոխութեանը, վորը, ամենայն հավանականութեամբ, տեղի կունենա, կկարողանա միայն աստիճանաբար փոխակերպել ներկայիս հասարակութեանը և միմիայն դրանից հետո կկերպցնի մասնավոր սեփականութեանը, յիբր արդեն ստեղծված կլինի դրա համար անհրաժեշտ՝ արտադրութեան միջոցները մասսան... Ամենից առաջ նա կստեղծի դեմոկրատական հասարակարգ և հենց դրանով ել, ուղղակի թե անուղղակի, պրոլետարիատի քաղաքական տիրապետութեան... Դեմոկրատիան բոլորովին անոգուտ կլինի պրոլետարիատի համար, յեթե անհապաղ չոգտվենք նրանից իբրև այնպիսի լայն միջոցառումներ կիրառելու միջոցից, վորոնք անմիջականորեն վոտնձգություն են սնում մասնավոր սեփականության դեմ յեկ ապահովում են պրոլետարիատի գոյությունը¹: Այդ գլխավորագույն

¹ Ընդգծումն ամենուրեք իմն է Ի. Սե.:

միջոցառումները, վորոնք անհրաժեշտաբար ըզխում են ներկայումս գոյութուն ունեցող պայմաններէց, հետեյալներն են: Յեյ այնուհետև գալիս ե արդեն հայանի 12 պահանջներէ կամ միջոցառումներէ թվարկումը (տես Ննդեւս, «Կոմունիզմի սկզբունքները»):

Պուք տեսնում եք, այսպիսով, վոր են գելսի մոտ խոսքը վերաբերում ե վնչ թե սոցիալիզմի ծավալուն ծրագրին՝ դասակարգերի, պետութեան, ապրանքային արտադրութեան վոչնչացումով ե այլն, այլ սոցիալիստական հեղափոխութեան առաջին փայլերին, այն առաջին միջոցառումներին, վորոնք անհրաժեշտ են մասնաւոր սեփականութեան դեմ անմիջական վտանձգութեան կատարելու, բանվոր դասակարգի գոյութունն ապահովելու ե պրոլետարիատի քաղաքական տիրապետութեանն ամրացնելու համար:

Յեզրակացութեանը մեկ ե. ընկ. Զինով-յեվը խեղաթյուրել ե ենդելսին, նրա 12 պահանջները բնութագրելով վորպես սոցիալիզմի ծավալուն ծրագիր:

Ինչի՞ մասին եյի խոսում յես իմ յեզրափակման խոսքի մեջ Համ ԿԿ XV կոնֆերենցիայում: Այն մասին, վոր սոցիալիստական հեղափոխութեան առաջին քայլերը հանդիսացող ենդելսյան պահանջներէ կամ միջոցառումներէ ^{9/10}-ը մեզանում, ԽՍՀՄ-ում, արդեն իրականացված են:

Արդոք այդ նշանակում ե, թե մեզանում սոցիալիզմն արդեն իրականացված ե:

Պարզ բան ե, վոր չի նշանակում:

Հետևաբար, ընկ. Զինովյեվը, ցիտատ բերելու իր յեղանակին հավատարիմ, «փոքրիկ» խարդախում ե թույլ տվել Համ ԿԿ XV կոնֆերենցիայում իմ արած հայտարարութեան նկատմամբ:

Ահա թե ինչի յե հասցնում ընկ. Զինովյեվին Մարքսից ու ենդելսից ցիտատներ բերելու նրա սպիցիֆիկ յեղանակը:

Խոսելով ցիտատներ բերելու այդ յեղանակի մասին, յես մի բավական ծիծաղելի վերսիս յեմ հիշում, վորը մի ժամանակ մեծապես տարածված եր հեղափոխական սինդիկալիստների շրջանում ե վորը մի ժա-

մանակ պատմել ե մի շվեդացի հեղափո-
խական սինդիկատիստ Ստոկհոլմում: Դեպքը
լինում ե 1906 թ. մեր կուսակցության
Ստոկհոլմի համագումարի ժամանակ: Այդ
շվեդ ընկերն իր պատմվածքում բավական
ծիծաղելի պատկերում եր սոցիալ-դեմոկրատ-
ներին՝ Մարքսից ու Ենգելսից ցիտատ բե-
րելու յիզանակը, իսկ մենք, համագումարի
պատգամավորներս, լսելով նրան, ծիծա-
ղից թուլանում եյինք: Ահա այդ վերսիայի
բովանդակությունը: Գործը կատարվում ե
Ղրիմում նավատորմի ու հետևազորի ապըս-
տամբության ժամանակ: Գալիս են նավա-
տորմի ու հետևազորի ներկայացուցիչները
և ասում սոցիալ-դեմոկրատներին. դուք
վերջին տարիներս մեզ կոչ եյիք անում
ապստամբելու ցարիզմի դեմ. մենք համոզ-
վեցինք, վոր ձեր կոչն իրավացի յի, մենք,
նավաստիներ ու հետևակ. խոսք մեկ ենք
արիւ ապստամբելու և այժմ դիմում ենք
ձեր խորհ. դին: Սոցիալ-դեմոկրատներն ան-
հանգստացան և պատասխանեցին, վոր ի-
րենք չեն կարող առանց հատուկ կոնֆե-

րենցիայի լուծել ասպտամբության հարցը:
Նավաստիները հասկացնել տվին, վոր դան-
դաղել չի կարելի, վոր գործն արդեն պատ-
րաստ ե, և յեթե իրենք ուղղակի պատաս-
խան չստանան սոցիալ-դեմոկրատներից, իսկ
սոցիալ-դեմոկրատները չստանան նաև ապըս-
տամբության ղեկավարությունը, ապա գոր-
ծը կարող ե վիժել: Նավաստիներն ու զին-
վորները հեռացան՝ դիրեկտիվներ յպատե-
լով, իսկ սոցիալ-դեմոկրատները կոնֆե-
րենցիա հրավիրեցին՝ հարցը քննարկելու
համար: Վերցրին «Կապիտալի» առաջին
հատորը, վերցրին «Կապիտալի» յերկրորդ
հատորը, վերցրին, վերջապես, «Կապիտալի»
յերրորդ հատորը: Ցուցումներ են վորոնում
Ղրիմի, Սեվաստոպոլի վերաբերյալ, Ղրիմի
ասպտամբության վերաբերյալ: Բայց վոչ
մի, տառացիորեն վոչ մի ցուցում չեն գրտ-
նում «Կապիտալի» յերեք հատորներում վոչ
Սեվաստոպոլի մասին, վոչ Ղրիմի մասին,
վոչ նավաստիների ու զինվորների ապըս-
տամբության մասին: (Միծաղ): Թերթում
են Մարքսի ու Ենգելսի ուրիշ յերկերը,

ցուցումներ են վորոնում,— միեւնույն է, վոչ մի ցուցում չգտնվեց: (Միծաղ): Ի՞նչ պես պետք է լինի: Իսկ նավաստիներն արդեն յեկել են, պատասխանի յին սպասում: Յե՛վ ի՞նչ: Սոցիալ-դեմոկրատները հարկադրված յեղան խոստովանելու, վոր այդպիսի իրադրութեան ժամանակ իրենք ի վիճակի չեն վորեւե ցուցում տալու նավաստիներին ու ղինվորներին: «Այսպես ձախողվեց նավատորմի ու հետևազորի ապրտամբութեանը», — վերջացրեց իր պատմութեանը շվեդացի ընկերը: (Միծաղ):

Անտարակուսելի յե, վոր այդ պատմվածքի մեջ մեծ չափազանցումներ կան: Բայց անտարակուսելի յե նաև այն, վոր այդ պատմվածքը բավական ղիպուկ կերպով է ըմբռնում Մարքսից ու Ենգելսից ցիտատ բերելու ղինովյեվյան յեղանակի հիմնական հիվանդութեանը:

3) Յերրորդ փաստ: Խոսքը վերաբերում է Լենինի յերկերից բերած ցիտատներին: Ի՞նչ ասես չարեց ընկ. Զինովյեվը, վորպես ղի Լենինից ցիտատների մի ամբողջ կույտ

պրծովի ու «շմեցնի» ունկնդիրներին: Զինովյեվը յերևի կարծում է, թե ինչքան շատ ցիտատ լինի, այնքան ավելի լավ, ընդամին նա քիչ է հաշվի առնում, թե ինչի մասին են խոսում ցիտատները և ղեպի ուր են տանում: Այնինչ, յիթե խորանանք այդ ցիտատների ընթերցման մեջ, ապա ղժվար չե հասկանալ, վոր Զինովյեվը Լենինից վոչ մի ցիտատ չբերեց, վորը, թեկուզ ակնարկով, խոսեր հոգու ապոգիցիոն բլովի ներկա կապիտուլանտական ղերքի: Հարկ է նշել, վոր ընկ. Զինովյեվը ինչ-վոր պատճառով չբերեց Լենինի հիմնական ցիտատներից մեկն այն մասին, վոր ղիկատտուրայի «տնտեսական պրոբլեմի» իրականացումը, ԽՍՀՄ-ի պրոլետարիատի հաղթութեանն այդ պրոբլեմի իրականացման գործում, պետք է ապահովված համարեր:

Ընկ. Զինովյեվը Լենինի «կոոպերացիայի մասին» բրոշյուրից մի ցիտատ բերեց, վորը խոսում է այն մասին, վոր մեղանում, ԽՍՀՄ-ում, անհրաժեշտ ու բավական ամեն ինչ կա լիակատար սոցիալիստական հաստ

րակութուն կառուցելու համար: Բայց նա փորձ չարեց մատմատի խփելու, վորպեսզի, թիկուզ ակնարկով, դնի այս հարցը. դեպի ինչ է տանում այդ ցիտատը և ում ոգտին և նա ընրված՝ ոպողիցիոն ըլոկի ոգտին, թե Համիկ ոգտին:

Ընկ. Ձինովյեֆն աշխատում եր ապացուցել, թե սոցիալիստական շինարարության հաղթութունը մեր յերկրում անհնարին է, բայց այդ դրույթին իրրև ապացույց Հենինից այնպիսի ցիտատներ բերեց, վորոնք գլխիվայր են շրջում ընկ. Ձինովյեֆի դրույթը: Ահա, որինսակ, այդպիսի ցիտատներից մեկը.

«Յես հարկ եմ ունեցել բազմիցս ասելու. առաջավոր յերկիրների համեմատությամբ՝ ոուսների համար ավելի հեշտ եր պրոլետարական սեծ հեղափոխություն սկսել, բայց նրանց համար ավելի դժվար կլինի շարունակել այն և հասցնել վերջնական հաղթանակի՝ սոցիալիստական հասարակության լիակատար կոլլեկտիւզման իմաստով»¹ (Լենին, հ. XVI, էջ 184—185):

¹ Ընդգծումն իմն է: Ի. Ս.:

Ընկ. Ձինովյեֆը նույնիսկ չի մտածել այն մասին, վոր այդ ցիտատը խոսում է վնչ թե ոպողիցիոն ըլոկի ոգտին, այլ կուսակցության ոգտին, վորովհետև նրանում խոսվում է վնչ թե ԽՍՀՄ-ում սոցիալիզմ կառուցելու անհնարինության մասին, այլ այդ կառուցման դժվարությունների մասին, ընդվորում այդ ցիտատի մեջ ԽՍՀՄ-ում սոցիալիզմ կառուցելու հնարավորությունն ընդունվում է իրրև ինքնին հասկանալի մի բան: Կուսակցութունը միշտ էլ ասել է, վոր ԽՍՀՄ-ում հեղափոխութուն սկսելն ավելի հեշտ կլինի, քան արեմտա-յեվրոպական կապիտալիստական յերկիրներում, բայց սոցիալիզմ կառուցելն ավելի դժվար կլինի: Արդյոք այս նշանակում է, թե այս փաստն ընդունելը հավասարազոր է ԽՍՀՄ-ում սոցիալիզմ կառուցելու հնարավորութունը ժխտելուն: Իհարկե, չինշանակում: Ընդհակառակը, այս փաստից միայն այն յեզրակացությունն է ըլխում, վոր ԽՍՀՄ-ում սոցիալիզմ կառուցելը լիովին հնարավոր

և և անհրաժեշտ, չնայած դժվարություններին:

Հարց և առաջ գալիս. ընկ. Զինովյեվին ինչի՞ համար պետք յեկան այդպիսի ցե-տատները:

Յերևի նրա համար, վորպեսզի ունկընդորին «շմեցնի» ցիտատների կույտով և ջուր պղտորի: (Միծաղ):

Բայց այժմ, կարծում եմ, պարզ և, վոր ընկ. Զինովյեվը չհասազ իր նպատակին, վոր նրան ամենաաներկմիտ կերպով սխալեցրել և մարքսիզմի կլասիկներից ցիտատներ բերելու նրա ավելի քան ծիծաղելի յեղանակը:

ՈՒԵՎԻՁԻՈՆԻՁՄ ԸՍՏ ԶԻՆՈՎՅԵՎԻ

Վերջապես, միքանի խոսք «ռեվոլյուցիզմ» դադափարի զինովյեվյան մեկնաբանության մասին: Ըստ Զինովյեվի դուրս և գալիս, վոր Մարքսի կամ Ենգելսի հին ֆորմուլաների կամ առանձին դրույթների ամեն մի լավացում, ամեն մի ճշգրտում, իսկ առավել ևս նրանց փոխարինումը նոր պայմաններին համապատասխանող ուրիշ ֆոր-

մուլաներով, ռեվոլյուցիզմ է: Ինչհու, հարց է տրվում: Միթե մարքսիզմը գիտությունն է, և միթե գիտությունը չի զարգանում, հարստանալով նոր փորձով և լավացելով հին ֆորմուլաները: Վորովհետև, բանից դուրս և գալիս, «ռեվոլյուցիզմ» նշանակում է «վերանայում», իսկ հին ֆորմուլաների լավացումն ու ճշգրտումը չի կարող կատարվել առանց այդ ֆորմուլաների վորոշ վերանայման, ուրեմն, հին ֆորմուլաների ամեն մի ճշգրտում ու լավացում, մարքսիզմի ամեն մի հարստացում նոր փորձով ու նոր ֆորմուլաներով՝ ռեվոլյուցիզմ է: Այդ ամենն, իհարկե, ծիծաղելի չէ: Բայց ի՞նչ անել ընկ. Զինովյեվին, յեթե նա ինքն և իրեն ծիծաղելի դրության մեջ դնում և միաժամանակ յերևակայում, թե պատերազմում է ռեվոլյուցիզմի դեմ:

Որինակ, Ստալինն իրավունք ունի արդյոք փոփոխելու և ճշգրտելու հենց իր սեփական ֆորմուլան մեկ յերկրում սոցիալիզմի հաղթության մասին (1924թ.) լեովին համապատասխան լինինիզմի ցուցում-

ներին և հիմնական գծին: Ըստ Զինովյեվի դուրս ե գալիս, վոր իրավունք չուներ: Ինչո՞ւ: Վորովհետև հին ֆորմուլայի փոփոխումն ու ճշգրտումը այդ ֆորմուլայի վերանայում ե, իսկ վերանայում գերմաներեն նշանակում ե ռեվիզիա: Պարզ չե՞ արդյոք, վոր Ստալինը ռեվիզիոնիզմի մեջ ե ընկել:

Դուրս ե գալիս, այսպիսով, վոր մենք ունենք ռեվիզիոնիզմի մի նոր զինովյեվյան չափանիշ, վորը ռեվիզիոնիզմի մեղադրանքի յերկյուղի տակ մարքսիստական միտքը լիակատար անշարժության ե մատնում:

Յեթե, որինակ, Մարքսն անցյալ դարի կեսերին ասում եր, վոր կապիտալիզմի զարգացման բաժնացող գծի ժամանակ սոցիալիզմի հաղթությունն ազգային սահմաններում անհնարին ե, իսկ Լենինը XX դարի 15 թվականին ասաց, վոր կապիտալիզմի զարգացման իջևող գծի ժամանակ, մահացող կապիտալիզմի ժամանակ, այդպիսի հաղթությունը հնարավոր ե, — ապա դուրս ե գալիս, վոր Լենինը Մարքսի վերաբերմամբ ռեվիզիոնիզմի մեջ ե ընկել:

Յեթե, որինակ, Մարքսն անցյալ դարի 50-ական թվականներին ասում եր, վոր «յեվրոպական մայր ցամաքի ուզածդ յերկրի կամ նույնիսկ առանց Անգլիայի՝ յեվրոպական ամբողջ մայր ցամաքի» սոցիալիստական «հեղաշրջումը միմիայն փոթորիկ ե մեկ բաժակ ջրի մեջ», իսկ Ենգելսը, հաշվի առնելով դասակարգային կռվի նոր փորձը, հետագայում փոփոխեց այդ դրույթը, ասելով, վոր սոցիալիստական հեղափոխությունը «կսկսի Ֆրանսիացին, իսկ գերմանացին կավարտի», — ապա դուրս ե գալիս, վոր Ենգելսը Մարքսի վերաբերմամբ ռեվիզիոնիզմի մեջ ե ընկել:

Յեթե Ենգելսն ասում եր, վոր ֆրանսիացին կսկսի սոցիալիստական հեղափոխությունը, իսկ գերմանացին կավարտի, մինչդեռ Լենինը, հաշվի առնելով ԽՍՀՄ-ում հեղափոխության հաղթելու փորձը, փոփոխեց այդ ֆորմուլան և մի ուրիշով փոխարինեց, ասելով, վոր ուռան սկսեց սոցիալիստական հեղափոխությունը, իսկ գերմանացին, ֆրանսիացին, անգլիացին կավարտեն, —

պա դուրս ե գալիս, վոր Լենինը Ենգելսի վերաբերմամբ և առավել ևս Մարքսի վերաբերմամբ ռեվոլյուցիոնիզմի մեջ ե ընկել:

Ահա, որինակ, դրա վերաբերյալ Լենինի խոսքերը.

«Սոցիալիզմի մեծ հիմնադրները, Մարքսն ու Ենգելը, մի շարք տասնամյակներ ընթացքում դիտելով բանվորական շարժման դարգացումը և համալսարնային սոցիալիստական հեղափոխութան աճումը, պարզ տեսնում էյին, վոր անցումը կապիտալիզմից դեպի սոցիալիզմ կպահանջի յերկուսրի յերկարատե տանջանքներ, ամեն հին բանի բեկման յերկար ժամանակաշրջան, կապիտալիզմի բոլոր ձևերի անխնա վոչնչացում, վոր դրա համար անհրաժեշտ և բոլոր յերկերներ ընդհանրեց համագործակցությունը, վորոնք պետք ե իրենց բոլոր ջանքերը միախառնեն, վորպեսզի ապահովեն հաղթությունը միշտ վերջ: Յեվ նրանք առում էյին. «Փրանսիացին կսկսի, իսկ գերմանացին կավարտի», — Ֆրանսիացին կսկսի, վորովհետև հեղափոխութան տասնամյակներ ընթացքում նա իր մեջ մշակել ե հեղափոխական գործողության այն անձնվեր նախաձեռնությունը, վորը նրան դարձրել ե սոցիալիստական հեղափոխության ավանդարդ:

Մենք այժմ միջազգային սոցիալիզմի ուժերի ուրիշ համակցություն ենք տեսնում: Մենք ստում

ենք, վոր շարժումն ամենից ավելի հեշտ սկսվում ե այն յերկերներում, վորոնք չեն պատկանում շահագործող այն յերկերներ թվին, վորոնք հնարավորություն ունեն ավելի հեշտ կողոպտելու և կարողանում են կաշառել իրենց բանվորների վերնախավերին. . . Գործեր դասավորվել են այլ կերպ, քան Մարքսն ու Ենգելսն էյին սպասում ¹. նրանք մեզ, ռուսական աշխատավորներն ու շահագործվող դասակարգերին, տվին միջազգային սոցիալիստական հեղափոխության ավանդարդի պատվավոր դերը, և մենք այժմ պարզ տեսնում ենք, թե ինչպես հետևել կերթա հեղափոխության դարգացումը. ռուսն սկսեց գերմանացին, Ֆրանսիացին, անգլիացին կավարտի և սոցիալիզմը կհաղթանակի» . . . (Լենին, հ. XV, էջ 87—88):

Դուք տեսնում եք, վոր Լենինն այստեղ ուղղակի «վերանայում ե» Ենգելսին ու Մարքսին՝ ընկնելով «ռեվոլյուցիոնիզմի» մեջ: Յեթե, որինակ, Ենգելսն ու Մարքսը Փարիզի Կոմունան ընտրողներն իբրև պրոլետարիատի դիկտատուրա, վորին, ինչպես հայտնի յե, ղեկավարում էյին յերկու կուսակցություն, վորոնցից վոչ մեկը մարքսիստական չեր, իսկ Լենինը, հաշվի առնե-

¹ Ընդգծումն իմն է: Խ. Սս.:

լով դասակարգերի պայքարի նոր փորձը իմպերիալիզմի պայմաններում, հետո ասաց, վոր պրոլետարիատի փոքրիշատե զարգացած դիկտատուրա կարող է իրականացվել միայն մեկ կուսակցութեան, մարքսիզմի կուսակցութեան դեկավարութեան ժամանակ, — ապա դուրս է գալիս, վոր Լենինը Մարքսի ու Ենգելսի վերաբերմամբ ընկել է բացահայտ ուղիղ ինքնիշխման մեջ:

Յեթե Լենինը իմպերիալիստական պատերազմից առաջ յեղած ժամանակաշրջանում ասում էր, վոր Ֆեդերացիան պետական կառուցվածքի անընդունելի տիպ է, իսկ 1917 թ., հաշվի առնելով պրոլետարիատի պայքարի նոր փորձը, փոփոխեց, վերանայեց այդ փորձույթը, ասելով, վոր դեպի սոցիալիզմ անցնելիս Ֆեդերացիան պետական կառուցվածքի նպատակահարմար տիպ է, — ապա դուրս է գալիս, վոր Լենինը ուղիղ ինքնիշխման մեջ է ընկել ինքն իր և լենինիզմի վերաբերմամբ:

Յե՛վ այն, և այն:

Ըստ Զինովյեի դուրս է գալիս, այսպիսի

սով, վոր մարքսիզմը չպետք է հարստանա նոր փորձով, վոր մարքսիզմի այս կամ այն կլասիկների առանձին դրույթների ու ֆորմուլաների ամեն մի լավացում ուղիղ ինքնիշխման:

Ի՞նչ բան է մարքսիզմը: Մարքսիզմը գիտութեան է: Մարքսիզմը կարող է արդյոք պահպանվել ու զարգանալ իբրև գիտութեան, յեթե նա չհարստանա պրոլետարիատի դասակարգային կուլի նոր փորձով, յեթե նա չմարսի այդ փորձը մարքսիզմի սեսակեցից, մարքսիստական մեթոդի սեսակեցից: Պարզ է, վոր չի կարող:

Դրանից հետո պարզ չէ՞ միթե, վոր մարքսիզմը պահանջում է լավացնել ու հարստացնել հին ֆորմուլաները նոր փորձի հաշվառքի հիմունքով՝ պահպանելով մարքսիզմի տեսակետը, պահպանելով նրա մեթոդը, իսկ Զինովյեի վարվում է ընդհակառակը, պահպանելով տառը և մարքսիզմի առանձին դրույթների տառով նենգափոխելով մարքսիզմի տեսակետը, նրա մեթոդը:

Ի՞նչ ընդհանուր բան կարող է լինել իսկական մարքսիզմի և մարքսիզմի հիմնա-

կան զիժը առանձին ֆորմուլաների առ-
ուով ու մարքսիզմի առանձին դրույթներից ա-
ռած ցիտատներով նենգափոխելու միջև:

Կարելի՞ յե կասկածել միթե, վոր այդ
վնչ թե մարքսիզմ ե, այլ մարքսիզմի ծաղ-
րանկար:

Մարքսն ու Ենգելսը հենց այնպիսի
«մարքսիստներ» ունեյին նկատի, ինչպես
ընկ. Զինովյեֆն ե, յերբ ասում եյին. «Մեր
ուսմունքը դոգմա չե, այլ գործողության
ուղեցույց»:

Ընկ. Զինովյեֆի դժբախտությունն այն
ե, վոր նա չի հասկանում Մարքսի ու Են-
գելսի այդ խոսքերի իմաստն ու նշանա-
կությունը:

II. ԱՌԱՆՁԻՆ ԿԱՊԻՏԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ՅԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒՄ ՍՈՑԻԱԼԻԶՄԻ ՀԱՂԹԵԼՈՒ ՀԱՐՑԸ

Յեա խոսում էյի ոպողիցիայի առանձին
սխալների և ոպողիցիայի լիդերների ճառերի
մեջ նկատված փաստական անճշտություն-
ների մասին: Յեա աշխատեցի այդ հարցը
յեղրափակման խոսքի առաջին մասում
սպառել առանձին դիտողությունների ձևով:
Այժմ թույլ տվեք ուղղակի անցնել գործի
եյությանը:

ՊՐՈԼԵՏԱՐԱԿԱՆ ՇԵՂԱՓՈՒՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ՆԱԽԱԴՐՅԱԼՆԵՐՆ ԱՌԱՆՁԻՆ ՅԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒՄ
ԻՄՊԵՐԻԱԼԻԶՄԻ ԺԱՄԱՆԱԿԱՇՐՋԱՆՈՒՄ

Առաջին հարցը — ինչպե՞րիալիզմի ժամա-
նակաշրջանում կապիտալիստական առան-
ձին յերկիրներում սոցիալիզմի հաղթելու

հնարավորութեան հարցն ե: Խոսքն, ինչպէս
տեսնում եք, վնչ թե մեկ վորեւե յերկրի
մասին ե, այլ բոլոր քիչ թե շատ զարգա-
ցած կապիտալիստական յերկիրներին մասին:

Վերջն ե ոպողիցիայի հիմնական սխալը
կապիտալիստական առանձին յերկիրներում
սոցիալիզմի հաղթանակելու հարցում:

Ոպողիցիայի հիմնական սխալն այն ե,
վոր նա չի հասկանում կամ չի ուզում հաս-
կանալ մինչիմպերիալիստական կապիտալիզ-
մի ե իմպերիալիստական կապիտալիզմի մի-
ջև յեղած ամբողջ տարբերութեանը, նա չի
հասկանում իմպերիալիզմի տնտեսական եյու-
թեանը ե շփոթում ե միմյանց հետ կապի-
տալիզմի յերկու տարբեր փուլերը — մինչ-
իմպերիալիստական փուլը իմպերիալիստա-
կան փուլի հետ:

Ոպողիցիայի այդ սխալից բխում ե
նրա մի ուրիշ սխալը, վորի եյութեանն
այն ե, վոր նա չի հասկանում իմպերիալիզ-
մի ժամանակաշրջանում զարգացման ան-
հավասարաչափութեան որեւքի իմաստն ու
նշանակութեանը, այդ որեւքին հակադրում

ե դեպի համահարթումն յեղած տենդենցը ե,
այդպիսով, գլորվում ե ուլտրա-իմպերիալիզ-
մի կառուցկիական դիրքը:

Այդ յերկու սխալները տանում են դեպի
ոպողիցիայի մի յերբորդ սխալը, դեպի այն
սխալը, վոր նա մինչիմպերիալիստական կա-
պիտալիզմի հիմքի վրա աճած ֆորմուլաներն
ու դուլթեաները մեխանիկորեն տարածում ե
իմպերիալիստական կապիտալիզմի վրա,
վորի շնորհիվ ել նա հանգում ե կապիտա-
լիստական առանձին յերկիրներում սոցիա-
լիզմի հաղթութեան հնարավորութեանը ժըխ-
տելուն:

Ինչի՞ մեջ ե հին, մինչմոնոպոլիստական
կապիտալիզմի ե նոր, մոնոպոլիստական
կապիտալիզմի միջև յեղած տարբերութեան-
նը, յեթե այդ տարբերութեանն արտահայ-
տենք յերկու բառով:

Նրա մեջ, վոր ազատ մրցման միջոցով
կատարվող զարգացումը փոխարինվել ե կա-
կապիտալիստների մոնոպոլիստական վիթ-
խարի միութեանների միջոցով կատարվող
զարգացումով, վոր հին, «կուլտուրական»,

«առաջադիմական» կապիտալը փոխարինվել է ֆինանսական կապիտալով, «փտող» կապիտալով, վոր կապիտալի «խաղաղ» ընդլայնումը և «ազատ» տերիտորիաների վրա տարածվելը փոխարինվել է թուխըսած զարգացումով, արդեն բաժանված աշխարհը ուղղմական ընդհարումները միջոցով կապիտալիստական խմբերի միջև վերաբաժանելու միջոցով կատարվող զարգացումով, վոր հին կապիտալիզմը, վորն ամբողջությամբ առած՝ զարգանում էր բարձրացող գծով, փոխարինվել է, այսպիսով, մահացող կապիտալիզմով, կապիտալիզմով, վորն ամբողջությամբ առած՝ զարգանում է իջնող գծով:

Ահա թե ինչ է ասում Լենինը սրա վերաբերյալ:

«Հիշենք, թե ինչի վրա յե հիմնված կապիտալիզմի նախընթաց, «խաղաղ» ժամանակաշրջանի փոխարինումը արդիականով, իմպերիալիստականով. նրա վրա, վոր ազատ մրցությունը տեղը դիջել է կապիտալիզմների մոնոպոլիստական միություններին, և նրա վրա, վոր ամբողջ յերկրային աշխարհը (յերկրագունդը: Ի. Սս.:) բաժանված է: Պարզ է, վոր այդ յերկու փաստերը (և դործոններն) ել իրոք հասաշխար-

հային նշանակություն ունեն. ազատ առևտուրն ու խաղաղ մրցումը հնարավոր և անհրաժեշտ էին, քանի դեռ կապիտալը կարողանում էր անարգել մեծացնել գաղութները և Աֆրիկայում ու այլուր չգրավված հողեր գավթել, ընդվորում կապիտալի համակենարտնացումը դեռ թույլ էր, մոնոպոլիստական ձեռնարկություններ, այսինքն՝ այնպիսի վիթխարի ձեռնարկություններ, վոր տիրապետելիս լինեյին արդյունաբերության տվյալ ամբողջ ճյուղում, դեռ չկային: Այդպիսի մոնոպոլիստական ձեռնարկությունները ծագումն ու աճումն անհնար էր դարձնում նախկին ազատ մրցումը, խլում է հողը նրա վտանքի տակից, իսկ յերկրագունդի բաժանումը հարկադրում է խաղաղ ընդլայնումից անցնել դինված պայքարի հանուն գաղութների ու աղքեցության շրջանները վերաբաժանման» (Լենին, հ. XIII, էջ 151):

Յեղ այնուհետև.

«Ձի կարելի հին ձևով ապրել սահուն եվոլյուցիա կատարող ¹ և աստիճանաբար նոր յերկիրները վրա ընդարձակվող կապիտալիզմի համեմատաբար հանդիստ կուլտուրական, խաղաղ միջավայրում, վորովհետև ուրիշ դարաշրջան է յեկել: Ֆինանսական կապիտալը ամյալ յերկիրն արտադրում է և կարտամղի մեծ պետությունները շարքից, կիսի նրա գաղութ-

¹ Ընդգծումն իմն է: Ի. Սս.:

ները և ազդեցութեան վերջնականը» (Լենին, հ. XIII, էջ 153—154):

Այստեղից՝ Լենինի հիմնական յեզրակացութիւնը իմպերիալիստական կապիտալիզմի բնույթի մասին:

«Հասկանալի չէ, թե ինչու իմպերիալիզմը մեռնող կապիտալիզմ է; անցումնային դեպի սոցիալիզմը կապիտալիզմից ծնունդ առնող մենաշնորհն արդեն կապիտալիզմի մահացումն է, նրա՝ սոցիալիզմին անցնելու սկիզբը: Աշխատանքի հսկայական ֆանդայնացումը իմպերիալիզմի կողմից (այն, ինչ ջատագովները—բուրժուական տնտեսագետներն անվանում են «միահյուսում»)՝ նույնն է նշանակում» (Լենին, հ. XIII, էջ 470):

Մեր ուղղիցիայի դժբախտութիւնն այն է, վոր նա չի հասկանում մինչիմպերիալիստական կապիտալիզմի և իմպերիալիստական կապիտալիզմի միջև յեղած այդ տարբերութիւնն ամբողջ կարևորութիւնը:

Այսպիսով, մեր կուսակցութեան դիրքի յեկեկետան այն փաստն ընդունելն է, վոր ներկայիս կապիտալիզմը, իմպերիալիստա-

կան կապիտալիզմը մեռնող կապիտալիզմ է հանդիսանում:

Այս դեռ, դժբախտաբար, չի նշանակում, թէ կապիտալիզմն արդեն մեռել է: Բայց այդ անկասկած նշանակում է, վոր կապիտալիզմն ամբողջութեամբ առած՝ գնում է վնչ թե դեպի վերածնունդ, այլ դեպի մահացում, վոր կապիտալիզմն ամբողջութեամբ առած՝ զարգանում է վնչ թե բարձրացող դժով, այլ իջնող գծով:

Այս ընդհանուր հարցից բխում է զարգացման անհավասարաչափութեան հարցը իմպերիալիզմի ժամանակաշրջանում:

Լենինիստների խոսքը սովորաբար ինչի՞ մասին է լինում, յերբ նրանք խոսում են զարգացման անհավասարաչափութեան մասին իմպերիալիզմի ժամանակաշրջանում:

Արդյոք վնչ այն մասին, վոր մեծ տարբերութիւն գոյութիւն ունի զանազան կապիտալիստական յերկիրների զարգացման մակարդակի մեջ, վոր վորոշ յերկիրներ իրենց զարգացման մեջ հետ են մտում ուրիշ-

ներից, վոր այդ տարբերությունը շարունակ
ավելի ու ավելի մեծանում ե:

Վնչ, վոչ այդ մասին: Իմպերիալիզմի ժա-
մանակվա զարգացման անհավասարաչափու-
թյունը շփոթել կապիտալիստական յերկիր-
ների զարգացման մակարդակի տարբերու-
թյան հետ՝ նշանակում ե մեշչանականության
մեջ ընկնել: Հենց այդ մեշչանականության
մեջ ընկավ ուղղիցիան, յերբ Համկի XV կոն-
ֆերենցիայում իրար հետ շփոթեց զարգաց-
ման անհավասարաչափության հարցը զա-
նազան կապիտալիստական յերկիրների
տնտեսական դրության մակարդակի տար-
բերության հարցի հետ: Հենց այդ խառնա-
շփոթությունից յեկնելով՝ ուղղիցիան այն
ժամանակ այն միանգամայն սխալ յեզրակա-
ցությանն հանգեց, թե առաջ զարգացման
անհավասարաչափությունն ավելի մեծ եր,
քան իմպերիալիզմի որով: Հենց այդ պատ-
ճառով ել XV կոնֆերենցիայում ընկ. Տրոց-
կին ասում եր, թե «XIX դարում այդ ան-
հավասարաչափությունն ավելի մեծ եր, քան
XX-ում» (տես ընկ. Տրոցկու ճառը Համկի

XV կոնֆերենցիայում): Այն ժամանակ միև-
նույն բանն եր ասում ընկ. Զինովյեվը՝ պնդե-
լով. «սխալ ե, թե կապիտալիստական զար-
գացման անհավասարաչափությունն իմպե-
րիալիստական դարաշրջանի սկզբից առաջ
ավելի քիչ եր» (տես ընկ. Զինովյեվի ճառը
Համկի XV կոնֆերենցիայում): Ճիշտ ե,
այժմ, XV կոնֆերենցիայում տեղի ունեցած
դիսկուսիայից հետո, ուղղիցիան հարկավոր
համարեց փոխել ֆրոնտը, կի՞ֆի-ի ընդլայն-
ված պլենումում իր ճառերում բոլորովին հա-
կառակ մի բան հայտարարելով կամ աշ-
խատելով պարզապես լուռթյան տալ իր այդ
սխալը: Ահա, որինակ, ընկ. Տրոցկու հայ-
տարարությունն ընդլայնված պլենումում
նրա արտասանած ճառում. «Ինչ վերաբե-
րում ե զարգացման տեմպին, ապա իմպե-
րիալիզմն այդ անհավասարաչափությունն
անտահմանորեն սեց»: Իսկ ինչ ընկ. Զինով-
յեվին ե վերաբերում, ապա նա կի՞ֆի-ի
պլենումում արտասանած իր ճառում խոհե-
մություն համարեց պարզապես լուռթյան
տալ այդ հարցը, թեպես նա չեր կարող

չգիտենալ, վոր վեճը հենց այն մասին եր, թե՛ անհավասարաչափության որենքի ներգործությունն իմպերիալիզմի դարաշրջանում ուժեղանում ե, թե թուլանում: Բայց այդ խոսում ե միայն այն մասին, վոր դիսկուսիան ոպորդիցիային մի բան զոնե սովորեցրեց և նրա համար անոգուտ չանցալ:

Այսպես ուրեմն՝ զարգացման անհավասարաչափության հարցն իմպերիալիզմի դարաշրջանում՝ չի կարելի շփոթել զանազան կապիտալիստական յերկիրների տնտեսական դրության մակարդակի տարբերության հարցի հետ:

Գուցե կապիտալիստական յերկիրների զարգացման մակարդակի տարբերության թուլացումը և այդ յերկիրների համահարթման զարգացումը թուլացնում են իմպերիալիզմի ժամանակվա զարգացման անհավասարաչափության որենքի ներգործությունը: Մեծանում, թե փոքրանում ե զարգացման մակարդակի այդ տարբերությունը: Անշուշտ փոքրանում ե: Աճում, թե ընկնում

ե համահարթումը: Անպայման աճում ե: Համահարթման աճումը չի հակասում արդյոք իմպերիալիզմի ժամանակվա զարգացման անհավասարաչափության ուժեղացմանը: Վնչ, չի հակասում: Ընդհակառակը, համահարթումը այն ֆոնն ու այն բազան ե, վորի հիման վրա յե, վոր հնարավոր ե իմպերիալիզմի ժամանակվա զարգացման անհավասարաչափության ներգործության ուժեղացումը: Միմիայն այն մարդիկ, վորոնք չեն հասկանում իմպերիալիզմի տնտեսական եյությունը, ինչպես են մեր ոպորդիցիոներները, կարող են համահարթումը հակադրել իմպերիալիզմի ժամանակվա զարգացման անհավասարաչափության որենքին: Հենց այն պատճառով, վոր հետաճաց յերկիրներն արագացնում են իրենց զարգացումը և համահարթվում են առաջավոր յերկիրներին հետ,—հենց այդ պատճառով սրվում ե յերկիրներից միքանիսի՝ մյուսներից առաջ անցնելու համար մղվող պայքարը, հենց այդ պատճառով յերկիրներից միքանիսի համար հնարավորութուն ե սեղծվում առաջ անցնելու

ուրիշ յերկիրներէց և նրանց արտամղելու շուկաներէց, դրանով իսկ նախադրյալներ ստեղծելով ուղղմական ընդհարումներէ համար, կապիտալիզմի համաշխարհային ճակատը թուլացնելու համար, այդ ճակատը տարբեր կապիտալիստական յերկիրներէ պրոլետարներէ կողմից պատուելու համար: Ով այս հասարակ բանը չի հասկացել, նա վոչինչ չի հասկացել մոնոպոլիստական կապիտալիզմի տնտեսական ելութեան հարցից:

Այսպէս ուրեմն՝ համահարթումը հանդիսանում և զարգացման անհավասարաչափութունն ուժեղացնելու պայմաններէց մեկը իմպերիալիզմի ժամանակաշրջանում:

Գուցէ իմպերիալիզմի ժամանակվա զարգացման անհավասարաչափութեան ելութունն այն և, վոր յերկիրներէց միջանխաբ հասնում են մյուսներին և հետո տնտեսական տեսակետից առաջ են անցնում նրանցից սովորակա՞ն կարգով, այսպէս ասած՝ եվրոպիո՞ն կարգով, առանց թռիչքների, առանց ուղղմական կատաստրոֆների, առանց արդեն բաժանված աշխարհի վերաբաժանում

ների: Վոչ, այդ չի: Այդպիսի անհավասարաչափութունն մինչմոնոպոլիստական կապիտալիզմի ժամանակաշրջանում ել կար, վորի մասին գիտեր Մարքսը և վորի մասին գրել և Լենինն իր «Կապիտալիզմի զարգացման» մեջ: Այն ժամանակ կապիտալիզմի զարգացումն ընթանում եր քիչ թե շատ սահուն, քիչ թե շատ եվրոպիոն կերպով, և յերկիրներէց միջանխաբ մյուսներից առաջ ելին անցնում յերկար ժամանակաշրջանի ընթացքում առանց թռիչքների և առանց համաշխարհային մասշտաբի պարտադիր ուղղմական ընդհարումների: Խուճըն այժմ այդ անհավասարաչափութեան մասին չի:

Այդ դեպքում ուրեմն ի՞նչ բան և իմպերիալիզմի ժամանակվա զարգացման անհավասարաչափութեան որենքը:

Իմպերիալիզմի ժամանակաշրջանում զարգացման անհավասարաչափութեան որենքը նշանակում և յերկիրներէց միջանխաբ թռիչքաճի զարգացում ուրիշների վերաբերմամբ, յերկիրներէց միջանխաբ՝ համաշխարհային

շուկայից արագ կերպով վտարվելը ուրիշների կողմից, արդեն բաժանված աշխարհի պարբերական վերաբաժանումները ուղղակի կան ընդհարումների և սպառնալից կատաստրոֆների կարգով, կոնֆլիկտների խորացում և սրում իմպերիալիզմի բանակում, համաշխարհային կապիտալիզմի ճակատի թուլացում, այդ ճակատի՝ առանձին յերկիրների պրոլետարների կողմից ճեղքվելու հնարացիալիզմի հաղթության հնարավորութունը։

Վորոնք են իմպերիալիզմի ժամանակվա զարգացման անհավասարաչափության որոնքի հիմնական տարրերը։

Նախ՝ այն փաստը, վոր աշխարհն արդեն բաժանված է իմպերիալիստական խրմբերի միջև, աշխարհում ել չկան «ազատ», չգրավված տերիտորիաներ, և նոր շուկաներ ու հումքի աղբյուրներ գրավելու համար, ընդլայնվելու համար պետք է ուրիշներից այդ տերիտորիան ուժով վերցնել։

Յերկրորդ՝ այն, վոր տեխնիկայի չտեսնելված զարգացումը և կապիտալիստական

յերկիրների զարգացման մակարդակի ուժեղացող համահարթումը հնարավորութուն են ստեղծել և հեշտացրել են յերկիրներից մի քանիսի՝ մյուսներից թոխչքած և առջանցնելու գործը, ավելի հզոր յերկիրների արտադրվելու գործը ավելի պակաս հզոր, բայց արագորեն զարգացող յերկիրները կողմից։

Յերրորդ՝ այն, վոր իմպերիալիստական առանձին խմբերի միջև ազդեցության վոլորտների հին բաշխումը յուրաքանչյուր անգամ ընդհարվում է համաշխարհային շուկայում յեղած՝ ուժերի նոր հարաբերակցության հետ, վոր ազդեցության վոլորտների հին բաշխման և ուժերի նոր հարաբերակցության միջև «հավասարակշռութուն» սահմանելու համար անհրաժեշտ են աշխարհի պարբերական վերաբաժանումներ իմպերիալիստական պատերազմների միջոցով։

Այստեղից—զարգացման անհավասարաչափության ուժեղացումն ու սրումն իմպերիալիզմի զարաշրջանում։

Այստեղից—իմպերիալիզմի բանակում

կոնֆլիկտները խաղաղ կարգով լուծելու անհնարինուեթյունը:

Այստեղից—ուլտրա-խմպերիալիզմի կառուցիկական այն թեորիայի սնանկուեթյունը, վորը քարոզում է այդ կոնֆլիկտները խաղաղ լուծման հնարավորուեթյունը:

Բայց սրանից հետևում է, վոր ուղղիցիան, վորը ժխտում է զարգացման անհավասարաչափուեթյան ուժեղացման ու սրման փաստն իմպերիալիզմի դարաշրջանում, գլորվում է ուլտրա-խմպերիալիզմի դիրքը:

Սրանք են զարգացման անհավասարաչափուեթյան բնորոշ դժերն իմպերիալիզմի դարաշրջանում:

Յերբ եր ավարտված աշխարհի բաժանումն իմպերիալիստական խմբերի միջև:

Լենինն ասում է, վոր աշխարհի բաժանումն ավարտված էր XX դարի սկզբին:

Իրոք յիբր է առաջին անգամ դրվել հարցն արդեն բաժանված աշխարհը վերաբաժանելու մասին:

Առաջին համաշխարհային իմպերիալիստական պատերազմի ժամանակաշրջանում:

Բայց սրանից հետևում է, վոր իմպերիալիզմի ժամանակվա զարգացման անհավասարաչափուեթյան որենքը կարող էր հայտնագործվել ու հիմնավորվել միայն XX դարի սկզբին:

Հենց այդ մասին էլ յես խոսում էյի Համկի XV կոնֆերենցիային արած իմ դեկուցման մեջ, յերբ ասացի, վոր իմպերիալիզմի ժամանակվա զարգացման անհավասարաչափուեթյան որենքը հայտնագործել ու հիմնավորել է ընկ. Լենինը:

Համաշխարհային իմպերիալիստական պատերազմն արդեն բաժանված աշխարհը վերաբաժանելու առաջին փորձն էր: Այդ փորձը կալիտալիզմին այն նստեց, վոր Ռուսաստանում հաղթանակեց հեղափոխուեթյունը և իտալիվեցին իմպերիալիզմի հիմքերը գաղութային ու կախյալ յերկիրներում:

Կարիք էլ չկա ասելու, վոր վերաբաժանման առաջին փորձին պետք է հետևի յերկրորդ փորձը, դեպի վորը նախապատրաստական աշխատանք է կատարվում իմպերիալիստները բանակում:

Հազիվ թե կարելի չե տարակուսել, վոր վերաբաժանման յերկրորդ փորձը համաշխարհային կապիտալիզմին շատ ավելի թանգ կնստի, քան առաջինը:

Սրանք են համաշխարհային կապիտալիզմի զարգացման հեռանկարներն իմպերիալիզմի պայմաններում յեղած անհավասարաչափության որենքի տեսակետից:

Դուք տեսնում եք, վոր այս հեռանկարներն ուղղակի և անմիջականորեն տանում են դեպի սոցիալիզմի հաղթության հնարավորությունը կապիտալիստական առանձին յերկիրներում՝ իմպերիալիզմի ժամանակաշրջանում:

Հայտնի չե, վոր Լենինը առանձին յերկիրներում սոցիալիզմի հաղթության հնարավորությունը հետևեցնում եր ուղղակի և անմիջականորեն կապիտալիստական յերկիրներին զարգացման անհավասարաչափության որենքից: Յեվ Լենինը լիովին իրավացի չեբ: Վերոմիհետև իմպերիալիզմի ժամանակվա զարգացման անհավասարաչափության որենքը վոչնչացնում և կապիտալիստական առան-

ձին յերկիրներում սոցիալիզմի հաղթության անհնարինության վերաբերյալ՝ բոլոր ուսման տեսակի սոցիալ-դեմոկրատներին «թեորիական» վարժություններին ամեն մի հող:

Ահա թե ինչ է ասում Լենինը դրա վերաբերյալ իր ծրագրային հողվածում, վոր պղծած և 1915 թվականին.

«Տեստեսական ու ջաղաքական զարգացման անհավասարաչափությունը կապիտալիզմի անպայմանական որենքն և Այստիպ ֆեֆվում է¹, վոր սոցիալիզմի հաղթությունը հնարավոր և սկզբնապես միջանկ կամ նույնիսկ մեկ առանձին վերցրած, կապիտալիստական յերկրում» (Լենին, հ. XIII, էջ 133):

Յեզրակացութիւններ.

ա) Ուսողիցիայի հիմնական սխալն այն է, վոր նա տարբերություն չի տեսնում կապիտալիզմի յերկու փուլի միջև կամ խուսափում է այդ տարբերությունն ընդգծելուց: Իսկ ինչ՞է յե նա դրանից խուսափում: Վերոմիհետև այդ տարբերությունը տանում է

¹ Ընդգծումս իմն և: Ի. Սս.:

դեպի իմպերիալիզմի ժամանակաշրջանում
զարգացման անհավասարաչափ լինելու որեն-
քը:

բ) Ոպոզիցիայի յերկրորդ սելանն այն է,
վոր նա չի հասկանում կամ թերագնահա-
տում է իմպերիալիզմի որով կապիտալիս-
տական յերկիրները զարգացման անհավա-
սարաչափ լինելու որենքի վճռական նշա-
նակությունը: Իսկ ինչո՞ւ յե նա թերագնա-
հատում այդ: Վորովհետև կապիտալիստական
յերկիրները զարգացման անհավասարաչա-
փության որենքի ճիշտ գնահատությունը
տանում է դեպի առանձին յերկիրներում
սոցիալիզմի հաղթության հնարավորությու-
նը հետեցնելը:

գ) Այստեղից—ոպոզիցիայի յերրորդ սը-
խալը, վորի ելությունն իմպերիալիզմի որով
կապիտալիստական առանձին յերկիրներում
սոցիալիզմի հաղթության հնարավորությու-
նը ժխտելն է:

Ոյ ժխտում է սոցիալիզմի հաղթության
հնարավորությունը, նա հարկադրված է
լուության տալ իմպերիալիզմի որով զարգաց-

ման անհավասարաչափ լինելու որենքի նշա-
նակությունը, իսկ ով հարկադրված է լուու-
թյան տալ անհավասարաչափության որենքի
նշանակությունը, նա չի կարող չսքողել այն
տարբերությունը, վոր գոյություն ունի
մինչիմպերիալիստական կապիտալիզմի և
իմպերիալիստական կապիտալիզմի միջև:

Այսպես է կապիտալիստական յերկիրնե-
րում կատարվող պրոլետարական հեղափո-
խությունների նախադրյալների հարցի բա-
նը:

Վճրն է այդ հարցի պրակտիկ նշանա-
կությունը:

Պրակտիկայի տեսակետից՝ մեր առջև
ծառանում են յերկու գիծ: Մեկ գիծը՝ գիծն
է մեր կուսակցության, վորն առանձին յեր-
կիրների պրոլետարների կողմ է անում պատ-
րաստվելու վերահաս հեղափոխության, աչա-
լուրջ հետևելու դեպքերի ընթացքին և պատ-
րաստ լինելու, վոր բարենպաստ պայման-
ներում ինքնուրույն կերպով ճեղքեն կապի-
տալի ֆրոնտը, վերցնեն իշխանությունը և
խարխլեն համաշխարհային կապիտալիզմի

հիմքերը: Մյուս գիծը՝ գիծն է մեր ուղղի-
ցիայի, վորը կասկածներ է սերմանում կա-
պիտալիստական ֆրոնտն ինքնուրույն կեր-
պով ճեղքելու նպատակահարմարության
վերաբերմամբ և առանձին յերկիրների պրո-
լետարներին կոչ է անում, վոր նրանք սպա-
սին «ընդհանրական հանգուցալուծման» մո-
մենտին:

Յեթե մեր կուսակցության գիծը մեր
բուժուաղիայի վրա հեղափոխական գրոհն
ուժեղացնելու և առանձին յերկիրների պրո-
լետարների նախաձեռնությանն ազատու-
թյուն տալու գիծն է, ապա մեր ուղղիցիա-
յի գիծը պասսիվորեն սպասելու և առանձին
յերկիրների պրոլետարների ձեռներեցու-
թյունը իրենց բուրժուազիայի դեմ մղած
նրանց կովում կաշկանդելու գիծն է:

Առաջին գիծն առանձին յերկիրների
պրոլետարներին ակտիվացնելու գիծն է:

Յերկրորդ գիծը պրոլետարիատի՝ հեղա-
փոխության ձգտող կամքի թուլացման, պաս-
սիվության և սպասելու գիծն է:

Լենինը հաղար անգամ իրավացի յեր,

յերը հետևյալ մարզարեյական խոսքերն ևր
գրում, վորոնք ուղղակի առնչություն ունեն
ներկայիս մեր վեճերի հետ:

«Յես գիտեմ, վոր կան իմաստուններ, վորոնք
իրենց շատ խելքը են համարում և նույնիսկ իրենց
անվանում են սոցիալիստներ, վորոնք հավատաց-
նում են, թե կարիք չկար իշխանությունը վերցնե-
լու, մինչև վոր հեղափոխություն բորբոքվի բոլոր
յերկիրներում: Նրանք չեն կասկածում, վոր այդպես
խոսելով՝ իրենք հեռանում են հեղափոխությունից և
անցնում են բուրժուազիայի կողմը: Սպասել, մինչև
աշխատավոր զասակարգերը միջազգային մասշտա-
բով հեղափոխություն կկատարեն, այդ նշանակում
է՝ բոլոր կանգ առնեն և սպասեն: Այդ՝ անմտու-
թյունն է» (Լենին, հ. XV, էջ 237):

Լենինի այս խոսքերը չի կարելի մոռա-
նալ:

ԻՆՁՊԵՍ Ե ԸՆԿ. ԶԻՆՈՎՅԵՎԸ

«ՄՄԱԿՈՒՄ» ԼԵՆԻՆԻ

Յես խոսում եյի պրոլետարական հեղա-
փոխությունների նախադրյալների մասին
կապիտալիստական առանձին յերկիրներում:
Յես այժմ կցականայի միջանի խոսք ա-

սել այն մասին, թե ինչպես ընկ. Զինով-
յեվը ազաժաղում կամ «նշակում է» Լենինի
հիմնական հոգվածը պրոլետարական հեղա-
փոխությունների նախադրյալները մասին
և սոցիալիզմի հաղթության մասին կապի-
տալիստական առանձին յերկիրներում: Յիս
նկատի ունեմ Լենինի «Յեվրոպայի Միա-
ցյալ Նահանգների լողունգի մասին» հայտնի
հոգվածը, վորը գրված է 1915 թվականին
և միքանի անգամ քաղվածորեն բերված
մեր ընդդիմախոսությունների ժամանակ:
Ինձ ընկ. Զինովյեվը կշտամբում եր այն բա-
նի համար, վոր յիս այդ հոգվածն ամբողջու-
թյամբ մեջ չեմ բերել, ընդամին նա աշխա-
տում է այդ հոգվածին այնպիսի մեկնաբա-
նություն տալ, վորը չի կարող այլ կերպ
կոչվել, բայց յեթե Լենինի հայացքների,
առանձին յերկիրների մեջ սոցիալիզմի հաղ-
թության հարցում նրա ունեցած հիմնական
գծի լիակատար խեղաթյուրում: Թույլ սվեք
այդ ցիտատը բերել ամբողջությամբ, ըստլո-
րում անցյալ անգամ ժամանակի կարճու-
թյան պատճառով բաց թողած սողերը յիս

կաշխատեմ շեղադիր նշել: Ահա այդ ցի-
տատը.

«Տնտեսական ու քաղաքական դարգացման անհա-
վաստաչափությունը կապիտալիզմի անպայմանական
որհնքն է. Այստեղից հետևում է, վոր սոցիալիզմի
հաղթությունը հնարավոր է սկզբնապես միքանի
կամ նույնիսկ մեկ, առանձին վերջրած, կապիտա-
լիստական յերկրում: Այդ յերկրի հաղթանակած
պրոլետարիատը, երպարոպրիացիայի յինթարկած լի-
նելով կապիտալիստներին և իրենում սոցիալիստա-
կան արտադրություն կաղմակերպած լինելով, կծա-
ռանար մտացած, կապիտալիստական աշխարհի դեմ,
էր կողմը գրավելով ուրիշ յերկիրների ճնշված դա-
սակարգերին, նրանց մեջ ապստամբություն հարու-
ցելով կապիտալիստների դեմ, անհրաժեշտության
դեպքում նույնիսկ ռաղմական ու ժող հանդես գալով
շահագործող դասակարգերի և նրանց պետություն-
ների դեմ: Քաղաքական ձեվը այն հասարակույան,
վարեղ հաղթանակում է պրոլետարիատը և սպայելով
բուժուարգիային, կլինի դեմոկրատական հանրապետ-
ւոյունը, վոր գնայով ավելի յե կենտրոնացում սվալ
այգուրյան կամ սվալ ազգուրյունների պրոլետարիատի
ուժերը դեռելվս դեպի սոցիալիզմ չանցած պետւրյուն-
ների դեմ մղվող պայքարում: Անհնարին է վոչնչացնել
դասակարգերը առանց նեւժված դասակարգի, պրոլետա-
րիատի դիկտատուրայի, Անհնարին է սոցիալիզմի մեջ

սպաս միավորել ազգությունները՝ առանց սոցիալիստական հանրապետությունների ավելի կամ պակաս յեկարատեմ համառ պայմարի հետամնաց սխեմությունների դեմ» (Լենին, 5, XIII, էջ 133)։

Այս ցիտատը բերելով՝ ընկ. Զինովյեվը յերկու դիտողություն և անուս. առաջին՝ դեմոկրատական հանրապետություն մասին և յերկրորդ՝ սոցիալիստական արտադրություն կազմակերպելու մասին։

Սոսենք նախ առաջին դիտողության մասին։ Ընկ. Զինովյեվը կարծում է, վոր յեթե այստեղ Լենինը խոսում է դեմոկրատական հանրապետության մասին, ապա խոսք կարող է լինել, ամենաշատը, պրոլետարիատի՝ իշխանություն վերցնելու մասին, ընդվորում ընկ. Զինովյեվը չամաչեց այստեղ բավական մշուշապատ, բայց հաստատամիտ ակնարկ անելու այն մասին, վոր այստեղ, թերևս, Լենինի խոսքը բուրժուական հանրապետության մասին է։ Ճիշտ է արդյոք այդ։ Իհարկե, ճիշտ չէ։ Ընկ. Զինովյեվի այդ վոչ-բուրժուական մաքուր ակնարկը հերքելու համար բավական է կար-

դալ ցիտատի վերջին տողերը, վորտեղ խոսվում է «սոցիալիստական հանրապետությունների պայքարի» մասին «հետամնաց պետությունների դեմ»։ Պարզ է, վոր, խոսելով դեմոկրատական հանրապետության մասին, Լենինը նկատի ուներ վոչ թե բուրժուական հանրապետությունը, այլ սոցիալիստական հանրապետությունը։ Լենինը 1915 թվականին Սորհրդային իշխանությունը դեռ չէր իմանում իբրև պրոլետարիատի դիկտատուրայի պետական ձև։ Լենինը դեռ 1905 թվականին գիտեր, վոր առանձին խորհուրդները ցարիզմի տապալման ժամանակաշրջանում հեղափոխական իշխանություն սաղմեր են հանդիսանում։ Բայց պետական մասշտաբով միավորված Սորհրդային իշխանություն, իբրև պրոլետարիատի դիկտատուրայի պետական ձև, նա դեռ չէր իմանում այն ժամանակ։ Սորհուրդների հանրապետությունն, իբրև պրոլետարիատի դիկտատուրայի պետական ձև, Լենինը հայտնագործեց միայն 1917 թվականին և անցումնային հասարակություն քա-

ղաքական կազմակերպութեան այդ նոր ձևի հարցը մանրամասնորեն մշակեց 1917 թ. ամառը, գլխավորապես իր «Պետութուն և հեղափոխութուն» գրքում: Սրանով էլ լուկասյան, բացատրվում է, վոր ցիտատի մեջ Լենինը խոսում է վոչ թե խորհրդային հանրապետութեան մասին, այլ դեմոկրատական հանրապետութեան մասին, դրանով, ինչպես ցիտատից յերևում է, հասկանալով սոցիալիստական հանրապետութունը: Լենինն այստեղ վարվել է ճիշտ այնպես, ինչպես իր ժամանակին Մարքսն ու Ենգելսն ելին վարվում, վորոնք Փարիզի Կոմունայից առաջ անցումնային հասարակութեան քաղաքական կազմակերպութեան ձև համարում էին առհասարակ հանրապետութունը, իսկ Փարիզի Կոմունայից հետո վերժանեցին (расшифровали) այդ տերմինը՝ ասելով, վոր այդ հանրապետութունը պետք է լինի Փարիզի Կոմունայի տիպի հանրապետութուն: Ել յես չեմ խոսում այն մասին, վոր յեթե Լենինն իր ցիտատում նկատի ունենար բուրժուա-դեմոկրատական հանրա-

պետութունը, ապա խոսք էլ չեր կարող լինել «պրոլետարիատի դեկտատուրայի» մասին, «կապիտալիստներին եքսպրոպրիացիայի յենթարկելու» մասին և այլն:

Գուք տեսնում եք, վոր չի կարելի հաջող անվանել Լենինին «մշակելու» ընկ. Զինովյեվի փորձը:

Անցնենք ընկ. Զինովյեվի յերկրորդ դեմոկրատիային: Ընկ. Զինովյեվը հավատացնում է, թե ընկ. Լենինի Ֆրազը «սոցիալիստական արտադրութուն կազմակերպելու» մասին պետք է հասկանալ վոչ այնպես, ինչպես այն առհասարակ պետք է հասկանան նորմալ մարդիկ, այլ ինչ-վոր ուրիշ կերպ, այն է՝ այնպես, վոր Լենինն այստեղ նկատի յե ունեցել լոկ սոցիալիստական արտադրութուն կազմակերպելուն ձեռնամուխ լինելը: Ինչո՞ւ, ինչ հիման վրա, — ընկ. Զինովյեվը այնպես էլ չբացատրեց: Թույլ տվեք հայտարարելու, վոր ընկ. Զինովյեվը Լենինին «մշակելու» էլի մի փորձ է անում այստեղ: Ցիտատում ուղղակի ասված է, վոր «այդ յերկրի հաղթանակած

պրոլետարիատը, եքսպրոսպրեիացիայի յենթարկած լինելով կապիտալիստներին և իրենում սոցիալիստական արտադրություն կազմակերպած լինելով, կծառանար մնացած, կապիտալիստական աշխարհի դեմ»: Այստեղ ասված է «կազմակերպած լինելով», և վոչ թե «կազմակերպելով»: Պետք է արդյոք դեռ ապացուցել, Վոր այստեղ տարբերություն կա: Պետք է արդյոք դեռ ապացուցել, Վոր յեթե Լենինը նկատի ունենար միմիայն սոցիալիստական արտադրություն կազմակերպելուն ձեռնամուխ լինելը, ապա նա կասեր՝ «կազմակերպելով», և վոչ թե «կազմակերպած լինելով»: Ուրեմն՝ Լենինը նկատի ունի միայն սոցիալիստական արտադրություն կազմակերպելուն ձեռնամուխ լինելը, այլև սոցիալիստական արտադրություն կազմակերպելու հնարավորությունը, առանձին յերկիրներում սոցիալիստական արտադրություն կառուցելու հնարավորությունը:

Ի ուր տեսնում եք, Վոր Լենինին «մշակելու» ընկ. Զինովյեվի այս յերկրորդ փորձն

ևս ավելի քան անհաջող պետք է համարել:

Ընկ. Զինովյեվը ճգնում է Լենինին «մշակելու» իր այս փորձերը քողարկել քմծիծաղով այն մասին, թե «չի կարելի սոցիալիզմ կառուցել մոզական գալագանով յերկու շաբաթում կամ յերկու ամսում»: Վախենամ թե ընկ. Զինովյեվին այդ քմծիծաղը պետք է «վատ խաղի ժամանակ լավ տեսք» ընդունելու համար: Ընկ. Զինովյեվը վճռակալ է այնպիսի մարդիկ գտել, Վորոնք պատրաստվում են սոցիալիզմ կառուցել յերկու շաբաթում, յերկու ամսում կամ յերկու տարում: Ինչո՞ւ նա չի տալիս այդպիսի մարդկանց անունը, յեթե նրանք առհասարակ գոյություն ունեն ընության մեջ: Բայց նա դրանց անունը չտվեց, Վորովհետև այդպիսի մարդիկ չկան ընության մեջ: Ընկ. Զինովյեվին կեղծ քմծիծաղը հարկավոր է յեկել նրա համար, Վոր Լենինին ու Լենինիզմը «մշակելու» իր «աշխատանքը» քողարկի:

Այսպես ուրեմն՝

ա) յինչևից իմպերիալիզմի որով զար-

գացման անհավասարաչափության որնն-
քից՝ Լենինն իր «Յեվրոպայի Միացյալ
Նահանգները լողունգի մասին» հիմնական
հոդվածում յեկեկ է այն յեղրակացության,
վոր կապիտալիստական առանձին յերկիրնե-
րում սոցիալիզմի հաղթությունը հնարա-
վոր է.

բ) առանձին յերկիրներում սոցիալիզմի
հաղթություն ասելով՝ Լենինը հասկանում
է իշխանության զբաղումը պրոլետարիատի
կողմից, կապիտալիստները եքսպրոպրիա-
ցիան և սոցիալիստական արտադրության
կազմակերպումը, ընդվորում այդ բոլոր
խնդիրները վնչ թե ինքնանպատակ են, այլ
միջոց, վորպեսզի ծառանանք մնացած, կա-
պիտալիստական աշխարհի դեմ և ոգնենք
բոլոր յերկիրները պրոլետարներին կա-
պիտալիզմի դեմ նրանց մղած պայքարում.

գ) ընկ. Ջինովյեվը փորձ արեց պոչա-
տելու լենինիզմի այս դրույթները և «մշա-
կելու» Լենինին՝ համապատասխան սպողի-
ցիոն բլոկի ներկայիս կիսամենչեիյան

դիրքի: Բայց այդ փորձը դուրս յեկավ մի
փորձ՝ անպետք միջոցներով:

Յես կարծում եմ, վոր հետագա մեկնա-
բանություններն այստեղ ավելորդ են:

III. ԽՍՀՄ-ՈՒՄ ՍՈՑԻԱԼԻՉՄ ԿԱՌՈՒՑԵԼՈՒ ՀԱՐՑԸ

Այժմ, ընկերներ, թույլ տվե՛ք անցնել ԽՍՀՄ-ուժ, մեր յերկրուժ, սոցիալիզմ կառուցելու հարցին:

ՈՊՈՁԻՑԻԱՅԻ «ՄԱՆՅՈՎՐՆԵՐԸ» ՅԵՎ ԼԵՆԻՆԻ
ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅԱՆ «ՆԱՅԻՈՆԱԼ-ՌԵՖՈՐՄԻՉՏԸ»

Ընկ. Տրոցկին իր ճառում հայտարարեց, թե Ստալինի ամենախոշոր սխալը մեկ յերկրուժ, մեր յերկրուժ, սոցիալիզմ կառուցելու հնարավորության թեորիան է: Այսպիսով, դուրս է գալիս, վոր խոսքը վճի թե մեր յերկրում սոցիալիզմ կառուցելու հնարավորության վերաբերյալ Լենինի թեորիայի մասին է, այլ Ստալինի ինչ-վոր, ամենքին անհայտ, «թեորիայի» մասին: Յեւ այդ այնպես եմ հասկանում, վոր ընկ.

Տրոցկին նստատակ է դրել պայքար մղելու Լենինի թեորիայի դեմ, բայց վորովհետեւ Լենինի դեմ բացահայտ պայքար մղելը վտանգավոր բան է, ապա նա վճռել է այդ պայքարը մղել Ստալինի «թեորիայի» դեմ պայքարելու ձևի տակ: Ընկ. Տրոցկին ուզում է դրանով իրեն համար հեշտացնել Լենինի դեմ մղվող պայքարը, այդ պայքարը քողարկելով Ստալինի «թեորիայի» իր քննադատությամբ: Վոր բանն իրոք այդպես է, վոր Ստալինն այստեղ գործչունի, վոր Ստալինի և վոչ մի «թեորիայի» մասին չի կարող խոսք լինել, վոր Ստալինը յերբեք հավակնություն չի ունեցել թեորիայի մեջ վորեւէ նոր բանի, այլ միայն այն բանին է ձգտել, վորպեսզի հեշտացնի Լենինի դեմ լիակատար հաղթանակը մեր կուսակցության մեջ, հակառակ ընկ. Տրոցկու՝ ռեվոլյուցիոնիստական ճիգերին, — այդ յես ստորև կաշխատեմ ցույց տալ: Իսկ այժմ նշենք, վոր ընկ. Տրոցկու հայտարարությունը Ստալինի «թեորիայի» մասին մի մանյովը է, խորամանկություն, յերկ-

չուտ ու անհաջող խորամանկություն այն հաշվով, վոր այդ խորամանկությամբ քուզարկի էր պայքարն առանձին յերկիրններում սոցիալիզմի հաղթանակելու լենինյան թեորիայի դեմ, պայքար, վոր սկիզբ է առել 1915 թվականից և շարունակվում է մինչև մեր որերը: Ընկ. Տրոցկու այդ պրիտմն արդյոք ազնիվ բանավեճի նշան է,— այդ մասին թող ընկերները դատեն:

Մեր յերկրում սոցիալիզմի կառուցման հնարավորության հարցի վերաբերյալ մեր կուսակցության վորոշումներն յեկակառ հանդիսանում են ընկ. Լենինի ծրագրային հայտնի աշխատությունները: Լենինի այդ աշխատություններում ասված է, վոր առանձին յերկիրներում սոցիալիզմի հաղթությունն իմպերիալիզմի պայմաններում հնարավոր է, վոր պրոլետարիատի դիկտատուրայի հաղթությունն այդ դիկտատուրայի տնտեսական պրոբլեմը լուծելու գործում ապահովված է, վոր մենք, ԽՍՀՄ-ի պրոլետարներս, ունենք այն ամենը, ինչ անհրաժեշտ ու բավական է լիակատար սո-

ցիալիստական հասարակություն կառուցելու համար:

Յեա հենց նոր ցիտատ բերի Լենինի հայտնի հոդվածից, վորտեղ նա առաջին անգամ հարց էր դնում առանձին յերկիրններում սոցիալիզմի հաղթության հնարավորության մասին, և վորն այդ պատճառով յեա չեմ կրկնի այստեղ: Այդ հոդվածը գրված է 1915 թվականին: Այդ հոդվածում ասված է, վոր առանձին յերկիրներում սոցիալիզմի հաղթությունը, պրոլետարիատի իշխանություն վերցնելը, կապիտալիստների եքսպրոպրիացիան և սոցիալիստական արտոդրության կազմակերպումը— հնարավոր են: Հայտնի յե, վոր ընկ. Տրոցկին հենց այն ժամանակ, նույն 1915 թվականին, մամուլում հանդես յեկավ Լենինի այդ հոդվածի դեմ մեկ յերկրում սոցիալիզմի լենինյան թեորիան անվանելով «ազգային սահմանափակության» թեորիա:

Հարց է առաջ դալիս, այստեղ ի՞նչ գործունի Ստալինի «թեորիան»:

Յեա այնուհետև, իմ ղեկուցման մեջ ցի-

տատ քերի Լինինի «Եկնոսովկան ու քաղաքա-
կանությունը պրոլետարիատի ղեկատարու-
ւոյի դարաշրջանում» հայտնի յերկէց, վոր-
տեղ ուղղակի և վորոշակի ասված է, վոր
ԽՍՀՄ-ի պրոլետարիատի հաղթությունը՝
պրոլետարիատի ղեկատարոււրայի տնտեսա-
կան պրոբլեմի իրականացման իմաստով՝
պետք և համարել ապահովված: Այդ յերկը
գրված և 1919 թվականին: Ահա այդ ցի-
տատը.

«Վորքան ել ստին, բամբասն բոլոր յերկերնե-
րի բուրժուաները և նրանց ուղղակի ու քողարկված
աջակէցները (և Ինտերնացիոնալի «սոցիալիստնե-
րը»), անտարակուսելի յե մուս. սնեստական հիւնական
պրոբլեմի սեսակէսից մեզանում պրոլետարիատի ղեկա-
սոււրային ապահովված է հաղբուրյունը, կոմունիզմի
հաղբուրյունը կապիսալիզմի դեմ: Ամբողջ աշխարհի
բուրժուազիան հենց այն պատճառով և կատարում
ու մոլեզնում բուրժուազի դեմ, ուղղակի արջա-
վանքներ, դավադրություններ և այլն կաղմակերպում
բուրժուազի դեմ, վոր նա հիւանդի հասկանում է
հասարակական սնեստարյան վեակառուցման մեջ մե-
հաղբուրյան անխուսափելիությունը, յերե մեզ չնգմն

ուսգմական ուժով: Իսկ մեզ այդ ձևով ճգմել նրան
չի հաջողի»¹ (Լինին, հ. XXVI, էջ 350):

Ինք տեսնում եք, վոր Լինինն այստեղ
ուղղակի խոսում է ԽՍՀՄ-ի պրոլետարիատի
հաղթության հնարավորության մասին հա-
տարակազան տնտեսության վերակառուցման
գործում, պրոլետարիատի ղեկատարոււրայի
տնտեսական պրոբլեմի լուծման գործում:

Հայտնի յե, վոր ընկ. Տրոցկին ու ուս-
ղիցիան ամբողջությամբ առած՝ համաձայն
չեն այդ ցիտատում տրված հիմնական
գրույթները հետ:

Հարց և ծագում, ել այստեղ ի՞նչ գործ
ունի Ստալինի «թեորիան»:

Յես ցիտատ քերի, վերջապես, Լինինի
հայտնի բրոշյուրից, «Կոոպերացիայի մասին»
բրոշյուրից, վորը գրված է 1923 թվակա-
նին: Այդ ցիտատում ասված է.

«Եսկապես վոր, պետության իշխանությունը
արտադրության բոլոր խոշոր միջոցները վրա, պե-
տության իշխանությունը պրոլետարիատի ձեռքին,

¹ Ընդգծումն իմն է: Ի. Սս.:

այդ պրոլետարիատը դադինքը բազմամիլիոն մանր
ու մանրագույն գյուղացիները հետ, դեկավարու-
թյան ապահովումը այդ պրոլետարիատին գյուղացի-
ության վերաբերմամբ և այլն, — միթե սա այն ա-
մենը չէ, ինչ հարկավոր է, վորպեսզի կոոպերացիա-
յից, լոկ միմիայն կոոպերացիայից, վորը մենք առաջ-
նկը քամահրում էյինք վորպես չարչիական և
վորը վորոշ կողմից իրավունք ունենք քամահրելու
այժմ նեպի որով նույնպես, — միթե սա այն ամենը
չէ, ինչ անհրաժեշտ է լիակատար սոցիալիստական հա-
սարակութուն կառուցելու համար: Սա դեռևս սոցի-
ալիստական հասարակության կառուցում չէ, բայց
սա այն ամենն է, ինչ անհրաժեշտ ու բավական
է այդ կառուցման համար»¹ (Լենին, հ. XVIII, մ. 2,
հջ 140):

Դուք տեսնում եք, վոր այս ցիտատը վոչ
մի կասկած չի թողնում մեր յերկրում սո-
ցիալիզմ կառուցելու հնարավորության մա-
սին:

Դուք տեսնում եք, վոր այս ցիտատում
թվարկված են մեր յերկրում սոցիալիստական
տնտեսաւթյուն կառուցելու գլխավոր գոր-
ծոնները — պրոլետարական իշխանություն,

¹ Ընդգծումն իմն է. Ս.:

խոշոր արտադրություն պրոլետարական իշ-
խանության ձեռքին, պրոլետարիատի ու գյու-
ղացիության դաշինք, պրոլետարիատի դեկա-
վարություն այդ դաշինքում, կոոպերացիա:

Վերջերս, ՀամԿԿ XV կոնֆերենցիայում,
ընկ. Տրոյկին փորձում էր այդ ցիտատին
հակադրել Լենինից բերած մի ուրիշ ցի-
տատ, վորտեղ խոսվում է այն մասին, վոր
«Պորհրդային իշխանություն» պլյուս ելեկ-
տրիֆիկացիա — սոցիալիզմ և»: Բայց այդ
ցիտատներն իրար հակադրել՝ նշանակում
է ինքավթյուրել Լենինի «Կոոպերացիայի
մասին» բրոշյուրի հիմնական իմաստը: Մի-
թե ելեկտրիֆիկացիան խոշոր արտադրու-
թյան բաղկացուցիչ մասը չէ, և միթե նա
մեր յերկրում առհասարակ հնարավոր է ա-
ռանց պրոլետարական իշխանության ձեռ-
քում կենտրոնացված խոշոր արտադրու-
թյան: Պարզ չէ՞ արդյոք, վոր «Կոոպերացիայի
մասին» բրոշյուրում Լենինի խոսքերը խո-
շոր արտադրության՝ իբրև սոցիալիզմի կա-
ռուցման գործոններից մեկի՝ մասին — իրենց
մեջ ելեկտրիֆիկացիան էլ են ներառում:

Հայտնի յև, վոր սպողիցիան շատ թե
քիչ բացահայտ, իսկ ավելի հաճախ գաղ-
տազողի պայքար ե մղում Լենինի «Կոսպե-
րացիայի մասին» ըրողութից վերցրած այդ
ցիտատում շարադրված հիմնական դրույթ-
ների դեմ:

Հարց ե ծագում, ել այստեղ ի՞նչ զործ
ունի Ստալինի «Թեորիան»:

Սրանք են լենինիզմի հիմնական դրույթ-
ները մեր յերկրում սոցիալիզմի կառուց-
ման հարցում:

Կուսակցութունը պնդում ե, վոր լենինի-
զմի այդ դրույթներին արմատապես հակա-
սում են ընկ. Տրոցկու ե սպողիցիոն բլոկի
հայտնի դրույթներն այն մասին, թե «սո-
ցիալիզմի շինարարութունն աղգային-պե-
տական շրջանակներում անհնարիմ ե», թե
«մեկ յերկրում սոցիալիզմի թեորիան ազգային
սահմանափակությամբ բնութակամ աղգարե-
ցումն ե», թե «Ռուսաստանի բանվոր դասա-
կարգը առանց յեվրոպական պրոլետարիա-
տի պետական ուղղակի ոժանդակության

չի կարողանա իշխանությամբ գլուխ մեղալ»
(Տրոցկի):

Կուսակցութունը պնդում ե, վոր սպո-
լիցիոն բլոկի այդ դրույթները սոցիալ-դե-
մոկրատական թեքման արտահայտութուն
են հանդիսանում մեր կուսակցության մեջ:

Կուսակցութունը պնդում ե, վոր ընկ.
Տրոցկու ֆորմուլան «յեվրոպական պրոլե-
տարիատի պետական ուղղակի ոժանդակու-
թյան» մասին՝ լենինիզմից լիովին խզվելու
ֆորմուլա յե: Վորովհետև, ի՞նչ ե նշանա-
կում մեր յերկրում սոցիալիզմի կառուցումը
կախման մեջ դնել «յեվրոպական պրոլե-
տարիատի պետական ուղղակի ոժանդակու-
թյունից»: Հասյա ի՞նչ անել, յեթե յեվրո-
պական պրոլետարիատին չհաջողվի մերձա-
վորադույն տարիներում վերցնել իշխանու-
թյունը: Մեր հեղափոխութունը կարճոգ ե
արդյոք Արևմուտքում հեղափոխության հաղ-
թանակին սպասելով՝ անորոշ ժամանակի ըն-
թացքում դատարկ տեղը պատվել: Կարելի՞
յե արդյոք հույս դնել, վոր մեր յերկրի
բուրժուազիան կհամաձայնի սպասել հե-

դափոխութեան հաղթութեանն Արևմուտքում,
հրաժարվելով իր աշխատանքից և իր պայ-
քարից մեր տնտեսութեան սոցիալիստական
տարրերի դեմ: Ընկ. Տրոցկու այդ ֆորմու-
լայից չէ՞ բխում արդյոք իր դիրքերը մեր
տնտեսութեան կապիտալիստական տարրե-
րին աստիճանաբար հանձնելու հեռանկարը
և հետո Արևմուտքում հաղթական հեղափո-
խութեան ձգձգվելու դեպքում մեր կուսակ-
ցութեան՝ իշխանությունից հեռանալու հե-
ռանկարը:

Պարզ չէ՞ արդյոք, վոր մենք այստեղ
գործ ունենք յերկու բոլորովին տարբեր
գծերի հետ, վորոնցից մեկը կուսակցութեան
ու լենինիզմի գիծն է, իսկ մյուսը՝ ոպոզի-
ցիայի ու սրոցկիզմի գիծը:

Յես իմ ղեկուցման մեջ հարցրի ընկ.
Տրոցկուն և շարունակում եմ հարցնել մի-
թե դա ճիշտ չէ, վոր առանձին յերկիրներում
սոցիալիզմի հաղթութեան հնարավորու-
թեան մասին Լենինի թեորիան ընկ. Տրոց-
կին 1915 թ. վորակում էր իբրև «ագ-
գային սահմանափակութեան» թեորիա: Բայց

յես պատասխան չստացա: Ինչո՞ւ: Մի՞թե լու-
րու ֆիզուրան բանավեճի մեջ ցուցարե-
վող արիութեան նշանն է այստեղ:

Յես, այնուհետև, հարցրի ընկ. Տրոցկուն
և շարունակում եմ հարցնել մի՞թե դա ճիշտ
չէ, վոր նա սոցիալիզմի կառուցման թեո-
րիայի դեմ «ազգային սահմանափակութեան»
վերաբերյալ մեղադրանքը կրկնեց բոլոր-
ովին մոտիկ անցյալում, 1926 թ. սեպ-
տեմբերին, ոպոզիցիային ուղղած իր հայա-
նի վավերագրի մեջ: Բայց յես այս անգամ
ել պատասխան չստացա: Ինչո՞ւ: Արդյոք
վի՞չ այն պատճառով, վոր լուրթեան ֆիզու-
րան նույնպես յուրատեսակ «մանյովը» է
հանդիսանում ընկ. Տրոցկու մոտ:

Ինչի՞ մասին է խոսում այս ամենը:

Այն մասին, վոր ընկ. Տրոցկին մեր
յերկրում սոցիալիզմ կառուցելու հիմնական
հարցում մնում է լենինիզմի դեմ մղվող
պայքարի իր հին դիրքերում:

Այն մասին, վոր ընկ. Տրոցկին, քաջու-
թյուն չունենալով ուղղակի հանդես գալու
լենինիզմի դեմ, փորձում է իր այդ պայ-

քարն սքողել Ստալինի դոյությունն հունեցող
«Թեորիայի» քննադատությամբ:

Անցնենք մի ուրիշ «մանեվրողի», ընկ.
Կամենսկին: Նա, յերևի, վարակվել է ընկ.
Տրոցկուց և սկսել է նույնպես մանեվրել
Բայց նրա մանյովրն ստացվել է ավելի
կռպիտ, քան ընկ. Տրոցկուենը: Յեթե ընկ.
Տրոցկին փորձում էր միմիայն Ստալինին մե-
ղադրել, ապա ընկ. Կամենսկի վերջրեց ու
մեղադրանք շարտեց ամբողջ կուսակցու-
թյանը, հայտարարելով, թե նա, այսինքն՝
կուսակցությունը, «միջազգային հեղափո-
խական հեռանկարը նենգափոխում է ազ-
գային-ոեֆորմիստական հեռանկարով»: Չե-
վի՞ք հաճի արդյոք, մեր կուսակցությունը,
բանից դուրս է գալիս, միջազգային հեղա-
փոխական հեռանկարը նենգափոխում է ազ-
գային-ոեֆորմիստական հեռանկարով: Բայց
վորովհետև մեր կուսակցությունը Լե-
նինի կուսակցությունն է, վորովհետև նա
սոցիալիզմի շինարարության մասին իր
վճիռներում ամբողջությամբ ու լիովին հեն-
վում է Լենինի հայտնի դրույթների վրա,

ապա դուրս է գալիս, վոր սոցիալիզմի շի-
նարարության լենինյան թեորիան ազգա-
յին-ոեֆորմիզմի թեորիան է: Լենինը՝
«ազգային-ոեֆորմիստ» — ահա թե ինչ հի-
մարությամբ է մեզ հյուրասիրում ընկ. Կա-
մենսկի:

Մեր կուսակցությունն արդյոք վորևե
վճիռ ունի՞ մեր յերկրում սոցիալիզմ կա-
ուուցելու հարցի մասին: Այո, ունի, և նույն-
իսկ շատ վորոշակի վճիռներ: Յե՞րբ է ըն-
դունել կուսակցությունն այդ վճիռները:
Նա դրանք ընդունել է մեր կուսակցության
XIV կոնֆերենցիայում 1925 թ. ապրիլին:
Յես նկատի ունեմ XIV կոնֆերենցիայի
հայտնի բանաձևը ԿԻՊ. Ի աշխատանքի և
մեր յերկրի սոցիալիստական շինարարու-
թյան մասին: Լենինյան է արդյոք այդ
բանաձևը: Այո, լենինյան է, վորովհետև դրա
համար մեզ կարող են յերաշխավորել այն-
պիսի իրազեկ մարդիկ, ինչպես ընկ. Չինով-
յեվն է, վորը XIV կոնֆերենցիայում գե-
կուցում էր ի պատգամաւորյուն այդ բանա-
ձևի, և ընկ. Կամենսկի, վորը նախագահում էր

այդ կոնֆերենցիայում և վորը ձայն է տվել այդ բանաձևի ոգտին:

Իսկ ինչո՞ւ այն ժամանակ ընկ. ընկ. Կամենեֆը ու Զինովյեվը չաշխատեցին բռնել կուսակցության հակասությունները, նրա տարընթացությունը XIV կոնֆերենցիայի բանաձևի հետ մեր յերկրում սոցիալիզմ կառուցելու մասին, վորը (բանաձևը), ինչպես հայտնի յե, ընդունվեց միաձայն:

Թվում է, թե դրանից ել հեշտ բան. կուսակցությունը հատուկ բանաձև ունի սոցիալիզմի կառուցման հարցի մասին, այդ բանաձևի ոգտին ձայն են տվել Կամենեֆը ու Զինովյեվը, այդ յերկու ընկերներն էլ կուսակցությանը մեղադրում են նացիոնալ-ռեֆորմիզմի միջ, — ինչո՞ւ այդ ընկերները չպատճառաբանեցին կուսակցական այնպիսի մի կարևոր վավերագրից յեղնելով, ինչպիսին XIV կոնֆերենցիայի բանաձևն է, վորը խոսում է մեր յերկրում սոցիալիզմ կառուցելու մասին և վորը, ակնհեր է, սկզբից մինչև վերջը լենինյան է:

Դուք արդյոք ուշադրություն դարձրի՞ք,

վոր ոպողիցիան առհասարակ, Կամենեֆը առանձնապես շրջանցում էյին XIV կոնֆերենցիայի բանաձևը, ինչպես կատուն տաք քաշովին: (Մի՞ծաղ): Վճրտեղից է, վոր նրանք այդպես վախենում են XIV կոնֆերենցիայի բանաձևից, վորն ընդունվել էր ընկ. Զինովյեվի զեկուցման առթիվ և անցել ընկ. Կամենեֆի գործոն մասնակցությամբ: Ինչո՞ւ Կամենեֆը ու Զինովյեվը վախենում են նույնիսկ հարևանցի հիշատակել այդ բանաձևի մասին: Մի՞թե նա, այդ բանաձևը, չի խոսում մեր յերկրում սոցիալիզմ կառուցելու մասին: Մի՞թե սոցիալիզմի կառուցման հարցը մեր դիսկուսիայի հիմնական վիճելի հարցը չէ:

Այստեղ ի՞նչն է բանը:

Հենց այն, վոր ընկ. ընկ. Կամենեֆը ու Զինովյեվը, 1925 թվականին XIV կոնֆերենցիայի բանաձևի կողմնակից լինելով՝ հետո հրաժարվեցին այդ բանաձևից, հրաժարվեցին, ասել կուզի, լենինիզմից, անցան արոցկիզմի կողմը, և այժմ նրանք վախենում են թեկուզ հարևանցիորեն շոշափել

այդ բանաձևը, յերկուզ կրելով մերկաց-
վելուց:

Ինչի՞ մասին ե խոսում այդ բանաձևը:
Ահա մի ցիտատ այդ բանաձևից.

«Ընդհանրապես սոցիալիզմի հաղթությունը (վազ
վերջնական հաղթության իմաստով) անպայման հնա-
րավոր է մեկ յերկրում»:

Յեղ ախուհետև.

«... Հասարակական ուղղակի հակադիր յերկու
սխտեմների առկայությունը կապիտալիստական ըր-
կազի, աճստական ճնշման ուրիշ ձևերի, զինված
ինտերվենցիայի, պետավրացիայի մշտական սպառ-
նալիք են առաջ բերում Սոցիալիզմի վերջնական հաղ-
թություն միակ յերաշխիքը, այսինքն յերաշխիքը
պետավրացիայի դեմ, հետևաբար, հանդիսանում է
սոցիալիստական հաղթական հեղափոխությունը մի
շարք յերկրներում: Մրանից լինավ չի բղխում, քե
անհնար է լիակատար սոցիալիստական հասարակու-
թյան կառուցումը այնպիսի հետամնաց մի յերկրում,
ինչպիսին Ռուսաստանն է, առանց ախիսիկա-անաե-
սակննի կողմից ավելի զարգացած յերկրներին օգնե-
սական ոգնություն»! (Տրոյկի): Պերմանենտ հեղափո-
խության տրոյկիստական թեորիայի բաղկացուցիչ

1 Ընդդժումն իմն է. Ի. Սս.:

մասն այն պնդումն է, թե Վեռուսաստանում սոցիա-
լիստական աճստության իսկական վերելքը հնարա-
վոր կլառնա միայն Յեվրոպայի կարևորագույն յեր-
կրներում պրոլետարիատի հաղթությունից հետո»
(Տրոյկի, 1922 թ.), մի պնդում, վորը ներկա ժամա-
նակաշրջանում ԽՍՀՄ-ի պրոլետարիատին ֆուտայիս-
տական պատկերացման և դատապարտումն նմանորի-
նակ թեորիաների դեմ բնկ. Լենինը գրում էր. «Ան-
վերջորեն շարուն է նրանց այն փաստարկը, վոր
նրանք անշիր հե տրեկ արեմտա-յիվրոպական սո-
ցիալ-դեմոկրատիայի զարգացման ժամանակ է վորի
եյությունն այն է, թե մենք չենք աճել սոցիալիզմի
հասնելու չափ, թե մեղանում չկան, ինչպես նրան-
ցից զանազան «գիտնական» պարոններ են արտա-
հայտում, որ յեկախի նախադրյալներ սոցիալիզմի»
համար (Դիտոլություններ Սոխանովի մասին)»
(Ռեկ XIV կոնֆերենցիայի բանաձևը «Կ-միտեռնի
և Ռ-ի(բ)ի խնդրներին մասին ԿԻՖԿ ի ընդլայնված
պլենումի կապակցությամբ»):

Դուք տեսնում եք, վոր XIV կոնֆերեն-
ցիայի բանաձևը մեր յերկրում սոցիալիզմ
կատուցելու հնարավորություն հարցում լե-
նինիզմի ունեցած հիմնական գրոյթներին
ճշգրիտ շարադրանքն է:

Դուք տեսնում եք, վոր բանաձևի մեջ
տրոյկիզմը վորակվում է իրրև հակադրու-

Թյուն լենինիզմին, իսկ բանաձևի մի շարք
թեզիսները յեւնուժ են արոցկիզմի հիմունք-
ների ուղղակի բացասումից:

Գուք տեսնում եք, վոր բանաձևն ամ-
բողջությամբ արտացոլում է այն վեճերը,
վոր այժմ նորից տեղի ունեցան մեր յերկ-
րում սոցիալիստական հասարակություն կա-
ռուցելու հարցում:

Գուք գիտեք, վոր իմ գեկուցումը
կառուցված էր այդ բանաձևի դեկալարող
դրույթների հիմքի վրա:

Գուք հիշում եք, յերևի, վոր յես իմ գե-
կուցման մեջ հատկապես հիշատակեցի XIV
կոնֆերենցիայի բանաձևը, ընկ. ընկ. Կա-
մենեվին և Զինովյեվին մեղադրելով այդ
բանաձևը խախտելու համար, այդ բանա-
ձևից նահանջելու համար:

Հապա ինչո՞ւ ընկ. ընկ. Կամենեվն ու Զի-
նովյեվը չփորձեցին ցրել այդ մեղադրանքը:
Այստեղ ինչո՞ւն է դադանիքը:

Գաղտնիքն այստեղ նրանումն է, վոր
Կամենեվն ու Զինովյեվը վաղուց արդեն

հրաժարվել են այդ բանաձևից և, հրաժար-
վելով՝ անցել արոցկիզմի կողմը:

Վորովհետև յերկուսից մեկը. կա՛մ XIV
կոնֆերենցիայի բանաձևը լենինյան չէ,—
և այն ժամանակ ընկ. ընկ. Կամենեվն ու
Զինովյեվը, ձայն տալով այդ բանաձևի ոգ-
տին, լենինիստներ չէին. կա՛մ այդ բանա-
ձևը լենինյան է,—և այն ժամանակ ընկ.
ընկ. Կամենեվն ու Զինովյեվը, կտրելով կա-
պերն այդ բանաձևից, դադարել են լենի-
նիստներ լինելուց:

Այստեղ միքանի հոետորներ (նույն թվում,
կարծեմ, ընկ. Ռիդեն) ասում էին, վոր վնչ
թե Զինովյեվն ու Կամենեվն են անցել դեպի
արոցկիզմ, այլ, ընդհակառակը, Տրոցկին է
անցել Զինովյեվի ու Կամենեվի կողմը: Այդ
ամենը դատարկ բաներ են, ընկերներ: XIV
կոնֆերենցիայի բանաձևից Կամենեվի ու
Զինովյեվի հրաժարվելու փաստն ուղղակի
ապացույց է այն բանի, վոր հենց Կամ-
ենեվն ու Զինովյեվն են անցել արոցկիզմի
կողմը:

Այսպես ուրեմն.

Ո՞վ և հրաժարվել ԽՍՀՄ-ում սոցիալիզմ
կառուցելու հարցում լենինյան գծից, վորը
ձևակերպված և ՀամԿԿ XIV կոնֆերենցիայի
բանաձևում: Դուրս և գալիս, վոր ընկ. ընկ.
Կամենեֆը ու Զինովյեվը:

Ո՞վ և «միջազգային հեղափոխական հե-
ռանկարը նենգափոխել» սրոցկիզմով: Դուրս
և գալիս, վոր ընկ. ընկ. Կամենեֆը ու Զի-
նովյեվը:

Յեթե այժմ Կամենեֆը արմկում ու ալա-
դակում և մեր կուսակցության «նացիոնալ-
ոեֆորմիզմի» մասին, ապա այդ այն պատ-
ճառով, վոր նա փորձում և դրանով ընկեր-
ների ուշադրությունը հեռացնել իր մեղան-
չումից և մեղքն ուրիշի վրա պցել:

Ահա թե ինչու մեր կուսակցության
«նացիոնալ-ոեֆորմիզմի» վերաբերյալ ընկ.
Կամենեֆի «մանյովըը» մի հնարանք և, տգեղ
ու կոպիտ հնարանք այն ակնկալումով, վոր
մեր կուսակցության «նացիոնալ-ոեֆորմիզ-
մի» մասին աղաղակելով քողարկի իր հրա-
ժարումը XIV կոնֆերենցիայի բանաձևից,

իր հրաժարումը լենինիզմից, իր անցումը
սրոցկիզմի կողմը:

ՄԵՆՔ ԽՍՀՄ-ՈՒՄ ԿԱՌՈՒՑՈՒՄ ԵՆՔ
ՅԵԿ ԿԱՌՈՂ ԵՆՔ ԿԱՌՈՒՑԵԼ
ՍՈՑԻԱԼԻՋՄԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԲԱԶԱՆ

1) Յես իմ ղեկուցման մեջ ասում եյի,
վոր սոցիալիզմի քաղաքական բազան մեղա-
նում արդեն ստեղծված և, դա պրոլետարիա-
տի ղեկատուության և: Յես ասում եյի, վոր
սոցիալիզմի ճեփեսական բազան դեռ ընավ
ստեղծված չէ և այն դեռ պետք և ստեղծել:
Յես, այնուհետև, ասում եյի, վոր հարցն
այդ պատճառով այսպես և դրված. արդյոք
հնարավորություն ունենք մեր սեփական
ուժերով կառուցելու սոցիալիզմի անտեսա-
կան բազան մեր յերկրում: Յես ասում
եյի, վերջապես, վոր, յեթե այդ հարցը փո-
խադրենք դասակարգայինի, ապա նա հետև-
յալ տեսքը կընդունի. արդյոք հնարավո-
րություն ունենք մեր սեփական ուժերով
հաղթահարելու մեր, խորհրդային, բուրժու-
ալիային:

Ընկ. Տրոցկին իր ճառում պնդում է, թե, խոսելով ԽՍՀՄ-ի բուրժուազլային հաղթահարելու մասին, յես նկատի ունեյի նրան քաղաքականապես հաղթահարելը: Այդ սխալ է, իհարկէ: Դա ընկ. Տրոցկու Փրակցիոն գայթակղությունն է: Իմ գեկուցումից յիբեվում է, վոր, խոսելով ԽՍՀՄ-ի բուրժուազլային հաղթահարելու մասին, յես նկատի ունեյի նրան անտեսապես հաղթահարելը, վորովհետեւ քաղաքականապես նա արդեն հաղթահարված է:

Ի՞նչ է նշանակում ԽՍՀՄ-ի բուրժուազլային անտեսապես հաղթահարել: Կամ այլ կերպ՝ ի՞նչ է նշանակում ԽՍՀՄ-ում սոցիալիզմի անտեսական բազա ստեղծել:

«Սոցիալիզմի անտեսական բազա ստեղծել՝ դա նշանակում է գյուղատնտեսությունը սոցիալիստական ինդուստրիայի հետ մեկ ամբողջական անտեսության մեջ գողել, գյուղատնտեսությունը սոցիալիստական ինդուստրիայի ղեկավարմանը յինթարկել, գյուղատնտեսության ու ինդուստրիայի արտադրանքների ուղղակի փոխանակման հիման վրա կարգի գցել հարաբերությունները քաղաքի ու գյուղի միջև, փակել ու լիկվիդացիայի յեմթարկել այն բոլոր

կանալները, վորոնց ոգնությամբ ծնվում են դասակարգերը և ծնվում է, ամենից առաջ, կապիտալը, վերջիվերջո, ստեղծել արտադրության ու բաշխման սյնալիսի պայմաններ, վորոնք ուղղակի ու անմիջականորեն տանում են դեպի դասակարգերի վոչնչացում» (տես Ստալինի գեկուցումը ԿիԳԿ-ի VII ընդլայնված պլենումում):

Ահա թե իմ գեկուցման մեջ յես ինչպես էյի բնորոշում սոցիալիզմի անտեսական բազայի եյությունը ԽՍՀՄ-ում:

Այդ բնորոշումը սոցիալիզմի «անտեսական եյության», անտեսական բազայի» այն բնորոշման ճշգրիտ շարադրանքն է, վոր լենինն է տվել «Պարենհարկի մասին» բրոշյուրի իր հայտնի ուրվագծի մեջ:

Ճիշտ է արդյոք այդ բնորոշումը, և կարո՞ղ ենք արդյոք մենք հուսալ, թե հնարավոր է սոցիալիզմի անտեսական բազայի կառուցումը մեր յերկրում, — ահա թե վորն է այժմ մեր տարածայնությունների հիմնական հարցը:

Ընկ. Տրոցկին նույնիսկ չըշափեց այդ հարցը: Նա պարզապես դանց արավ այն,

ըստ յերևութին գտնելով, վոր ավելի խոհեմություն կլինի լուր:

Իսկ վոր մենք կառուցում ենք և կարող ենք կառուցել սոցիալիզմի տնտեսական բաղան, այդ յերևում է թեկուզ նրանից, վոր

ա) Մեր հանրայնացված արտադրությունը խոշոր և միավորված արտադրություն է, այնինչ չհանրայնացված արտադրությունը մեր յերկրում մանր ու ցիրուցան արտադրություն է, ընդվորում հայտնի յե, վոր խոշոր, այն էլ միավորված արտադրության գերազանցությունը մանր արտադրության հանդեպ՝ անվիճելի փաստ է:

բ) Մեր հանրայնացված արտադրությունն արդեն ղեկավարում է և սկսում է իրեն յենթարկել մանր արտադրությունը, միևնույն է, խոսքը վերաբերում է արդյոք քաղաքային մանր արտադրությանը, թե գյուղականին:

գ) Մեր տնտեսության սոցիալիստական տարրերի՝ կապիտալիստական տարրերի դեմ մղած պայքարի ճակատում՝ առաջիններն ուժերի անկասկածելի գերակշռություն ու-

նեն յերկրորդների հանդեպ և քայլ առ քայլ առաջ են շարժվում՝ հաղթահարելով մեր տնտեսության կապիտալիստական տարրերին ինչպես արտադրության ընագավառում, այնպես էլ շրջանառության ընագավառում:

Ել յես չեմ խոսում ուրիշ գործոնների մասին, վորոնք տանում են դեպի մեր տնտեսության սոցիալիստական տարրերի հաղթությունը կապիտալիստական տարրերի դեմ:

Ի՞նչ հիմքեր կան յենթադրելու, թե մեր տնտեսության կապիտալիստական տարրերին հաղթահարելու պրոցեսն այսուհետև էլ չի շարունակվի:

2) Ընկ. Տրոցկին իր ճառում ասում էր.

«Ստալինն ասում է, թե մենք սոցիալիզմի կառուցում ենք իրականացնում, այսինքն՝ ձգտում ենք դասակարգերի ու պետության վոչնչացման, այսինքն՝ հաղթահարում ենք մեր բուրժուազիային: Այո, ընկերներ, բայց չի՞ վոր պետությանը բանակ է հարկավոր արտաքին թշնամիների դեմ» (ցիտատը բերում եմ սղագրությունից: Ի. Սս.):

Այդ ի՞նչ է նշանակում. վերն է այս ցի-

տառի բնատուր։ Այս ցիտատից կարելի յե
միայն մեկ յեղբակացութուն անել։ Վորով-
հետև սոցիալիզմի տնտեսական բազայի
կառուցումը նշանակում է դասակարգերի ու
պետութայան վոչնչացում, և վորովհետև բա-
նակը մեզ այնուամենայնիվ կհարկավորվի
սոցիալիստական հայրենիքը պաշտպանելու
համար, այնինչ բանակն առանց պետու-
թյան անհնարին է (այսպես է կարծում
ընկ. Տրոյկին),— ապա դուրս է գալիս, վոր
մենք սոցիալիզմի տնտեսական բազա կա-
ռուցել չենք կարող մինչև այն մոմենտը,
քանի դեռ չի անհետացել սոցիալիստական
հայրենիքը զինված կերպով պաշտպանելու
անհրաժեշտութունը։

Այս, ընկերներ, բոլոր հասկացողութուն-
ները խառնաշփոթումն է։ Կամ այստեղ պե-
տութուն ասելով հասկացվում է պարզա-
պես սոցիալիստական հասարակութայն զին-
ված պաշտպանութայն սպարատ, մի բան,
վոր անհեթեթ է, վորովհետև պետութունն,
ամենից առաջ, մեկ դասակարգի գործիքն է
մյուս դասակարգերի դեմ, ընդվորում, ինք-

նին հասկանալի յե, վոր քանի դասակար-
գեր չկան, պետութուն էլ չի կարող լինել։
Կամ սոցիալիստական հասարակութայն
պաշտպանութայն բանակն այստեղ մտածելի
չե առանց պետութայն առկայութայն, մի բան,
վոր այնուամենայնիվ անհեթեթ է, վորով-
հետև թեորիապես լիովին կարելի յե հասարա-
կութայն այնպիսի վիճակ թույլատրել, վորի
ժամանակ չկան դասակարգեր, չկա պետու-
թյուն, բայց կա զինված ժողովուրդ, վորն
իր անդասակարգ հասարակութունը պաշտ-
պանում է արտաքին թշնամիներից։ Սոցիո-
լոգիան քիչ որինակներ չի տալիս այն բա-
նի, վոր մարդկութայն պատմութայն մեջ
յեղել են հասարակութուններ, վորոնք դա-
սակարգեր չեն ունեցել, պետութուն չեն
ունեցել, բայց այսպես թե այնպես պաշտ-
պանվել են արտաքին թշնամիներից։ Նույն
բանը պետք է ասել ապագա անդասակարգ
հասարակութայն մասին, վորը, դասակար-
գեր ու պետութուն չունենալով, կարող է
այնուամենայնիվ սոցիալիստական միլիցիա
ունենալ, վորն անհրաժեշտ է արտաքին

Թշնամիներէց պաշտպանվելու համար: Յեւ
քիչ հաժանական եմ համարում, վոր մեզա-
նում բանը կարողանա հասնել այդպիսի
վիճակի, վորովհետև կասկածի յենթակա չե,
վոր սոցիալիստական շինարարութեան հա-
ջողութեանները մեր յերկրում, իսկ մասնա-
վանդ սոցիալիզմի հաղթութեանն ու գասա-
կարգերի վոչնչացումը, — սրանք համաշխարհ-
հային-պատմական նշանակութեան ունեցող
այնպիսի փաստեր են, վորոնք չեն կարող
առաջ չբերել կապիտալիստական յերկիր-
ների պրոլետարների հզոր ձգտումը դեպի
սոցիալիզմ, վորոնք չեն կարող հեղափոխա-
կան պոթիկումներ առաջ չբերել ուրիշ յեր-
կիրներում: Բայց թեորեապես լիովին թույ-
լատրելի յե հասարակութեան այնպիսի վի-
ճակ, վորի ժամանակ մտածելի յե սոցիա-
լիստական միլիցիայի գոյութեանը առանց
գասակարգերի ու պետութեանների առկա-
յութեան:

Ասենք, այս հարցը վորոշ չափով լուսա-
բանված է մեր կուսակցութեան ծրագրում:
Ահա թե այնտեղ ինչ է ասված.

«Գարմիր բանակը, իբրև պրոլետարական դիկտա-
տուրայի ղեկը, պետք է անհրաժեշտաբար ունենա
բացահայտորեն գասակարգային բնույթ, այսինքն՝
կազմվի բացառապես պրոլետարիատից և գուռոսցի-
ութեան՝ նրան մտակի կիսապրոլետարական խավերից:
Ն՝ անուրիմակ դասակարգային բանակը դասակարգերի
վոչնչացման կապակցութեամբ միայն կփոխարկի ճա-
մաժողովրդական սոցիալիստական միլիցիայի»¹ (տես
Համի (բ) Ծրագրերը):

Ընկ. Տրոցկին, ըստ յերևութին, մտա-
ցել է մեր ծրագրի այդ կետը:

3) Ընկ. Տրոցկին իբր ճառի մեջ խոսում
էր համաշխարհային կապիտալիստական
անտեսութեանն սր մեր ժողովրդական անտե-
սութեան ունեցած կախման մասին և հավա-
տացնում էր, թե «մեկուսացած ռազմական
կոմունիզմից մենք ավելի ու ավելի գալիս
ենք դեպի սերտաճում համաշխարհային
անտեսութեան հետ»:

Այսպիսով, դուրս է գալիս, վոր մեր ժո-
ղովրդական անտեսութեանը կապիտալիս-
տական ու սոցիալիստական տարրերի

¹ Ընդգծումն իմն է: Ս. Ս.,

իր պայքարով մեկտեղ սեփականում և համաշխարհային կապիտալիստական տնտեսութեան հետ: Յես խոսում եմ կապիտալիստական համաշխարհային տնտեսութեան մասին, վերջինս երևում է մեզ ներկա մոմենտում ուրիշ համաշխարհային տնտեսութեան դոյութեան չունի:

Դա սխալ է, ընկերներ: Դա անհեթեթութեանն է: Դա ընկ. Տրոյկու Փրակցիոն դայթակդութեանն է:

Վոչ վոք չի ժխտում, վոր դոյութեանն ունի մեր ժողովրդական տնտեսութեան կախումը համաշխարհային կապիտալիստական տնտեսութեանից: Այդ բանը վոչ վոք չի ժխտել և չի ժխտում, ինչպես նաև վոչ վոք չի ժխտում, վոր դոյութեանն ունի յուրաքանչյուր յերկրի և յուրաքանչյուր ժողովրդական տնտեսութեան կախումը միջազգային կապիտալիստական տնտեսութեանից, չբացառելով նաև ամերիկական ժողովրդական տնտեսութեանը: Բայց այդ կախումը յեթևատեք է: Վոչ միայն մեր արձատեսութեանն և կախումը կապիտալիստա-

կան յերկրներից, այլև կապիտալիստական յերկրները կախում են մեր տնտեսութեանից, մեր նավթից, մեր հացից, մեր փայտեղենից, վերջապես, մեր անձայրածիր շուկայից: Մենք, ասենք, վարկեր ենք ստանում «Մտանդարտ-Ոյլից»: Վարկեր ենք ստանում գերմանական կապիտալիստներից: Բայց այդ բաները մեր գեղեցիկ աչքերի համար չենք ստանում, այլ՝ վերջինս կապիտալիստական յերկրները կարիք ունեն մեր նավթին, մեր հացին, մեր շուկային՝ սարքավորում վաճառահանելու համար: Չի կարելի մոռանալ, վոր մեր յերկրն աշխարհի մեկ վեցերորդ մասն է, հեկայական շուկա յի վաճառահանման համար, և կապիտալիստական յերկրները չեն կարող յոլա գնալ առանց մեր շուկայի հետ այս կամ այն կապն ունենալու: Այս ամենը կապիտալիստական յերկրների կախումն է մեր տնտեսութեանից: Կախումն այստեղ յերկուստեք է:

Այս նշանակում և արդյոք, թե կապիտալիստական յերկրներից մեր ժողովրդա-

կան անտեսութեան կախումը բացառում ե մեր յերկրում սոցիալիստական տրնտեսութեան կառուցելու հնարավորութեանը: Իհարկե, չի նշանակում: Սոցիալիստական անտեսութեանը պատկերացնել իբրև բացարձակորեն ինքնամիփոփ և բացարձակորեն անկախ շրջապատող ժողովրդական անտեսութեաններից, — նշանակում ե հիմարութեան պնդել: Կարելի չի արդյոք պնդել թե սոցիալիստական անտեսութեանը բացարձակորեն վոչ մի արտահանում և ներմուծում չի ունենա, չի ներմուծի յերկրում չունեցած պրոդուկտները և դրա կապակցութեամբ չի արտահանի իր պրոդուկտները: Վնչ, չի կարելի պնդել: Իսկ ի՞նչ բան են արտահանումն ու ներմուծումը: Դա մի խումբ յերկիրների՝ մի այլ խումբ յերկիրներից ունեցած կախման արտահայտութեանն ե: Դա անտեսական փոխադարձ կախման արտահայտութեանն ե:

Հենց նույն բանը պետք ե ասել մեր ժամանակի կապիտալիստական յերկիրներին մասին: Դուք չեք կարող պատկերացնել

վոչ մի յերկիր, վորն արտահանում ու ներմուծում չունենար: Վերցնենք Ամերիկան, աշխարհի բոլոր յերկիրներից ամենահարուստ յերկիրը: Կարելի չի արդյոք ասել, թե ներկա կապիտալիստական պետութեանները, ասենք, Անգլիան կամ Ամերիկան, բացարձակապես անկախ յերկիրներ են, Վնչ, չի կարելի ասել: Ինչո՞ւ: Վորովհետև նրանք կախում ունեն արտահանումից ու ներմուծումից, նրանք կախում ունեն ուրիշ յերկիրներից բերվող հումքից (Ամերիկան, որինակ, կախում ունի կաուչուկից և հումքի այլ առարկաներից), նրանք կախում ունեն վաճառահաման այն շուկաներից, ուր նրանք արտահանում են իրենց սարքավորումն ու այլ պատրաստի ապրանքները:

Այդ նշանակում ե արդյոք, վոր յեթե բացարձակ անկախ յերկիրներ չկան, ապա դրանով հենց բացառվում ե առանձին ժողովրդական անտեսութեանների ինքնուրույնութեանը: Վնչ, չի նշանակում: Մեր յերկիրը կախում ունի ուրիշ յերկիրներից, ճիշտ այնպես, ինչպես ուրիշ յերկիրներ

կախում ունեն մեր ժողովրդական տնտես-
սությունից, բայց այդ դեռ չի նշանակում,
թե մեր յերկիրը հենց դրանով էլ կորցրել է
կամ կորցնելու յե իր ինքնուրույնությունը,
թե նա չի կարող պաշտպանել իր ինքնու-
րույնությունը, թե նա պետք է դառնա մի-
ջազգային կապիտալիստական տնտեսության
մի պտուտակիկը: Պետք է տարբերություն
դնել մի խումբ յերկիրներին՝ ուրիշ յերկիրնե-
րից ունեցած կախման և այդ յերկիրներին տն-
տեսական ինքնուրույնության միջև: Առան-
ձին ժողովրդական տնտեսական միավորնե-
րի բացարձակ անկախությունը ժխտելը դեռ
չի նշանակում և չի կարող նշանակել այդ
միավորներին տնտեսական ինքնուրույնու-
թյունը ժխտելը:

Բայց ընկ. Տրոցկին մեր ժողովրդական
տնտեսության ունեցած կախման մասին չի
խոսում միայն: Նա այդ կախումը փո-
խադրում է մեր տնտեսության սերտաճ-
ման՝ համաշխարհային կապիտալիստական
տնտեսության հետ: Բայց ի՞նչ է նշանակում
մեր ժողովրդական տնտեսության սերտա-
ճում համաշխարհային կապիտալիստական

տնտեսության հետ: Այդ նշանակում է՝ մեր
տնտեսությունը դարձնել համաշխարհային
կապիտալիզմի կցորդը: Բայց մեր յերկիրը
միթե համաշխարհային կապիտալիզմի
կցորդն է: Իհարկե, վնչ: Դա հիմարություն է,
ընկերներ: Դա լուրջ բան չէ: Յեթե այդ
ճիշտ լիներ, ապա մենք վոչ մի հնարավո-
րություն չէինք ունենա պաշտպանելու մեր
սոցիալիստական արդյունաբերությունը, ար-
տաքին առևտրի մեր մենաշնորհը, մեր ազ-
գայնացված տրանսպորտը, մեր ազգայնաց-
ված վաթիկը, տնտեսության մեր պլանային
դեկավարությունը: Յեթե այդ ճիշտ լիներ,
ապա մենք կանգնած կլինեինք մեր սոցի-
ալիստական արդյունաբերության՝ սոյորու-
կան կապիտալիստական արդյունաբերու-
թյանը վերասերվելու ճանապարհին: Յեթե
այդ ճիշտ լիներ, ապա մենք հաջողություններ
չէինք ունենա կապիտալիստական տարբե-
րի դեմ մեր տնտեսության սոցիալիստական
տարբերի մղած պայքարի ճակատում:

4) Ընկ. Տրոցկին իր ճառում ասում էր,
թե «իրականում մենք ամբողջ ժամանակ

գտնվելու յենք համաշխարհային տնտեսու-
թյան կոնցեսիոնի քաղ»:

Այսպիսով, դուքս և գալիս, վոր մեր ժո-
ղովրդական տնտեսությունը զարգանալու յի
համաշխարհային կապիտալիստական տնտե-
սության կոնտրոլի տակ, վորովհետև այժմ ու-
րիշ համաշխարհային տնտեսություն, բացի
կապիտալիստականից, չկա բնության մեջ:

Ճիշտ և արդյոք սա: Վնչ, ճիշտ չե: Դա
կապիտալիստական գալաճկներն յերազն և,
վորը յերբեք չի կենսագործվի:

Ի՞նչ և նշանակում համաշխարհային կա-
պիտալիստական տնտեսության կոնտրոլ:
Կոնտրոլը կապիտալիստների բերանում դա-
տարկ խոսք չե: Կոնտրոլը կապիտալիստնե-
րի բերանում մի ուեալ բան և:

Կապիտալիստական կոնտրոլը — դա, ու-
մենից առաջ, նշանակում և ֆինանսական
կոնտրոլ: Բայց միթե ազգայնացված չեն
մեր բանկերը և միթե նրանք յեվրոպական
կապիտալիստական բանկերի ղեկավարու-
թյամբ են աշխատում: Ֆինանսական կոն-
տրոլ — այդ նշանակում և մեր յերկրում ար-

մատավորել կապիտալիստական խոշոր բան-
կերի բաժանմունքներ, այդ նշանակում և
այսպես կոչված «դուստր» բանկեր կազմա-
կերպել: Բայց միթե մենք այդպիսի բան-
կեր ունենք, Իհարկե, վնչ: Յեղ վնչ միայն
չունենք, այլ յերբեք ևլ չենք ունենա,
քանի վողջ և խորհրդային իշխանությունը:

Կապիտալիստական կոնտրոլ — դա նշա-
նակում և կոնտրոլ մեր արդյունաբերու-
թյան վրա, մեր սոցիալիստական արդյու-
նաբերության ապագայնացում, մեր արանս-
պորտի ապագայնացում: Բայց միթե ազ-
գայնացված չե մեր արդյունաբերու-
թյունը, և միթե նա չի աճում հենց իբրև
ազգայնացված արդյունաբերություն: Մի-
թե մեկնումեկը պատրաստվում և ապագ-
գայնացնելու ազգայնացված հիմնարկու-
թյուններից թեկուզ մեկը: Յես չգիտեմ, ի-
հարկե, թե ինչ յինթադրություններ կան
այնտեղ, Կոնցեսիոնում: (Միժադ): Բայց վոր
ապագայնացողները կյանք չեն ունենա
մեր յերկրում, քանի ապրում և խորհրդա-

յին իշանութունը, — դրա մասին կարող
եք չկասկածել:

Կապիտալիստական կոնտրոլ — դա նշա-
նակում է մեր շուկայի վերաբերյալ տնտրի-
նության իրավունք, դա նշանակում է ար-
տաքին առևտրի մենաշնորհի վերացում:
Յես գիտեմ, վոր Արևմուտքի կապիտալիստ-
ները հաճախ են ճակատները պատին տվել,
աշխատելով ճեղքել արտաքին առևտրի մե-
նաշնորհի գրահը: Հայտնի է, վոր արտա-
քին առևտրի մենաշնորհը մեր յերբտասարդ
սոցիալիստական արդյունաբերության վա-
հանն ու պատվարն է: Բայց միթե կապի-
տալիստներն արդեն կարողացել են հաջո-
ղություններ ձեռք բերել արտաքին առև-
տրի մենաշնորհը լիկվիդացիայի յենթարկե-
լու գործում: Միթե դժվար է հասկանալը,
վոր քանի կա Խորհրդային իշխանութունը,
արտաքին առևտրի մենաշնորհը կապրի ու
վողջ կլինի, չնայած և վոչ մի բանի:

Կապիտալիստական կոնտրոլը նշանա-
կում է, վերջապես, քաղաքական կոնտրոլ
մեր յերկրի քաղաքական ինքնուրույնու-

թյան վոչնչացում, յերկրի որենքների հար-
մարեցում միջազգային կապիտալիստական
տնտեսության շահերին ու ճաշակներին:
Բայց միթե մեր յերկիրը քաղաքականա-
պես ինքնուրույն յերկիր է: Միթե մեր
որենքները մեր յերկրի պրոլետարիատի և
աշխատավոր մասսաների շահերի կողմից
չեն թելադրվում: Ինչո՞ւ փաստեր չբերել
թեկուզ մեկ փաստ, վորը խոսեր մեր յերկրի
քաղաքական ինքնուրույնության կորստի
մասին: Թող փորձեն բերել:

Ահա թե կապիտալիստների մոտ ինչ-
պես է հասկացվում կոնտրոլը, յեթե, իհար-
կե, խոսելու լինենք իսկական կոնտրոլի
մասին, և վոչ թե դատարկ շաղակրատենք
ինչ-վոր անմարմին կոնտրոլի մասին:

Յեթե խոսքը վերաբերում է սյգպիսի
իսկական կապիտալիստական կոնտրոլին —
իսկ խոսքը վերաբերել կարող է միայն այդ-
պիսի կոնտրոլին, վորովհետև անմարմին
կոնտրոլի մասին դատարկ շաղակրատան-
քով զբաղվել կարող են միայն վատ գրա-
կանագետները, — ապա յես պետք է հայ-

տաըարեմ, վոր այդպիսի կոնարոյ մեզանում
չկա, և նա յերբեք չի լինի, քանի կենդանի
յե մեր պրոլետարիատը և քանի մեզանում
կա պրոլետարիատի դիկտատուրա: (Մարիա-
հարություններ):

5) Ընկ. Տրոցկին իր ճառում ասում եր.

«Մոզն այն մասին ե, վոր համաշխարհային կա-
պիտալիստական տնտեսության շրջադասման մեջ
կառուցենք մեկուսացած սոցիալիստական պետու-
թյուն: Դրան հասնել կարելի յե լոկ նրանով, վոր
այդ մեկուսացած պետության արտադրողական ուժերն
ավելի բարձր լինեն կապիտալիզմի արտադրողական
ուժերից, վորովհետև հեռանկարում վնչ թե մեկ տա-
րով կամ տաս տարով, այլ կես դարով, նույնիսկ մեկ
դարով ամբապնդվել կարող ե լոկ այն պետությունը,
այն նոր հասարակական ձևը, վորի արտադրողական
ուժերն ավելի հզոր դուրս կգան, քան հին տնտեսա-
կան սխտեմի արտադրողական ուժերը» (տես ԿիՊԿ-ի
V. I ընդլայնված պլենումում ընկ. Տրոցկու արտասա-
նած ճառի սղագրությունը):

Այսպիսով, դուրս ե գալիս, վոր մի հի-
սուն կամ նույնիսկ հարյուր տարի յե ան-
հրաժեշտ, վորպեսզի տնտեսության սոցիա-
լիստական սխտեմը գործով ապացուցի

արտադրողական ուժերի զարգացման տե-
սակետից իր գերազանցությունը տնտե-
սության կապիտալիստական սխտեմից:

Դա սխալ ե, ընկերներ: Դա բոլոր հե-
ռանկարների շփոթումն ե:

Վորպեսզի տնտեսության ֆեոդալական
սխտեմն ապացուցեր իր գերազանցությունը
տնտեսության ստրկական սխտեմից, դրա
վրա, կարճեմ, գնաց մոտ յերկու հարյուր
տարի, յի՛թե վոչ պակաս: Յե՛վ այլ կերպ
չեր ել կարող լինել, վորովհետև այն ժա-
մանակ զարգացման տե՛սը սարսափելի
դանդաղ եր, իսկ արտադրության տեխնի-
կան ավելի քան պրիմիտիվ եր:

Վորպեսզի տնտեսության բուրժուական
սխտեմն ապացուցեր իր գերազանցությունը
տնտեսության ֆեոդալական սխտեմից,
դրա վրա գնաց ինչ-վոր մոտ հարյուր տա-
րի կամ դրանից ել քիչ: Արդեն ֆեոդալա-
կան հասարակության ընդերքում տնտե-
սության բուրժուական սխտեմը ցույց տվեց,
վոր ինքն ավելի բարձր ե, շատ ավելի
բարձր, քան տնտեսության ֆեոդալական

սխտեմը: Ժամկետները տարբերությունն աշտեղ բացատրվում է զարգացման ավելի արագ տեմպով և տնտեսության բուրժուական սխտեմի ավելի զարգացած տեխնիկայով:

Այն ժամանակվանից տեխնիկան չտեսնելով հաջողություններ և ցույց տվել իսկ զարգացման տեմպն ուղղակի դարձել և կատարի Հարց և ծագում. ընկ. Տրոցկին ինչ հիմք ունի յենթադրելու, թե տնտեսության սոցիալիստական սխտեմին ինչ-վոր մոտ հարյուր տարի կհարկավորվի տրեստեսության կապիտալիստական սխտեմից իր գերազանցությունն ապացուցելու համար: Միթե այն փաստը, վոր արտադրության գլուխ կանգնած կլինեն վոչ թե ձրիակներն, այլ արտադրողներն իրենք,— միթե այդ փաստը մեծագույն գործոնը չե այն բանի, վոր տնտեսության սոցիալիստական սխտեմը բոլոր շահերն ունենալու յե, վորպեսզի յոթ մղոնանոց քայլերով առաջ շարժի տնտեսությունը և ավելի կարճ ժամկետում ապացուցի իր գերազան-

ցությունը տնտեսության կապիտալիստական սխտեմից: Միթե այն փաստը, վոր սոցիալիստական տնտեսությունն ամենից ավելի միավորված տնտեսությունն է, վոր սոցիալիստական տնտեսությունը տարվում է պլանային կարգով,— միթե այս փաստը չի խոսում այն բանի ոգտին, վոր սոցիալիստական տնտեսությունը կունենա բոլոր պլյուսները, վորպեսզի համեմատաբար կարճ ժամկետում ապացուցի իր գերազանցությունը տնտեսության կապիտալիստական սխտեմից, վորին բզկտում են ներքին հակասությունները և կրճում են ճգնաժամերը:

Այս ամենից հետո պմրդ չե արդյոք, վոր աշտեղ հիսուն և հարյուր տարվա հեռանկարով գործել— դա նշանակում է վախեցած քաղքենու սնտտի հավատ տածել դեպի տնտեսության կապիտալիստական սխտեմի ամենագորությունը: (Չայնե— «ձիոս ե»):

Իսկ վորոնք են յեզրակացությունները: Այստեղ յերկու յեզրակացություն կա:

Առաջին: Մեր յերկրում սոցիալիզմ կառուցելու հարցի վերաբերյալ էր առարկություններում ընկ. Տրոցկին բանակով էին բաղայից նահանջեց դեպի նոր բազան: Առաջ ուղղիցիան առարկում էր ներքին հակասություններին տեսակետից, պրոլետարիատն ու գյուղացիության միջև յեղած հակասություններին տեսակետից, այդ հակասությունները համարելով անհաղթահարելի: Այժմ ընկ. Տրոցկին ընդգծում է արտաքին հակասությունները, մեր ժողովրդական տնտեսության և համաշխարհային կապիտալիստական տնտեսության միջև յեղած հակասությունները, այդ հակասությունները համարելով անհաղթահարելի: Յեթե առաջ ընկ. Տրոցկին գտնում էր, վոր մեր յերկրում սոցիալիստական շինարարության համար փորձության քար հանդիսանում են պրոլետարիատն ու գյուղացիության միջև յեղած հակասությունները, ապա այժմ նա փոխում է ճակատը, նահանջում է դեպի կուսակցական դիրքի քննադատության մի այլ բազա և պնդում, թե սոցիալիստական

շինարարության համար փորձության քար հանդիսանում են տնտեսության մեր սխտեմի և համաշխարհային կապիտալիստական տնտեսության միջև յեղած հակասությունները: Դրանով նա իրականում ընդունեց ուղղիցիայի հին փաստարկներն սնանկությունը:

Յերկրորդ: Բայց ընկ. Տրոցկու նահանջը մի նահանջ է դեպի թափուտները, դեպի ճահիճը: Ընկ. Տրոցկին ըստ բանի էյության նահանջել է դեպի Սուխանովը, ուղղակի և բացահայտորեն: Ըստ բանի էյության ինչի՞ յեն հանդում ընկ. Տրոցկու «նոր» փաստարկները: Նրանք հանդում են այն բանին, վոր մեր տնտեսական հետամնացության պատճառով մենք չենք աճեց հասել սոցիալիզմին, վոր մենք որչեպիվ նախադրյալներ չունենք սոցիալիստական տնտեսություն կառուցելու համար, վոր այդ պատճառով մեր ժողովրդական տնտեսությունը փոխարկվում է և պետք է փոխարկվի համաշխարհային կապիտալիստական տնտեսության կցորդի, համաշխարհային կապի-

տալիզմի՝ կոնտրոլի յենթակա տնտեսական
միավորի:

Բայց սա «սուխանովշչինա» յե, բացահայտ
ու վոչնչով չսքողվող «սուխանովշչինա»:

Ոպողիցիան գլորվել ե դեպի մենշևիկ
Սուխանովը, դեպի մեր յերկրում սոցիալիս-
տական հաղթական շինարարության հնա-
րավորությունն ուղղակի ժխտելու նրա
դիրքը:

ՄԵՔ ՍՈՅՒՍԼԻԶՄ ԵՒՔ ԿԱՌՈՒՑՈՒՄ՝ ԴԱՏԵԱԿԵԱՍ
ՀԱՄԱԵՍԱՐՀԱՅԻՆ ՊՐՈԼԵՏԱՐԻԱՏԻ ՆԵՏ

Վոր մենք սոցիալիզմ ենք կառուցում՝
դաշնակցած գյուղացիության հետ, այդ,
կարծեմ, ուղղակի ժխտելու սիրտ չի անում
մեր ոպողիցիան: Արդյոք մենք սոցիալիզմ
կառուցում ենք համաշխարհային պրոլետա-
րիատի հետ դաշնակցած, — դրա մասին ո-
պողիցիան նկրտում ունի կասկածելու: Ո-
պողիցիոններնեցի վոմանք նույնիսկ պըն-
դում են, թե մեր կուսակցությունը թերա-
գնահատում ե այդ դաշինքի նշանակու-

թյունը: Իսկ նրանցից մեկը, ընկ. Կամենե-
վը, նույնիսկ այն տեղը հասավ, վոր սկսեց
կուսակցությանը մեղադրել նացիոնալ-ռե-
ֆորմիզմի մեջ, միջազգային հեղափոխական
հեռանկարը նացիոնալ-ռեֆորմիստական հե-
ռանկարով նենգափոխելու մեջ:

Սա, ընկերներ, հիմարություն ե: Ան-
հուսալի հիմարություն: Միայն խելագար-
ները կարող են ժխտել սոցիալիզմի կառուց-
ման գործում մեր յերկրի պրոլետարների՝
մնացած բոլոր յերկիրների պրոլետարների
հետ ունենալիք դաշինքի մեծագույն նշա-
նակությունը: Միայն խելագարները կարող
են մեր կուսակցությանը մեղադրել բոլոր
յերկիրների պրոլետարների դաշինքի գոր-
ծը թերագնահատելու մեջ: Միայն համաշ-
խարհային պրոլետարիատի հետ դաշինք
ունենալով ե, վոր կարելի յե սոցիալիզմ կա-
ռուցել մեր յերկրում:

Ամբողջ հարցն այն ե, թե ինչպեա հաս-
կանալ այդ դաշինքը:

Յերբ ԽՍՀՄ-ի պրոլետարները 1917 թվա-
կանի հոկտեմբերին վերցրին իշխանու-

թյունը,— ապա դա մի ոգնություն էր բո-
լոր յերկիրների պրոլետարներին, դա մի
դաշինք էր նրանց հետ:

Յերբ Գերմանիայի պրոլետարները 1918
թվականին հեղափոխություն բարձրաց-
րին,— ապա դա մի ոգնություն էր բոլոր
յերկիրների պրոլետարներին, մանավա՛ղ
ԽՍՀՄ-ի պրոլետարներին, դա մի դա-
շինք էր ԽՍՀՄ-ի պրոլետարիատի հետ:

Յերբ Արևմտյան Յեվրոպայի պրոլետար-
ները քայքայում էին ինտերվենցիայի
գործը ԽՍՀՄ-ում, զենք չէին փոխադրում
հակահեղափոխական զինեթաղների համար,
գործողության կոմիտեներ էին սարքում
և խարխում էին իրենց կապիտալիստնե-
րի թիկունքը,— դա ոգնություն էր ԽՍՀՄ-ի
պրոլետարներին դա արևմտա-յեվրոպական
պրոլետարների դաշինքն էր ԽՍՀՄ-ի պրո-
լետարների հետ: Առանց այդպիսի համա-
կրանքի և առանց այդ ոժանդակության
կապիտալիստական յերկիրների պրոլետար-
ների կողմից՝ մենք չէինք կարողանա շա-
հել քաղաքացիական պատերազմը:

Յերբ կապիտալիստական յերկիրներին
պրոլետարները մեզ մտ մի ամբողջ շարք
պատվիրակություններ են ուղարկում, կոնսու-
լուլի յեն յենթարկում մեր շինարարությունը
և հետո մեր շինարարության հաջողություն-
ների համբավը տարածում են ամբողջ աշ-
խատավորական Յեվրոպայում,— ապա դա
ոգնություն է ԽՍՀՄ-ի պրոլետարներին,
դա մեծազույն ոժանդակություն է ԽՍՀՄ-ի
պրոլետարներին, դա դաշինք է ԽՍՀՄ-ի
պրոլետարների հետ և սանձ է իմպերիալիս-
տական հնարավոր ինտերվենցիայի դեմ
մեր յերկրի վերաբերմամբ: Առանց այդպի-
սի ոժանդակության և առանց այդպիսի
սանձի՝ մենք այժմ դադար չէինք ունենա,
խսկ առանց դադարի չէինք ունենա մեր
յերկրում սոցիալիզմ կառուցելու ծավալուն
աշխատանք:

Յերբ ԽՍՀՄ-ի պրոլետարներն ամբա-
պնդում են իրենց դիկտատուրան, լիկ-
վիդացիայի յեն յենթարկում տնտեսական
փլուզումը, շինարար աշխատանք են ծա-
վալում և հաջողություններ ունենում սո-

ցիալիզմի կառուցման գործում, — ապա դա մեծագույն ոժանդակութունն է բոլոր յերկիրների պրոլետարներին, նրանց պայքարին կապիտալիզմի դեմ, նրանց պայքարին իշխանության համար, վորովհետև խորհրդային հանրապետության գոյութունը, նրա կայունութունը, նրա հաջողութունները սոցիալիստական շինարարության ճակատում համաշխարհային հեղափոխության մեծագույն գործոն են, վորը բոլոր յերկիրներին պրոլետարներին խրախուսում է կապիտալիզմի դեմ մղած նրանց պայքարում: Հագիվ թե կարելի չե կասկածել, վոր խորհրդային հանրապետության վոչնչացումն իր հետևից կրե՛ր բամենասև ու ամենավատթար ուսակցիա կապիտալիստական բոլոր յերկիրներում:

Մեր հեղափոխության ուժը և կապիտալիստական յերկիրների հեղափոխական շարժման ուժը այդ փոխադարձ ոժանդակության և բոլոր յերկիրների պրոլետարների այդ դաշինքի մեջ է:

Սրանք են ԽՍՀՄ-ի պրոլետարները՝

համաշխարհային պրոլետարիատի հետ ունեցած դաշինքի զանազանատեսակ ձևերը:

Ոպողիցիայի սխալն այն է, վոր նա չի հասկանում և կամ չի ընդունում դաշինքի այդ ձևերը: Ոպողիցիայի դժբախտությունն այն է, վոր նա դաշինքի միայն մի ձև է ընդունում, ԽՍՀՄ-ի պրոլետարիատի՝ Սրբմտյան Յեվրոպայի պրոլետարների կողմից «պետական ուղղակի ոժանդակություն» ստանալու ձևը, այսինքն՝ այն ձևը, վորն առայժմ, ցավոք սրտի, կիրառում չունի, ընդվորում ԽՍՀՄ-ի սոցիալիստական շինարարության բախտը նա ուղղակի կախման մեջ է դնում ապագայի այդ ոժանդակությունից: Ոպողիցիան կարծում է, թե ոժանդակության այդպիսի ձև ընդունելով միայն կարելի չե կուսակցության համար պահպանել «հեղափոխական միջազգային հեռանկարը»: Բայց յես արդեն ասացի, վոր համաշխարհային հեղափոխության ձգձգվելու դեպքում այդպիսի դիրքը կարող է տանել լոկ դեպի անդադար զիջումներ մեր տնտեսության կապիտալիստական տարրե-

բին և, վերջիվերջս, դեպի կապիտուլանտու-
թյուն, դեպի պարտվողականություն:

Այսպիսով, դուրս ե գալիս, վոր ոսպի-
ցիայի առաջարկած «պետական ուղղակի
ոժանդակությունը», իբրև համաշխարհային
պրոլետարիատի հետ ունեցած դաշինքի
միակ ձև, համաշխարհային հեղափոխու-
թյան ձգձգման դեպքում կապիտուլանտու-
թյան սքողումն ե հանդիսանում:

Ընկ. Կամենսկի «միջազգային հեղափո-
խական հեռանկարն» իբրև կապիտուլանտու-
թյան սքողումն,— ահա թե ընկ. Կամենսկի,
բանից դուրս ե գալիս, դեպի ուր ե տա-
նում գործը:

Ուստի միայն դարմանալ կարելի յե այն
համարձակության վրա, վորով այստեղ
հանդես յիկավ ընկ. Կամենսկի, մեր կու-
սակցությանը մեղադրելով նացիոնալ-ոնֆոր-
միզմի մեջ:

Վճրտեղից — Խնչպես ասելի մեղմ ասենք—
այդպիսի համարձակություն ստացավ ընկ.
Կամենսկի, վորը մեղանում յերբեք աչքի

չի ընկել վնչ հեղափոխականությամբ, վնչ
ինտերնացիոնալիզմով:

Վճրտեղից այդպիսի համարձակությունը
ընկ. Կամենսկին, վորը մեղանում միշտ յե-
ղել ե բոլշևիկ մենշևիկների մեջ և մեն-
շևիկ բոլշևիկների մեջ: (Միծաղ):

Վճրտեղից այդպիսի համարձակություն
ձեռք բերեց ընկ. Կամենսկի, վորին Լենինն
իր ժամանակին լիակատար հիմունքով ան-
վանեց Հոկտեմբերյան հեղափոխության
«շտրայկբրեխեր»:

Ընկ. Կամենսկի ցանկանում ե իմանալ՝
ԽՍՀՄ-ի պրոլետարիատն ինտերնացիոնալ
ե արդյոք: Յես պետք ե հայտարարեմ, վոր
ԽՍՀՄ-ի պրոլետարիատը կարող չե Հոկ-
տեմբերյան հեղափոխության «շտրայկբրե-
խեր» վկայականին:

Դուք ուզում եք ԽՍՀՄ-ի պրոլետարիա-
տի ինտերնացիոնալիզմի չմիսն իմանալ:
Հարցրեք անգլիական բանվորներին, հարց-
րեք գերմանական բանվորներին (բունն
ժափաճարություններ), հարցրեք թուրքական
բանվորներին, հարցրեք չինական բանվոր-

ներին, — և նրանք ձեզ կպատմեն իՍՂՄ-ի պըրոլետարիատի ինտերնացիոնալիզմի մասին:

ՎԵՐԱՍԵՐՄԱՆ ՀԱՐՑԸ

Այսպիսով, կարելի չե ապացուցված համարել, վոր ոպողիցիան կանգնած է մեր յերկրում սոցիալիզմ կառուցելու հնարավորութունն ուղղակի ժխտելու տեսակետի վրա:

Բայց սոցիալիզմի կառուցման հնարավորութիւնը ժխտելը տանում է դեպի կուսակցութեան վերասերման հեռանկարը, իսկ վերասերման հեռանկարը, իր հերթին, տանում է դեպի հեռացում իշխանութիւնից և դեպի նոր կուսակցութիւն կազմելու հարցը:

Ընկ. Տրոցկին ձեացաւ, թե ինքը չի կարող լրջորեն վերաբերվել այս հարցին: Սա դիմակավորումն է:

Կասկած չի կարող լինել, վոր յիթե մենք չենք կարող սոցիալիզմ կառուցել, իսկ հեղափոխութիւնն ուրիշ յերկիրներում ձգտ-

ձըգվում է, մինչդեռ մեզանում կապիտալն աճում է, նույնպես, ինչպես աճում է մեր ժողովրդական տնտեսութեան «սերտաճումը» համաշխարհային կապիտալիստական տնտեսութեան հետ, — ապա ոպողիցիայի տեսակետով միայն յերկու յեւք է մնում.

ա) Կամ իշխանութեան գլուխ մնալ և բուրժուական դեմոկրատիայի քաղաքականութիւն կիրառել, մասնակցել բուրժուական կառավարութեանը, ուրեմն «միլիտերանիզմ» կիրառել:

բ) Կամ հեռանալ իշխանութիւնից, չվերասերվելու համար, և պաշտօնական կուսակցութեան կողքին կազմել մի նոր կուսակցութիւն, ինչի վոր, իսկապես, ձգտում էր և շարունակում է, ըստ էութեան, ձգտել մեր ոպողիցիան:

Յերկու կուսակցութեան թեորիան կամ նոր կուսակցութեան թեորիան սոցիալիզմի կառուցման հնարավորութիւնը ժխտելու ուղղակի արդունքն է, վերասերման հեռանկարի ուղղակի արդունքը:

Թե այս և թե այն յելքը տանում են

դեպի կապիտուլյանտություն, դեպի պարս-
վողականություն:

Ի՞նչպէս եր դրված հարցը քաղաքացի-
ական պատերազմի ժամանակաշրջանում:
Հարցն այսպէս եր դրված. յի՞թե մենք
չկարողանանք բանակ կազմակերպել և հա-
կահարված տալ թշնամիներին, ապա դիկ-
տատուրան կընկնի, և մենք կկորցնենք իշ-
խանությունը: Այն ժամանակ պատերազմն
առաջին տեղումն եր:

Ի՞նչպէս և դրված հարցն այժմ, յերբ
քաղաքացիական պատերազմը վերջացել և,
և տնտեսական շինարարութեան խնդիրնե-
րըն են անցել առաջին տեղը: Այժմ հարցն
այսպէս և դրված. յի՞թե մենք չենք կարող
սոցիալիստական տնտեսություն կառուցել,
ապա պրոլետարիատի դեկտատուրան, բուր-
ժուազիային ավելի ու ավելի լուրջ դիժում-
ներ անելու ուղին բռնելով, հարկադրված
կլինի վերասերվելու և քարշ գալու բուր-
ժուական դեմոկրատիայի պոչից:

Կտրձղ են արդյոք կոմունիստները հա-
մաձայնել վերասերվող դեկտատուրայի որով

բուրժուական քաղաքականություն վարե-
լուն:

Վո՞չ, չեն կարող և չպետք և համաձայ-
նեն:

Այստեղից՝ յեզրակացություն. հեռանալ
իշխանությունից և ստեղծել նոր կուսակ-
ցություն, ճանապարհ բանալով վերանորոգ-
վող կապիտալիզմին:

Կապիտուլյանտություն, իբրև սպողիցիոն
բլոկի ներկայիս դիրքի բնական արդյուն-
քը,—այս և յեզրակացությունը:

IV. ՈՊՈՁԻՑԻԱՆ ՅԵՎ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՄԻԱՍՆԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ

Անցնում եմ վերջին հարցին, ոպողիցիոն բլոկի և մեր կուսակցութեան միասնակա-
նութեան հարցին:

Ի՞նչպես ե կազմվել ոպողիցիոն բլոկը:

Կուսակցութեանը պնդում ե, Վոր ոպողիցիոն բլոկը կազմվել ե ճնոր ոպողիցիայի՝ անցման միջոցով, ընկ. ընկ. Կամենսկի ու Ջինովյեվի՝ տրոցկիզմի կողմն անցնելու միջոցով:

Ընկ. ընկ. Ջինովյեվն ու Կամենսկը ժըխտում են այդ, ահնարկելով, Վոր Վոն թե իրենք են Տրոցկու մոտ յեկել, այլ Տրոցկին ե իրենց մոտ յեկել:

Դիմենք փաստերին:

Յես խոսեցի մեր յերկրում սոցիալիզմ կառուցելու հարցի վերաբերյալ XIV կոն-

ֆերենցիայի բանաձևի մասին: Յես խոսեցի այն մասին, Վոր Կամենսկն ու Ջինովյեվը հրաժարվել են այդ բանաձևից, Վոր չի ընդունի և չի կարող ընդունել ընկ. Տրոցկին, հրաժարվել են, Վորպեսզի մոտենան Տրոցկուն և անցնեն տրոցկիզմի կողմը: Ճիշտ ե այս, թե Վոն: Այն, ճիշտ ե: Ընկ. ընկ. Կամենսկն ու Ջինովյեվը փորձել են արդյոք Վորեն բան հակադրելու այդ պնդմանը: Վոն, չեն փորձել: Նրանք շրջանցել են հարցը լուրթյամբ:

Մենք, այնուհետև, ունենք մեր կուսակցութեան XIII կոնֆերենցիայի բանաձևը, Վորը տրոցկիզմը Վորակում ե իբրև մանր-բուրժուական թեքում և լենինիզմի ուղիղիս: Այդ բանաձևը հաստատված ե, ինչպես հայտնի յե, Կոմիտեերնի V կոնգրեսի կողմից: Յես իմ զեկուցման մեջ ասացի, Վոր ընկ. ընկ. Կամենսկն ու Ջինովյեվը հրաժարվեցին այդ բանաձևից՝ իրենց հատուկ հայտարարութեաններում ընդունելով տրոցկիզմի իրավացիութեանը նրա պայքարում կուսակցութեան դեմ 1923 թվականին: Ճիշտ ե այդ,

Քե վոչ: Այն, ձիշտ եւ Ընկ. ընկ. Զինովյեֆը
ու Կամաննիլը փորձել են արդոք վորեւե բան
հակադրելու այդ պնդմանը: Վնչ, չեն փոր-
ձել: Նրանք լուսթյամբ են պատասխանել:
Դարձյալ փաստեր:

Ընկ. Կամաննիլը 1925 թվականին հետե-
յալն եր գրում տրոցկիզմի մասին.

«Ընկ. Տրոցկին դարձավ այն կանալը, վորով մա-
նրը-բուրժուական տարերքն իրեն դրսևորում ե մեր
կուսակցության ներսում: Նրա յեւույթները ամբողջ
բնույթը, նրա ամբողջ պատմական անցյալը ցույց ե
տալիս, վոր այդ այդպես եւ Կուսակցության դեմ
մղած իր պայքարում նա յերկրի մեջ արդեն դարձել
ե այն ամենի սիմբոլը, ինչ մեր կուսակցության դեմ
ե ուղղված»... «Մենք պետք ե ձեռք առնենք բոլոր
միջոցառումները, վորպեսզի այդ վոչ-բուլշևիկյան ուս-
մունքի վարակից պաշտպանենք կուսակցության այն
խավերը, վորոնց վրա նա հույս ե դնում, այն ե
մեր յերկատարգությունը, այն ապառա կազմը, վորը
պետք ե իր ձեռքն առնի կուսակցության բախտը:
Յեկ այդ պատճառով ընկ. Տրոցկու դիրքերի սխալա-
կանության մասին ամեն տեսակի բացատրություն-
ների ուժեղացումը, այն մասին, թե պե՞տ ե քննու-
թյուն անել տրոցկիզմի ին՞ լե՞նինիզմի միջեմ, թե չի կա-

րելի այս յեկ այն զուգակցել ¹, — այդ պետք ե մեր
կուսակցության հերթական խնդիրը լինի» (տես
Կամաննիլ. «Կուսակցությունը ե տրոցկիզմը», «Լե-
նինիզմի համար» ժողովածու, էջ 84—86):

Ընկ. Կամաննիլի համարձակությունը կրա-
վականանամ արդոք այժմ այդ խոսքերը
կրկնելու: Յեթե նա պատրաստ ե դրանք
կրկնելու, ինչո՞ւ յե նա այժմ ընկ. Տրոցկու
հետ բրկի մեջ գտնվում: Յեթե նա սիրտ չի
անում դրանք կրկնելու, ապա պարզ չե՞
արդոք, վոր ընկ. Կամաննիլը նահանջել ե
իր հին դիրքերից ե տրոցկիզմի կողմն ան-
ցել:

Ընկ. Զինովյեվը 1925 թվականին հետե-
յալն եր գրում տրոցկիզմի մասին.

«Ընկ. Տրոցկու վերջին յեւույթը (Շոկտեմբերի
դասերը) այլ բան չե, բայց յեթե լե՞նինիզմի հիմունք-
ների ռեվիզիայի կամ նույնիսկ ուղղակի լիկվիդա-
ցիայի արդեն բավական բացահայտ մի փորձ է: Ամե-
նակարժ ժամանակ կանցնի, ե այդ պարզ կլինի մեր
ամբողջ կուսակցության ե ամբողջ ինտերնացիոնա-
լի համար» (տես Զինովյեվ. «Բուլշևիզմի ե տրոցկիզմի,
«Լենինիզմի համար» ժողովածու, էջ 120):

¹ Ընդգծումն իմն եւ ի. Սս.:

Զինուժյեվի այս ցիտասար համեմատեցե՞ք
Կամենեվի հայտարարութեան հետ իր ճա-
ռոււմ, թե «Մենք Տրոցկու հետ ենք, վորո՞վ-
հետև նա ռեվիզիայի չի յենթարկոււմ Լենի-
նի հիմնական դադարարները», — և դուք
կհասկանա՞ք ընկ. ընկ. Կամենեվի ու Զի-
նուժյեվի անկման ամբողջ խորութեանը:

Նույն 1925 թվականին ընկ. Զինուժյեվը
հետևյալն էր գրոււմ Տրոցկու մասին.

«Այժմ վճռոււմ է այն հարցը, թե ինչ բան է
Ռեյն-ն 1925 թվականին 1903 թվականին այդ հար-
ցը վճռոււմ էր կանոնադրութեան առաջին պարա-
գրաֆին ցույց արվող վերաբերմունքով, իսկ 1925
թվականին՝ վերաբերմունքով դեպի Տրոցկին, դեպի
տրոցկիզմը: Ով ասոււմ է, թե տրոցկիզմը բոլշե-
կյան կուսակցութեան մեջ կարող է դառնալ Շորինա-
կան յերանգ», նա ինքը դադարոււմ է բողշեիկ լինե-
լուց: Ով ուզոււմ է այժմ կուսակցութեան կառուցել
Տրոցկու հետ դաւանակցած, գործակցելով այն սրգիլիզ-
մի հետ, վոր բացանայտուեն հանդես է գալիս բոլշե-
վիզմի դեմ, նա նահանջոււմ է լենինիզմի հիմունքներից:
Պե՞տք է հասկանալ, վոր տրոցկիզմն անցած էտապ է,

1 Ընդդժուժն իմն էի. Սս.:

վոր լենինյան կուսակցութեան կառուցել այժմ
հնարավոր է միմիայն տրոցկիզմին հակառակ»
(«Պրավդա», 5 փետրվարի 1925 թ.):

Ընկ. Զինուժյեվի համարձակութեանը
կըսվականանամ արդոյոք այժմ այդ խոսքե-
րը կրկնելու: Յեթե նա պատրաստ է
կրկնելու, ինչո՞ւ յե նա այժմ ընկ. Տրոցկու
հետ բրկի մեջ գտնվոււմ: Յեթե նա չի կա-
րող դրանք կրկնել, ապա պարզ չե՞ արդոյոք,
վոր ընկ. Զինուժյեվը նահանջել է լենինիզ-
մից և անցել դեպի տրոցկիզմ:

Ինչի՞ մասին են խոսոււմ այս բոլոր
փաստերը:

Այն մասին, վոր ոպողիցիոն բրկը կազմ-
վել է ընկ. ընկ. Կամենեվի ու Զինուժյեվի՝
տրոցկիզմի կողմն անցնելու ճանապարհով:

Վո՞ւմ է ոպողիցիոն բրկի պլասֆորմը:

Ոպողիցիոն բրկի պլատֆորմը սոցիալ-
դեմոկրատական թեքման պլատֆորմն է, աջ
թեքման պլատֆորմը մեր կուսակցութեան
մեջ, բոլոր ու ամեն տեսակի ոպորտունիս-
տական հոսանքները հավաքելու պլատֆոր-
մը՝ կուսակցութեան դեմ, նրա միասնակա-
նութեան դեմ, նրա հեղինակութեան դեմ

պայքար կազմակերպելու համար: Ընկ. Կամենիվը խոսում է աջ թեքման մասին մեր կուսակցութեան մեջ, գլխով անելով Կենտրոնական Կոմիտեյի կողմը: Բայց դա հնարք է, կոպիտ ու կեղծ հնարք, վորը նպատակ ունի կուսակցութեան դեմ ուղղված աղմուկալից մեղադրանքներով սքողել ոպողիցիոն բրոկի ոպորտունիզմը: Իրոք մեր կուսակցութեան մեջ աջ թեքման արտահայտութեանն ոպողիցիոն բրոկն է: Մենք ոպողիցիայի մասին դատում ենք վնչ թե նրա հայտարարութեաններով, այլ նրա գործերով: Իսկ ոպողիցիայի գործերը խոսում են այն մասին, վոր նա բոլոր ու ամեն տեսակի ոպորտունիստական տարրերի հավաքակետն ու ոշախն է՝ Ոսովսկուց ու «բանվորական ոպողիցիայից» մինչև Սուվարինն ու Մասլովը, Կորչն ու Ռուտ Յիշերը: Փրակցիոնականութեան վերականգնում, մեր կուսակցութեան մեջ Փրակցիաների ազատութեան թերութեան վերականգնում, մեր կուսակցութեան բոլոր ոպորտունիստական տարրերի հավաքում, պայ-

քար կուսակցութեան միասնականութեան դեմ, պայքար նրա դեկավար կադրերի դեմ, պայքար նոր կուսակցութեան կազմելու համար,—ահա թե դեպի ուր է ծոռւ ալմ ոպողիցիան, յեթե դատենք ընկ. Կամենիվի յելույթով: Այդ կողմից ընկ. Կամենիվի յելույթը դարձակետ է ոպողիցիայի 1926 թ. հոկտեմբերին արած «Հայտարարութեանից» դեպի ոպողիցիայի պառակտողական գծի վերականգնումը:

Ի՞նչ բան է ոպողիցիոն բրոկը կուսակցութեան միասնակեցութեան տեսակետից:

Ոպողիցիոն բրոկը մի նոր կուսակցութեան սաղմն է մեր կուսակցութեան ներսում: Սա մի թե փաստ չէ, վոր ոպողիցիան ուներ իր կենտրոնական կոմիտեն և իր ղուգահեռ տեղական կոմիտեները: 1926 թվականի հոկտեմբերի 16-ի իր «Հայտարարութեան» մեջ ոպողիցիան հավատացնում էր, թե ինքը հրաժարվել է Փրակցիոնականութեանից: Բայց մի թե ընկ. Կամենիվի յելույթը չի խոսում այն մասին, վոր նա նորից վերադարձել է Փրակցիոն պայքարին: Ի՞նչ յե-

բաշխիք, թե նա արդեն չի վերականգնել
ոպողիցիայի կենտրոնական ու տեղական
գուդաճեռ կազմակերպութիւնները: Մա մի-
թե փաստ չե, վոր ոպողիցիան հատուկ ան-
դամավճարներ եր հաղաքում իր դրամարկ-
դի համար: Ի՞նչ յերաշխիք, թե նա նորից
չի բռնել այդ պառակտողական ուղին:

Ոպողիցիոն բլոկը նոր կուսակցութեան
սաղմն է, վորը խարխուլում է մեր կուսակ-
ցութեան միասնականութիւնը:

Խնդիրն այն է, վոր ջարդինք այդ բլո-
կը և լիկվիդացիայի յինթարկենք այն:
(Բուռն ծափահարութիւններ):

Ընկերներ, պրոլետարիատի դիկտատու-
րան, յերբ ուրիշ յերկիրներում իմպերիալիզմն
է տիրապետում, յերբ մեկ յերկիր, միայն մեկ
յերկիր է կարողացել ճեղքել կապիտալի
ճակատը, — պրոլետարիատի դիկտատուրան
այդպիսի պայմաններում վոչ մի բոպե չի
կարող գոյութիւն ունենալ առանց յերկա-
թե դիսցիպլինայով զինված կուսակցու-
թեան միասնականութեան: Կուսակցութեան
միասնականութիւնը խարխուլու փորձերը,

նոր կուսակցութիւն կազմուլ փորձերը
պետք է արմատում վոչնչացվեն, յեթե
մենք ուզում ենք պահպանել պրոլետարիա-
տի դիկտատուրան, յեթե մենք ուզում ենք
սոցիալիզմ կառուցել:

Ուստի խնդիրն այն է, վոր լիկվիդա-
ցիայի յինթարկենք ոպողիցիոն բլոկը և
ամբապնդենք մեր կուսակցութեան միաս-
նականութիւնը:

~~ՀԱՅԿ~~

V. ՅԵԶՐԱՓԱԿՈՒՄ

Յես վերջացնում եմ, ընկերներ:

Յեթե հանենք վիճարանությունների հանրագումարը, ապա կարելի յե գալ մի ընդհանուր յեզրակացության, վորը վոչ մի կասկած չի թույլ տալիս, այն ե՛ր յեզրակացության, վոր մեր կուսակցության XIV համագումարն իրավացի յեր՝ ասելով, վոր ոպողիցիան տառապում ե մեր պրոլետարիատի ուժերին չհավատարով, մեր յերկրում սոցիալիզմ կառուցելու հնարավորությանը չհավատարով:

Սա տպավորությունից մնացած այն ընդհանուր մրուրն ու այն ընդհանուր յեզրակացությունն ե, վորը չեր կարող չկազմվել ընկերների մոտ:

Սյապիսով, ձեր առջև յերկու ուժեր են կանդնած: Մեկ կողմից՝ մեր կուսակցու-

թյունը, վորը վստահորեն առաջ ե տանում ՆՍՂՄ-ի պրոլետարիատին, սոցիալիզմ ե կառուցում ե բոլոր յերկիրների պրոլետարներին պայքարի յե կանչում: Մյուս կողմից՝ ոպողիցիան, վորը քարշ ե գալիս մեր կուսակցության հետևից, ինչպես դառամյալ մի ծերունի՝ հողացավը վոտներում, մեջքը ցավոտ, գլուխը միգրենով բռնված, — ոպողիցիան, վորը չորս կողմը հոռետեսություն ե սփռում ե ողբ թունավորում շաղակրատանքով այն մասին, թե մեզանում, ՆՍՄՂ-ում սոցիալիզմից վոչինչ չի դուրս գա, թե այնտեղ, բուրժուաների մոտ, ամեն ինչ լավ ե, իսկ մեզանում, պրոլետարների մոտ, ամեն ինչ վատ ե:

Սրանք են, ընկերներ, ձեր առջև կանգնած յերկու ուժերը:

Դուք պետք ե ընտրություն անեք նրանց միջև: (Ծիծաղ):

Յես չեմ կասկածում, վոր դուք ճիշտ ընտրություն կանեք: (Ծափահարություներ):

Ոպողիցիան իր ֆրակցիոն կուրության մեջ մեր հեղափոխությունը դիտում ե վոր-

պես վորեւե ինքնուրույն ուժից զուրկ մի բան, վորպես Արեւմուտքի դեռեւս չհաղթանակած ապագա հեղափոխութեան ձրիհաս վելավածի պես մի բան:

Ընկ. Լենինն այդպես չեր նայում մեր հեղափոխութեան վրա, խորհուրդներէ հանրապետութեան վրա: Ընկ. Լենինը խորհուրդներէ հանրապետութեանը համարում եր բոլոր յերկիրներէ պրոլետարներէ ուղիւ լուսավորող մի ջան:

Ահա թե ինչ եր ասում այդ մասին ընկ. Լենինը.

«Պորհրդային Հանրապետութեան որինակը նրանց (այսինքն՝ բոլոր յերկիրներէ պրոլետարներէ Ի. Սս.) առջև յերկար ժամանակ կանգնած կլինի: Պորհուրդներէ մեր սոցիալիստական հանրապետութեան ամբապես կանգնած կլինի իբրև միջազգային սոցիալիզմի ջան և իբրև որինակ բոլոր աշխատավոր մարտաների առջև: Այստեղ՝ ծեծկոտուք, պատերազմ, արյունհեղութուն, միլիոնավոր մարդկանց զոհեր, կապիտալի շահագործում, այստեղ՝ իսկական հաշտութեան քաղաքականութեան և Պորհուրդներէ սոցիալիստական հանրապետութեան» (տես Լենին, հ. XX, էջ 88):

Այդ ջանի շուրջը յերկու ճակատ ե ստեղծվել— պրոլետարական դիկտատուրայի թշնամիներէ ճակատ, վորոնք աշխատում են պակագործ անել այդ ջանը, յերերցնել ու հանգցնել այն, և պրոլետարիատի դիկտատուրայի բարեկամներէ ճակատ, վորոնք աշխատում են պահպանել ջանը և բորբոքել նրա բոցը:

Խնդիրն այն ե, վոր աջակցենք այդ ջանին և ամբացնենք նրա գոյութեանը հանուն համաշխարհային հեղափոխութեան հաղթանակի:

Ընկերներ: Յես չեմ կասկածում, վոր դուք բոլոր միջոցառումները ձեռք կառնեք, վորպեսզի այդ ջանը վառվի և լուսավորի բոլոր ճնշվածների ու ստրկացվածների ուղիս:

Յես չեմ կասկածում, վոր դուք բոլոր միջոցառումները ձեռք կառնեք, վորպեսզի այդ ջանի բոցն ամբողջ թափով բորբոքվի ի սարսափ պրոլետարիատի թշնամիներէ:

Յես չեմ կասկածում, վոր դուք բոլոր միջոցառումները ձեռք կառնեք, վորպեսզի

այդպիսի ջաներ վառվեն աշխարհի բոլոր
մասերում՝ հուրախություն բոլոր յերկիր-
ների պրոլետարների: (Յերկարակ, յերկար
չդադարող ծափահարություններ: Բոլոր պատ-
վիրակները վոսխի յեն կանգնում և յերգում
«Ինճերնացիոնալ»: Յերեք անգամ «հուռուռ»):

ԲԱՆԱԶԵՎ «ՌՈՒՍԱԿԱՆ» ՀԱՐՑԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

Ընդունված ԿԻՊԿ-ի VII ընդլայնված պլենումի
կողմից ընկ. Ստալինի զեկուցման առթիվ

ԿԻԳԿ-ի VII ընդլայնված պլենումը,
քննարկելով Համ Կ(բ)Կ մեջ յեղած ոպողի-
ցիոն բլոկի հարցը, վորոշում ե.

1. Համ Կ(բ)Կ մեջ յեղած ոպողիցիան իբ
գաղափարային բովանդակությամբ ըստ բա-
նի եյության աջ վտանգ ե ՀամԿ(բ)Կ ներ-
սում՝ յերբեմն ձախ ֆրազներով քողարկված:

2. Նրա բնորոշ գիծը զարգացման ներ-
քին ուժերի թերազնահատումն ե ԽՍՀՄ-ում,
մի բան, վոր արտահայտվում ե ԽՍՀՄ-ում
սոցիալիզմ կառուցելու հնարավորությունը
ժխտելում: ԿԻԳԿ-ի VII ընդլայնված պլե-
նումը կարծում ե, վոր խորհրդային յերկի-
րը ոբյեկտիվորեն հանդիսանում ե միջադ-
գային հեղափոխության գլխավոր կազմա-
կերպող կենտրոնը: Ընդլայնված պլենումն
արձանագրում ե, վոր ՀամԿ(բ)Կ իր ամ-
բողջ անցյալ ե իր ամբողջ ներկա աշխա-
տանքով վնչ թե խոսքով, այլ գործով ապա-

ցուցել ե իր ինտերնացիոնալիզմը և տվել ե այդ ինտերնացիոնալիզմի մեծագուշն որինակներ: Ընդլայնված պլենումը Համ-կ(բ)Կ-ին աղգային սահմանափակվածության համար մեղադրելը համարում ե զբր-պարտություն: Իր ամբողջ աշխատանքի մեջ կողմնորոշվելով միջազգային հեղափոխության կողմը, ընդունելով, վոր սոցիալիզմի վերջ-նական հաղթությունը հնարավոր ե միայն իբրև համաշխարհային հեղափոխության հաղթություն, վոր միայն այդ հեղափո-խությունը կարող ե խՍՀՄ-ն ապահովել պա-տերազմից ու ինտերվենցիայից և կոզնի ել ավելի արագացնելու տնտեսական զարգաց-ման տեսլը խՍՀՄ-ում, Համկ(բ)Կ միանգա-մայն ճիշտ ե վարում սոցիալիստական շի-նարարության քաղաքականությունը՝ լի-վին վստահ, վոր խՍՀՄ-ն յերկրի ներսում ունի այն «ամենը, ինչ անհրաժեշտ ե և բա-վական» լիակատար սոցիալիստական հասա-րակություն կառուցելու համար: Այդ հնա-րավորության ժխտումը ոպողիցիայի կող-մից՝ այլ բան չե, բայց յեթե Ռուսաստանի

սոցիալիստական հեղափոխության նախա-դրյալների ժխտում, այսինքն՝ սոցիալ-դե-մոկրատական թեքում:

3. Այդ ժխտումից, այսինքն՝ այդ ոպոր-տունիստական տեհդենցից, անհրաժեշտա-բար բղխում ե նեպի սխալ գնահատականն իբրև սխտեմատիկ նահանջ—և միայն այդ-քան (այսինչ նեպի ռեյսերով խՍՀՄ անդա-դար շարժվում ե սոցիալիզմի ուղղությամբ), խՍՀՄ-ի պետձեռնարկությունների և ամ-բողջ եկոնոմիկայի սխալ գնահատականը, կուլակային վտանգի չափազանցումը, գյու-ղի սոցիալիստական զարգացման ուղիները չհասկանալը, պետական իշխանության բնույթի սխալ գնահատականը (ընկ. Տրոց-կու «բնավ վոչ-պրոլետարական պետու-թյունը», ընկ. Կամենևիի հայտարարու-թյունները և այլն) և, վերջապես, պնդումնե-րըն այն մասին, թե պրոլետարական դիկ-տատուրան և Համկ(բ)Կ վերասերվել են, ընդհուպ մինչև վրդովեցուցիչ ու հակահե-ղափոխության սահմանին կանգնած ասե-կոսները տերմիդորի մասին: Այս բոլոր գըլ-

խովին սխալ և ուղղակի գրպարտչական պնդումներով Համկ(բ)Կ մեջ յեղած ոսկուկիցիան որչեկտիվորեն ոժանդակությունն եցույց տալիս պրոլետարական դիկտատուրայի թշնամիներին ու կոմունիզմի ունեւագատներին (Կորշ, Մասլով, Ռուչտ Ֆիշեր, Սուվարին, մենշևիկներ ու ես-երներ, միջազգային սոցիալ-դեմոկրատիա) նրանց ջանքերի մեջ՝ անվստահություն սերմանելու պրոլետարիատի շարքերում դեպի պրոլետարական հեղափոխությունը և սոցիալիզմի կառուցման հնարավորությունը:

4. ԿիԳԿ-ի VII ընդլայնված պլենումն արձանագրում է, վոր սոցիալիստական շինարարության կարևորագույն հարցերում ոսկուկիցիոն մի շարք խոշորագույն առաջնորդների փաստական դիրքը կբերեր իր հետևից դիկտատուրայի խաբխուրում և իրական ոգնություն յերկրի բուրժուական տարրերին: Դրան են վերաբերում. արգյունաբերության պրոդուկտների բարձր գների ֆալսեպանաւթյունը, վորն իրոք կնշանակեր աշխատավարձի իջեցում, չերվոնեցի թուլացում,

հարված գյուղացիական չքավորությանը, ոգնություն կուլակին, պետական-տնտեսական ապարատի բյուրոկրատացում. արգյունաբերական շինարարությունն ուժեղացնելու սլատրվակով պետական կապիտալներն առևտրից հանելու առաջարկը, վորը կնշանակեր մասնավոր կապիտալի իշխանություն շրջանառության մեջ և նրան միջական գոգումը գյուղացիության հետ. գյուղացիության չափից դուրս հաշվաճի քաղաքականությունը, վորը կտաներ դեպի հումքի աղբյուրների թուլացում սոցիալիստական արգյունաբերության համար և դեպի բանվոր դասակարգի ու գյուղացիության դաշինքի քանդում և այլն:

5. Ընդլայնված պլենումը նշում է Շլյապենիկով-Մեդվեդյեվի խմբի (ոսկուկիցիոն բողոքացուցիչ մասի) աղաղակող ոսկուրտունիստական թեքումը, խմբի, վորը հասավ մինչև սոցիալ-դեմոկրատական առաջնորդների ունհաբիլիտացիան, մինչև լիկվիդատորություն Կի-ի և Պրոֆինտերնի վերաբերմամբ, մինչև լիկվիդատորությունն ԽՍՀՄ-ի

սոցիալիստական շինարարութեան վերաբերմամբ:

Ընկ. Ընկ. Շլյապնիկովի և Մեդվեդևիվի հայտարարութիւնը, վորի մեջ նրանք հրաժարվեցին իրենց պատփոքումի ամենից ավելի բացահայտ-ոպորտունիստական մասերից, մի ավելորդ անգամ ընդգծում է, վոր ՀամԿ(բ)Կ քաղաքականութիւնը աջ թեքման դեմ նրա մղած պայքարում միանգամայն ճիշտ եր և վոր ՀամԿ(բ)Կ ներսում աջ վտանգի ոջախ հանդիսանում են ոպորտիցիոն բրոկն ու նրա դաշնակիցները:

6. Ընդլայնված պլինումն արձանագրում է, վոր, այսպիսով, ՀամԿ(բ)Կ մեջ յեղած ոպորտիցիան ըստ բանի եյուլթյան աջ վտանգ է հանդիսանում կուսակցութեան ներսում: Կուսակցական ամենատարրական նորմաների խախտումով պայքար մղելով կուսակցութեան դեմ, հրաժարվելով— թէ թերիայում, թէ պրակտիկայում— Լենինի ուսմունքից կազմակերպական հարցի մասին, ՀամԿ(բ)Կ ներսում իր լիակատար պարտութիւնից հետո և նույնիսկ իր կապիտուլա-

ցիայից հետո (տես հոկտեմբերի 16-ի հայտարարութիւնը) ձգտելով պայքարն ուրիշ կոմկուսակցութիւններ փոխադրելու, պատփոքում ստեղծելով Կի-ի մեջ և նույնիսկ նրանից դուրս բոլոր ոպորտիցիոն տարրերի համար,— ոպորտիցիան դրանով իսկ ծառայութիւն է մատուցանում կոմունիզմի հակա-ռակորդներին:

7. Նկատի ունենալով վերը ասածները՝ ԿիԳԿ-ի ընդլայնված պլինումը Կի-ի բոլոր սեկցիաներին պարտավորեցնում է վճռական պայքար մղել ինչպես ՀամԿ(բ)Կ մեջ յեղած ոպորտիցիայի և ուրիշ կոմկուսակցութիւններում յեղած նրա կողմնակիցների ամեն տեսակ փորձերի դեմ՝ Կոմունիստական Ինտերնացիոնալի շարքերի գաղափարային ու կազմակերպական միասնականութիւնը խախտելու, այնպես ել այն չափազանց վնասակար հետևանքների ու ազդեցութեան դեմ, վոր կարող է ունենալ ոպորտիցիայի՝ մեր հակառակորդների կողմից ոգտազործվող՝ պրոպագանդան մեր կուսակցութիւնների տարած աշխատանքի վրա՝ միջազ-

գային պրոլետարիատի լայն մասսաները հեղափոխութեան ու սոցիալիզմի կողմը նվաճելու համար: Ոպողիցիայի դեմ այդ պայքարն առանձնապես անհրաժեշտ է ներկայումս, յերբ իմպերիալիստական պետութիւնները փորձում են շրջապատել ԽՍՀՄ, յերբ սոցիալ-դեմոկրատիան աջակցում է այդ տենդենցներին պացիֆիստական ֆրազների քողարկման տակ և յերբ կոմունիզմի ռենսկատները (Կորշ, Շվարց և ուր.) բացահայտորեն քարոզում են ԽՍՀՄ-ն իմպերիալիստական պետութիւնների դեմ պաշտպանելու վրասը:

ԿիԳԿ-ի ընդլայնված պլենումը նմանապես պարտաւորեցնում է բոլոր սեկցիաներին և առաջին հերթին իրեն՝ Համ Կ(բ)Կ-ին՝ բոլոր միջոցներով պաշտպանել լենինյան կուսակցութեան, աշխարհում առաջին պրոլետարական պետութեան ղեկավարի, միասնականութեանը:

8. Ընդլայնված պլենումը հաստատում է օպողիցիոն բրոկի մասին Համ Կ(բ)Կ ՏՎ կոնֆերենցիայի բանաձևը, վորը օպողիցիոն

բրոկի պլատֆորմն ու աշխատանքը դատապարտում է իբրև սոցիալ-դեմոկրատական թեքման արտահայտութիւն և իբրև սպառնալիք Համ Կ(բ)Կ միասնականութեանը, և վորոշում է Համ Կ(բ)Կ ՏՎ կոնֆերենցիայի բանաձևը կցել ներկա վորոշմանը, իբրև ԿիԳԿ-ի VII ընդլայնված պլենումի վճիռ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒՅՑՈՒՆ

Եջ

ԶԵԿՈՒՑՈՒՄ ԿԻԳԿԻ ԸՆԴԼԱՑՆՎԱԾ ՊԼԵՆՈՒՄԻՆ

I.	Նախնական դիտողություններ	5
	Ներկուսակցական զարգացման հակասու- թյունները	5
	Հակասությունների աղբյուրները կու- սակցության ներսում	18
II.	Համկկ մեջ յեղած ուղղիցիայի առանձ- նահատկությունները	26
III.	Տարածայնությունները Համկկ մեջ	43
	Սոցիալիստական շինարարության հարցերը «Բաղարի» գործոնները	44
	Հեղափոխության «ազգային» և ինտեր- նացիոնալ խնդիրները միասնությունն ու անբաժանելիությունը	57
	Սոցիալիզմի կառուցման հարցի պատ- մությունը	61
	ԵՍՀՄ-ում սոցիալիզմ կառուցելու հարցի առանձնապես կարևոր նշանակությունը աղյալ մոմենտին	73
	Հեղափոխության հեռանկարների մասին	80

	Իրականում ինչպես ե ղրված հարցը	84
	Հաղթութեան շանսերի մասին	88
	Գործնական-քաղաքական տարածայնությունները	93
IV.	Ուղղիցիան աշխատանքի մեջ	100
V.	Պրոլետարիատի դիկտատուրայի քննարկները ինչի համար եմ գովում սպորիցիային	110
VI.	Ուղղիցիոն բրկի պարտաբյուրը	119
VII.	Համկե XV կոնգրեսիցիայի գործնական իմաստն ու նշանակությունը	127
ՅԵԶՐԱՓՍԿՄԱՆ ԽՈՍՔ		
I.	Առանձին դիտարկումներ	133
	Մեզ սխալներ են հարկավոր, և վոչ հերյուրանքներ ու բամբասանքներ	133
	Հարց, թե ինչի համար են գովարանում ուղղիցիային պրոլետարիատի դիկտատուրայի թշնամիները	147
	Միայն ել կան, սխալներ ել	159
	Պրոլետարիատի դիկտատուրան ըստ Զինովյեվի	168
	Ընկ. Տրոցկու պատգամախոսությունները	176
	Ընկ. Զինովյեվը Մարքսից, Ենգելսից ու Լենինից մեջբերումներ անող դպրոցականի դերում	183
	Ռեվոլյուցիոնիզմ ըստ Զինովյեվի	204
II.	Առանձին կապիտալիստական յերկիրներում սոցիալիզմի հաղթելու հարցը	213

	Պրոլետարական հեղափոխությունները նախադրյալներն առանձին յերկիրներում իմպերիալիզմի ժամանակաշրջանում	213
	Ինչպես ե ընկ. Զինովյեվը «մշակում» Լենինին	235
III.	ԽՍՀՄ-ում սոցիալիզմ կառուցելու հարցը	246
	Ուղղիցիայի «մանյովները» և Լենինի կուսակցութեան «նացիոնալ-ոեֆորմիզմը» Մենք ԽՍՀՄ-ում կառուցում ենք և կարող ենք կառուցել սոցիալիզմն անտեսական բազան	267
	Մենք սոցիալիզմ ենք կառուցում՝ դաշնակցած համաշխարհային պրոլետարիատի հետ	292
	Վերստերման հարցը	300
IV.	Ուղղիցիան յեկ կուսակցութեան միասնականութեան հարցը	304
V.	Յեզրափակում	314
	Բանաձեկ «ուսուսական» հարցի վերաբերյալ, ընդունված ԿԻԳԿ-ի VII ընդլայնված պլենումի կողմից ընկ. Ստալինի գեկուցման առթիվ	319

1. M. M. ...
...
2. ...
3. ...
4. ...
(1925/0)

136
312
 3

3.
Третье 1 р. 50 к.
Число 50 к.

ЦЕНА 1 р. 50 к.
ПЕРЕПЛ. 50 к.

М. В. Сталин

М. В. С Т А Л И Н
ЕЩЕ РАЗ О СОЦИАЛ-ДЕМОКРАТИЧЕСКОМ
УКЛОНЕ В НАШЕЙ ПАРТИИ

Паризьядет, Вррррррр